

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY
CENTRAL STATISTICAL OFFICE

**DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACJI
NON-PROFIT W 2013 R.:**
ZARZĄDZANIE, WSPÓŁPRACA
I ŚWIADCZENIE USŁUG SPOŁECZNYCH

**ACTIVITIES OF NON-PROFIT
ORGANIZATIONS IN 2013:**
MANAGEMENT, COOPERATION
AND SOCIAL SERVICES

STUDIA I ANALIZY STATYSTYCZNE
Statistical analyses and studies

WARSZAWA 2016

OPRACOWANIE PUBLIKACJI
Preparation of the publication

Główny Urząd Statystyczny
Departament Badań Społecznych
i Warunków Życia we współpracy
z Urzędem Statystycznym w Krakowie

REDAKCJA MERYTORYCZNA
Editors

WSPÓŁPRACA
Cooperation

Karolina Goś-Wójcicka

dr Piotr Łysoń

ZESPÓŁ AUTORSKI:
Contributing authors:

**Departament Badań Społecznych
i Warunków Życia GUS**
*Social Surveys and Living Conditions
Department CSO*

Ariadna Auriga-Borówko
Karolina Goś-Wójcicka
Magdalena Kazanecka
Anna Knapp
dr Sławomir Nałęcz (Instytut Studiów
Politycznych PAN)

Urząd Statystyczny w Krakowie
Statistical Office in Cracow

Krzysztof Borysiak
Magdalena Salacha
Tomasz Sekuła
Rafał Wilk

Urząd Statystyczny we Wrocławiu
Statistical Office in Wrocław

dr Stanisław Kamiński

ISBN 978-83-7027-605-8

Publikacja dostępna na <http://www.stat.gov.pl>
Publication available on <http://www.stat.gov.pl>

Druk: Zakład Wydawnictw Statystycznych
Warszawa 2016

Niniejsza publikacja przygotowana wspólnie przez Departament Badań Społecznych i Warunków Życia GUS oraz Urząd Statystyczny w Krakowie pt. „Działalność organizacji non-profit w 2013 r.: Zarządzanie, współpraca i świadczenie usług społecznych” wpisuje się w cykl wydawnictw GUS, opisujących wyniki badań potencjału społeczno-ekonomicznego sektora non-profit oraz jego roli w świadczeniu usług społecznych i w tworzeniu kapitału społecznego w Polsce. Stanowi ona odpowiedź na wzrastające zainteresowanie problematyką społeczeństwa obywatelskiego, dostarcza danych niezbędnych do oceny realizacji polityk publicznych dotyczących wspierania kapitału społecznego, a ponadto służy monitorowaniu sytuacji organizacji pozarządowych objętych ustawą o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Jest to pierwsza publikacja kompleksowo opisująca wyniki badania stowarzyszeń, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych, a także organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców na formularzu SOF-5 (Sprawozdanie o współpracy, zarządzaniu i działalności informacyjnej wybranych organizacji non-profit). Ponadto wyniki te uzupełnione są informacjami z innych sprawozdań statystyki publicznej i źródeł administracyjnych, które dotychczas nie były publikowane w takich przekrojach.

Publikacja składa się z trzech części: (I) zarządzanie, (II) współpraca, (III) usługi społeczne.

Część pierwsza poświęcona została zarządzaniu zasobami ludzkimi i informacją, w szczególności: charakterystyce zarządu, fluktuacji kadry, motywowaniu personelu, planowaniu działań, a także komunikacji z otoczeniem zewnętrznym. Dopelnia ją zestawienie syntetycznych wskaźników profesjonalizacji zarządzania.

Drużga część dotyczy współpracy organizacji non-profit z instytucjami publicznymi, przedsiębiorstwami oraz w ramach samego sektora non-profit. Prezentowane są m.in. cele, formy i bariery tej współpracy oraz potencjał kooperacyjny poszczególnych zbiorowości tworzących sektor non-profit, dzięki wskaźnikom odnoszącym się do kapitału społecznego.

Natomiast w trzeciej części prezentowana jest rola sektora non-profit w świadczeniu usług społecznych w zakresie: edukacji, pomocy społecznej, integracji społeczno-zawodowej, ochrony zdrowia, kultury oraz sportu. Uwzględnione zostały dwie perspektywy – międzysektorowa (zestawiająca organizacje non-profit świadczące zinstytucjonalizowane usługi społeczne z sektorem publicznym i komercyjnym) oraz wewnątrzsektorowa (koncentrująca się na potencjale jednostek non-profit świadczących zinstytucjonalizowane i niezinstytucjonalizowane usługi społeczne).

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom odbiorców, do publikacji dołączyliśmy szeroki zestaw tablic wynikowych w formacie Excel, które mogą być wykorzystywane do własnych analiz, są one dostępne bezpłatnie na stronie internetowej GUS <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoeczna-wolontariat/>.

Pragniemy też serdecznie podziękować przedstawicielom organizacji, którzy poświęcili czas na wypełnienie sprawozdań SOF, dzięki Państwa wysiłkom mogliśmy opracować tak szeroki i precyzyjny zakres danych.

Mamy nadzieję, że publikacja ta będzie służyć jako cenne źródło wiedzy o działalności organizacji non-profit w Polsce.

p.o. Dyrektora Urzędu Statystycznego
w Krakowie

Agnieszka Chochorowska

Dyrektor Departamentu
Badań Społecznych i Warunków Życia

dr Piotr Łysoń

Spis treści

Przedmowa	3
Spis treści	5
Spis tablic.....	7
Spis wykresów	7
Spis map	11
Spis rysunków.....	11

CZĘŚĆ I. ZARZĄDZANIE

1. Zarządzanie zasobami ludzkimi i informacyjnymi w sektorze non-profit	13
<i>Ariadna Auriga-Borówko, Karolina Goś-Wójcicka, Magdalena Kazanecka</i>	
1.1. Uwarunkowania zarządzania personelem w sektorze non-profit	14
1.2. Charakterystyka zarządu	21
1.3. Fluktuacja kadry	28
1.4. Motywowanie do pracy i szkolenie personelu	36
1.5. Planowanie działań.....	47
1.6. Komunikowanie się organizacji z otoczeniem zewnętrznym i zarządzanie informacją	50
1.7. Profesjonalizacja zarządzania	56

CZĘŚĆ II. WSPÓŁPRACA

2. Współpraca organizacji non-profit z administracją publiczną	71
<i>Magdalena Kazanecka, Stanisław Kamiński</i>	
2.1. Podstawy prawne współpracy podmiotów non-profit z administracją publiczną	71
2.2. Podejmowanie współpracy z administracją publiczną	73
2.3. Cele współpracy	76
2.4. Współpraca finansowa i wsparcie materialne	77
2.5. Współpraca pozafinansowa	82
2.6. Współpraca z administracją samorządową.....	85
2.7. Ocena współpracy z administracją samorządową	91
2.8. Bariery współpracy	93
2.9. Podsumowanie	94
3. Współpraca organizacji non-profit z przedsiębiorstwami	96
<i>Rafał Wilk</i>	
3.1. Podejmowanie współpracy z przedsiębiorstwami	96
3.2. Cele i dziedziny współpracy oraz jej korzyści	98
3.3. Bariery współpracy	102
3.4. Cechy różnicujące organizacje non-profit współpracujące z przedsiębiorstwami	103
3.5. Podsumowanie	111

4.	Wewnątrzsektorowa współpraca organizacji non-profit	113
	<i>Krzysztof Borysiak</i>	
4.1.	Podjęmowanie współpracy wewnątrzsektorowej.....	113
4.2.	Cele współpracy i sposób jej prowadzenia	121
4.3.	Bariery współpracy	124
4.4.	Podsumowanie	125
5.	Potencjał kooperacyjny sektora non-profit	126
	<i>Anna Knapp, Karolina Goś-Wójcicka</i>	
5.1.	Współpraca międzysektorowa i wewnątrzsektorowa organizacji non-profit	126
5.2.	Cele współpracy międzysektorowej i wewnątrzsektorowej organizacji non-profit.....	130
5.3.	Bariery współpracy międzysektorowej i wewnątrzsektorowej organizacji non-profit.....	131
5.4.	Konstrukcja wskaźników kapitału społecznego.....	133
5.5.	Poziom kapitału społecznego pomiędzy organizacjami non-profit	136
5.6.	Podsumowanie	142

CZĘŚĆ III. USŁUGI SPOŁECZNE

6.	Rola sektora non-profit w świadczeniu usług społecznych	145
	<i>Tomasz Sekuła, Sławomir Nałęcz, Magdalena Salacha</i>	
6.1.	Udział i specyfika sektora non-profit w świadczeniu zinstytucjonalizowanych usług.....	147
6.2.	Świadczenie usług społecznych w formie zinstytucjonalizowanej i niezinstytucjonalizowanej a potencjał ekonomiczny sektora non-profit.....	164
6.3.	Podsumowanie	178
7.	ANEKS METODOLOGICZNY	183
	<i>Krzysztof Borysiak, Tomasz Sekuła, Magdalena Salacha, Magdalena Kazanecka</i>	
7.1.	Kartoteka badania SOF-5	183
7.2.	Aktualizacja operatu i kartoteki SOF-5.....	184
7.3.	Formularz SOF-5	185
7.4.	Sposób realizacji badania SOF-5 i jego kompletność.....	186
7.5.	Metoda opracowania danych wynikowych SOF-5.....	187
7.6.	Dodatkowe źródła danych prezentowane w publikacji	189

Spis tablic

4.1.	Wybrane główne dziedziny działalności badanych organizacji współpracujących wewnątrzsektorowo oraz odpowiadające im najczęstsze dziedziny współpracy w 2013 r.	116
6.1.	Liczba placówek oraz odbiorcy usług według dziedzin usług społecznych w 2014 r.	148
6.2.	Struktura odbiorców oraz wybrane wskaźniki usług świadczonych przez kluby sportowe według sektorów	148
6.3.	Wybrane wskaźniki usług świadczonych w zakresie pomocy społecznej według sektorów (stan na 31.12.2014 r.)	152
6.4.	Wybrane wskaźniki zinstytucjonalizowanych usług edukacyjnych według sektorów w 2014 r.	155
6.5.	Wybrane wskaźniki zinstytucjonalizowanych usług ochrony zdrowia według rodzajów usług i według sektorów w 2014 r.	161
6.6.	Liczba stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych świadczących usługi społeczne w wybranych dziedzinach i ich struktura według poziomu zinstytucjonalizowania świadczonych usług, 2012 r.	166
6.7.	Korzystanie z pracy w wybranych dziedzinach działalności stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych według dominującego rodzaju pracy, 2012 r.	170
6.8.	Korzystanie z pracy społecznej w wybranych dziedzinach działalności stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych według poziomu zinstytucjonalizowania świadczonych usług, 2012 r.	171
6.9.	Liczba zatrudnionych w wybranych dziedzinach działalności stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych oraz struktura zatrudnienia według poziomu zinstytucjonalizowania świadczonych usług, 2012 r.	172
6.10.	Zatrudnienie w wybranych dziedzinach działalności stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych, według poziomu zinstytucjonalizowania świadczonych usług, 2012 r.	174
6.11.	Przychody stowarzyszeń, fundacji oraz społecznych podmiotów wyznaniowych w wybranych dziedzinach oraz struktura według poziomu zinstytucjonalizowania świadczonych usług, w 2012 r.	175
6.12.	Średnie przychody stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych w wybranych dziedzinach, według poziomu zinstytucjonalizowania świadczonych usług, 2012 r.	176
6.13.	Struktura źródeł finansowania stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych w wybranych dziedzinach, według poziomu zinstytucjonalizowania świadczonych usług, 2012 r.	178
7.1.	Liczba jednostek w kartotece badania SOF-5 według rodzaju organizacji za 2013 r.	184
7.2.	Realizacja badania SOF-5 za 2013 r.	186

Spis wykresów

1.1.	Struktura organizacji non-profit według sposobu działania w 2013 r.	14
1.2.	Struktura organizacji non-profit według sposobu prowadzenia księgowości w 2013 r. ..	15
1.3.	Organizacje non-profit posiadające rezerwy finansowe według rodzaju organizacji w 2013 r.	17
1.4.	Struktura organizacji non-profit według głównego typu źródeł finansowania działalności w 2013 r.	18
1.5.	Struktura organizacji non-profit w 2013 r. według rodzaju pracy, z której organizacje korzystały	20
1.6.	Struktura członków zarządu organizacji non-profit według stażu pracy w zarządzie i rodzaju organizacji w 2013 r.	23
1.7.	Odsetek badanych organizacji non-profit z płatnym personelem oraz płatnym zarządem według rodzaju organizacji w 2013 r.	24
1.8.	Udział kobiet i mężczyzn w zarządach organizacji non-profit według rodzaju organizacji w 2013 r.	25
1.9.	Odsetek kobiet o najniższym i najwyższym stażu w zarządach organizacji non-profit według rodzaju organizacji w 2013 r.	26
1.10.	Organizacje non-profit, których członkowie zarządu brali udział w szkoleniach i uczestniczący w szkoleniach członkowie zarządów w 2013 r.	27

1.11.	Struktura organizacji non-profit według zmiany liczby zrzeszonych członków a między 2012 r. a 2013 r. i według rodzaju organizacji	29
1.12.	Struktura organizacji non-profit według zmiany liczby zrzeszonych członków między 2012 r. a 2013 r. i klasy liczby członków	30
1.13.	Podejmowanie przez organizacje non-profit działań mających na celu pozyskanie nowych członków według klasy liczby członków w 2013 r.	30
1.14.	Struktura organizacji non-profit według zmiany liczby członków i podejmowania działań mających na celu pozyskanie nowych członków w 2013 r.	30
1.15.	Organizacje non-profit korzystające z pracy społecznej wolontariuszy niebędących członkami i pozyskujące nowych wolontariuszy według rodzaju organizacji w 2013 r. ..	32
1.16.	Podejmowanie przez organizacje non-profit korzystające z pracy społecznej wolontariuszy zewnętrznych działań mających na celu pozyskanie nowych wolontariuszy według klasy liczby wolontariuszy zewnętrznych w 2013 r.	32
1.17.	Struktura organizacji non-profit ze względu na zatrudnianie pracowników etatowych w 2012 r. i 2013 r.	33
1.18.	Struktura organizacji non-profit, które miały pracowników etatowych na dzień 31.12.2012 r. lub 31.12.2013 r. według zmian w zatrudnieniu	34
1.19.	Struktura organizacji non-profit zatrudniających pracowników etatowych na dzień 31.12.2012 r. lub 31.12.2013 r. według salda zmiany liczby pracowników i dominującego źródła przychodów	35
1.20.	Przeciętne saldo zmiany liczby pracowników etatowych między dniem 31.12.2012 r. a 31.12.2013 r. wśród organizacji non-profit, które w tym czasie zmieniały liczbę pracowników	36
1.21.	Odsetek organizacji, które motywowały członków, innych wolontariuszy lub pracowników etatowych według rodzaju organizacji w 2013 r.	37
1.22.	Odsetek organizacji non-profit korzystających z pracy społecznej członków i motywujących ich do tej pracy wśród organizacji zrzeszających osoby fizyczne według rodzaju organizacji w 2013 r.	38
1.23.	Odsetek organizacji non-profit motywujących członków do pracy społecznej według udziału pracujących społecznie w ogólnej liczbie członków w 2013 r.	39
1.24.	Udział wolontariuszy wśród członków organizacji non-profit, które prowadziły i nie prowadziły działań motywacyjnych według rodzaju organizacji w 2013 r.	40
1.25.	Organizacje non-profit korzystające z pracy społecznej wolontariuszy niebędących członkami i motywujące ich do pracy według rodzaju organizacji w 2013 r.	41
1.26.	Struktura wolontariuszy zewnętrznych według podejmowania przez organizacje non-profit działań motywacyjnych i rodzaju organizacji w 2013 r.	42
1.27.	Udział organizacji non-profit a motywujących pracowników wśród podmiotów zatrudniających na podstawie stosunku pracy według typów instrumentów motywacyjnych i rodzaju organizacji w 2013 r.	43
1.28.	Udział organizacji non-profit motywujących pracowników wśród podmiotów zatrudniających na podstawie stosunku pracy według typów instrumentów motywujących i klasy zatrudnienia w 2013 r.	44
1.29.	Struktura badanych organizacji non-profit według rodzaju organizowanych szkoleń i rodzaju organizacji w 2013 r.	45
1.30.	Odsetek organizacji non-profit szkolących pracowników etatowych oraz osoby pracujące społecznie spośród organizacji szkolących ogółem według rodzaju organizacji w 2013 r.	46
1.31.	Odsetek organizacji non-profit, w których funkcjonował dokument strategiczny z ogółu organizacji w 2013 r.	47
1.32.	Organizacje non-profit konsultujące projekty podejmowanych działań według grup, z którymi konsultowały się w 2013 r.	48
1.33.	Udział organizacji non-profit świadczących usługi i sporządzających analizę potrzeb odbiorców w całej badanej zbiorowości w 2013 r.	49
1.34.	Struktura organizacji non-profit sporządzających analizę potrzeb odbiorców według terminu sporządzenia ostatniej analizy w 2013 r.	50
1.35.	Organizacje non-profit prowadzące działania informacyjne i wydatkujące środki na promocję działalności w 2013 r.	51
1.36.	Organizacje non-profit prowadzące działania informacyjne według kanałów komunikacji w 2013 r.	52
1.37.	Struktura organizacji non-profit prowadzących działania informacyjne według częstotliwości rozpowszechniania informacji w 2013 r.	53

1.38.	Organizacje non-profit, które sporządziły sprawozdania z działalności w 2013 r.	54
1.39.	Organizacje non-profit sporządzające sprawozdania z działalności i publikujące je na właszej stronie internetowej według rodzaju sprawozdania w 2013 r.	56
1.40.	Struktura organizacji non-profit według wartości syntetycznego wskaźnika profesjonalizacji w 2013 r.	58
1.41.	Struktura organizacji pożytku publicznego według wartości syntetycznego wskaźnika profesjonalizacji w 2013 r.	59
1.42.	Struktura organizacji non-profit według wartości syntetycznego wskaźnika profesjonalizacji i rodzaju organizacji w 2013 r.	60
1.43.	Poziom wskaźników profesjonalizacji zarządzania organizacji non-profit według funkcji zarządzania i statusu OPP w 2013 r.	61
1.44.	Poziom wskaźników profesjonalizacji zarządzania organizacji non-profit według funkcji zarządzania i rodzaju organizacji w 2013 r.	62
1.45.	Poziom wskaźników profesjonalizacji zarządzania organizacji non-profit według funkcji zarządzania i wybranych dziedzin działalności w 2013 r.	63
1.46.	Poziom wskaźników profesjonalizacji zarządzania organizacji non-profit według funkcji zarządzania i klas zatrudnienia w 2013 r.	63
1.47.	Poziom wskaźników profesjonalizacji zarządzania organizacji non-profit według funkcji zarządzania i klas liczby członków w 2013 r.	64
1.48.	Poziom wskaźników profesjonalizacji zarządzania organizacji non-profit według funkcji zarządzania i partnera współpracy w 2013 r.	65
1.49.	Poziom wskaźników profesjonalizacji zarządzania organizacji non-profit według funkcji zarządzania i rodzaju prowadzonej działalności w 2013 r.	66
1.50.	Poziom wskaźników profesjonalizacji zarządzania organizacji non-profit według funkcji zarządzania i maksymalnego zasięgu prowadzonej działalności w 2013 r.	66
1.51.	Poziom wskaźników profesjonalizacji zarządzania organizacji non-profit według funkcji zarządzania i województwa siedziby organizacji w 2013 r.	67
2.1.	Odsetek organizacji non-profit współpracujących z administracją publiczną według rodzaju organizacji w 2013 r.	73
2.2.	Odsetek organizacji non-profit współpracujących z administracją publiczną w 2013 r. według najważniejszej dziedziny działalności statutowej organizacji	74
2.3.	Odsetek organizacji non-profit współpracujących z administracją publiczną według typu podmiotu w 2013 r.	75
2.4.	Organizacje współpracujące z administracją publiczną według celu współpracy w 2013 r.	76
2.5.	Odsetek podmiotów podejmujących współpracę wyłącznie finansową wśród podmiotów współpracujących z administracją publiczną według rodzaju organizacji w 2013 r.	77
2.6.	Odsetek podmiotów podejmujących współpracę wyłącznie finansową wśród podmiotów współpracujących z administracją publiczną według dziedziny działalności organizacji w 2013 r.	78
2.7.	Formy współpracy finansowej stosowane przez urzędy administracji publicznej w 2013 r.	79
2.8.	Realizowanie zadań publicznych przez podmioty non-profit według rodzaju podmiotu w 2013 r.	80
2.9.	Realizowanie zadań publicznych przez organizacje pozarządowe według dziedziny działalności organizacji w 2013 r.	81
2.10.	Formy współpracy pozafinansowej stosowane przez urzędy administracji publicznej w 2013 r.	83
2.11.	Podejmowanie współpracy wyłącznie pozafinansowej według rodzaju organizacji w 2013 r.	84
2.12.	Podejmowanie współpracy wyłącznie pozafinansowej według dziedziny działalności organizacji w 2013 r.	85
2.13.	Współpraca podmiotów non-profit z administracją samorządową według typu urzędu w 2013 r.	86
2.14.	Współpraca podmiotów non-profit z administracją samorządową według typu urzędu oraz maksymalnego zasięgu działania w 2013 r.	87
2.15.	Wiedza organizacji na temat wybranych rozwiązań stosowanych w urzędach administracji samorządowej w 2013 r.	88
2.16.	Stosowanie wybranych rozwiązań w urzędach administracji samorządowej zgodnie z deklaracjami urzędów i organizacji w 2013 r.	89

2.17.	Wiedza organizacji na temat rozwiązań stosowanych w urzędach administracji samorządowej według rodzaju organizacji w 2013 r.	89
2.18.	Wiedza organizacji na temat rozwiązań stosowanych w urzędach administracji samorządowej w 2013 r. według dziedziny działalności organizacji	90
2.19.	Przeciętna ocena współpracy z urzędem według wybranych wymiarów współpracy w 2013 r.	91
2.20.	Rodzaje barier we współpracy podmiotów non-profit z administracją publiczną w 2013 r.	93
3.1.	Odsetek organizacji współpracujących z podmiotami sektora komercyjnego według rodzaju współpracy w 2013 r.	97
3.2.	Odsetek organizacji regularnie współpracujących z podmiotami sektora komercyjnego według rodzaju partnera współpracy w 2013 r.	98
3.3.	Cele podejmowania współpracy organizacji non-profit z podmiotami sektora komercyjnego w 2013 r.	99
3.4.	Częstotliwość występowania poszczególnych form współpracy podejmowanej przez organizacje non-profit z podmiotami sektora komercyjnego w 2013 r.	99
3.5.	Regularność podejmowania współpracy organizacji non-profit z podmiotami sektora komercyjnego według głównej dziedziny, w której była podejmowana współpraca w 2013 r.	100
3.6.	Korzyści dla podmiotów z sektora komercyjnego uzyskane w wyniku współpracy z organizacjami non-profit w 2013 r.	102
3.7.	Bariery występujące we współpracy organizacji non-profit z podmiotami z sektora komercyjnego w 2013 r.	103
3.8.	Częstotliwość podejmowania współpracy z podmiotami komercyjnymi według klas uzyskiwanych przychodów w 2013 r.	105
3.9.	Częstotliwość podejmowania współpracy z podmiotami komercyjnymi według rodzaju zatrudnienia w 2013 r.	106
3.10.	Częstotliwość podejmowania współpracy organizacji non-profit z podmiotami komercyjnymi według rodzaju organizacji w 2013 r.	108
3.11.	Regularność podejmowania współpracy organizacji pozarządowych z podmiotami komercyjnymi według rodzaju założyciela w 2013 r.	109
3.12.	Częstotliwość podejmowania współpracy fundacji z podmiotami komercyjnymi według rodzaju założyciela w 2013 r.	110
4.1.	Odsetek badanych organizacji non-profit podejmujących współpracę wewnątrzsektorową według rodzaju organizacji w 2013 r.	114
4.2.	Badane organizacje non-profit według trzeciosektorowego partnera współpracy w 2013 r.	114
4.3.	Odsetek badanych organizacji non-profit współpracujących wewnątrzsektorowo według głównej dziedziny działalności a w 2013 r.	115
4.4.	Odsetek badanych organizacji non-profit współpracujących wewnątrzsektorowo według maksymalnego zasięgu działalności w 2013 r.	117
4.5.	Odsetek badanych organizacji non-profit współpracujących wewnątrzsektorowo według rodzaju miejscowości siedziby organizacji w 2013 r.	118
4.6.	Odsetek badanych organizacji non-profit współpracujących wewnątrzsektorowo według klasy przychodów w 2013 r.	120
4.7.	Odsetek badanych organizacji non-profit współpracujących wewnątrzsektorowo według klasy zatrudnienia w 2013 r.	121
4.8.	Odsetek badanych organizacji non-profit współpracujących wewnątrzsektorowo według celów współpracy w 2013 r.	122
4.9.	Regularność współpracy wewnątrzsektorowej według rodzaju organizacji partnerskiej w 2013 r.	123
4.10.	Odsetek badanych organizacji non-profit współpracujących wewnątrzsektorowo na podstawie pisemnych umów o współpracy w 2013 r.	123
4.11.	Odsetek barier współpracy wśród organizacji non-profit współpracujących wewnątrzsektorowo według rodzaju bariery w 2013 r.	124
5.1.	Współpracujące organizacje non-profit według typu partnera współpracy w 2013 r.	127
5.2.	Współpracujące organizacje non-profit według rodzaju organizacji i rodzaju partnera współpracy w 2013 r.	128
5.3.	Organizacje non-profit współpracujące w 2013 r. według celu współpracy i rodzaju partnera.	131

5.4.	Organizacje non-profit współpracujące w 2013 r. zgłaszające problemy we współpracy według rodzaju partnera współpracy i rodzaju organizacji	132
5.5.	Organizacje non-profit według rodzajów barier w prowadzonej współpracy i rodzaju partnera w 2013 r.	133
5.6.	Poziom czterech wymiarów kapitału społecznego według rodzaju organizacji w 2013 r.	136
5.7.	Poziom czterech wymiarów kapitału społecznego wśród OPP w 2013 r.	138
5.8.	Poziom syntetycznego wskaźnika kapitału społecznego według rodzaju organizacji w 2013 r.	139
5.9.	Poziom syntetycznego wskaźnika kapitału społecznego według dziedzin działalności organizacji w 2013 r.	139
5.10.	Poziom syntetycznego wskaźnika kapitału społecznego według liczby członków deklarowanej przez badane organizacje w 2013 r.	141
5.11.	Poziom syntetycznego wskaźnika kapitału społecznego według klas zatrudnienia w 2013 r.	142
5.12.	Poziom syntetycznego wskaźnika kapitału społecznego według dominującego rodzaju pracy w 2013 r.	142
6.1.	Struktura sektorowa jednostek świadczących zinstytucjonalizowane usługi społeczne w zakresie integracji społecznej i zawodowej według sektorów.....	150
6.2.	Struktura sektorowa zinstytucjonalizowanych usług społecznych w zakresie pomocy społecznej według sektorów	151
6.3.	Dynamika liczby placówek oświatowych prowadzonych przez sektor non-profit w latach 2007-2014	153
6.4.	Struktura sektorowa odbiorców zinstytucjonalizowanych usług edukacyjnych w 2014 r.	154
6.5.	Struktura instytucji kultury świadczących usługi kulturalne według sektorów w 2014 r.	157
6.6.	Struktura odbiorców instytucji kulturalnych według sektorów w 2014 r.	157
6.7.	Średnia liczba odbiorców usług kulturalnych według rodzaju instytucji i sektorów w 2014 r.	158
6.8.	Struktura placówek świadczących zinstytucjonalizowane usługi ochrony zdrowia oraz ich pacjenci według sektorów w 2014r.	160
6.9.	Udział jednostek posiadających status OPP wśród stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych świadczących usługi zinstytucjonalizowane i niezinstytucjonalizowane według dziedzin usług, 2012 r.	167
6.10.	Odsetek stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych stosujące standardy w świadczonych przez siebie usługach według dziedziny usług w 2013 r.	168
6.11.	Odsetek stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych stosujących standardy w świadczonych przez siebie usługach według rodzaju dziedziny oraz poziomu zinstytucjonalizowania świadczonych usług, 2013 r.	169

Spis map

3.1.	Częstotliwość podejmowania współpracy oraz średnia liczba podmiotów komercyjnych, z którymi podejmowana była współpraca w poszczególnych województwach Polski.....	104
4.1.	Odsetek badanych organizacji non-profit współpracujących wewnątrzsektorowo według województw w 2013 r.	119
5.1.	Poziom syntetycznego wskaźnika kapitału społecznego według województwa, w którym organizacja miała siedzibę w 2013 r.	140

Spis rysunków

5.1.	Współpraca z sektorem publicznym albo komercyjnym, albo innymi organizacjami trzeciego sektora w 2013 r.	126
5.2.	Współpraca organizacji non-profit w 2013 r. – ujęcie łączne	129
5.3.	Kapitał społeczny w ujęciu strukturalnym: wymiary i ich operacjonalizacja	134
6.1.	Struktura sektorowa placówek świadczących zinstytucjonalizowane usługi społeczne w wybranych dziedzinach usług w 2014 r.	162
6.2.	Struktura sektorowa odbiorców zinstytucjonalizowanych usług społecznych według dziedzin usług w 2014 r.	163

CZEŚĆ I.
ZARZĄDZANIE

Rozdział 1.

Zarządzanie zasobami ludzkimi i informacyjnymi w sektorze non-profit

Rozdział poświęcony jest wybranym aspektom zarządzania w sektorze non-profit w odniesieniu do podstawowego kapitału organizacji, jakim są zasoby ludzkie. Uwzględnia on specyfikę i zróżnicowanie podmiotów w świetle formalno-prawnym i praktyki ich funkcjonowania. Umiejętne gospodarowanie takim zasobem jak ludzie uznawane jest za kluczowy czynnik sukcesu organizacji w sektorze non-profit, bowiem opierają one swoją działalność przede wszystkim na zaangażowaniu i pracy społecznej zrzeszonych w nich członków lub wolontariuszy spoza organizacji. Funkcje zarządzania polegają z tej perspektywy przede wszystkim na pozyskiwaniu ludzi do pracy społecznej i płatnej, motywowaniu ich i szkoleniu oraz organizowaniu pracy.

W publikacji przyjęto definicję sektora non-profit, jako zbiorowości odrębnej od sektora publicznego i komercyjnego, spójną ze stosowaną przez Biuro Statystyczne ONZ¹. Zgodnie z tą definicją organizacje sektora non-profit posiadają następujące cechy:

- mają odpowiedni stopień sformalizowania (np. są zarejestrowane we właściwym urzędzie);
- są instytucjonalnie odrębne od administracji publicznej;
- mają niezarobkowy charakter (działają nie dla zysku i nie rozdzielają ewentualnej nadwyżki między swoich członków, pracowników itp.);
- są samorządne (władze i kierunki działania określane są wewnątrz organizacji);
- uczestnictwo w działalności organizacji jest dobrowolne².

Sektor non-profit tworzą podmioty o różnych formach prawnych i zróżnicowanym potencjale ekonomicznym i społecznym. W publikacji tej omawiane będą te rodzaje podmiotów, które objęte były sprawozdaniem SOF-5 za 2013 r.³ Dominującą zbiorowość stanowią organizacje członkowskie, zrzeszające osoby fizyczne lub prawne, najczęściej stowarzyszenia. W 2013 r. aktywną działalność w Polsce prowadziło 83,5 tys. organizacji, w tym 83% stanowiły stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, 11% - fundacje,

---

¹ *Handbook on Non-profit Institutions in the System of National Accounts Nowy Jork: Departament Spraw Ekonomicznych I Społecznych ONZ 2003.*

² Więcej na temat statystycznej definicji sektora non-profit jest w: Nałęcz S., Sekuła T., Borysiak K., Wilk R., *Metodologia badań SOF-1 i SOF-4 za 2012 r.*, w: *Trzeci sektor w Polsce. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców*, red. Goś-Wójcicka K. GUS, Warszawa 2014, s. 17.

³ W badaniu nie uczestniczyły związki zawodowe i partie polityczne. Więcej o populacji badania w rozdziale *Aneks metodologiczny*, s. 183-184.

2% - społeczne podmioty wyznaniowe, natomiast 4% - organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców.

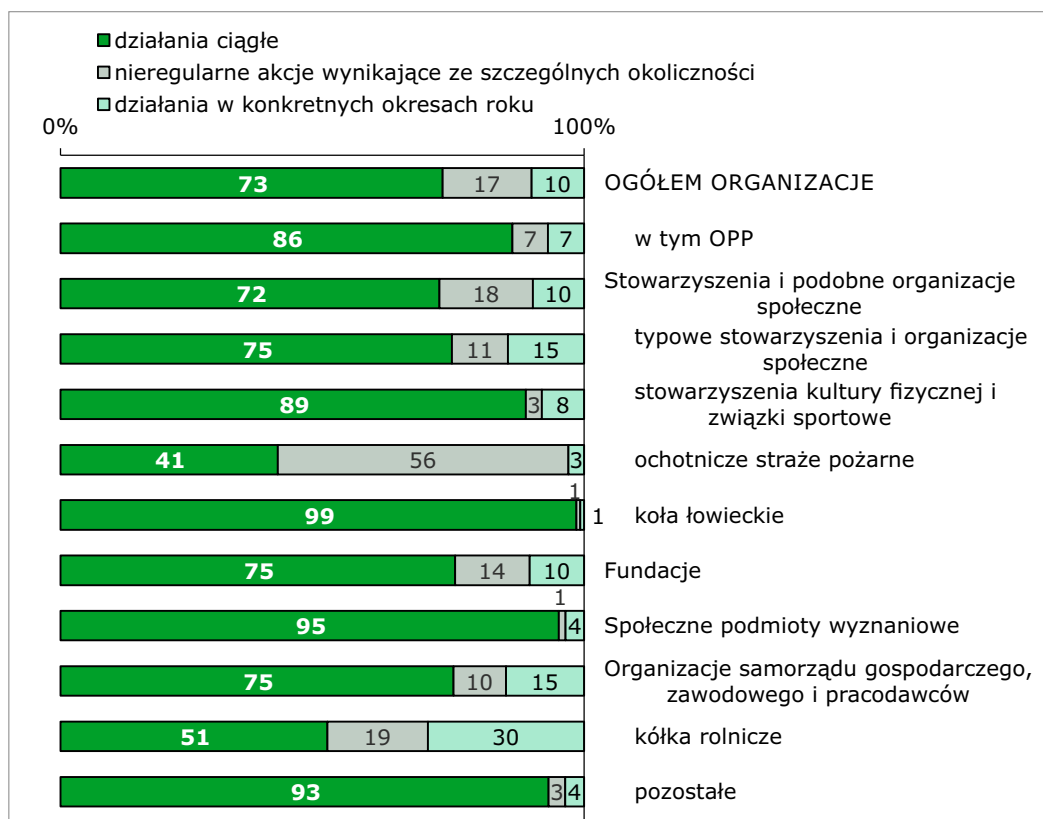
1.1. Uwarunkowania zarządzania personelem w sektorze non-profit

1.1.1. Sposób działania organizacji non-profit

Niekomercyjne i nastawione na zaspokajanie potrzeb społecznych cele prowadzenia działalności statutowej są ważnym atrybutem organizacji sektora non-profit. Organizacje te mogą zmierzać do realizacji swych celów prowadząc działania w sposób ciągły lub nieregularny.

Prowadzenie ciągłych działań jest przeważającym sposobem prowadzenia działalności statutowej większości podmiotów badanego sektora. Taki sposób prowadzenia działalności, świadczący z reguły o większym stopniu stabilności organizacyjnej i finansowej, zadeklarowało 73% aktywnych w 2013 r. organizacji.

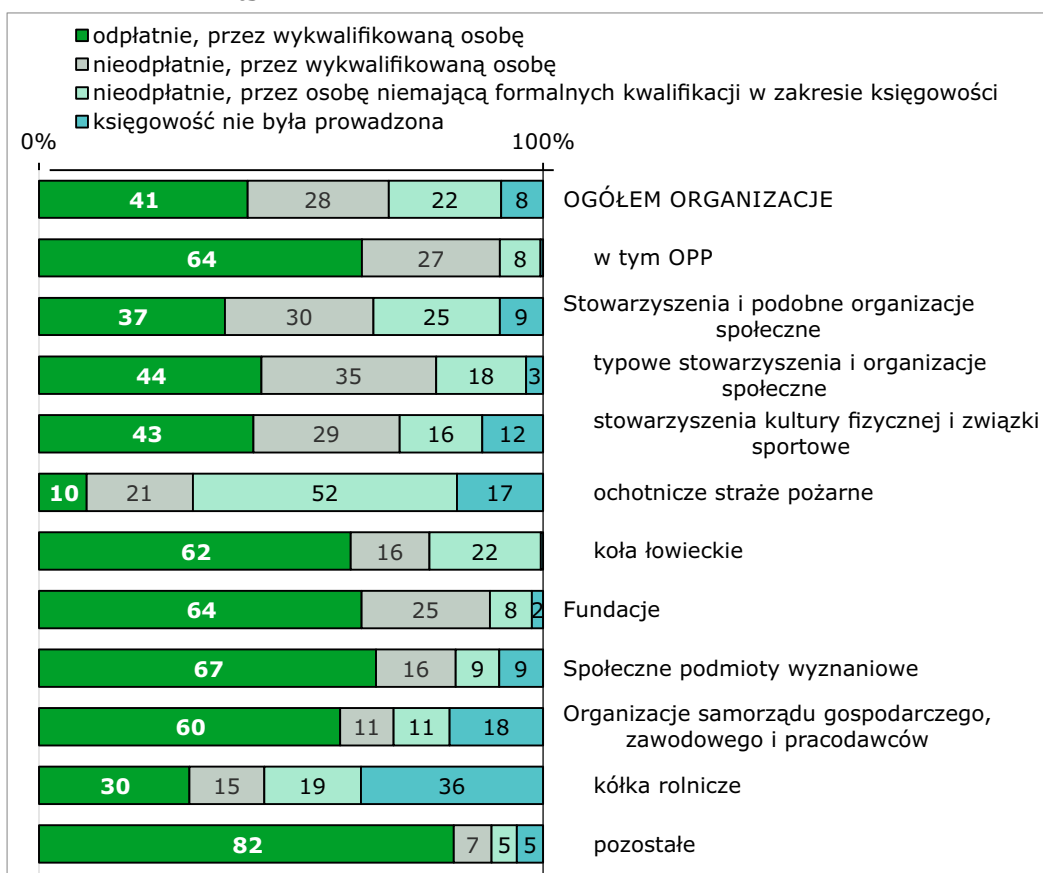
Wykres 1.1. Struktura organizacji non-profit według sposobu działania w 2013 r.

Znacznie mniej, bo 17% badanych podmiotów, prowadziło głównie nieregularne akcje wynikające ze szczególnych okoliczności (np. usuwanie skutków klęsk żywiołowych), natomiast 10% prowadziło działania jedynie w konkretnych okresach roku np. w święta, wakacje.

Ciągły sposób działania typowy był dla niemal wszystkich kół łowieckich (99%), a także społecznych podmiotów wyznaniowych (95%) oraz organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, z wyłączeniem kółek rolniczych (93%). Działania „akcyjne” odpowiadające zwykle na powstałe okoliczności zewnętrzne były przeważającym sposobem działania ochotniczych straży pożarnych (56%), natomiast działania prowadzone tylko okresowo najczęstsze były wśród kółek rolniczych (30%).

Wykres 1.2. Struktura organizacji non-profit według sposobu prowadzenia księgowości w 2013 r.

Charakterystyczne dla sektora non-profit jest także to, że zdecydowana większość organizacji działających w jego ramach nie pobiera żadnych opłat od osób korzystających ze świadczonych przez nie usług lub otrzymujących dobra. W 2012 r. prowadzenie wyłącznie nieodpłatnej działalności statutowej wskazało 75% organizacji. Kolejne 18%

jednostek prowadziło obok nieodpłatnej - odpłatną działalność statutową, w ramach której pobierano opłaty na poziomie zwrotu kosztów wytworzenia dóbr lub usług. Jedynie 7% jednostek prowadziło działalność gospodarczą, przy czym osiągane z niej zyski, co do zasady, były przeznaczane na realizację celów statutowych organizacji⁴.

Prowadzenie rachunkowości, sporządzenie sprawozdań oraz gromadzenie dokumentacji księgowej stanowią istotny element bieżącego funkcjonowania podmiotów gospodarki narodowej, są one obowiązkiem wynikającym z uregulowań prawnych.

Spośród 92% jednostek non-profit deklarujących prowadzenie księgowości 3 na 4 organizacje powierzyło te zadania osobom posiadającym formalne kwalifikacje w zakresie prowadzenia rachunkowości, z czego usługi wykwalifikowanych księgowych świadczone były dla większości - 60% organizacji odpłatnie, a dla 40% organizacji – nieodpłatnie. Prowadzenie księgowości przez nieprofesjonalistę, nieodpłatnie wskazała co 5 organizacja. Deklaracje o braku księgowości dotyczyły organizacji o niskich przychodach, w większości nieprzekraczających 1 tys. zł.

Sposób funkcjonowania sektora non-profit określają także warunki pracy i warunki lokalowe, jakie mają organizacje. Z badania przeprowadzonego przez GUS za 2012 r. wynika, że 56% organizacji miało do dyspozycji lokal na prowadzenie działalności, 21% - samochód, a 29% - komputer. Organizacje mogły korzystać z lokalu nieodpłatnie (62%) lub na zasadzie wynajmu (22%), natomiast jedynie co 6 organizacja korzystająca z lokalu była jego właścicielem. Organizacje, które dysponowały lokalem korzystały z pomieszczenia o średniej powierzchni użytkowej 320 m², przy czym dla połowy podmiotów powierzchnia ta nie przekraczała 80 m².⁵

O uwarunkowaniach funkcjonowania podmiotów sektora non-profit świadczyć mogą także zgłaszane przez nie bariery w prowadzeniu działalności. Na występowanie przynajmniej jednego problemu wskazały 3 na 4 organizacje, które brały udział w badaniach SOF za 2012 r. Najczęściej wskazywane były problemy związane z pozyskiwaniem środków finansowych na działalność. Trudności z finansowaniem zadeklarowało 64% jednostek spośród tych, które wskazywały na istnienie barier w prowadzeniu działalności. Drugi z kolei problem, związany z niewystarczającą liczbą chętnych do pracy społecznej, wskazało 40% jednostek, natomiast trudności w znalezieniu pracowników zadeklarowało najmniej - jedynie 7% organizacji⁶.

---

⁴ Więcej: Jaszczuk-El Guerouani K., Wilk R., Goś-Wójcicka K., *Działalność badanych organizacji: rodzaje, dziedziny, formy, odbiorcy*, w: *Trzeci sektor w Polsce. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców*, red. Goś-Wójcicka K. GUS, Warszawa 2014, s. 63-67.

⁵ Więcej: Wilk R., Knapp A., Borysiak K., *Ekonomiczny wymiar badanych organizacji*, w: *Trzeci sektor w Polsce. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców*, red. Goś-Wójcicka K. GUS, Warszawa 2014, s. 136-140.

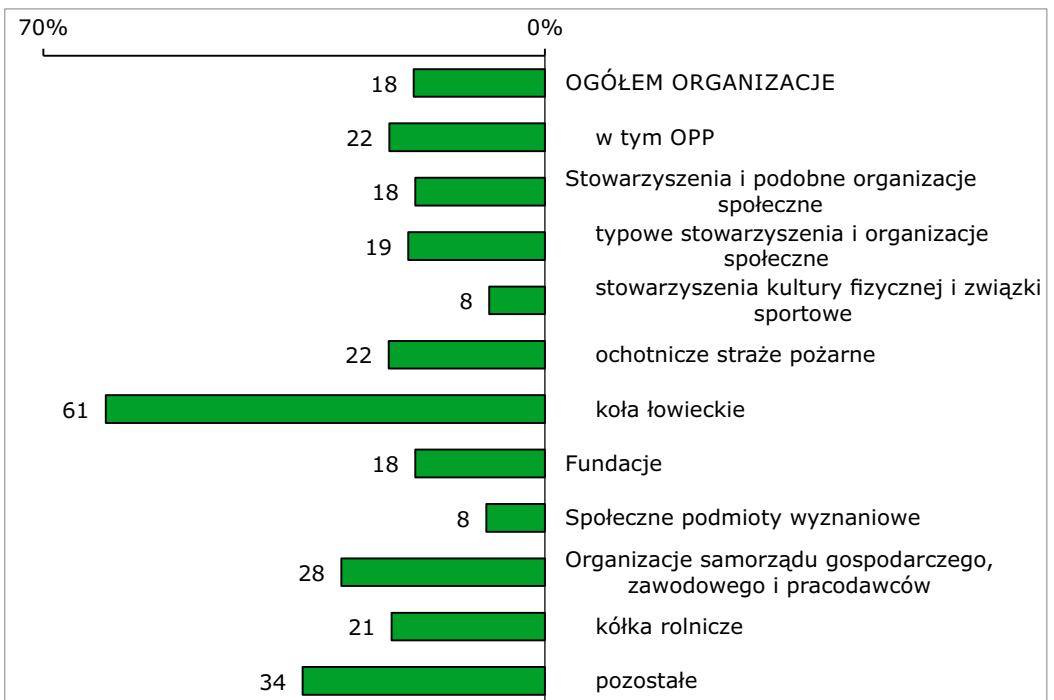
⁶ Knapp A., Goś-Wójcicka K., Adamski M., *Społeczny wymiar działalności badanych organizacji*, w: *Trzeci sektor w Polsce. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców*, red. Goś-Wójcicka K. GUS, Warszawa 2014, s. 179-181.

1.1.2. Finansowe uwarunkowania działalności

Zróżnicowanie potencjału ekonomicznego organizacji oraz relatywnie częste problemy związane z niestabilnością finansową wpływają na sposób zarządzania zasobami ludzkimi w sektorze non-profit. Wyniki kolejnych edycji badań potwierdzają, że organizacje sektora non-profit są silnie zróżnicowane pod względem wysokości uzyskiwanych środków finansowych. W 2012 r. współczynnik Giniego dla tej zbiorowości, odnoszący się do rocznych przychodów badanych podmiotów, wyniósł 0,904⁷. Najwięcej, bo 39% organizacji osiągało w ciągu roku przychody nie wyższe niż 10 tys. zł; zbliżony odsetek deklarował roczne przychody powyżej 10 tys. zł, ale nieprzekraczające 100 tys. zł (38%). Przychody w przedziale powyżej 100 tys. zł do 1 mln zł posiadało 18% podmiotów, natomiast powyżej 1 mln zł – 5%⁸.

Wykres 1.3. Organizacje non-profit posiadające rezerwy finansowe według rodzaju organizacji w 2013 r.

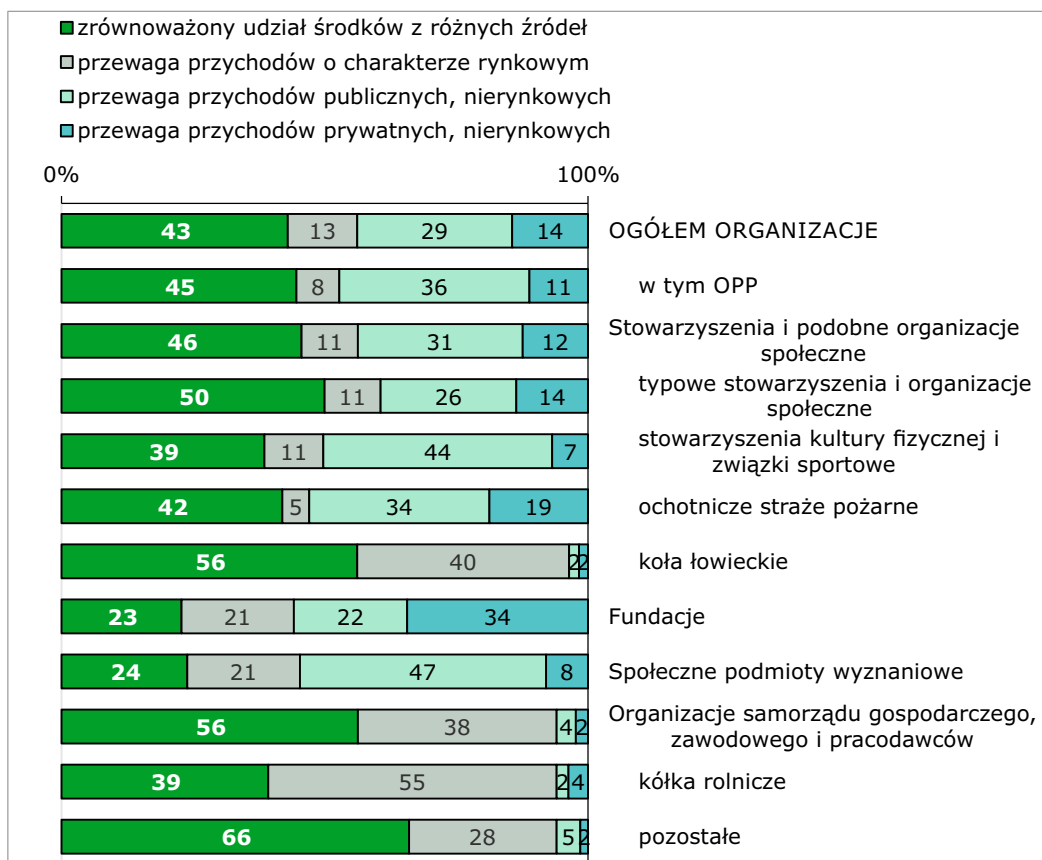

⁷ Współczynnik Giniego jest miarą nierówności rozkładu przychodów; przybiera wartość między 0 a 1. Wartość 0 wystąpiłaby, gdyby wszystkie podmioty miały takie same przychody, natomiast wartość 1, gdyby wszystkie podmioty poza jednym miały przychody zerowe. Im wyższa jest wartość wskaźnika, tym większy jest stopień koncentracji przychodów i większe jest ich zróżnicowanie.

⁸ Więcej: Wilk R., Knapp A., Borysiak K., *Ekonomiczny wymiar badanych organizacji*, w: *Trzeci sektor w Polsce. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców*, red. Goś-Wójcicka K. GUS, Warszawa 2014, s.111-131.

Posiadanie środków finansowych na nieprzewidziane wydatki lub na cele inwestycyjne na koniec 2013 r. zgromadziło 18% badanych organizacji. Posiadanie takich rezerw pozwala na większą płynność finansową i stabilizację funkcjonowania organizacji, jednak połowa organizacji deklarujących rezerwy finansowe posiadała środki na pokrycie kosztów działalności maksymalnie przez 4 dodatkowe miesiące swojej działalności. Organizacje, które tylko dzięki oszczędnościom mogłyby funkcjonować na aktualnym poziomie przez co najmniej 1 rok, stanowiły 24% wśród jednostek mających rezerwy finansowe, ale tylko 4% wśród wszystkich aktywnych podmiotów.

Wykres 1.4. Struktura organizacji non-profit według głównego typu źródeł finansowania działalności w 2013 r.

Rodzaj organizacji istotnie różnicuje omawiane podmioty sektora non-profit w zakresie posiadania rezerw finansowych, szczególnie wyróżniają się koła łowieckie, które stanowią jedyną grupę, w której większość podmiotów ma oszczędności na nieprzewidziane wydatki (61%). Natomiast relatywnie mała część jednostek zgromadziła rezerwy wśród stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych oraz społecznych podmiotów wyznaniowych (8%). Widoczna jest zależność w zakresie wysokości rocznych przychodów organizacji: im były one wyższe, tym większy odsetek organizacji posiadał

rezerwy finansowe. Wśród organizacji osiągających roczne przychody do 10 tys. zł tylko 14% organizacji deklaruowało posiadanie rezerw finansowych, w klasie przychodów powyżej 10 tys. do 100 tys. - 19%. Rezerwy posiadało 22% organizacji osiągających przychody w przedziale powyżej 100 tys. zł do 1 mln zł, natomiast w klasie powyżej 1 mln zł - 32%.

Finansowe uwarunkowania działalności organizacji non-profit, które decydują o sposobie ich funkcjonowania to nie tylko wysokość uzyskiwanych przychodów i gromadzenie oszczędności na nieprzewidziane wydatki, ale również sposoby finansowania tej działalności. Wykorzystywane przez organizacje sektora non-profit źródła finansowania działalności mogą sprzyjać lub zagrażać ich samowystarczalności i niezależności. Ciągłości działania i możliwości zachowania płynności finansowej może służyć dywersyfikacja źródeł finansowania, tzn. pozyskiwanie środków na działalności równocześnie z różnego typu źródeł. Natomiast opieranie budżetów na jednym typie przychodów stwarza większe ryzyko w sytuacji utraty tego finansowania.

Organizacje mogą korzystać z różnorodnych źródeł przychodów: nierynkowych - zarówno publicznych, jak i prywatnych, a także ze źródeł o charakterze rynkowym. Dla potrzeb analizy do źródeł o charakterze nierynkowym, publicznych zaliczono: dotacje, subwencje i inne transfery przekazywane przez krajowe organy administracji publicznej, w tym 1% podatku PIT i nawiązki sądowe, a także środki pochodzące z publicznych źródeł zagranicznych, w tym europejskich funduszy unijnych. Źródła o charakterze nierynkowym, prywatnym stanowiły darowizny i inne środki przekazywane przez osoby fizyczne, przedsiębiorstwa lub podmioty non-profit, a także kwoty pozyskiwane w wyniku zbiórek publicznych oraz składki członkowskie. Do kategorii źródeł o charakterze rynkowym zaliczono przychody uzyskiwane z prowadzonej działalności gospodarczej, odpłatnej działalności statutowej, a także środki uzyskane na podstawie ustawy o zamówieniach publicznych oraz odsetki i dywidendy.

Wyraźną dominację jednego typu przychodów (udział 70% lub więcej w całości przychodów organizacji) zaobserwowano aż u 57% badanych podmiotów. Spośród nich połowa opierała swą działalność głównie na źródłach publicznych, 1/4 - na prywatnych i podobny odsetek organizacji - na źródłach o charakterze rynkowym. Przewaga jednego źródła finansowania charakterystyczna była zwłaszcza dla fundacji oraz społecznych podmiotów wyznaniowych (blisko 3/4 organizacji). Natomiast udział podmiotów, w których żaden typ finansowania nie był przeważający stanowił 43% badanych jednostek, w tym 2/3 organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców (z wyłączeniem kółek rolniczych).

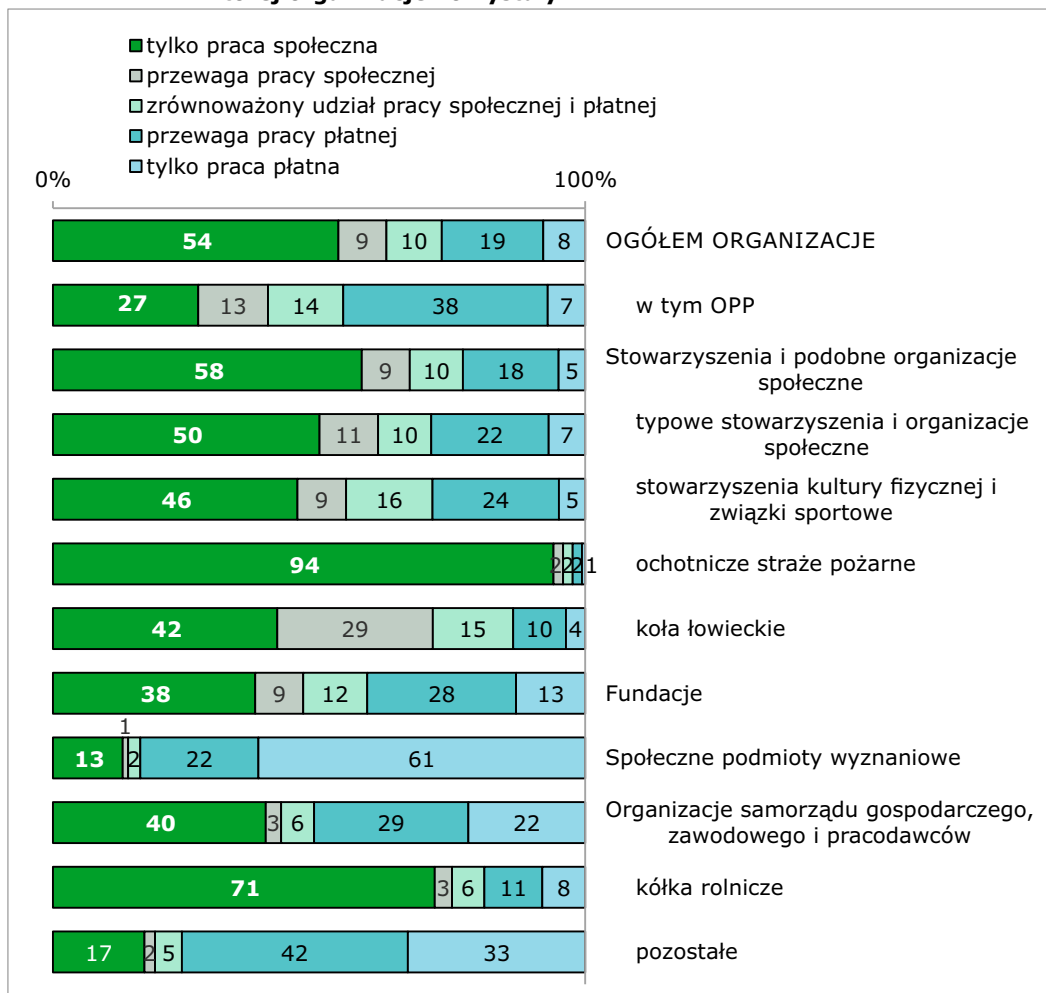
1.1.3. Różnorodność form pracy w sektorze non-profit

Różnorodność oraz elastyczność form pracy i struktur organizacyjnych stanowią istotną charakterystykę sektora non-profit. Organizacje w tym sektorze korzystają z kilku rodzajów form pracy, a ich personel może składać się z:

- 1) członków, którzy angażują się w pracę społeczną,
- 2) wolontariuszy niezrzeszonych w organizacjach,
- 3) pracowników etatowych,

4) osób pracujących na podstawie umów cywilnoprawnych (umowy o dzieło i umowy-zlecenia)⁹.

Wykres 1.5. Struktura organizacji non-profit w 2013 r. według rodzaju pracy¹⁰, z której organizacji korzystała^a

^a Ze względu na zaokrąglenia, procenty w wierszach nie zawsze sumują się do 100%.

⁹ Przyjęto szeroką definicję pracy, zgodną z przyjętą przez 19 Międzynarodową Konferencję Statystyków Pracy w 10.2013 r.: *Resolution concerning statistics of work, employment and labour underutilization*, s.2

¹⁰ Dla potrzeb analizy przeliczono zarówno pracę płatną, jak i społeczną na etaty (umowy cywilnoprawne na podstawie kosztów wynagrodzeń, a pracę społeczną według liczby godzin tej pracy w roku). Wyróżniono następujące kategorie związane z udziałem poszczególnych form pracy: (1) wyłącznie personel płatny – 100% udziału pracy płatnej; (2) głównie personel płatny (udział pracy płatnej od 70% do 99%); (3) zrównoważony udział pracowników płatnych i pracujących społecznie (po 50% , +/- 19%); (4) głównie pracujący społecznie (udział pracy społecznej od 70% do 99%); (5) wyłącznie pracujący społecznie (100%).

Podstawę działalności wielu organizacji sektora non-profit stanowi wolontariat, tj. nieodpłatna i dobrowolna aktywność osób włączających się w działania organizacji. Korzystanie w 2013 r. z pracy społecznej świadczonej przez członków lub wolontariuszy spoza organizacji (przynajmniej raz w roku) zadeklarowało 87% wszystkich badanych podmiotów sektora non-profit. Natomiast w ramach pracy płatnej częściej organizacje korzystały z pracy świadczonej w ramach umów cywilnoprawnych (34% w 2012 r.) niż w ramach stosunku pracy (17% w 2012 r. i 16% w 2013 r.).

Wyłącznie na pracy społecznej opierała swą aktywność ponad połowa organizacji (54%), a w działaniach kolejnych 9% organizacji praca nieodpłatna przeważała nad pracą płatną. Szczególnie często wyłącznie lub głównie z pracy społecznej korzystały ochotnicze straż pożarne (96%), a następnie - kółka rolnicze (74%). Głównie na osobach wynagradzanych za pracę opierało swą działalność 27% organizacji, w tym wyłącznie z personelu płatnego korzystało 8% jednostek. Praca płatna dominowała wśród społecznych podmiotów wyznaniowych (83%) oraz organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego oraz pracodawców z wyłączeniem kółek rolniczych (75%) Zaangażowanie personelu płatnego i czasu poświęcanego przez wolontariuszy bez wyraźnej przewagi żadnej z tych form pracy wystąpiło w 10% organizacji.

Zwraca uwagę również związek między zatrudnianiem a źródłami finansowania w analizowanym sektorze. Odsetek organizacji zatrudniających pracowników etatowych, dla których głównym źródłem finansowania były składki, darowizny, zbiórki i inne prywatne źródła nierynkowe był 5-krotnie niższy niż organizacji zatrudniających pracowników w tej formie, ale finansujących się głównie z publicznych źródeł (odpowiednio 7% i 34%).

1.2. Charakterystyka zarządu

Posiadanie formalnego organu odpowiedzialnego za zarządzanie jest jednym z podstawowych kryteriów odróżniających organizacje sektora non-profit od ruchów nieformalnych. Zarządy pełnią ważną rolę w tworzeniu strategii, podejmowaniu decyzji dotyczących rozwoju i zapewnienia stabilności finansowej organizacji, a także wpływają na jej wizerunek i sposoby komunikacji zewnętrznej. Kluczowym obszarem aktywności organów zarządczych jest jednakże kreowanie polityki wykorzystywania i rozwoju głównych zasobów organizacji non-profit, jakimi są osoby zatrudnione w organizacji oraz osoby pracujące społecznie.

1.2.1. Kolegialność zarządu

Organizacje non-profit ze względu na swój społeczny charakter i przyjętą praktykę powinny być podmiotami zarządzanymi kolegialnie, chociaż obowiązujące w Polsce prawo nie stanowi jednoznacznie, że zarząd fundacji lub stowarzyszenia musi składać się z więcej niż jednej osoby. Wyniki prezentowanego badania potwierdzają, że badane organizacje non-profit są w zdecydowanej większości zarządzane kolegialnie.

W 2013 r. w organach zarządzających zaangażowanych było przeciętnie 6 osób. Najczęstsze wśród badanych organizacji były jednak zarządy 5-osobowe - wystąpiły one w 26% badanych jednostek. Równocześnie 5 osób zarządzających stanowiło wartość środkową (mediany), tzn. połowa zarządów badanych organizacji liczyła nie więcej niż 5 osób.

Organizacje zarządzane jednoosobowo stanowiły w całym sektorze niewielki odsetek (4%). Zarząd takiego typu występował ponad przeciętnie często w społecznych podmiotach wyznaniowych (6 na 10) i fundacjach (co 7). W najliczniejszej zbiorowości typowych stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych posiadanie jednoosobowego zarządu deklarował co 100 podmiot.

Zarządy o niewielkiej liczbie członków (2-3 osobowe) odnotowano w grupie 22% badanych podmiotów, przy czym szczególnie często występowały one w fundacjach (6 na 10) oraz kółkach rolniczych (4 na 10). Od 4 do 5 osób wchodzących w skład zarządu zadeklarowało 37% organizacji. Większe zarządy, liczące od 6 do 9 osób, posiadało 29% badanych jednostek i aż co druga jednostka ochotniczych straży pożarnych. Duże zarządy, tj. o liczebności 10 lub więcej osób, odnotowano w 8% badanej zbiorowości, przy czym w organizacjach samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców (bez kółek rolniczych) odsetek ten był dwukrotnie wyższy i wynosił 18%.

Organizacje mogą tworzyć obok organów zarządzających także inne organy spełniające funkcje nadzorczo-kontrolne, opiniodawcze, rozjemcze itp. Rozłączenie funkcji między tymi organami pozwala na przejrzysty podział odpowiedzialności i kompetencji, poszerzenie zakresu włączania w obszar decyzyjny większej liczby osób z organizacji, a także może przyczynić się do wzmocnienia kontroli wewnętrznej. Jednak nadmiar i złożoność różnych organów może też prowadzić do wydłużenia procesów decyzyjnych i konfliktów kompetencyjnych.

W przeciętnej organizacji członkowie zarządu stanowili 72% osób zasiadających we wszystkich tego rodzaju wieloosobowych organach, podczas gdy mediana dla badanej zbiorowości wynosiła 63%. Największe zróżnicowanie zauważalne było w społecznych podmiotach wyznaniowych, gdzie członkowie zarządu stanowili 83% osób zasiadających w organach kolegialnych, przy czym w połowie organizacji stanowili oni nie więcej niż 50%.

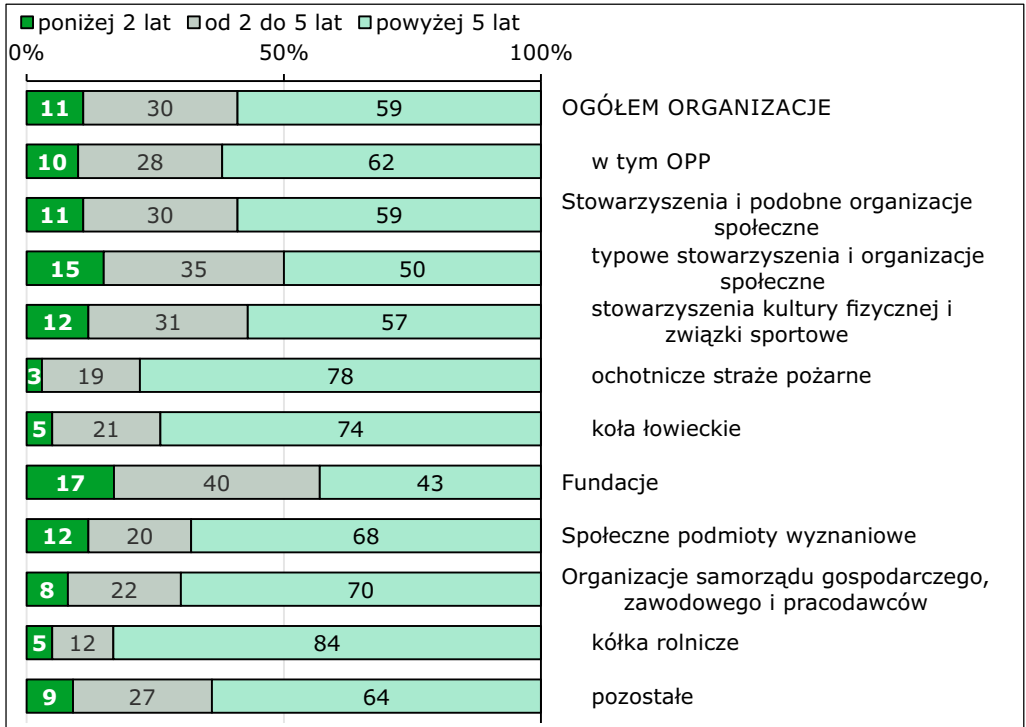
Liczba członków zarządu równa liczbie członków organów kolegialnych ogółem wystąpiła w 16% podmiotów. Najczęściej taka sytuacja charakteryzowała fundacje (30%), kółka rolnicze (21%) i społeczne podmioty wyznaniowe (19%).

1.2.2. Doświadczenie w zarządzaniu

Badane w 2013 r. organizacje sektora non-profit zarządzane były głównie przez kadre z dłuższym niż 5-letnie doświadczeniem – takie osoby stanowiły 59% członków zarządów. Dwukrotnie mniejszą grupę stanowiły osoby o stażu pracy w zarządzie od 2 do 5 lat (30%), natomiast najmniej liczną - osoby, które zasiadały w organie sprawującym władzę krócej niż 2 lata (11%). Świadczy to o dość powszechnym sprawowaniu funkcji we

władzach organizacji dłużej niż przez jedną kadencję, gdyż wśród badanych organizacji dominuje 4-letnia kadencja zarządu¹¹.

Wykres 1.6. Struktura członków zarządu organizacji non-profit według stażu pracy w zarządzie i rodzaju organizacji w 2013 r.

Jedynie fundacje miały mniej niż połowę członków zarządu o stażu powyżej 5 lat (43%), charakteryzując się jednocześnie największym odsetkiem osób pracujących w zarządzie do 2 lat (17%), co można wiązać z faktem, że w ostatnich latach nastąpił duży przyrost liczby fundacji. Dość wysoki odsetek członków zarządów sprawujących swoją funkcję krócej niż 2 lata miały jeszcze typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne – 15%. Natomiast wyraźna dominacja długoletnich członków zarządu widoczna była wśród kółek rolniczych (84%), OSP (78%) oraz kół łowieckich (74%), co świadczy o niewielkiej rotacji kadry zarządczej w tych organizacjach.

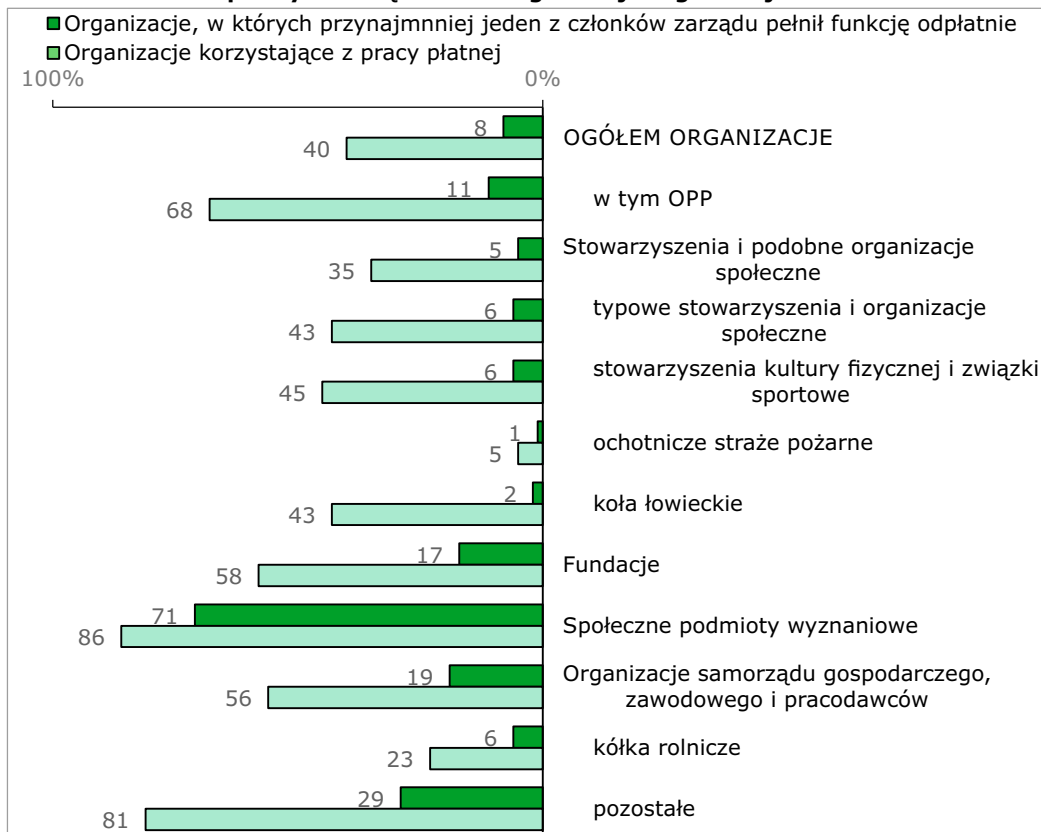
Jeśli uwzględnić główne dziedziny działalności statutowej organizacji, to częściej niż przeciętnie „młoda” kadra o stażu poniżej dwóch lat w zarządzie kierowała organizacjami działającymi w dziedzinach: *prawo i jego ochrona, prawa człowieka* (22%), *rozwój lokalny, społeczny, ekonomiczny* (18%), a także *wsparcie trzeciego sektora* (17%).

¹¹ Knapp A., Goś-Wójcicka K., Adamski M., *Spółeczny wymiar działalności badanych organizacji, w: Trzeci sektor w Polsce. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców w 2012 r.*, GUS, Warszawa 2014 r., s. 146.

1.2.3. Praca społeczna a praca płatna w zarządzie

Powszechną praktyką wśród organizacji sektora non-profit jest nieodpłatna praca w zarządzie - 92% badanych organizacji zadeklarowało, że wszyscy członkowie ich zarządów sprawowali swoje funkcje społecznie, czyli bez wynagrodzenia, a kolejne 4% - ze część z nich, zaś grupa podmiotów opłacających wszystkich członków zarządu stanowiła 4%.

Wykres 1.7. Odsetek badanych organizacji non-profit z płatnym personelem oraz płatnym zarządem według rodzaju organizacji w 2013 r.

Organizacje, wśród których wysoki udział miały podmioty z płatnym personelem, częściej charakteryzowały się również wysokim odsetkiem jednostek z wynagradzanym zarządem. Wśród społecznych podmiotów wyznaniowych 86% zadeklarowało wykorzystywanie pracy płatnej i 71% opłacanie członków zarządu. Drugi z kolei wysoki odsetek organizacji z odpłatnym zarządem (29%) wystąpił wśród organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców (bez kółek rolniczych), z których 81% wykorzystywało płatny personel. W przypadku obu typów organizacji charakteryzują się one większą skalą działalności, co powoduje zwiększone zapotrzebowanie zarówno na płatny personel, jak i osoby wynagradzane za pracę w zarządzie.

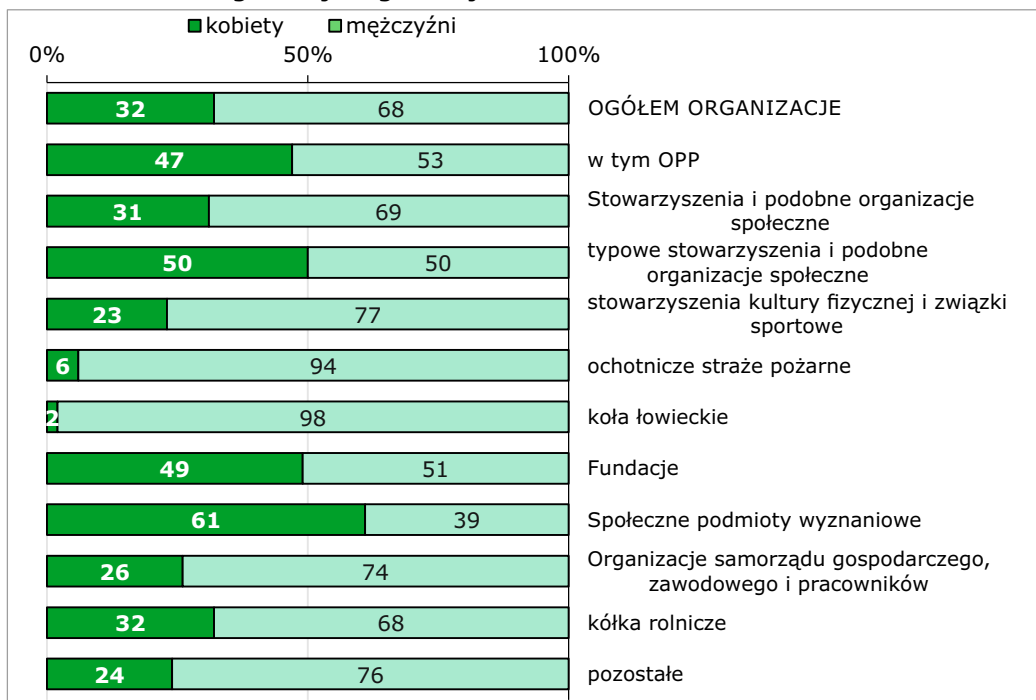
Najniższy odsetek organizacji zarówno z płatnym personelem, jak i zarządem, odnotowano w ochotniczych strażach pożarnych (odpowiednio 5% i 1%).

Łącznie tylko 4% spośród członków zarządów otrzymało w 2013 r. wynagrodzenie za swoją pracę w zarządzie. Pracujący odpłatnie dominowali w zarządach społecznych podmiotów wyznaniowych, gdzie 59% osób wykonywało swoje obowiązki za wynagrodzeniem. Wśród pozostałych rodzajów organizacji jedynie samorząd gospodarczy i fundacje miały znaczący odsetek pracujących odpłatnie członków zarządu: odpowiednio 16% i 9%. W najbardziej licznych zbiorowościach: typowych stowarzyszeń, stowarzyszeń sportowych i OSP odsetek wynagradzanych członków zarządu mieścił się w granicach 1-3%, natomiast w przypadku kółek rolniczych wynosił 5%.

1.2.4. Udział w zarządzaniu a płeć

Kobiety stanowiły 1/3 osób zasiadających w zarządach wszystkich badanych w 2013 r. podmiotów. Jednocześnie 36% organizacji nie posiadało w zarządzie żadnej kobiety, natomiast organizacji, w której funkcje sprawowały wyłącznie kobiety było 3-krotnie mniej (12%).

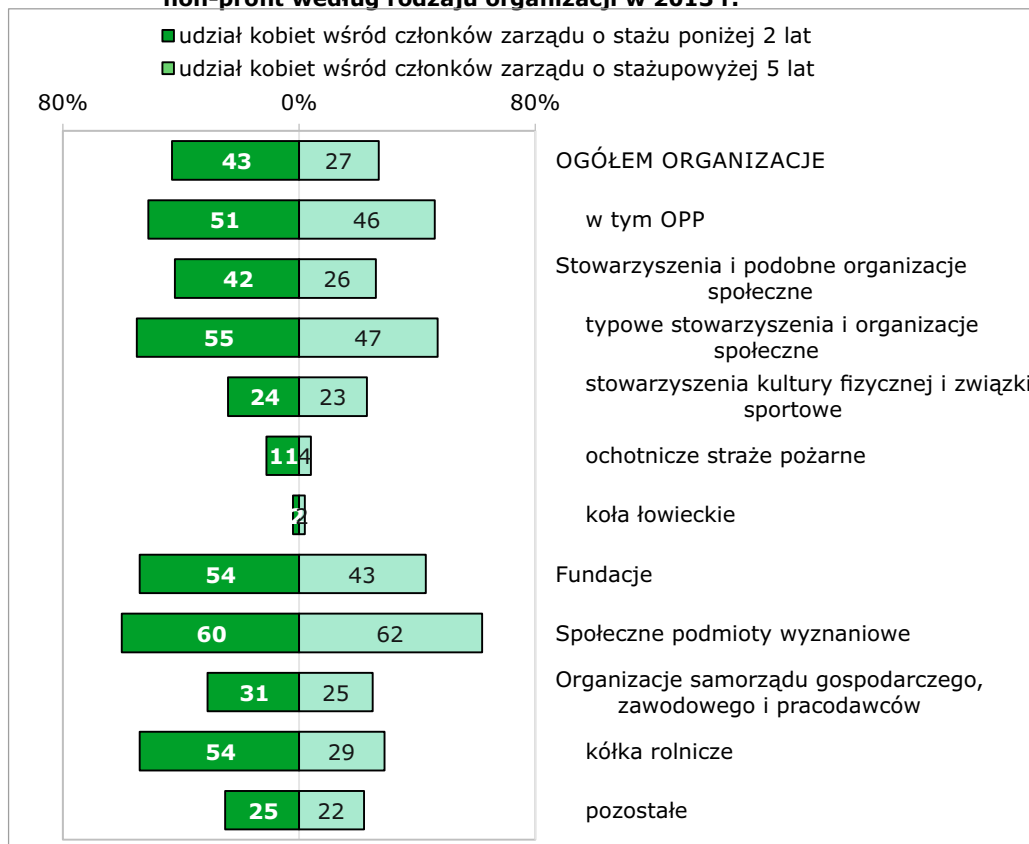
Wykres 1.8. Udział kobiet i mężczyzn w zarządach organizacji non-profit według rodzaju organizacji w 2013 r.

Największy odsetek kobiet w zarządach - blisko dwukrotnie wyższy niż dla całej zbiorowości - stwierdzono w społecznych podmiotach wyznaniowych (61%). Zrównoważoną strukturę pod względem płci w zarządzie posiadały typowe stowarzyszenia

i podobne organizacje społeczne oraz fundacje, gdzie kobiety stanowiły połowę osób sprawujących funkcje zarządzające (odpowiednio 50% i 49%). Wskaźnik feminizacji na poziomie ogólnej średniej miały kółka rolnicze (32%), natomiast niższy niż przeciętny – pozostałe organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców oraz stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (odpowiednio 24% i 23%). Wyraźna dominacja mężczyzn w zarządach widoczna była w kołach łowieckich i OSP, gdzie kobiety stanowiły odpowiednio 2% i 6%.

Wykres 1.9. Odsetek kobiet o najniższym i najwyższym stażu w zarządach organizacji non-profit według rodzaju organizacji w 2013 r.

Gdy uwzględnić dziedzinę działalności statutowej widoczne jest, że kobiety dominowały w zarządach organizacji zajmujących się usługami tradycyjnie uważanymi za „kobiece”, takimi jak pomoc społeczna, ochrona zdrowia i edukacja. W tego rodzaju organizacjach kobiety stanowiły ponad połowę członków zarządu: w przypadku pomocy społecznej (66%), ochrony zdrowia (56%) i edukacji (55%), podczas gdy wśród organizacji zajmujących się sprawami zawodowymi lub sportem i turystyką odsetek kobiet wynosił po 27%.

Uwzględniając okres zasiadania w zarządzie zauważalny był wyższy odsetek kobiet wśród osób, krócej pracowały w tym organie do 2 lat niż wśród osób o dłuższym stażu. W grupie członków zarządu o stażu do 2 lat w 2013 r. kobiet było 43%, podczas gdy

wśród zarządzających o stażu powyżej 5 lat - 27%. Zwiększający się udział kobiet wśród zarządzających „młodszych stażem” niż o długoletnim doświadczeniu zauważono w większości rodzajów organizacji. Wyjątek stanowiły społeczne podmioty wyznaniowe, gdzie wysoki odsetek kobiet w obu grupach był zbliżony oraz kółka łowieckie, gdzie kobiety stanowiły bardzo niski odsetek osób zarządzających.

Najwyraźniejsza różnica pomiędzy udziałem kobiet wśród członków zarządu o krótkim i długim stażu zauważalna była w kółkach rolniczych, w których w 2013 r. kobiety stanowiły ponad połowę (54%) zarządzających o stażu pracy do 2 lat, a wśród tych o stażu powyżej 5 lat - niecałą 1/3 (29%). Może to się wiązać ze zmianami w profilu działalności kółek rolniczych, w których silniej rozwijają się koła gospodyń wiejskich, niż bardziej tradycyjne obszary związane z rolnictwem.

1.2.5. Udział członków zarządu w szkoleniach

Blisko 4/10 badanych organizacji zadeklarowało, że członkowie ich zarządów uczestniczyli w szkoleniach w 2013 r., jednak wśród osób zasiadających w zarządach niespełna 1/4 szkoliła się w badanym roku. Przeciętnie z jednej organizacji w szkoleniach uczestniczyły 3 osoby z zarządu, jednak najczęściej była to 1 osoba.

Wykres 1.10. Organizacje non-profit, których członkowie zarządu brali udział w szkoleniach i uczestniczący w szkoleniach członkowie zarządów w 2013 r.

Zróźnicowanie typów organizacji pod względem odsetka szkolących się członków zarządu jest relatywnie małe. Najczęściej swą kadre zarządzającą kierowały na szkolenia koła łowieckie (61%), społeczne podmiotów wyznaniowe (52%) i OSP (50%), natomiast najrzadziej - kółka rolnicze (15%).

Wszyscy członkowie zarządu szkoleni byli w 4 na 10 organizacji, które zadeklarowały szkolenie kadry zarządzającej w 2013 r. Blisko połowa osób zarządzających brała udział w szkoleniach organizowanych w kołach łowieckich (46%). Nie mniej niż 30% członków zarządu szkoliły także organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców z wyłączeniem kółek rolniczych (36%), społeczne podmioty wyznaniowe (34%) i ochotnicze straże pożarne (30%). Najniższym odsetkiem uczestników szkoleń wśród osób zarządzających organizacjami charakteryzowały się kółka rolnicze (9%) oraz stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (15%).

W organizacjach dysponujących pracownikami etatowymi częściej członkowie zarządu uczestniczyli w szkoleniach. W organizacjach, które nie korzystały z pracy płatnej lub zatrudniały wyłącznie na podstawie umów cywilnoprawnych 2 na 10 członków zarządu uczestniczyło w szkoleniach, a w jednostkach o wysokim zatrudnieniu - 20 lub więcej osób - aż 1/3, co wiązać można z większym zakresem i złożonością spraw zarządczych w dużych organizacjach, a tym samym większym zapotrzebowaniem na podnoszenie kompetencji kadry zarządzającej.

1.3. Fluktuacja kadry

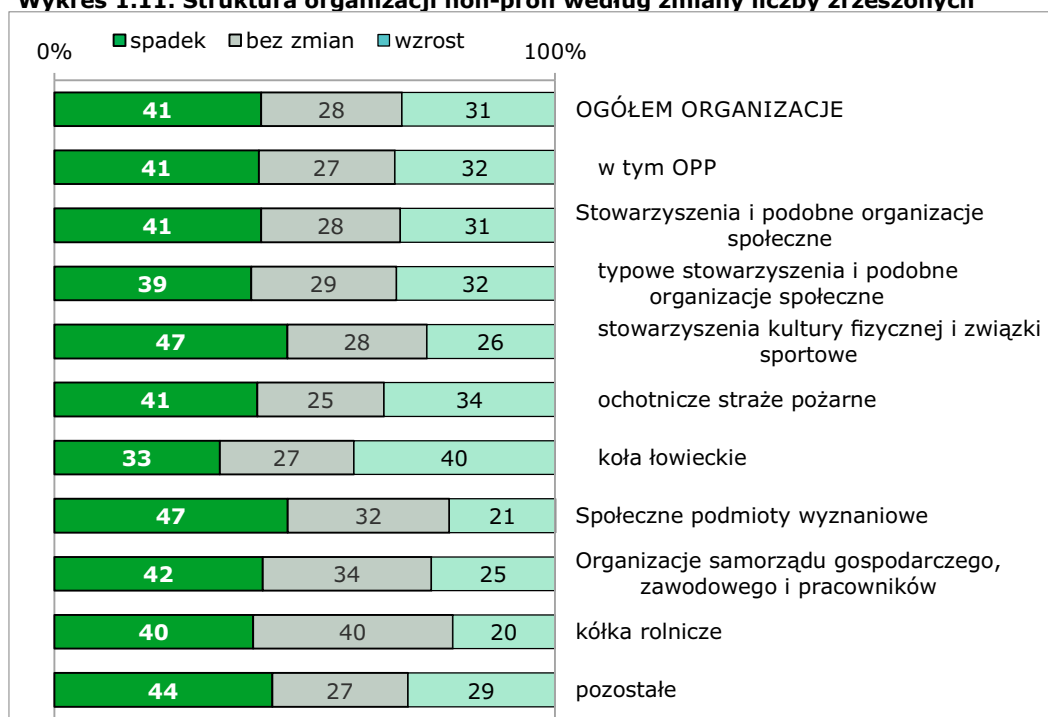
1.3.1. Członkowie

Członkowie to zasób, którym dysponuje zdecydowana większość organizacji społecznych, to w oparciu o ich zaangażowanie powstają stowarzyszenia. W badanej zbiorowości organizacji non-profit nieczłonkowski charakter mają fundacje i 2/3 społecznych podmiotów wyznaniowych, natomiast do organizacji pracodawców, samorządu gospodarczego czy związków stowarzyszeń należą głównie osoby prawne. Niemniej w 2013 r. 85% organizacji omawianego sektora zrzeszało osoby fizyczne, jako swoich członków.

Między 2012 r. a 2013 r. nie zaobserwowano istotnych zmian w bazie członkowskiej omawianego sektora non-profit. Liczba członkostw deklarowana przez organizacje zrzeszające osoby fizyczne utrzymała się na podobnym poziomie i wyniosła blisko 9,9 mln. Przeciętna organizacja zrzeszała 118 osób, jednak połowa badanych organizacji posiadała nie więcej niż 25 członków. Podobnie jak w roku wcześniejszym największą deklarowaną liczbę członków posiadały typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, które zarówno w 2012 r., jak i 2013 r. zrzeszały średnio ponad 200 osób, jednocześnie połowa tego typu jednostek posiadała w 2013 r. nie więcej niż 26 członków.

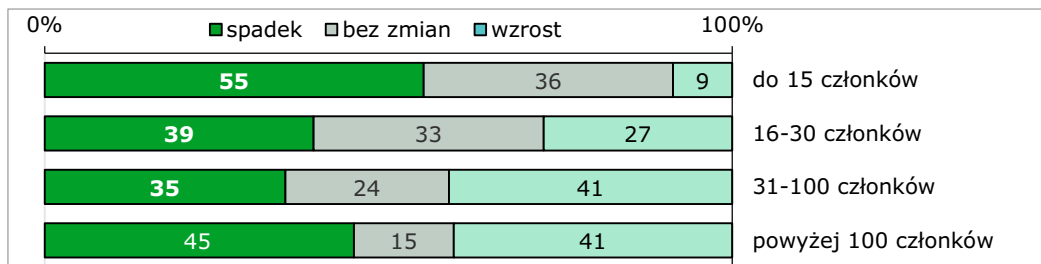
W 41% organizacji zrzeszających osoby fizyczne liczba członków w 2013 r. zmalała przynajmniej o jedną osobę, w blisko 1/3 wzrosła, natomiast w przypadku 28% podmiotów pozostała dokładnie taka sama. Najwyższy odsetek organizacji, w których liczba zrzeszonych członków zmalała w 2013 r., w stosunku do roku poprzedzającego, zaobserwowano wśród stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych oraz społecznych podmiotów wyznaniowych (po 47%). Natomiast najwyższy odsetek podmiotów, które w 2013 r. zwiększyły swoją bazę członkowską odnotowano w kołach łowieckich (40%). Najwięcej organizacji, w których nie odnotowano zmian, pod względem liczby zrzeszonych członków było wśród kółek rolniczych – w 40% podmiotów baza członkowska utrzymała się na takim samym poziomie przez dwa kolejne lata.

Wykres 1.11. Struktura organizacji non-profi według zmiany liczby zrzeszonych^a

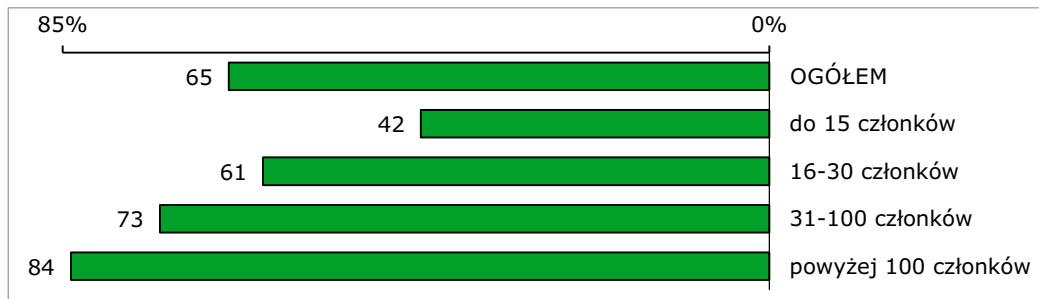
^a Jako zmiana traktowany był wzrost lub spadek liczby członków o co najmniej 1 osobę.

Wśród organizacji, które zrzeszały najmniejszą liczbę członków (do 15 osób) odnotowano najwyższy odsetek takich, które między 2012 r. a 2013 r. nie zmieniły liczby członków (36%), ale jednocześnie ponad połowa z nich zmniejszyła liczbę członkostw (55%). Najwyższy odsetek organizacji, których baza członkowska wzrosła (41%) wystąpił w grupie organizacji nieco zasobniejszych w członków (powyżej 30 osób). Organizacje zrzeszające od 31 do 100 osób były jedyną grupą, w której udział organizacji, które zwiększyły liczbę członków w ciągu omawianego roku był większy niż organizacji, które ją zmniejszyły.

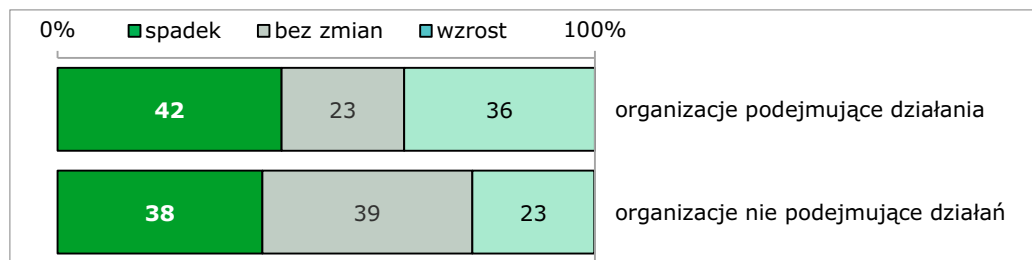
Wykres 1.12. Struktura organizacji non-profit według zmiany liczby zrzeszonych członków^a między 2012 r. a 2013 r. i klasy liczby członków

^a Jako zmiana traktowany był wzrost lub spadek liczby członków o co najmniej 1 osobę.

Blisko 2/3 organizacji członkowskich podejmowało w 2013 r. działania mające na celu pozyskanie nowych członków. Najczęściej takie działania podejmowane były w grupie OSP (76%), najrzadziej natomiast w kółkach rolniczych (29%) i społecznych podmiotach wyznaniowych (30%).

Wykres 1.13. Podejmowanie przez organizacje non-profit działań mających na celu pozyskanie nowych członków według klasy liczby członków w 2013 r.

Działania mające na celu pozyskanie nowych członków częściej rozpowszechnione były wśród organizacji bardziej zasobnych w członków – 42% wśród organizacji zrzeszających nie więcej niż 15 osób podejmowało takie działania, a wśród podmiotów, do których należało powyżej 100 osób odsetek ten był dwukrotnie wyższy (84%).

Wykres 1.14. Struktura organizacji non-profit według zmiany liczby członków i podejmowania działań mających na celu pozyskanie nowych członków w 2013 r.

W 36% organizacji podejmujących działania na rzecz pozyskania nowych członków odnotowano wzrost liczby zrzeszonych osób, podczas gdy wśród organizacji, które nie podjęły żadnej inicjatywy, aby poszerzyć swoją bazę członkowską, odsetek ten był niższy i wyniósł 23%. Co więcej, wśród organizacji starających się o nowych członków podmioty, w których zaobserwowano znaczny (ponad 75-procentowy) spadek liczby członków stanowiły 2%, zaś grupa organizacji, które poszerzyły swoją bazę członkowską o ponad 75% była dwa razy większa - 4%. Warto zauważyć, że w większości organizacji podjęte działania nie przynosiły oczekiwanych rezultatów – liczba członków organizacji zmalała bądź pozostała bez zmian w 66% podmiotów.

1.3.2. Wolontariusze niebędący członkami

W 2013 r. 87% podmiotów korzystało z dobrowolnej i nieodpłatnej pracy swoich członków bądź osób nienależących do organizacji. Praca społeczna odgrywała zatem istotną rolę w funkcjonowaniu jednostek i stanowiła cenny zasób dla większość badanych podmiotów. Najczęściej pracę społeczną na rzecz organizacji świadczyli zrzeszeni w nich członkowie, zaś blisko połowa jednostek korzystała z zaangażowania wolontariuszy niebędących ich członkami ani pracownikami¹² (48%). Wśród organizacji posiadających status pożytku publicznego odsetek ten był wyższy (67%).

W analizowanych rodzajach organizacji najczęściej z pracy wolontariuszy zewnętrznych korzystały fundacje (64%), gdyż nie posiadają one bazy członkowskiej, a następnie stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe oraz typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (po 52%), najrzadziej natomiast – organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców (19%).

Ponad 1/3 z wszystkich organizacji podejmowała działania w celu pozyskania do pracy społecznej wolontariuszy zewnętrznych. Wśród podmiotów posiadających status organizacji pożytku publicznego odsetek ten był wyższy i wyniósł 57%. O pozyskanie nowych osób do pracy społecznej najczęściej starały się fundacje (44%), które nie posiadają własnej bazy członkowskiej, a więc mogły korzystać jedynie z pracy wolontariackiej osób niebędących członkami. Aktywnością w pozyskiwaniu nowych wolontariuszy wyróżniały się również typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne oraz stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (po 42%). Natomiast w grupie organizacji, na rzecz których nie pracował społecznie ani jeden wolontariusz zewnętrzny (ponad połowa badanych organizacji) działania na rzecz pozyskania osób do pracy społecznej podejmowało jedynie 15% jednostek.

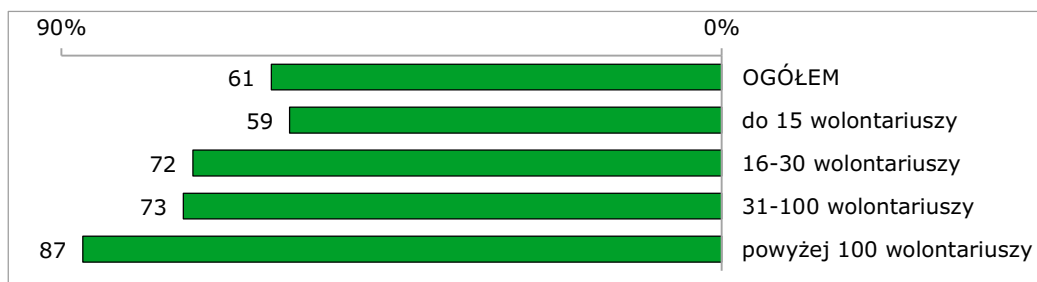
---

¹² Organizacje niezrzeszające osób fizycznych nie odpowiadały na pytanie o pracę społeczną członków, a więc członkowie ich organów kolegialnych byli wykazywani jako wolontariusze zewnętrzni.

Wykres 1.15. Organizacje non-profit korzystające z pracy społecznej wolontariuszy niebędących członkami i pozyskujące nowych wolontariuszy według rodzaju organizacji w 2013 r.

Wykres 1.16. Podejmowanie przez organizacje non-profit korzystające z pracy społecznej wolontariuszy zewnętrznych działań mających na celu pozyskanie nowych wolontariuszy według klasy liczby wolontariuszy zewnętrznych w 2013 r.

Nieznaczące różnice wystąpiły w wartościach średniej i mediany liczby osób pracujących społecznie wśród podmiotów, które zabiegały o nowych wolontariuszy

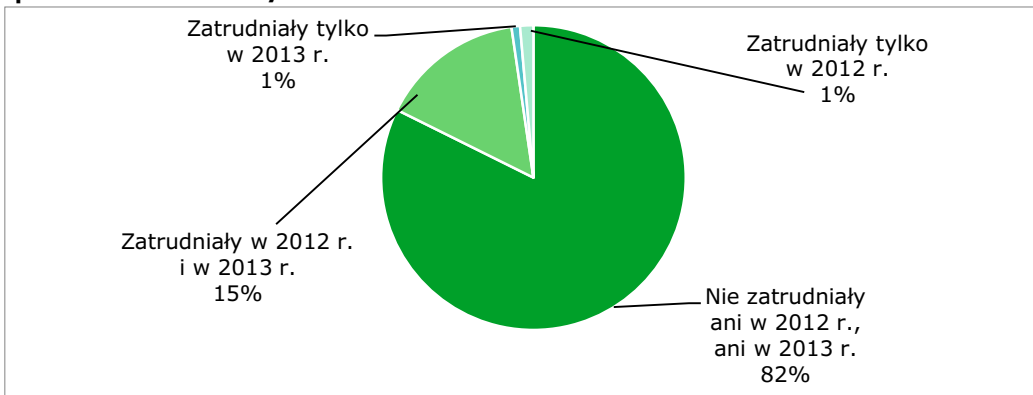
(odpowiednio 25 i 6 wolontariuszy) i takich, które nie prowadziły żadnych działań w tym celu (odpowiednio 17 i 5 wolontariuszy)¹³.

Spośród podmiotów korzystających z pracy społecznej osób niebędących członkami organizacji ponad 60% podejmowało działania mające na celu pozyskanie nowych wolontariuszy. Wśród dominującej grupy organizacji posiadających do 15 wolontariuszy zewnętrznych odsetek ten był podobny (59%). Udział jednostek prowadzących działania w celu zwiększenia liczby pracujących społecznie wzrastał wraz z liczbą posiadanych wolontariuszy zewnętrznych. Największą aktywność w pozyskiwaniu nowych osób do pracy społecznej zaobserwowano wśród największych organizacji dysponujących w ciągu roku ponad 100 wolontariuszami zewnętrznymi (87%).

1.3.3. Pracownicy etatowi

Pracownicy etatowi w 2013 r. funkcjonowali jedynie w 16% badanych organizacji non-profit, co było zbliżone do sytuacji w 2012 r., kiedy w ramach stosunku pracy zatrudniało ich niespełna 17% organizacji. Zdecydowana większość badanych organizacji (82%) nie zatrudniała personelu etatowego ani na koniec 2012 r., ani na koniec 2013 r., 15% dysponowała pracownikami etatowymi zarówno na koniec 2012 r., jak i 2013 r., zaś najmniejszą grupę stanowiły podmioty, które w ciągu roku rozpoczęły lub zaprzęstały zatrudniania w tej formie (po 1%).

Wykres 1.17. Struktura organizacji non-profit ze względu na zatrudnianie pracowników etatowych w 2012 r. i 2013 r.

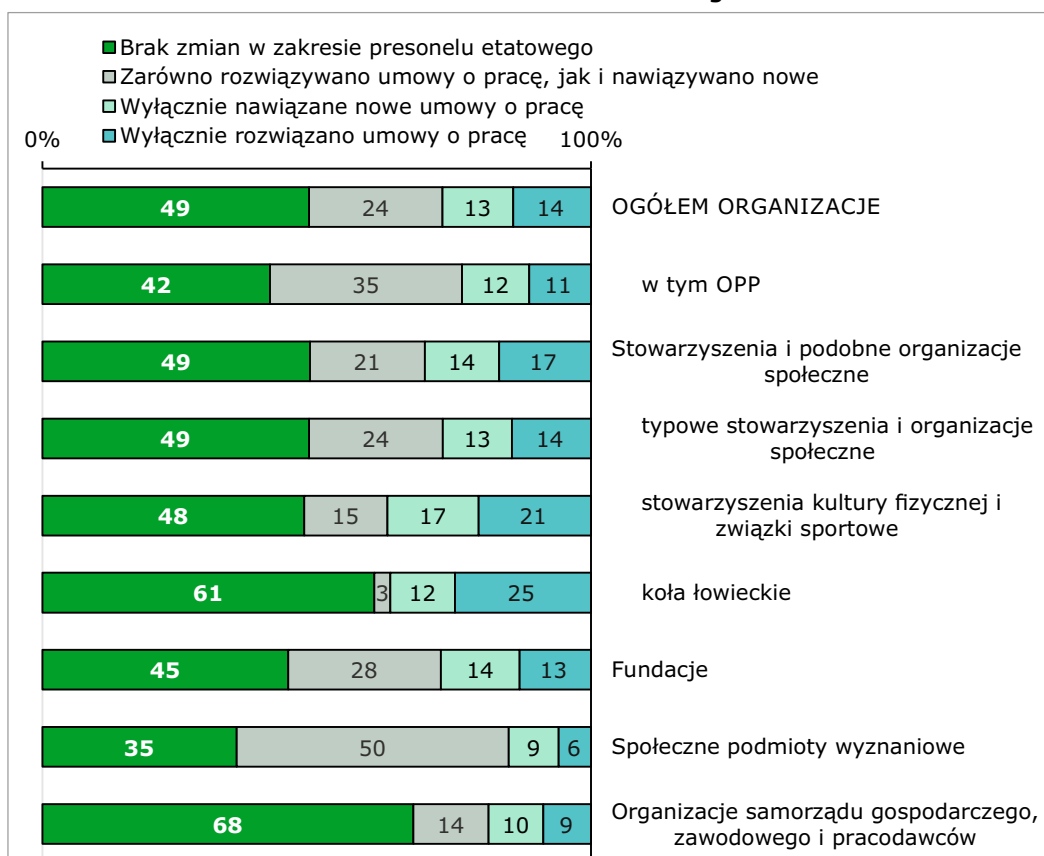
Między 31.12.2012 r. a 31.12.2013 r. na poziomie ogólnych statystyk nie zaobserwowano istotnych zmian w zatrudnianiu - odsetek organizacji zatrudniających zmniejszył się o 0,5 pkt. proc., a ogólna liczba pracowników sektora zwiększyła o 2%.

¹³ Ze względu na różnice w budowie formularzy sprawozdań za 2012 r. i 2013 r. nie jest możliwe określenie zmiany w liczbie wolontariuszy zewnętrznych omawianego sektora non-profit pomiędzy tymi latami. Nie ma więc również możliwości określenia, czy podejmowane przez organizacje działania w celu pozyskania nowych osób do pracy społecznej, przełożyły się na spadek bądź wzrost liczby zaangażowanych wolontariuszy.

Jednak na poziomie poszczególnych organizacji sytuacja była dość zmienna. Ponad połowa wszystkich zatrudniających podmiotów odnotowała zmiany w personalu etatowym. W grupie tej największą część stanowiły jednostki, w których odnotowano rotację personalu (24% spośród podmiotów zatrudniających pracowników etatowych), mniej było natomiast takich, które wyłącznie rozwiązywały umowy o pracę (14%) lub wyłącznie przyjmowały nowych pracowników (13%).

Największą część jednostek, które równocześnie rozwiązywały umowy o pracę i zatrudniały nowe osoby odnotowano wśród społecznych podmiotów wyznaniowych (50%), a następnie organizacji pożytku publicznego (35%). Natomiast częściej niż przeciętnie zmniejszały zatrudnienie koła łowieckie (25%) oraz stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (21%).

Wykres 1.18. Struktura organizacji non-profit, które miały pracowników etatowych na dzień 31.12.2012 r. lub 31.12.2013 r. według zmian w zatrudnieniu^a

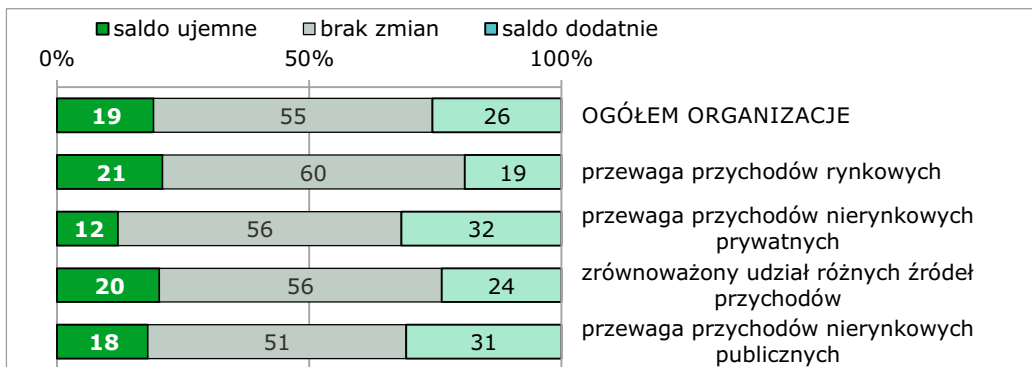
^a Na wykresie nie uwzględniono ochotniczych straży pożarnych i kółek rolniczych ze względu na to, że w tych zbiorowościach jest bardzo mała liczba jednostek zatrudniających pracowników etatowych.

Wśród organizacji zatrudniających pracowników etatowych w ciągu 2013 r. nawiązano umowy o pracę średnio z 2 nowymi osobami, a rozwiązano z 1 osobą.

Jednak, gdy zbiorowość organizacji ograniczyć tylko do takich, w których nastąpił wzrost lub spadek liczby personelu etatowego (45% wśród organizacji zatrudniających), statystyki te wzrosną i przyjmą odpowiednio wartości 5 i 4 osoby. Przeciętne saldo zmian (liczba nowo przyjętych osób minus liczba osób, z którymi rozwiązano umowę o pracę) wśród zatrudniających jednostek w ciągu 2013 r. wyniosło jedynie 0,3 osoby, co spowodowało wspomniany wcześniej niewielki wzrost ogólnego zatrudnienia w sektorze, lecz nie przełożyło się na widoczną zmianę przeciętnej liczby zatrudnionych w podmiotach dysponujących pracownikami etatowymi – pozostała ona na tym samym poziomie co w 2012 r. i wyniosła 11 osób.

W 55% podmiotów zatrudniających na podstawie umów o pracę ostatniego dnia 2012 r. i ostatniego dnia 2013 r. była taka sama liczba pracowników etatowych. Na zbiorowość tę składały się organizacje, które nie odnotowały żadnej zmiany wśród swoich pracowników (49%) oraz podmioty, które rozwiązały umowy o pracę i nawiązały nowe z dokładnie taką samą liczbą osób (7%). Dodatkowo saldo w liczbie pracowników wystąpiło wśród 26% jednostek i grupa ta dzieliła się na dwie równe części – organizacje, które zatrudniały wyłącznie nowych pracowników oraz organizacje, które w ciągu roku rozwiązały umowy z mniejszą liczbą osób niż przyjęły w tym czasie do pracy (po 13%). Natomiast ujemne saldo wystąpiło w 19% zatrudniających organizacji, przy czym niemal 3-krotnie większą grupę stanowiły wśród nich podmioty, które wyłącznie rozwiązywały umowy o pracę (14%) niż takie, które straciły więcej pracowników niż przyjęły nowych (5%).

Wykres 1.19. Struktura organizacji non-profit zatrudniających pracowników etatowych na dzień 31.12.2012 r. lub 31.12.2013 r. według salda zmiany liczby pracowników i dominującego źródła przychodów

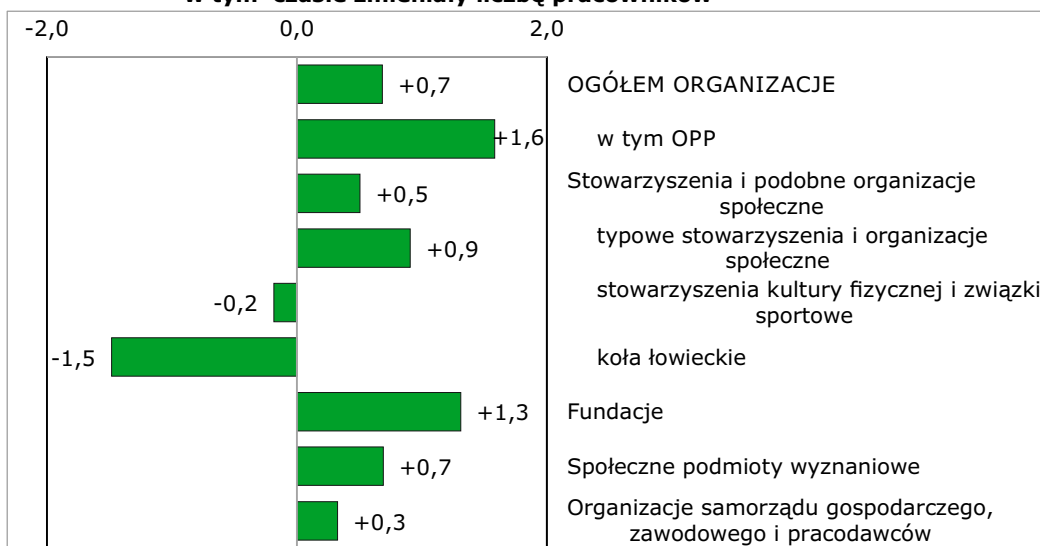

Podział organizacji zatrudniających pracowników etatowych według głównego źródła finansowania działalności wskazuje, że największa część organizacji miała stabilną liczbę pracowników wśród podmiotów czerpiących w przeważającej części dochody z działalności o charakterze rynkowym (60%), zaś najmniej stabilną wśród jednostek, które utrzymywały się głównie ze środków publicznych o charakterze nierynkowym (51%). Jednak to w tej drugiej grupie wystąpił wyższy udział podmiotów, które odnotowały wzrost zatrudnienia niż takich, w których nastąpił spadek (31% wobec 18%), zaś w podmiotach utrzymujących się z działalności o charakterze rynkowym nieco mniejszą część stanowiły

jednostki, które zwiększyły zatrudnienie niż te, które je zmniejszyły (19% wobec 21%). Warto zwrócić jeszcze uwagę na sytuację organizacji utrzymujących się głównie z nierynkowych źródeł prywatnych (darowizny, zbiórki publiczne i składki członkowskie) – wśród nich zaobserwowano najwyższy udział organizacji z dodatnim saldem zatrudnienia i równocześnie najmniej z ujemnym – odpowiednio 32% i 12%.

W 45% grupie podmiotów, które w 2013 r. zatrudniły co najmniej jednego nowego pracownika lub przynajmniej z jednym rozwiązały stosunek pracy, saldo zmiany liczby pracowników wyniosło +0,7 osoby. Większość grup organizacji wyróżnionych ze względu na rodzaj jednostki odnotowało dodatnie saldo. Najwyższy przeciętny przyrost liczby pracowników wystąpił wśród organizacji pożytku publicznego (średnio +1,6 pracownika), a następnie wśród fundacji (średnio +1,3 pracownika), natomiast najwyższe ujemne średnie saldo liczby pracowników miało miejsce wśród kół łowieckich (-1,5 osoby). Drugą grupą o ujemnym saldzie zmiany przeciętnej liczby pracowników były stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (średnio -0,2 pracownika)

Wykres 1.20. Przeciętne saldo zmiany liczby pracowników etatowych między dniem 31.12.2012 r. a 31.12.2013 r. wśród organizacji non-profit, które w tym czasie zmieniały liczbę pracowników^a

^a Na wykresie nie uwzględniono ochotniczych straży pożarnych i kółek rolniczych ze względu na to, że w tych zbiorowościach jest bardzo mała liczba jednostek zatrudniających pracowników etatowych.

1.4. Motywowanie do pracy i szkolenie personelu

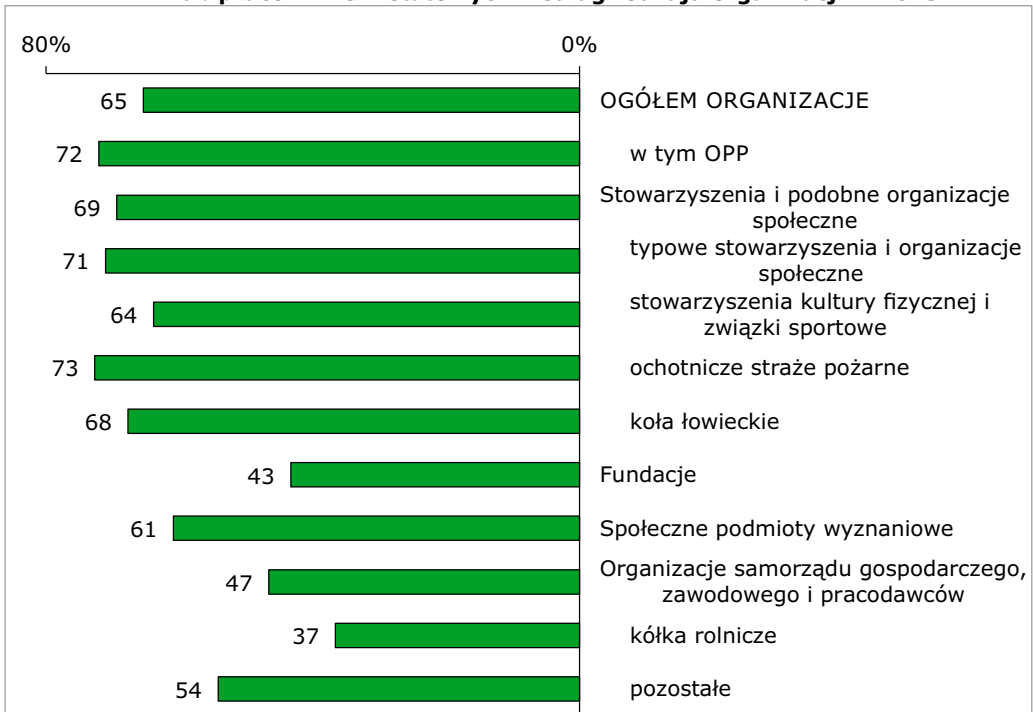
Rozwój i doskonalenie zasobów ludzkich w organizacjach są jednymi z głównych funkcji zarządzania. Wymagają one stosowania odpowiednich narzędzi w celu pobudzenia zaangażowania i zmotywowania osób do efektywnej pracy. Motywowanie to wykorzystywanie różnych sposobów (niefinansowych lub finansowych) pobudzania

zaangażowania, by szeroko rozumiany personel organizacji najaktywniej włączał się w działania organizacji i wykonywanie określonych czynności lub zadań.

W sektorze non-profit stosowanie i skuteczność motywowania oraz podnoszenie kompetencji personelu jest skomplikowane ze względu na konieczność oddziaływania na różnorodne grupy współpracowników: członków organizacji, inne osoby pracujące społecznie oraz opłacany personel (pracownicy zatrudniani na podstawie stosunku pracy lub na podstawie umów cywilnoprawnych). Grupy te mają nie tylko odmienny status formalny, ale brak wynagrodzeń wśród dużej części personelu powoduje, że organizacje nie mogą w sposób bezpośredni przenosić technik zarządzania w tym zakresie z sektora przedsiębiorstw czy administracji publicznej.

W 2013 r. prawie 2/3 z badanych organizacji non-profit potwierdziło podejmowanie celowych działań na rzecz zwiększania zaangażowania w swoją działalność członków (osób fizycznych), wolontariuszy spoza organizacji lub pracowników zatrudnianych na podstawie stosunku pracy¹⁴. Personel przynależący do co najmniej jednej z tych grup najczęściej motywowały OSP (73%), a najrzadziej – kółka rolnicze (37%).

Wykres 1.21. Odsetek organizacji, które motywowały członków, innych wolontariuszy lub pracowników etatowych według rodzaju organizacji w 2013 r.

Spośród tych organizacji, które korzystały w 2013 r. z pracy społecznej (członków lub osób niebędących ich członkami – 87% ogółu organizacji) 63% jednostek

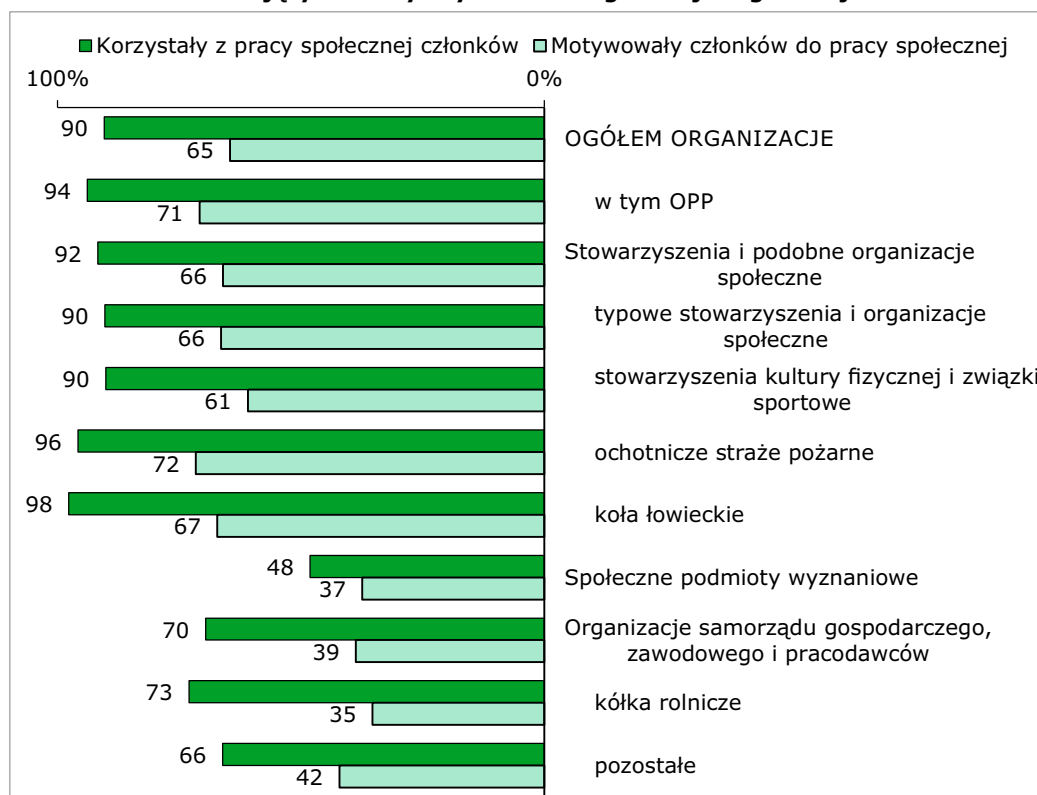
¹⁴ W badaniu nie pytano o motywowanie osób pracujących na rzecz organizacji w oparciu o umowy cywilnoprawne.

zadeklarowało, że motywowało swoich członków, a 37% - że motywowało wolontariuszy zewnętrznych. Jednoczesne prowadzenie działań motywacyjnych zarówno wobec członków, jak i pozostałych wolontariuszy wskazało 29% podmiotów. Z kolei wśród tych organizacji, które zatrudniały pracowników na podstawie stosunku pracy 52% wskazało, że podejmowało celowe działania służące zwiększeniu ich zaangażowania w pracę społeczną.

1.4.1. Motywowanie do pracy społecznej członków

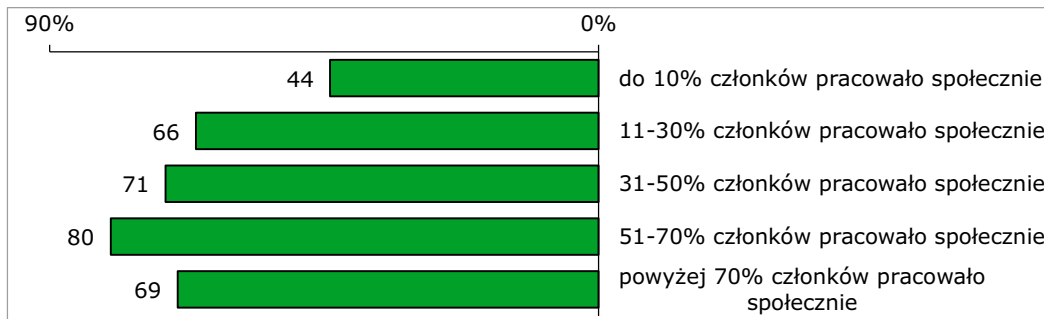
Spośród organizacji, których członkami były osoby fizyczne korzystanie z pracy społecznej (dobrowolnej i bez wynagrodzenia) świadczonej przynajmniej raz w 2013 r. zadeklarowało 9 na 10 organizacji. Jediną grupą, w której z pracy społecznej członków korzystała mniej niż połowa takich podmiotów były społeczne podmioty wyznaniowe (48%). Jednocześnie blisko 2/3 organizacji zrzeszających osoby fizyczne potwierdziło, że prowadziło działania motywujące członków do pracy społecznej, najczęściej były to OSP (72%), a najrzadziej - kółka rolnicze (35%).

Wykres 1.22. Odsetek organizacji non-profit korzystających z pracy społecznej członków i motywujących ich do tej pracy wśród organizacji zrzeszających osoby fizyczne według rodzaju organizacji w 2013 r.

Wielkość organizacji mierzona liczbą należących do nich członków różnicowała podejmowanie działań motywacyjnych – im większą liczbę osób organizacje zrzeszały, tym większa część podmiotów motywowała swoich członków do pracy społecznej. Wśród jednostek, które posiadały nie więcej niż 15 członków połowa działała na rzecz zwiększenia zaangażowania członków w działania organizacji, zaś wśród podmiotów, do których należało więcej niż 100 osób udział ten był wyższy o 20 pkt. proc.

Wykres 1.23. Odsetek organizacji non-profit motywujących członków do pracy społecznej według udziału pracujących społecznie w ogólnej liczbie członków w 2013 r.

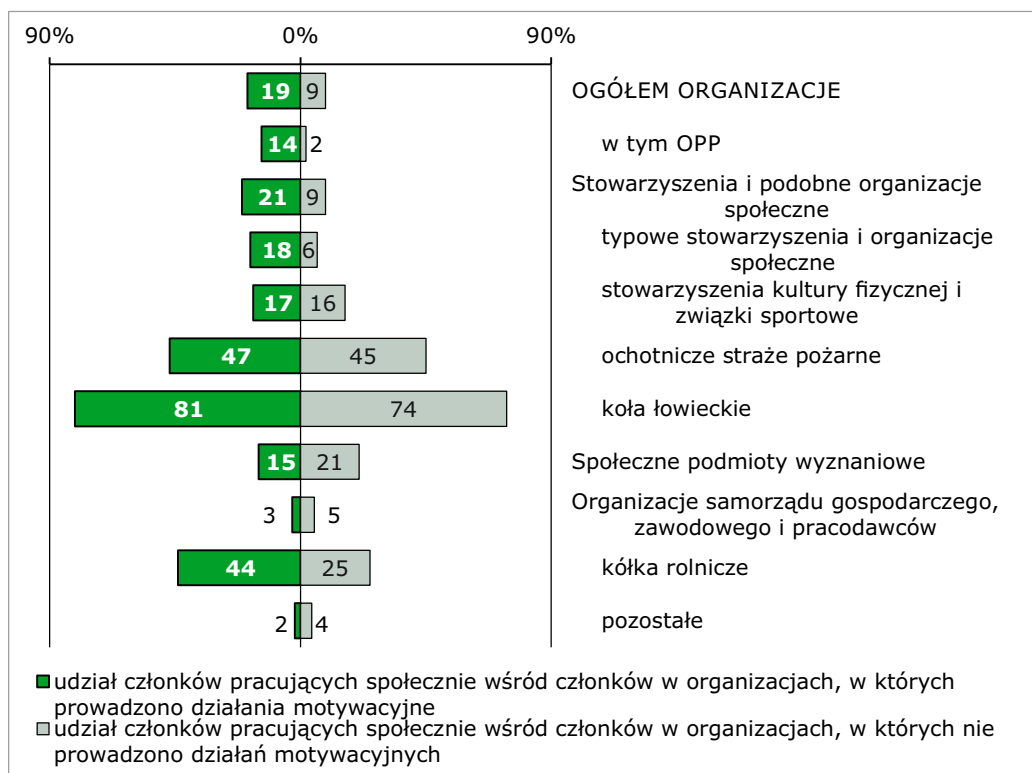
Próbując określić efektywność działań motywacyjnych podejmowanych przez organizacje wśród ich członków można zestawić informacje o motywowaniu z udziałem członków pracujących społecznie wśród wszystkich członków. W klasie organizacji, w której udział pracujących społecznie wśród członków w 2013 r. był niski (do 10%) najrzadziej podejmowano w tym czasie działania mające na celu zwiększanie zaangażowania członków. Tylko 44% jednostek zadeklarowało prowadzenie takich działań. W grupie podmiotów, gdzie aktywnych członków było od 11% do 30% oraz od 31% do 50% udział motywujących jednostek był wyraźnie wyższy – odpowiednio 66% i 71%. Natomiast najwyższy udział motywujących organizacji wystąpił wśród podmiotów, w których pracowało społecznie więcej niż 50% członków, ale nie więcej niż 70% - stanowiły one 80%. Z kolei wśród organizacji o najwyższym zaangażowaniu członków (powyżej 70%) udział motywujących organizacji wyniósł 69%.

Zmieniając perspektywę analizy z poziomu organizacji na poziom struktury członków można stwierdzić, że udział członków, którzy pracowali społecznie w ogólnej liczbie członków był niemal dwukrotnie wyższy wśród organizacji deklarujących prowadzenie działań motywujących (19%) niż w organizacjach nie prowadzących takich działań (9%).

Skuteczność działań motywacyjnych szczególnie była widoczna w najbardziej zasobnych w członków typowych stowarzyszeniach i podobnych organizacjach społecznych. Wśród tych podmiotów udział członków angażujących się w bezpłatną pracę był 3-krotnie wyższy w grupie organizacji motywujących niż niemotywujących (18% wobec 6%). Jeszcze wyższe zróżnicowanie było wśród organizacjach posiadających status OPP (14% wobec 2%). Były jednak i rodzaje organizacji, gdzie działania motywujące nie przekładały się na istotne zwiększenie zaangażowania członków w pracę społeczną, gdyż w

grupach organizacji motywujących i niemotywujących poziom aktywności członków był na takim samym poziomie (stowarzyszenia kultury fizycznej i związkach sportowe, ochotnicze straże pożarne i koła łowieckie). Natomiast w społecznych podmiotach wyznaniowych oraz w organizacjach samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców (z wyłączeniem kółek rolniczych) większa część członków angażowała się w pracę społeczną w podmiotach, które nie podejmowały działań motywujących niż w tych, które takie działania podejmowały.

Wykres 1.24. Udział wolontariuszy wśród członków organizacji non-profit, które prowadziły i nie prowadziły działań motywacyjnych według rodzaju organizacji w 2013 r.

1.4.2. Motywowanie wolontariuszy niebędących członkami

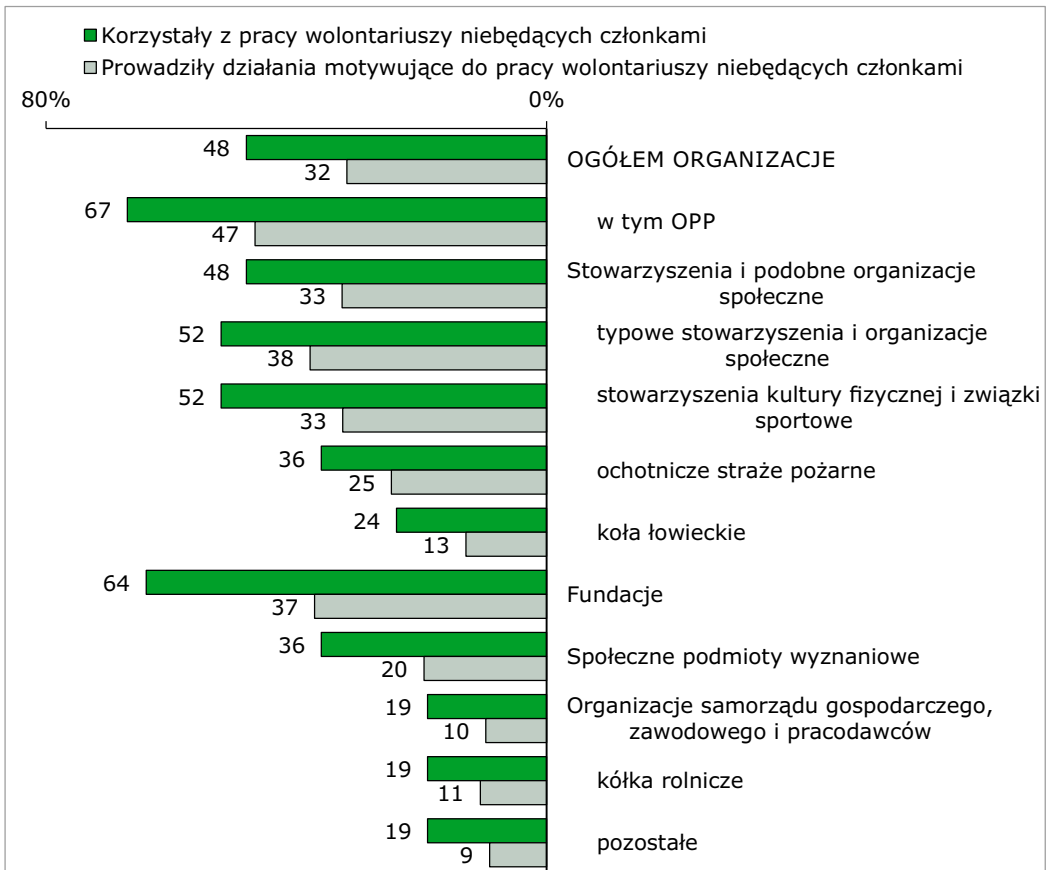
Jak wspomniano wcześniej, korzystanie z pracy społecznie wykonywanej przez osoby, które nie były ani członkami, ani pracownikami organizacji, zadeklarowała blisko co druga jednostka z badanej w 2013 r. zbiorowości sektora non-profit. Najczęściej były to pozbawione bazy członkowskiej fundacje (64%), a najrzadziej - kółka rolnicze oraz pozostałe organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców (po 19%).

Prowadzenie działań motywacyjnych wobec wolontariuszy zewnętrznych zadeklarowała 1/3 z wszystkich badanych organizacji, co stanowiło 2/3 wśród podmiotów non-profit wykorzystujących tę formę pracy społecznej. Najwyższy udział motywujących

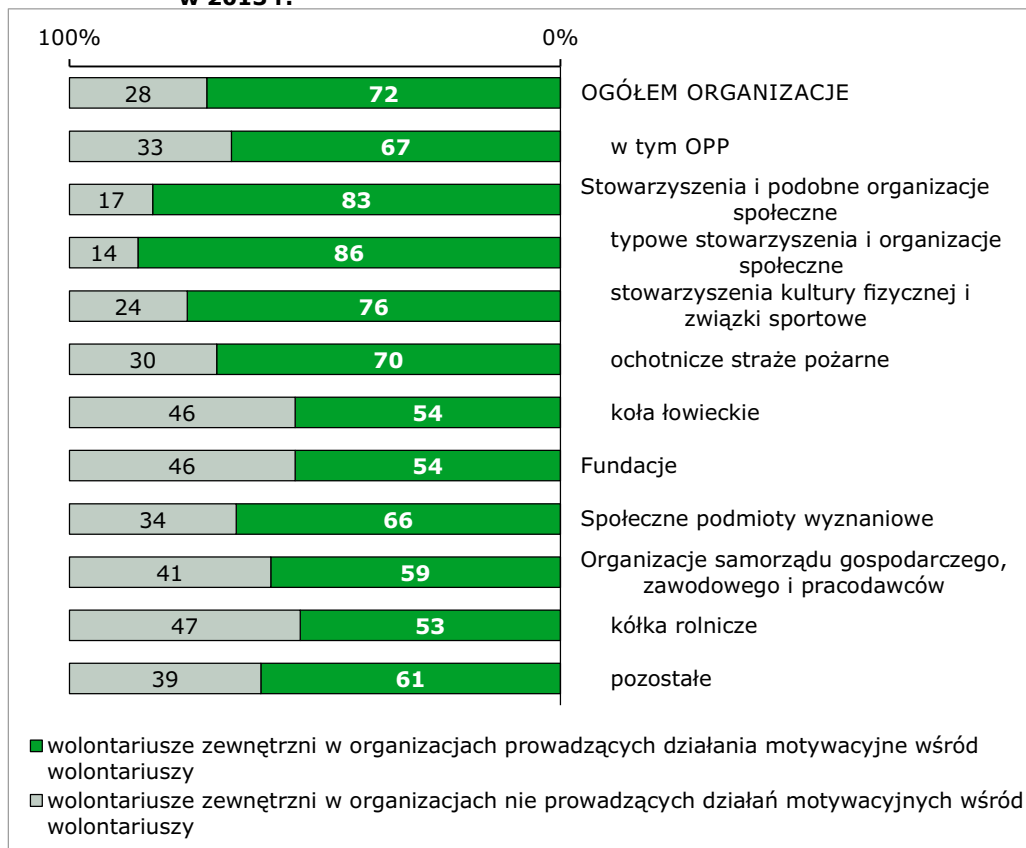

jednostek wśród podmiotów korzystających z pracy społecznej wolontariuszy niebędących członkami odnotowano wśród typowych stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych - blisko 3/4. Natomiast organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego oraz pracodawców nie tylko charakteryzowały się najniższym rozpowszechnieniem wykorzystania zaangażowania osób spoza organizacji (19%), ale wśród korzystających z pracy tej grupy wolontariuszy mniej niż połowa jednostek podejmowała działania motywujące.

Wykres 1.25. Organizacje non-profit korzystające z pracy społecznej wolontariuszy niebędących członkami i motywujące ich do pracy według rodzaju organizacji w 2013 r.

Zdecydowana większość wolontariuszy zewnętrznych działała w organizacjach, które podejmowały wobec nich działania motywacyjne – 72% z osób pracujących społecznie niebędących członkami. Największy udział wolontariusze działający w organizacjach motywujących mieli wśród typowych stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych (86%) oraz stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych (76%). Najmniejszą część wolontariusze organizacji motywujących stanowili natomiast w kółkach rolniczych (53%) oraz kołach łowieckich i fundacjach (po 54%).

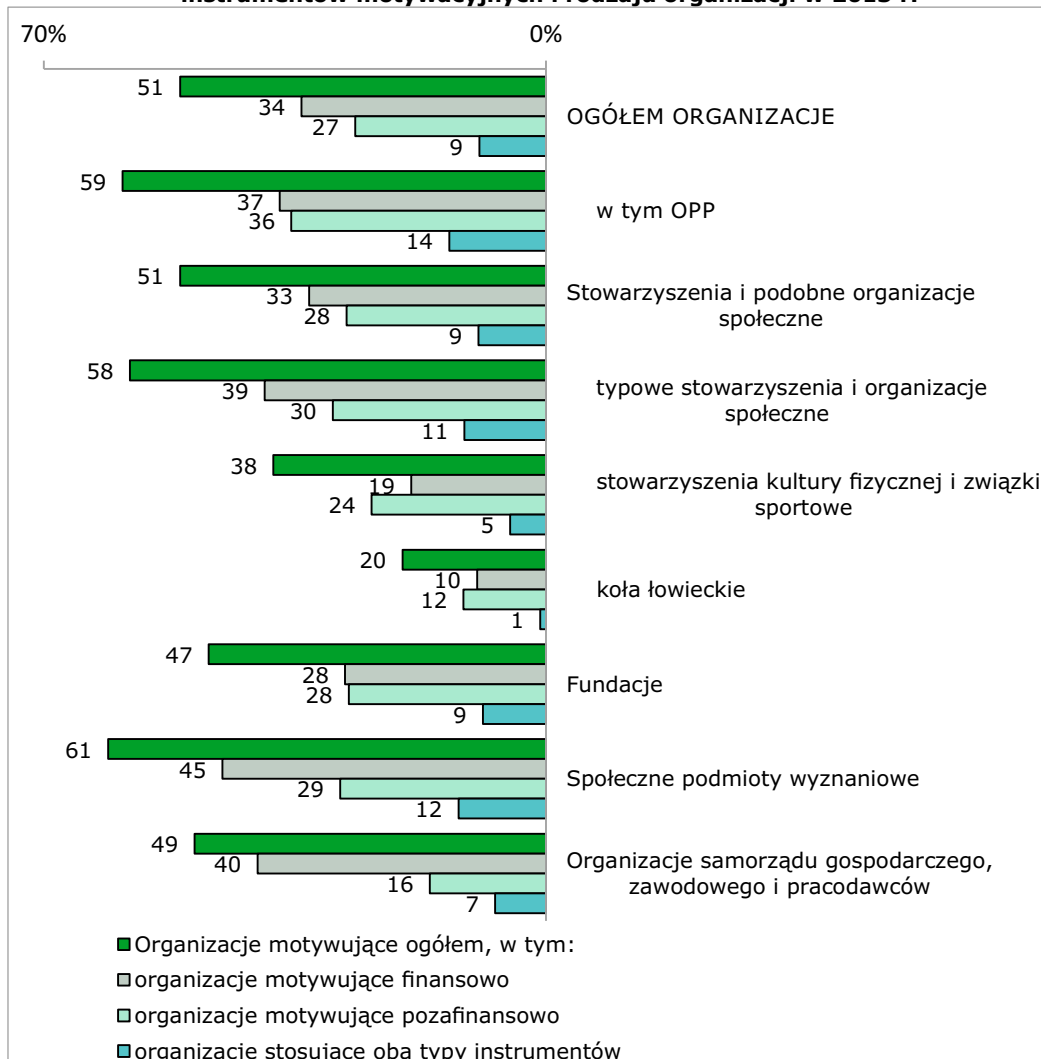
Wykres 1.26. Struktura wolontariuszy zewnętrznych według podejmowania przez organizacje non-profit działań motywacyjnych i rodzaju organizacji w 2013 r.

1.4.3. Motywowanie pracowników etatowych

Ponad połowa (52%) organizacji, które zatrudniały w 2013 r. na podstawie stosunku pracy, a jednocześnie 8% z wszystkich badanych podmiotów, podejmowało działania mające na celu zwiększanie zaangażowania w pracę swoich pracowników etatowych. Najczęściej swoich pracowników motywowały do pracy społeczne podmioty wyznaniowe (61%), a najrzadziej koła łowieckie (20%).

Do motywowania swych pracowników organizacje wykorzystywały zarówno instrumenty o charakterze finansowym (np. premie pieniężne), jak i niefinansowym (np. przekazywanie podziękowań, wręczanie medali, dyplomów). Częściej sięgano jednak po instrumenty finansowe – 34% organizacji zatrudniających etatowych pracowników zadeklarowało wykorzystywanie instrumentów o charakterze finansowym, a 27% - o charakterze niefinansowym. Jednoczesne wykorzystywanie obu rodzajów instrumentów wskazało 9% organizacji.

Wykres 1.27. Udział organizacji non-profit^a motywujących pracowników wśród podmiotów zatrudniających na podstawie stosunku pracy według typów instrumentów motywacyjnych i rodzaju organizacji w 2013 r.

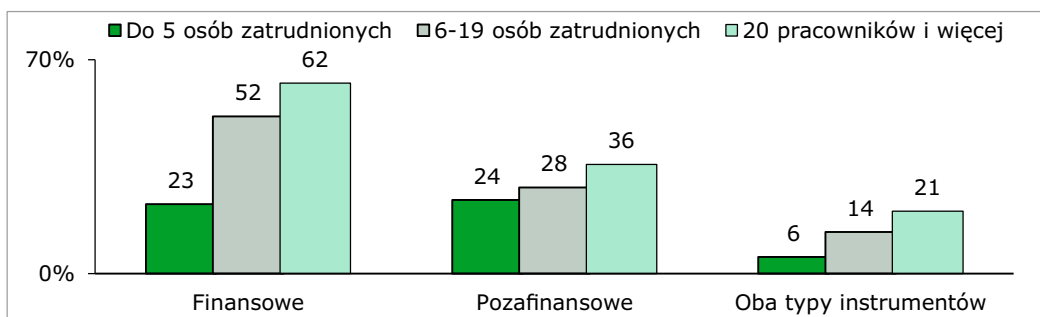
^a Na wykresie nie uwzględniono ochotniczych straży pożarnych i kółek rolniczych ze względu na to, że w tych zbiorowościach jest bardzo mała liczba jednostek zatrudniających pracowników etatowych.

Wykorzystywanie instrumentów motywujących pracowników było zróżnicowane pomiędzy poszczególnymi rodzajami organizacji. Po narzędzia finansowe częściej niż przeciętnie, a także częściej niż po instrumenty niefinansowe, sięgały społeczne podmioty wyznaniowe (45%), organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców (40%) oraz typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (39%). Typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, a następnie społeczne podmioty wyznaniowe były również grupami, w których największa część jednostek korzystała

z pozafinansowych instrumentów motywacyjnych – odpowiednio 30% i 29%. Z obu rodzajów instrumentów równie często korzystały fundacje (po 29%).

Na tle poszczególnych rodzajów organizacji wyróżniała się grupa podmiotów ze statusem OPP. Organizacje pożytku publicznego o 9 pkt. proc. częściej niż zbiorowość ogółem korzystały z instrumentów pozafinansowych (36% wobec 27%), o 3 pkt. proc. - z finansowych (37% wobec 34%) i o 5 pkt. proc. - z obu typów instrumentów równocześnie (14% wobec 9%).

Wykres 1.28. Udział organizacji non-profit motywujących pracowników wśród podmiotów zatrudniających na podstawie stosunku pracy według typów instrumentów motywujących i klasy zatrudnienia w 2013 r.

Najsilniej jednak pod względem omawianego zjawiska badaną zbiorowość różnicowała liczba pracowników; im więcej osób zatrudniały organizacje, tym częściej stosowały instrumenty motywacyjne.

1.4.4. Podnoszenie kompetencji personelu – udział w szkoleniach

Szkolenia personelu z jednej strony mogą przyczyniać się do podnoszenia jakości kapitału ludzkiego, którym dysponują organizacje, przez co mogą przekładać się na skuteczniejszą realizację celów organizacji, a z drugiej strony - mogą pełnić istotną funkcję motywacyjną i zwiększać zaangażowanie w pracę na rzecz organizacji.

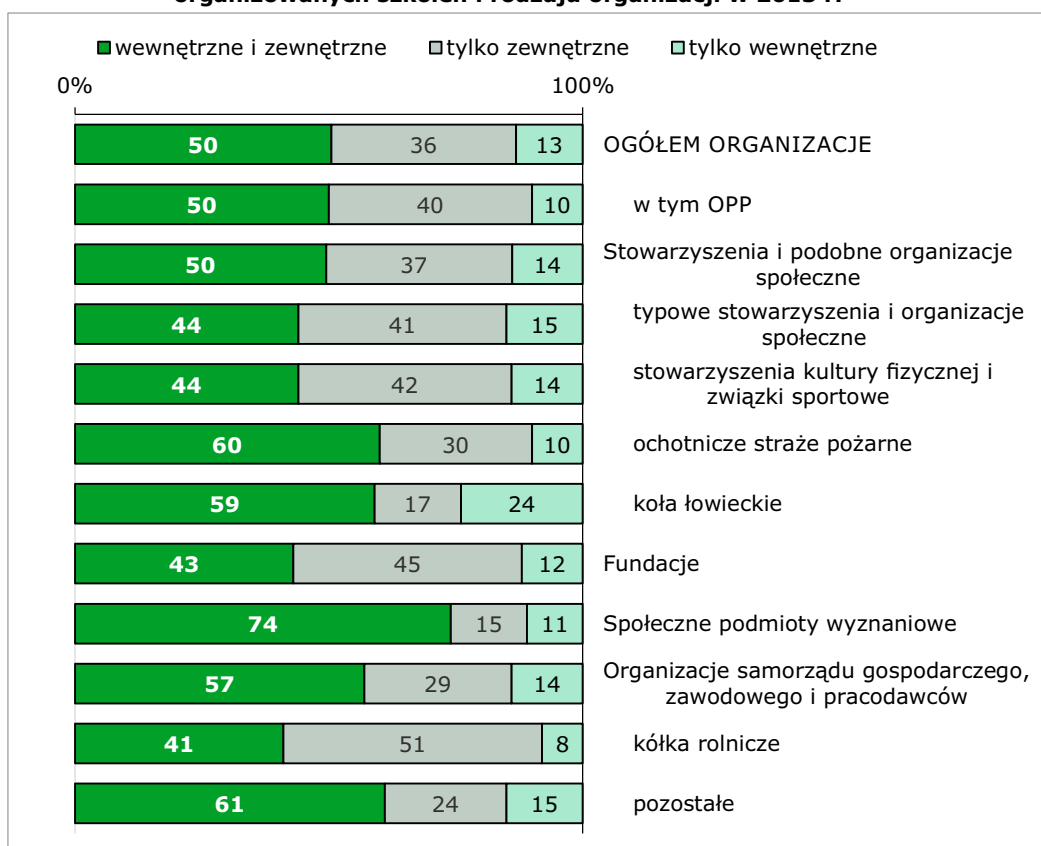
Cztery na dziesięć badanych organizacji potwierdziło, że pracownicy, członkowie ich zarządów, członkowie lub inne osoby pracujące społecznie podnosiły swoją wiedzę i umiejętności w 2013 r. poprzez uczestnictwo w szkoleniach. Najczęściej swój personel na szkolenia kierowały koła łowieckie (65%), ochotnicze straże pożarne (59%), najrzadziej natomiast - kółka rolnicze (17%).

Zróznicowanie w tym zakresie widoczne było też między grupami wyróżnionymi ze względu na poziom zatrudnienia, a także wysokość przychodów – im wyższa klasa tym większa część organizacji deklarowała, że związane z nią osoby uczestniczyły w szkoleniach. Wśród organizacji, które nie zatrudniały żadnych płatnych pracowników 38% delegowało swój personel na szkolenia, natomiast w grupie zatrudniających co najmniej 20 osób - 69%. Według przychodów sytuacja wyglądała podobnie - najczęściej oferowały szkolenia organizacje, których przychody roczne wynosiły powyżej 1 mln zł

(61% spośród nich), podczas gdy wśród organizacji w klasie przychodów do 10 tys. zł odsetek ten był niemal dwukrotnie niższy i wyniósł 34%.

Szkolenia w sektorze non-profit organizowane były zarówno w systemie wewnętrznym w ramach danej organizacji, jak i poprzez podmioty zewnętrzne. Ponad 1/3 organizacji szkolących powierzyła w 2013 r. organizację szkoleń wyłącznie zewnętrznym podmiotom (36%), najczęściej czyniły tak kółka rolnicze (51%) oraz fundacje (45%), a najrzadziej - społeczne podmioty wyznaniowe (15%). Tylko we własnym systemie wewnętrznym szkoliło 13% organizacji, najczęściej - koła łowieckie (24%), a najrzadziej - kółka rolnicze (8%). Zarówno ze szkoleń wewnętrznych, jak i zewnętrznych korzystała połowa wszystkich szkolących organizacji; najczęściej z obu tych możliwości korzystały społeczne podmioty wyznaniowe (74%), a najrzadziej - kółka rolnicze (41%).

Wykres 1.29. Struktura badanych organizacji non-profit według rodzaju organizowanych szkoleń i rodzaju organizacji w 2013 r.

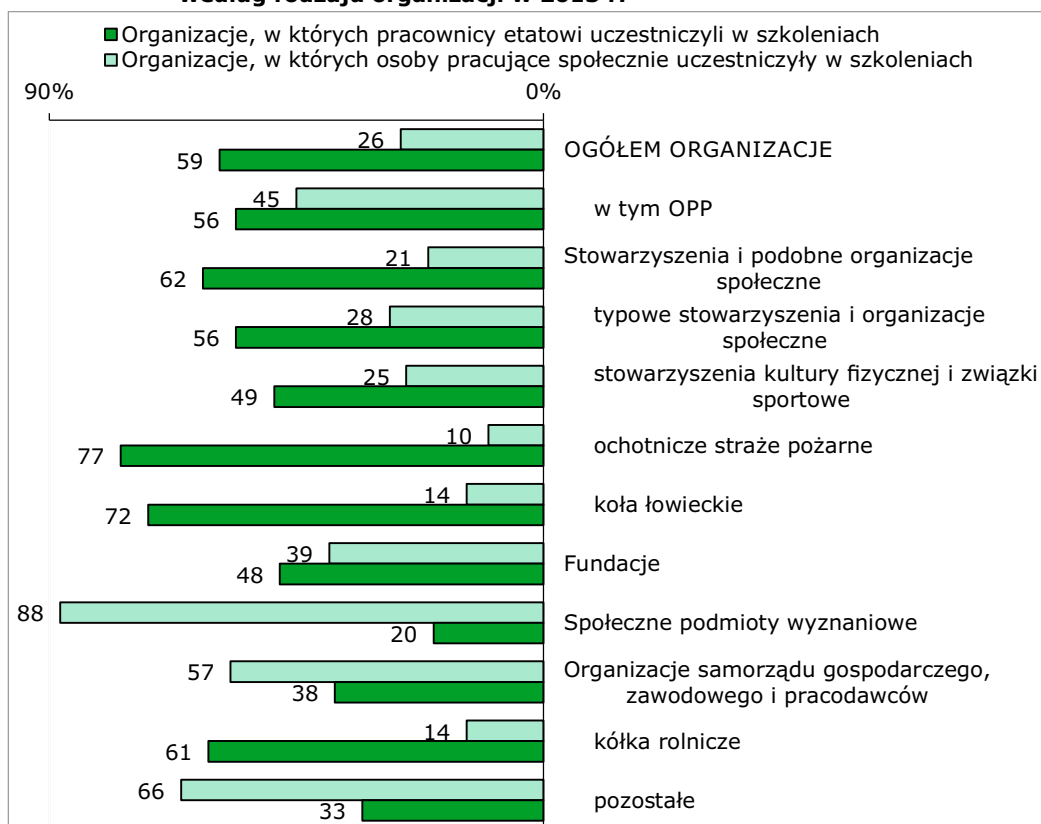

Na prowadzenie szkoleń wyłącznie wewnętrznych decydowały się znacznie częściej organizacje o niskich przychodach – w grupie o rocznym budżecie do 10 tys. zł niemal dwa razy częściej wybierano ten sposób szkolenia niż wśród podmiotów o przychodach powyżej 1 mln zł rocznie (odpowiednio 15% i 9%). Z kolei organizacje

o wysokich rocznych dochodach częściej korzystały z obu rodzajów szkoleń: wewnętrznych i zewnętrznych - 69% w organizacjach o przychodach powyżej 1 mln zł wobec 50% w organizacjach o rocznym budżecie do 10 tys. zł.

Większa część z organizacji szkolących swój personel kierowała na szkolenia swoich wolontariuszy niż pracowników (59% wobec 26%), co było związane z tym, że zdecydowanie mniej organizacji korzystało z pracy płatnej niż z pracy społecznej. Pracowników etatowych kierowano na szkolenia w aż 88% społecznych podmiotów wyznaniowych, które szkoliły swój personel. Natomiast wysokim odsetkiem organizacji szkolących wolontariuszy charakteryzowały się OSP (77%), a następnie koła łowieckie (72%).

Wykres 1.30. Odsetek organizacji non-profit szkolących pracowników etatowych oraz osoby pracujące społecznie spośród organizacji szkolących ogółem według rodzaju organizacji w 2013 r.

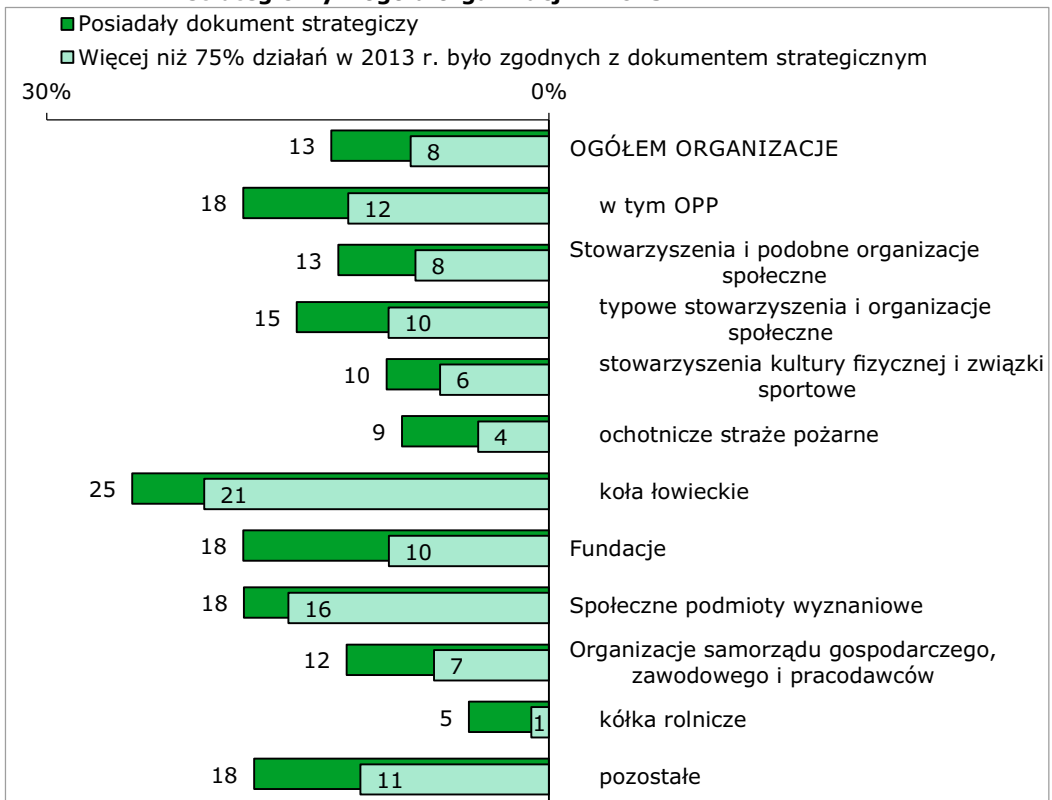
Sektor non-profit stanowi zróżnicowaną zbiorowość pod względem uczestnictwa w szkoleniach osób zaangażowanych w jego działalność. Świadczą o tym m.in. duże różnice występujące między średnią a medianą osób szkolących się zarówno w grupie pracujących społecznie (członków i wolontariuszy zewnętrznych łącznie), jak i pracowników etatowych.

Średnio wśród organizacji szkolących wolontariuszy w szkoleniach uczestniczyło 15 osób pracujących społecznie, przy czym nie więcej niż w połowie było to 5 osób, a najczęściej szkolone były 2 osoby. Z kolei w przeciętnej organizacji zatrudniającej na podstawie stosunku pracy szkoliło się 7 pracowników, jednak w połowie organizacji były to 3 osoby, a najczęściej - 1 pracownik.

1.5. Planowanie działań

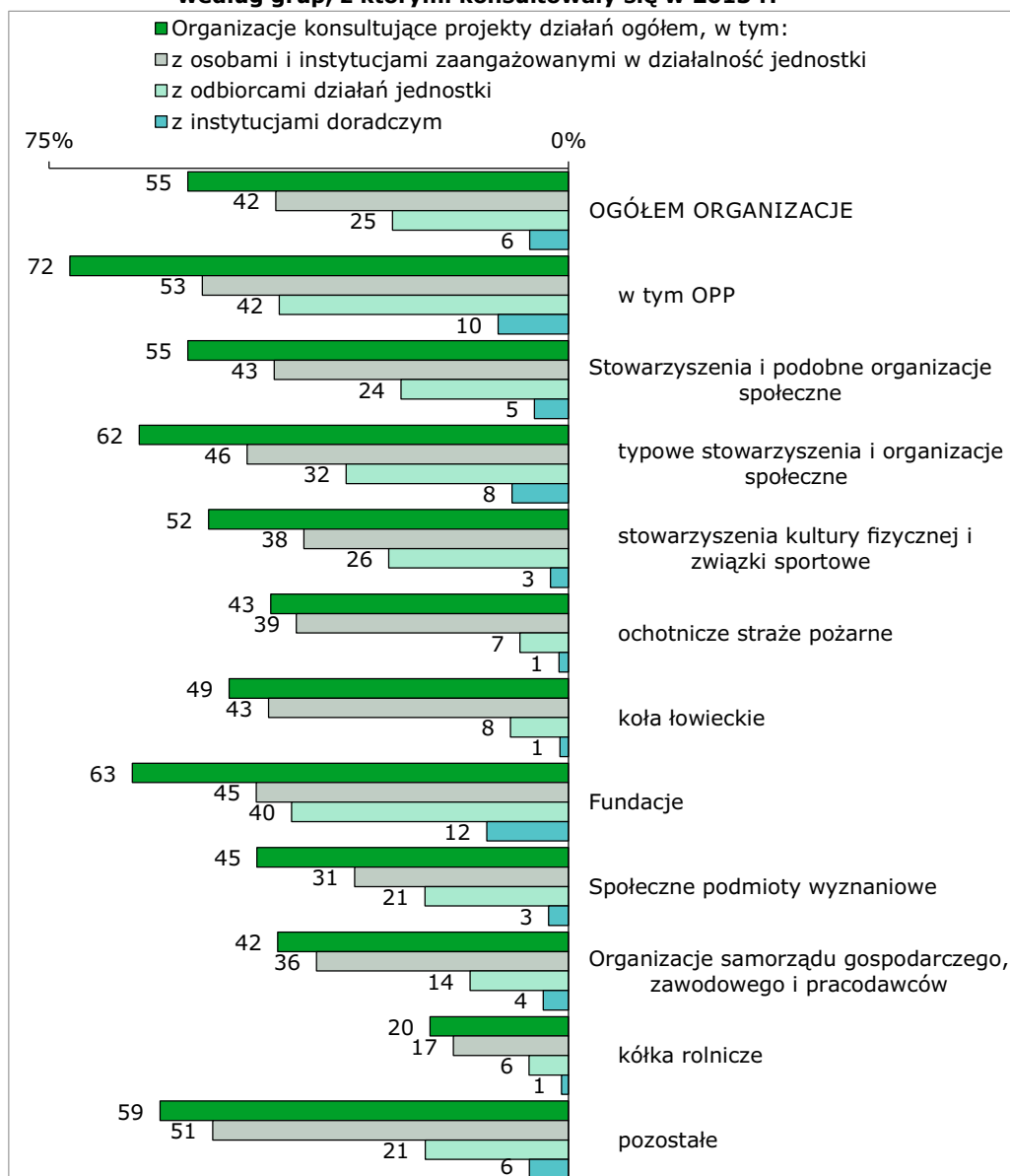
Planowanie jest procesem wyznaczania celów, a następnie środków i sposobów ich realizacji z uwzględnieniem wykorzystania niezbędnych zasobów ludzkich i rzeczowych. Planowanie jest uważane za podstawę innych funkcji zarządzania. Główne zasady działania organizacji non-profit, w tym misja jej działalności określane są w statucie, ale cele krótko i średniookresowe nie są w nim uwzględniane. Dlatego w kontekście świadomego zarządzania organizacją na znaczeniu zyskują takie elementy jak: posiadanie strategii, praktyka prowadzenia konsultacji, czy też identyfikacja potrzeb otoczenia.

Wykres 1.31. Odsetek organizacji non-profit, w których funkcjonował dokument strategiczny z ogółu organizacji w 2013 r.

W 2013 r. inny niż statut dokument, który określał cele i zadania organizacji w perspektywie czasowej dłuższej niż jeden rok posiadało zaledwie 13% badanych organizacji. W większości organizacji posiadanie strategii przekładało się w znacznym stopniu na praktyczne działania, bowiem blisko 2/3 z tych jednostek zadeklarowało, że nie mniej niż 3/4 zrealizowanych przez nie w 2013 r. działań było zgodnych z tym dokumentem. Niewielki stopień zbieżności (do 1/4 realizowanych działań) zadeklarowało jedynie 4% spośród jednostek posiadających dokument strategiczny.

Wykres 1.32. Organizacje non-profit konsultujące projekty podejmowanych działań według grup, z którymi konsultowały się w 2013 r.

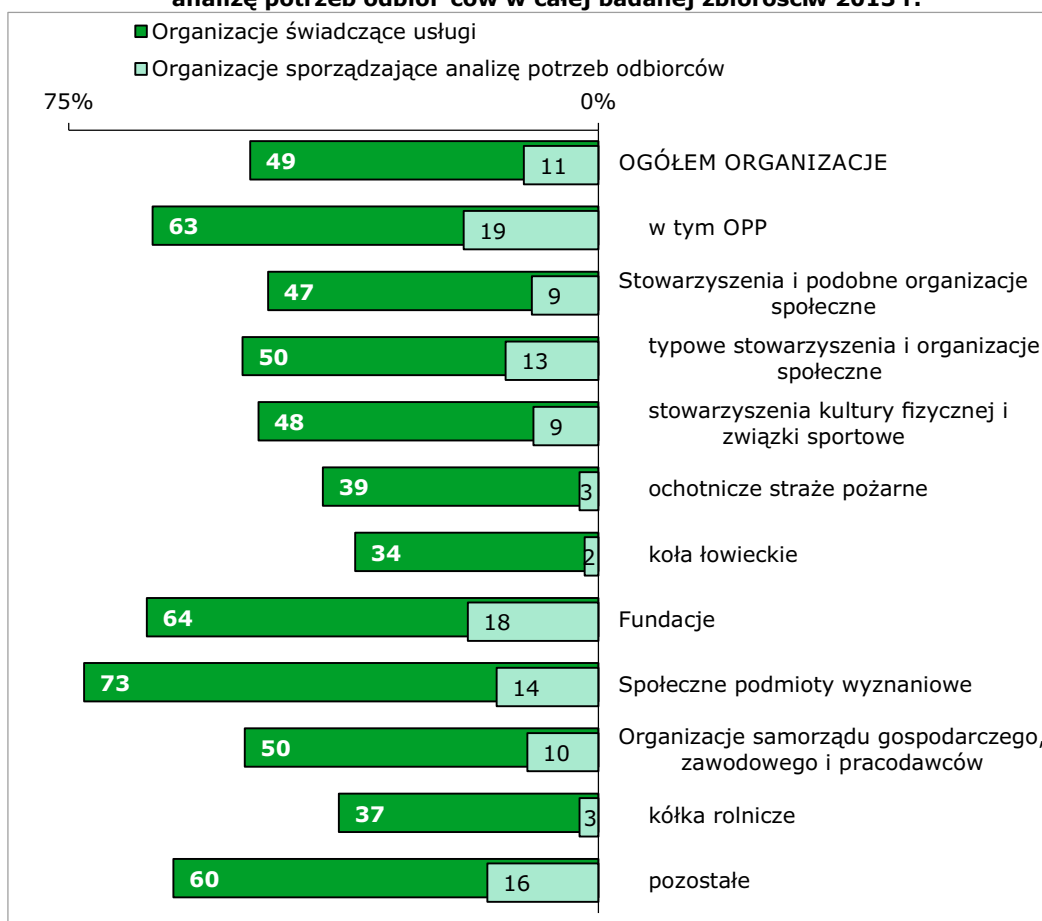

Zdecydowanie częściej niż organizacje ogółem wieloletnią strategię działania realizowały koła łowieckie¹⁵ (21%) oraz społeczne podmioty wyznaniowe (16%), natomiast szczególnie rzadko – kółka rolnicze (1%) i ochotnicze straże pożarne (4%).

Zdecydowanie bardziej rozpowszechnione, niż długofalowe planowanie i realizacja tych planów było w badanej zbiorowości bieżące konsultowanie planowanych działań z osobami spoza grona zarządzającego organizacją. Taką praktykę w 2013 r. zadeklarowało 55% jednostek. Organizacje non-profit najczęściej konsultowały projekty działań z osobami i instytucjami zaangażowanymi w działalność jednostki, takimi jak członkowie lub podmioty współpracujące (42% jednostek), a w drugiej kolejności z odbiorcami ich działań (25%). Najrzadziej wskazywano na prowadzenie konsultacji z instytucjami doradczymi (6%). Bardzo niewielka była grupa organizacji, które konsultowały swoje plany równocześnie z podmiotami i osobami z wszystkich wymienionych kategorii (4%).

Wykres 1.33. Udział organizacji non-profit świadczących usługi i sporządzających analizę potrzeb odbiorców w całej badanej zbiorowości 2013 r.

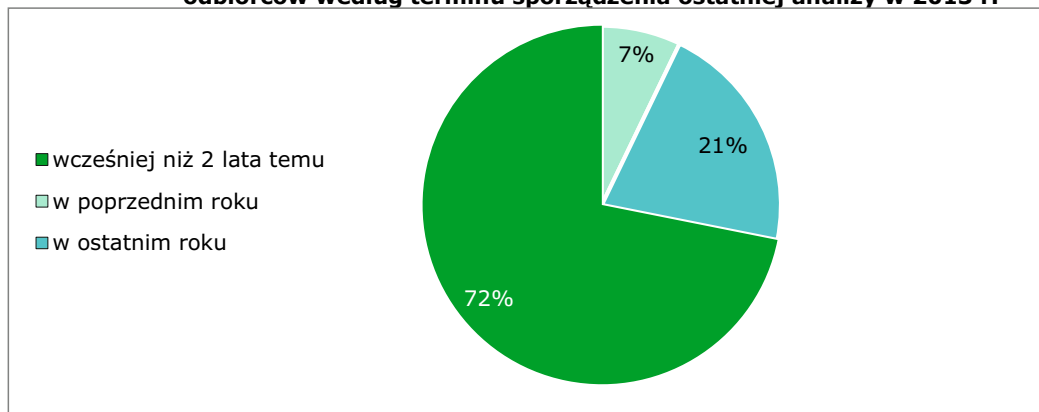
¹⁵ Koła łowieckie najprawdopodobniej zadeklarowały stosowanie się do obowiązujących w ich województwach *Wieloletnich łowieckich planów hodowlanych*, które obowiązują na mocy ustawy z dnia 13 października 1995 r. *Prawo łowieckie*.

Na tle całej badanej zbiorowości wyróżniały się organizacje pożytku publicznego wśród, których 72% prowadziło konsultacje. Jednocześnie odsetek podmiotów włączających w procesy decyzyjne członków i podmioty współpracujące był o 11 pkt. proc. wyższy wśród OPP niż w całej badanej zbiorowości, a włączających beneficjentów aż o 17 pkt. proc.

Partycypacyjny model zarządzania był ponadprzeciętnie rozpowszechniony również wśród fundacji (63%) oraz typowych stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych (62%), zaś relatywnie rzadki wśród kółek rolniczych (20%).

Co 9 badana organizacja sporządzała analizę potrzeb osób lub grup, na rzecz których działała, jednak gdy analizowaną zbiorowość ograniczy się jedynie do podmiotów, które zadeklarowały, że w 2013 r. prowadziły działalność usługową (49%), to będzie to co 5 organizacja. Pośród podmiotów świadczących usługi najczęściej potrzeby swoich beneficjentów analizowały OPP (30%) i fundacje (29%), zaś niejrzadziej koła łowieckie (6%), kółka rolnicze i OSP (po 7%), co wynika ze specyfiki działalności tych grup organizacji.

Wykres. 1.34. Struktura organizacji non-profit sporządzających analizę potrzeb odbiorców według terminu sporządzenia ostatniej analizy w 2013 r.

Wśród organizacji, które analizowały potrzeby swoich odbiorców większość sporządziła analizę w ciągu ostatniego roku (72%), zaś grupa podmiotów, która opierała się na analizie starszej niż sprzed dwóch lat, stanowiła zaledwie 7% tej grupy.

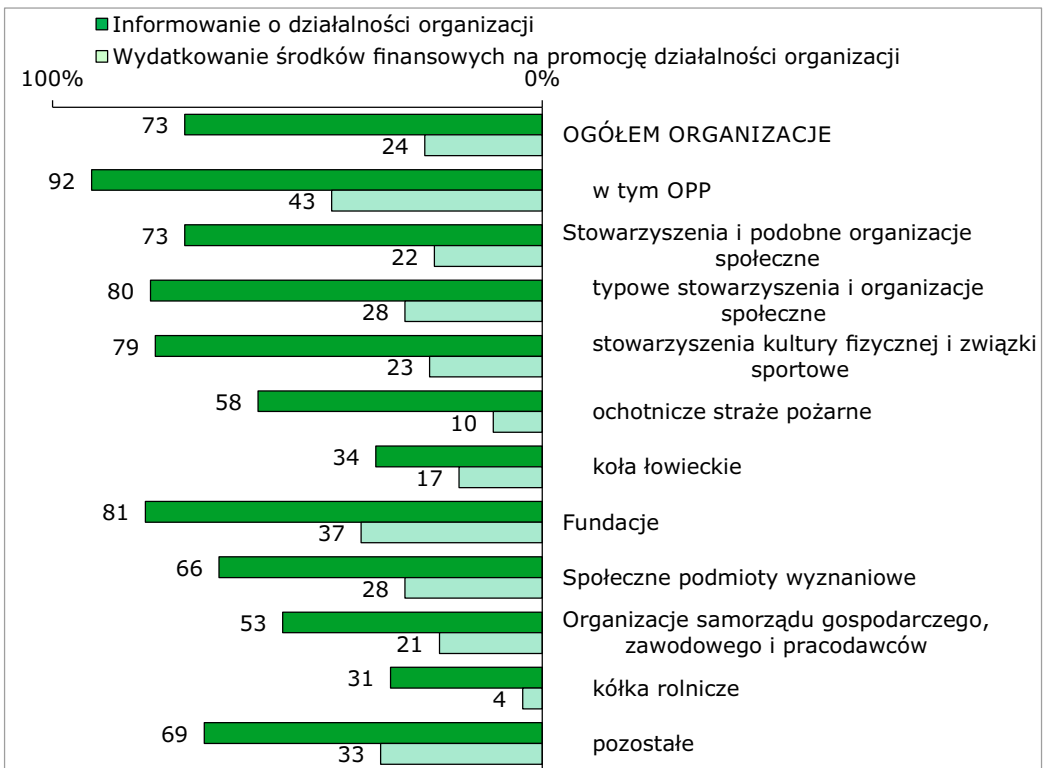
1.6. Komunikowanie się organizacji z otoczeniem zewnętrznym i zarządzanie informacją

1.6.1. Kanały komunikacji i częstotliwość informowania o działalności

Komunikowanie się z otoczeniem zewnętrznym, tj. przepływ informacji pomiędzy organizacją a społecznością, w tym odbiorcami działań, sponsorami lub władzami publicznymi jest ważnym elementem działalności organizacji społecznych. Komunikacja

zewnątrzna ma na celu nie tylko przekazywanie wiedzy o celach i konkretnych działaniach organizacji, ale również tworzenie pozytywnego wizerunku organizacji oraz kształtowanie dobrych relacji i prowadzenie dialogu z różnymi interesariuszami. Zapewnienie szerokiego dostępu do aktualnych informacji ma znaczenie również z uwagi na fakt, że organizacje prowadzące działalność społecznie użyteczną funkcjonują w sferze publicznej i są poddawane obywatelskiej obserwacji i ocenie. Dobieranie i korzystanie w odpowiedni sposób z podstawowych kanałów informacyjnych należy także do sfery zarządzania organizacją i może świadczyć o profesjonalizacji jej działalności.

Wykres 1.35. Organizacje non-profit prowadzące działania informacyjne i wydatkujące środki na promocję działalności w 2013 r.

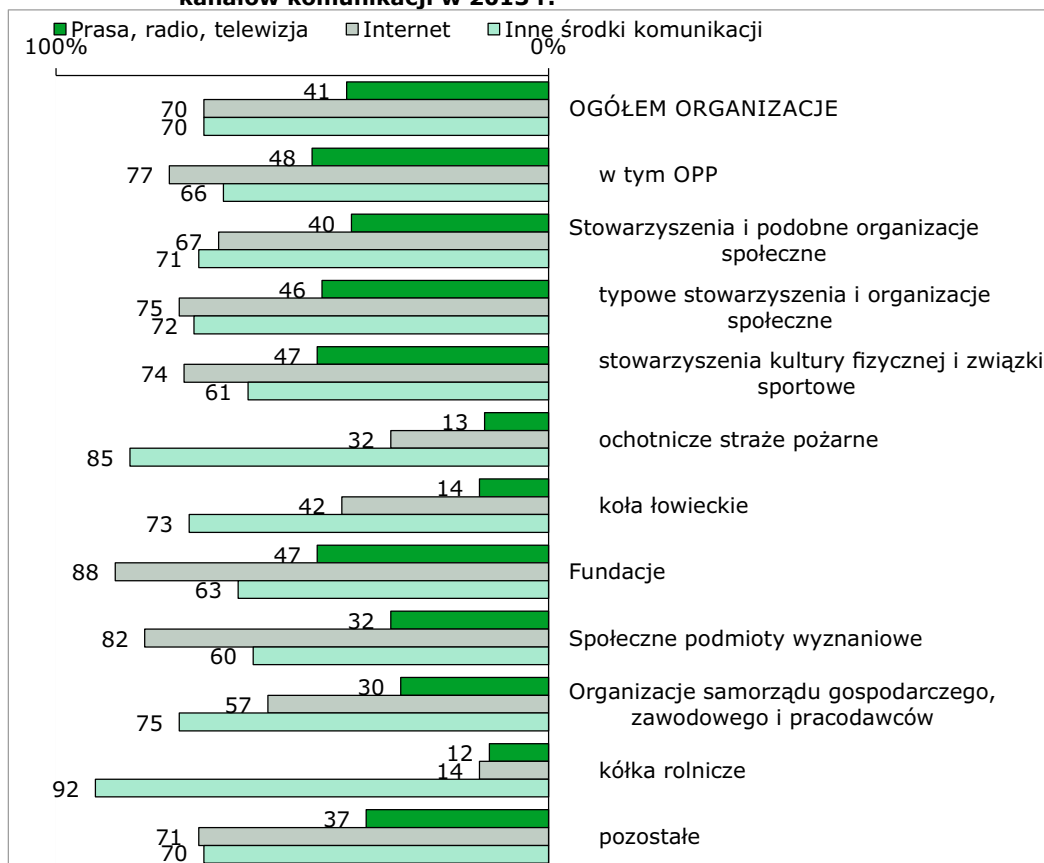
Działania informacyjno-promocyjne prowadziło w 2013 r. blisko 3/4 badanych organizacji, natomiast 1/4 organizacji wydatkowała środki finansowe na promocję swoich działań.

Najczęściej informowały o swojej działalności fundacje (81%), typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (80%) oraz stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (79%), najrzadziej - kółka rolnicze (31%) i koła łowieckie (34%). Natomiast środki finansowe na promocję działalności wydatkowały najczęściej fundacje (37%), a następnie stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne oraz

społeczne podmioty wyznaniowe (po 28%), a najrzadziej - kółka rolnicze (4%) i OSP (10%).

Podjęmowanie działań komunikacyjno-informacyjnych było zróżnicowane m.in. ze względu na sytuację ekonomiczną organizacji, zatrudnianie i współpracę z administracją publiczną. Organizacje osiągające roczne przychody do 100 tys. zł dwukrotnie częściej deklarowały brak działalności informacyjnej niż te o przychodach powyżej 100 tys. zł. Podobnie w przypadku zatrudniania personelu: 16% organizacji zatrudniających etatowych pracowników zadeklarowało, że nie prowadziło działań informacyjnych, podczas gdy odsetek ten wśród organizacji nie zatrudniających żadnego płatnego personelu wyniósł 34%. Natomiast wśród organizacji, które realizowały zadania przekazane przez administrację publiczną, tylko 14% nie informowało o swoich działaniach. Jednak najsilniej zbiorowość w tym zakresie różnicowało posiadanie statusu organizacji pożytku publicznego – jedynie 8% OPP nie informowało o swojej działalności.

Wykres 1.36. Organizacje non-profit prowadzące działania informacyjne według kanałów komunikacji w 2013 r.

Wydatkowanie środków finansowych na promocję silnie powiązane było z przychodami, jakie organizacje uzyskiwały oraz charakterystyką głównych źródeł tych

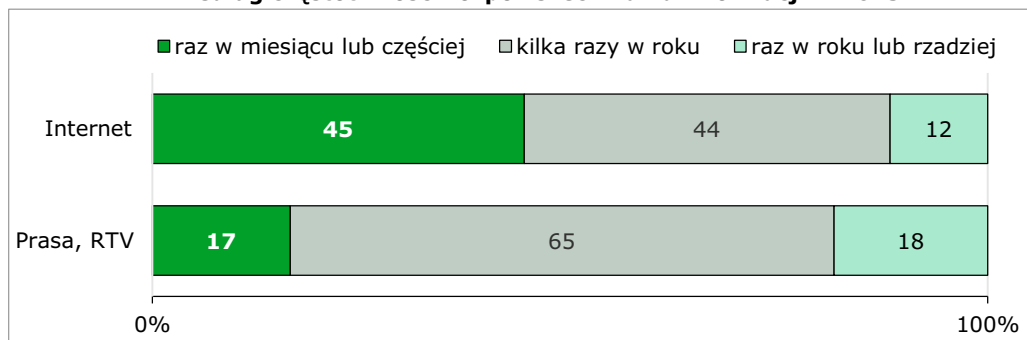
przychodów. Spośród organizacji osiągających przychody do 100 tys. zł rocznie środki na promocję wydatkowało 18% jednostek, w klasie o przychodach powyżej 100 tys. do 1 mln zł - 42%, natomiast w klasie z rocznymi przychodami przekraczającymi 1 mln zł było to już 57% organizacji.

Na promocję działalności decydowały się przede wszystkim organizacje „zorientowane rynkowo”, których przeważającym źródłem przychodów były środki pochodzące z działalności gospodarczej, odpłatnej działalności statutowej, odsetek i dywidend lub środki uzyskane na podstawie ustawy o zamówieniach publicznych. W tej grupie był relatywnie wysoki odsetek podmiotów wydatkujących środki na promocję działalności - 33%. W grupie jednostek z widoczną przewagą przychodów nierynkowych (o publicznym lub niepublicznym charakterze), odsetek ten nie przekraczał 24%, a wśród organizacji o zrównoważonym udziale przychodów z różnych źródeł wyniósł 26%. Wśród organizacji prowadzących działania informacyjne równie popularnymi sposobami rozpowszechniania informacji o swojej działalności były Internet oraz inne niż media środki komunikacji: ulotki, plakaty, książki, zebrania, wiece, happeningi - z tych obu sposobów korzystało po 70% jednostek. Zdecydowanie mniejsza część jednostek informowała o swoich działaniach poprzez tradycyjne środki masowej komunikacji: prasę, radio lub telewizję (41%). Ze wszystkich trzech rodzajów kanałów komunikacji zewnętrznej korzystało 17% badanych jednostek.

Z Internetu jako kanału komunikacyjnego najczęściej korzystały fundacje (88%) oraz społeczne podmioty wyznaniowe (82%), a najrzadziej - kółka rolnicze (14%). Przekaz za pomocą niemasowych środków komunikacji (ulotki, plakaty, książki, zebrania, wiece, happeningi itp.) dominował wśród kółek rolniczych (92%) i OSP (85%). Kółka rolnicze wykorzystywały niemasowe środki komunikacji 8-krotnie częściej niż informowały o swojej działalności poprzez prasę, radio i telewizję, a 7-krotnie częściej niż w Internecie.

Najbardziej aktywne w tradycyjnych mediach - prasie, radio lub telewizji - były fundacje oraz stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (po 47%), a także typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, których 46% wykorzystywało ten sposób informowania o swej działalności.

Wykres 1.37. Struktura organizacji non-profit prowadzących działania informacyjne według częstotliwości rozpowszechniania informacji w 2013 r.

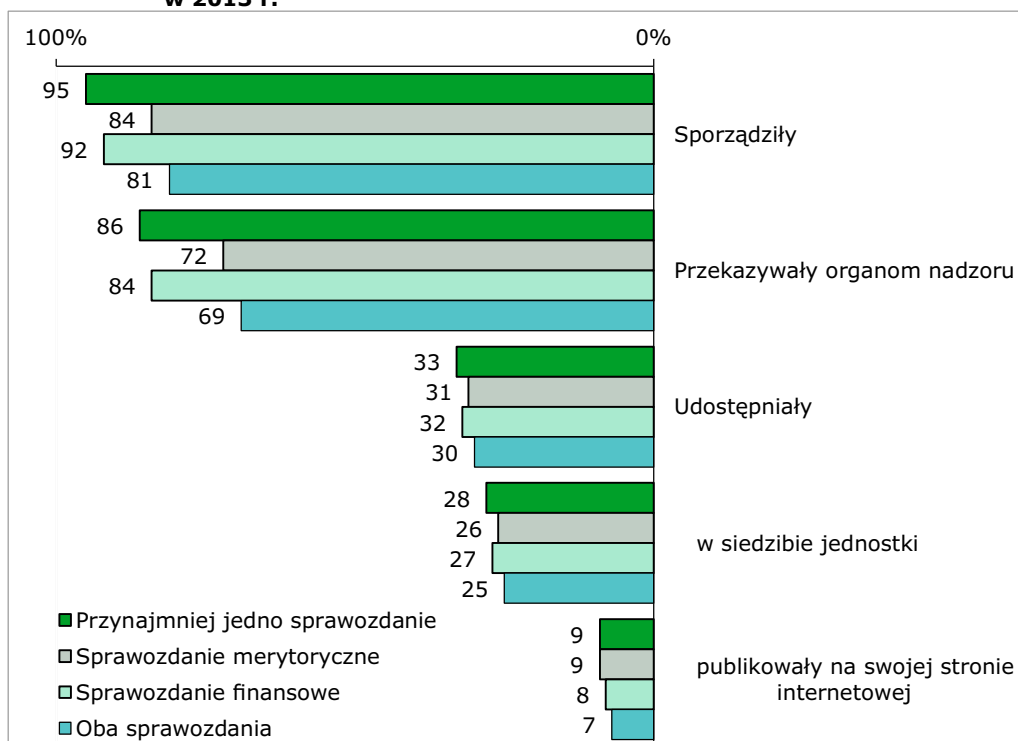

Dominująca częstotliwość rozpowszechniania informacji o działalności organizacji była zróżnicowana w zależności od wykorzystywanego kanału komunikacji. Za pomocą Internetu - umożliwiającego częstą aktualizację treści - co najmniej raz w miesiącu przekazywało informacje 45% organizacji korzystających z tego kanału, a kolejne 44% - kilka razy w roku. Natomiast poprzez tradycyjne środki masowej komunikacji (prasa, radio i telewizja) aż 65% organizacji informowało kilka razy w roku, a tylko 17% co najmniej raz w miesiącu.

1.6.2. Sporządzanie, przekazywanie i udostępnianie sprawozdań z działalności

Ważnym aspektem funkcjonowania sektora non-profit jest jawność i transparentność podejmowanych działań. Sporządzanie sprawozdań z działalności, a następnie podawanie ich do publicznej wiadomości, służy nie tylko kontroli prowadzonej przez właściwe organy administracji publicznej, ale również umożliwia kontrolę społeczną obywatelom.

Wykres 1.38. Organizacje non-profit, które sporządziły sprawozdania z działalności w 2013 r.

Podmioty gospodarki narodowej, a więc także zdecydowana większość badanych organizacji sektora non-profit, zobowiązane są prawnie do sporządzania corocznych

sprawozdań finansowych dla organów kontroli skarbowej¹⁶. Merytoryczne sprawozdania z działalności są obowiązkowe dla fundacji, a także organizacji, które działają w określonych dziedzinach, np. edukacji, zdrowia, kultury, co wynika ze szczegółowych uregulowań. Dodatkowe obowiązki sprawozdawcze spoczywają także na organizacjach posiadających status OPP.

Zdecydowana większość, bo 95% wszystkich objętych badaniem organizacji, sporządziło w 2013 r. co najmniej jedno roczne sprawozdanie z działalności, w tym 92% - sprawozdanie finansowe, a 84% - sprawozdanie merytoryczne. Oba rodzaje sprawozdań sporządziło 81% ze wszystkich organizacji. Obowiązki sprawozdawcze najczęściej realizowały OPP, z których 98% sporządziło w 2013 r. oba rodzaje sprawozdań.

Wysoki odsetek fundacji zadeklarował opracowywanie sprawozdania finansowego (97%) i merytorycznego (93%), a niewiele niższy - ochotniczych straży pożarnych (odpowiednio 95% i 92%). Sprawozdania najrzadziej opracowywały kółka rolnicze - 61% z nich sporządziło roczne sprawozdanie finansowe, a 44% - merytoryczne. Warto nadmienić, że 3/4 organizacji, które sporządziły sprawozdania finansowe powierzyło prowadzenie księgowości osobie wykwalifikowanej.

Pośród organizacji, które sporządziły sprawozdania 9% nie przekazało sprawozdania finansowego, a 14% - merytorycznego, właściwemu ze względu na sprawowanie nadzoru organowi administracji publicznej.

Mimo braku nałożonego prawnie obowiązku blisko 1/3 jednostek udostępniała osobom zainteresowanym sprawozdanie merytoryczne lub finansowe. Najczęstszym miejscem udostępniania obu sprawozdań była siedziba organizacji (25%), znacznie rzadszym własna strona internetowa (7%), natomiast sporadycznie sprawozdania wysyłane były do donatorów (3%). Bardzo wąską grupę stanowiły podmioty wskazujące jeszcze inne formy udostępniania swoich sprawozdań (1%). Wymieniały one następujące miejsca ich rozpowszechnienia: podczas zjazdów delegatów, za pośrednictwem administracji samorządowej, w biuletynach informacyjnych, w prasie lokalnej, w ramach wysyłki do członków czy jednostki nadrzędnej.

Ponad 3-krotnie częstsze udostępnianie sprawozdań w siedzibie organizacji niż w Internecie może świadczyć o tym, że organizacje w większym stopniu koncentrowały się na przekazie skierowanym do wewnątrz organizacji, aniżeli komunikowaniu na zewnątrz.

Z punktu widzenia transparentności działania organizacji non-profit istotna jest łatwość dostępu do sprawozdań z działalności dla szerokiej opinii publicznej, dlatego warto bliżej przyjrzeć się praktyce ich upubliczniania w Internecie. Jedynie co 11 organizacji zadeklarowała publikację sprawozdania merytorycznego na własnej stronie internetowej, a co 12 - finansowego.

W zakresie upubliczniania sprawozdań na własnej stronie na tle badanych organizacji szczególnie wyróżniały się organizacje pożytku publicznego - 40% z nich zamieściło na swojej stronie sprawozdanie finansowe, a 42% - merytoryczne. Relatywnie wysoka otwartość OPP na udostępnianie sprawozdań z działalności niewątpliwie wiąże się z tym, że organizacje te zobligowane są prawnie do zamieszczania sprawozdań

---

¹⁶ Jedynie jednostki działające w obrębie Kościoła katolickiego są na mocy Konkordatu zwolnione z tego obowiązku prawnego.

w ogólnopolskiej bazie OPP prowadzonej przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, a więc dane na temat swojej działalności i tak zamieszczają już w Internecie.

Częściej niż przeciętnie sprawozdania w Internecie umieszczały jeszcze fundacje (merytoryczne - 24%, finansowe - 22%) oraz typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (odpowiednio 11% i 10%).

Wykres 1.39. Organizacje non-profit sporządzające sprawozdania z działalności i publikujące je na własnej stronie internetowej w 2013 r.

1.7. Profesjonalizacja zarządzania

Problematyka zarządzania organizacjami non-profit jest przedmiotem szerokiej debaty zarówno wśród praktyków trzeciego sektora, jak również w środowisku naukowym. W literaturze przedmiotu zwraca się szczególną uwagę na potrzebę profesjonalizacji w zarządzaniu organizacjami niekomercyjnymi. Dyskutuje się zarówno wzorce i modele stosowane w organizacjach biznesowych czy administracji publicznej, jak też specyficzne aspekty profesjonalnego działania organizacji non-profit. Profesjonalizacja w szerokim znaczeniu obejmuje nie tylko sprawne operacyjne administrowanie organizacją, ale również prowadzenie długookresowej polityki rozwoju organizacji czy dążenie do maksymalizacji zysków społecznych z uwzględnianiem partycypacyjnych sposobów działania. Bogacz-Wojtanowska i Rymsza wskazują na cztery różne teoretyczne podejścia do zarządzania

podmiotami non-profit: (1) holistyczne, które koncentruje się na relacjach z otoczeniem zewnętrznym; (2) operacyjne – bieżące zarządzanie zorientowane na sytuację wewnątrz organizacji; (3) normatywne – utrzymywanie równowagi między ekonomiczną efektywnością a wartościami; (4) strategiczne – koncentracja na realizacji długofalowej misji organizacji¹⁷.

W rozdziale tym omówiono dotychczas wiele szczegółowych aspektów zarządzania, głównie w kontekście zarządzania personelem, które pozwalają przybliżyć specyfikę zasobów organizacji non-profit i ich funkcjonowania. Wskaźniki statystyczne obrazują jednak jedynie wycinkowe efekty zarządzania, nie są natomiast miarami samego procesu zarządzania. Dane uzyskiwane w ramach badań ilościowych nie mogą uchwycić wszystkich aspektów zarządzania, np. etycznego wymiaru działalności. Natomiast ukazują one szeroką perspektywę i pozwalają na weryfikację funkcjonowania poszczególnych rozwiązań organizacyjnych. Wielość prezentowanych w rozdziale wątków nie prowadzi jednak do prostych wniosków o poziomie profesjonalizacji omawianych organizacji.

1.7.1. Konstruowanie wskaźników

W celu uzupełnienia tej luki i przyjmując definicję zarządzania Griffina: *zestaw działań (obejmujący planowanie i podejmowanie decyzji, organizowanie, przewożenie, tj. kierowanie, i kontrolowanie) skierowanych na zasoby organizacji (ludzkie, finansowe, rzeczowe i informacyjne) i wykonywanych z zamiarem osiągnięcia celów organizacji w sposób sprawny i skuteczny*¹⁸, wybrano kilka podstawowych zmiennych dotyczących różnych aspektów profesjonalizacji organizacji non-profit i zgrupowano je według następujących funkcji zarządzania: planowanie, organizowanie, motywowanie i kontrolowanie.

Wskaźniki poszczególnych funkcji zarządzania skonstruowane zostały poprzez obliczenie średnich arytmetycznych z następujących zmiennych zero-jedynkowych:

– PLANOWANIE:

- 1) konsultowanie z interesariuszami prowadzonych działań,
- 2) prowadzenie analizy potrzeb odbiorców;

– ORGANIZOWANIE:

- 3) prowadzenie działalności w sposób ciągły,
- 4) dywersyfikacja zasobów ludzkich – rozumiana jako zrównoważone zaangażowanie w działalność personelu płatnego i wolontariuszy,
- 5) dywersyfikacja źródeł finansowania działalności,
- 6) regularne informowanie o działalności organizacji (co najmniej raz w miesiącu);

– MOTYWOWANIE:

- 7) szkolenie dla szeroko rozumianego personelu,
- 8) motywowanie personelu do pracy;

---

¹⁷ Bogacz-Wojtanowska E. i Rymsza M., *Między wiedzą „ezoteryczną” a pozarządowym menadżeryzmem. Profesjonalizacja zarządzania w organizacjach non profit*, w: „Trzeci sektor”, nr 36, 3/2015, Instytut Spraw Publicznych, s.6

¹⁸ Griffin R. W., *Podstawy zarządzania organizacjami*, PWN, Warszawa 2001, s. 38

– KONTROLA¹⁹:

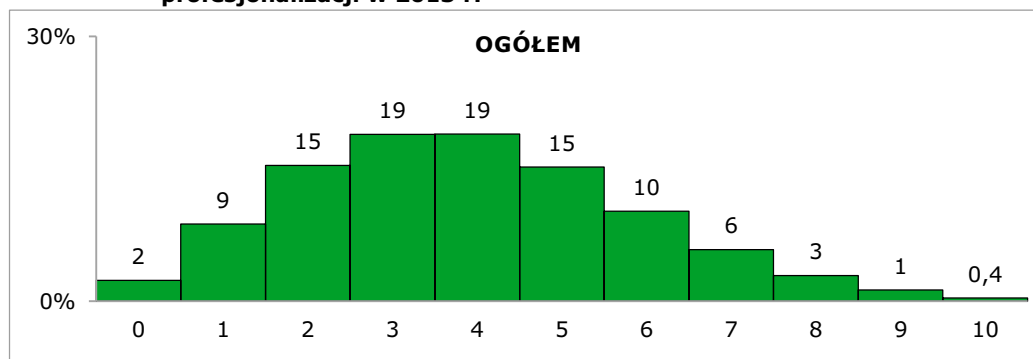
- 9) realizowanie działań zgodnie z dokumentem strategicznym,
- 10) udostępnianie sprawozdań z działalności (w siedzibie, Internecie lub w inny sposób)²⁰.

Następnie 10 ww. zmiennych zero-jedynkowych zostało dodanych do siebie, tworząc wskaźnik syntetyczny, którego celem jest zobrazowanie ogólnego poziomu profesjonalizacji zarządzania w organizacjach non-profit. Syntetyczny wskaźnik przyjmuje wartości z zakresu 0-10, gdzie 0 oznacza niespełnianie żadnego z ww. warunków, natomiast 10 - wszystkie.

1.7.2. Syntetyczny wskaźnik profesjonalizacji zarządzania organizacjami non-profit

Największa część badanych organizacji non-profit spełniała 3 albo 4 z 10 określonych w poprzedniej części warunków profesjonalnego zarządzania organizacjami (po 19% podmiotów), następne pod względem liczebności były zbiorowości deklarujące stosowanie 2 albo 5 z tych zasad (po 15%), kolejną podobnie liczną parą były takie grupy jednostek, które stosowały 1 lub 6 zasad profesjonalnego zarządzania (odpowiednio 9% i 10%). Mało liczne były zarówno podmioty, które nie stosowały ani jednej z profesjonalnych zasad zarządzania (2%), jak również takie, które charakteryzowały się wysoką profesjonalizacją zarządzania, gdyż stosowały co najmniej 9 zasad (1,5%). Wykres rozkładu jednostek pod względem poziomu profesjonalizacji zarządzania był prawoskośny.

Wykres 1.40. Struktura organizacji non-profit według wartości syntetycznego wskaźnika profesjonalizacji w 2013 r.

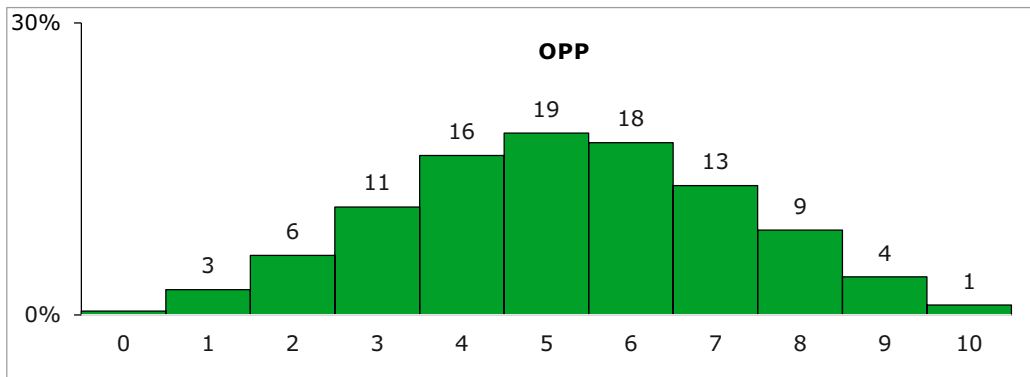
Wśród organizacji pożytku publicznego większą część stanowiły jednostki o wyższym stopniu profesjonalizacji działania niż wśród ogółu podmiotów, a ich rozkład miał kształt lekko lewoskośny. Wśród OPP największą część stanowiły organizacje

¹⁹ Rozumiana głównie jako sprawdzenie na ile działania podejmowane w organizacji odpowiadają długofalowym celom, które zostały wyznaczone w procesie planowania.

²⁰ Wskaźnik wybrano, ze względu na przyjęte założenie, że w działalności organizacji non-profit szczególne istotne znaczenie ma kontrola społeczna, którą umożliwić może publiczne udostępnianie sprawozdań.

spełniające 5 zasad (19%), a następnie 6 zasad (18%) i 4 zasady (16%). Zbiorowość ta charakteryzowała się brakiem jednostek, które nie spełniały przynajmniej jednej zasady i 5% zbiorowością takich, które spełniały co najmniej 9 zasad.

Wykres 1.41. Struktura organizacji pożytku publicznego według wartości syntetycznego wskaźnika profesjonalizacji w 2013 r.

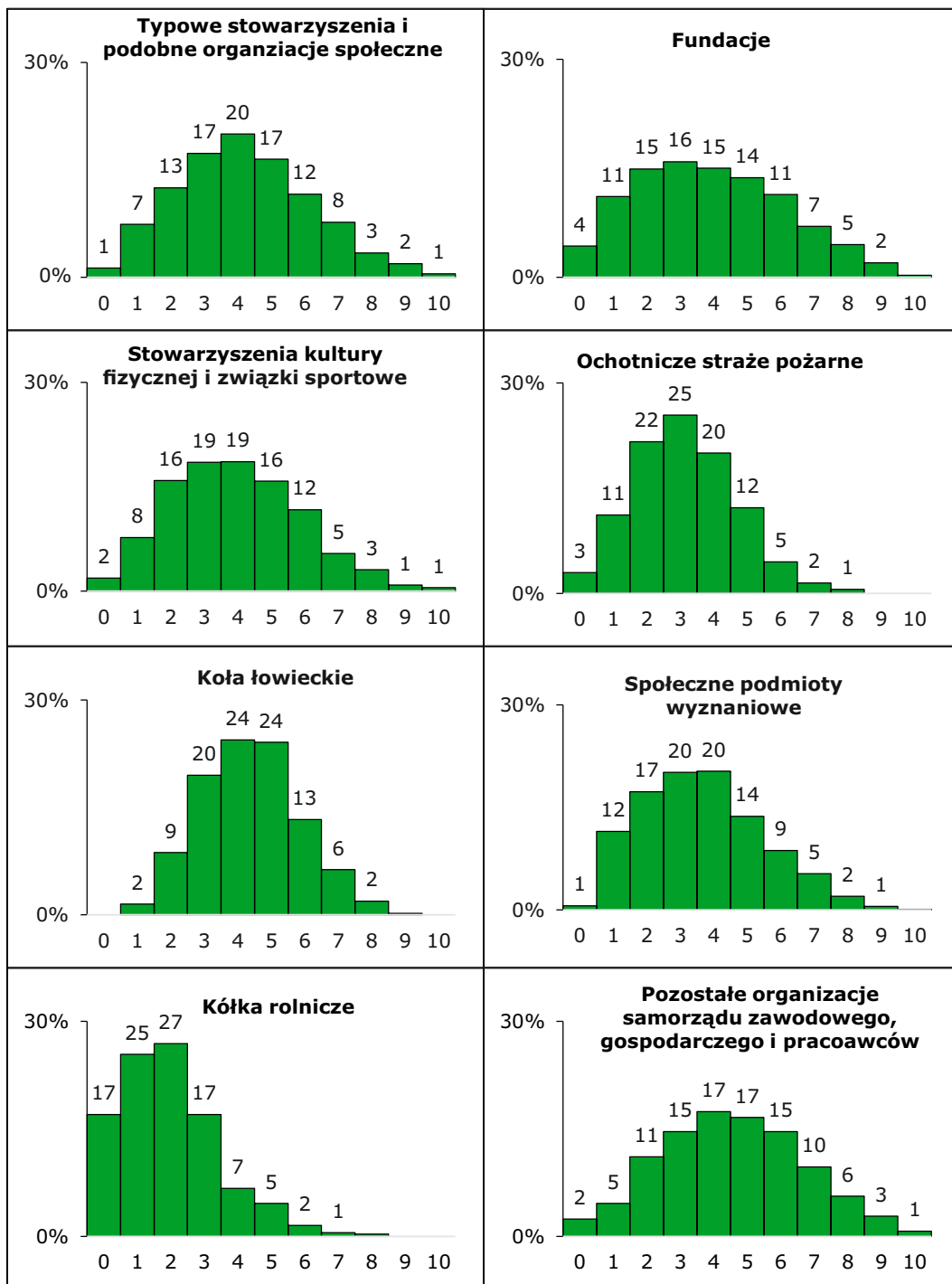
Wykresy struktury prawie wszystkich rodzajów organizacji według liczby spełnianych zasad profesjonalnego zarządzania miały rozkłady prawoskośne, co świadczy o przewadze jednostek o niższym stopniu profesjonalizacji nad jednostkami o wyższym stopniu, niemniej jednak struktury te były wyraźnie zróżnicowane.

Na tle pozostałych grup szczególnie wyróżniały się kółka rolnicze, wśród których aż 17% nie spełniało żadnej z zasad profesjonalnego zarządzania, a kolejne 52% - nie więcej niż 2. Ponadto wśród kółek rolniczych niemal nie było podmiotów, które spełniłyby co najmniej 8 zasad profesjonalnego zarządzania.

Mniejszą niż pozostałe rodzaje organizacji wewnątrzgrupową różnorodnością pod względem stopnia profesjonalizacji charakteryzowały się, obok kółek rolniczych, OSP i koła łowieckie. Świadczy o tym zsumowanie trzech najliczniejszych kategorii poziomu profesjonalizacji, gdyż jedynie wśród kółek rolniczych, ochotniczych straży pożarnych i kół łowieckich ponad 2/3 jednostek mieściło się na 3 sąsiadujących stopniach profesjonalizacji.

Z kolei relatywnie spłaszczonym rozkładem odznaczały się fundacje oraz organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, bez kółek rolniczych. Wśród fundacji najliczniejsza grupa jednostek spełniających 3 zasady profesjonalnego zarządzania stanowiła 16% i przewyższała jedynie o 1 pkt. proc. zbiorowości spełniające po 2 zasady oraz po 4 zasady. Natomiast organizacje samorządowe i pracodawców równie często spełniały 4, jak i 5 zasad stanowiąc po 17% zbiorowości, a kolejne dwie grupy miały od nich mniejszy udział o 2 pkt. proc. (po 3 zasady i po 6 zasad).

Wykres 1.42. Struktura organizacji non-profit według wartości syntetycznego wskaźnika profesjonalizacji i rodzaju organizacji w 2013 r.

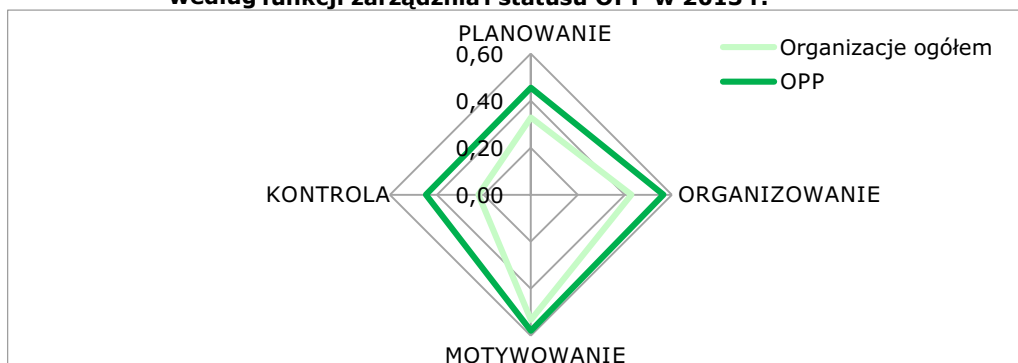

1.7.3. Poziom profesjonalizacji sektora non-profit według funkcji zarządzania

Ogólny poziom wskaźników obrazujących profesjonalizację organizacji non-profit według poszczególnych funkcji zarządzania²¹ wskazuje, że największa część podmiotów profesjonalnie działała w zakresie motywowania personelu (0,53), następnie - organizowania (0,43). Niższy był poziom planowania (0,33), a najniższy – kontroli (0,22).

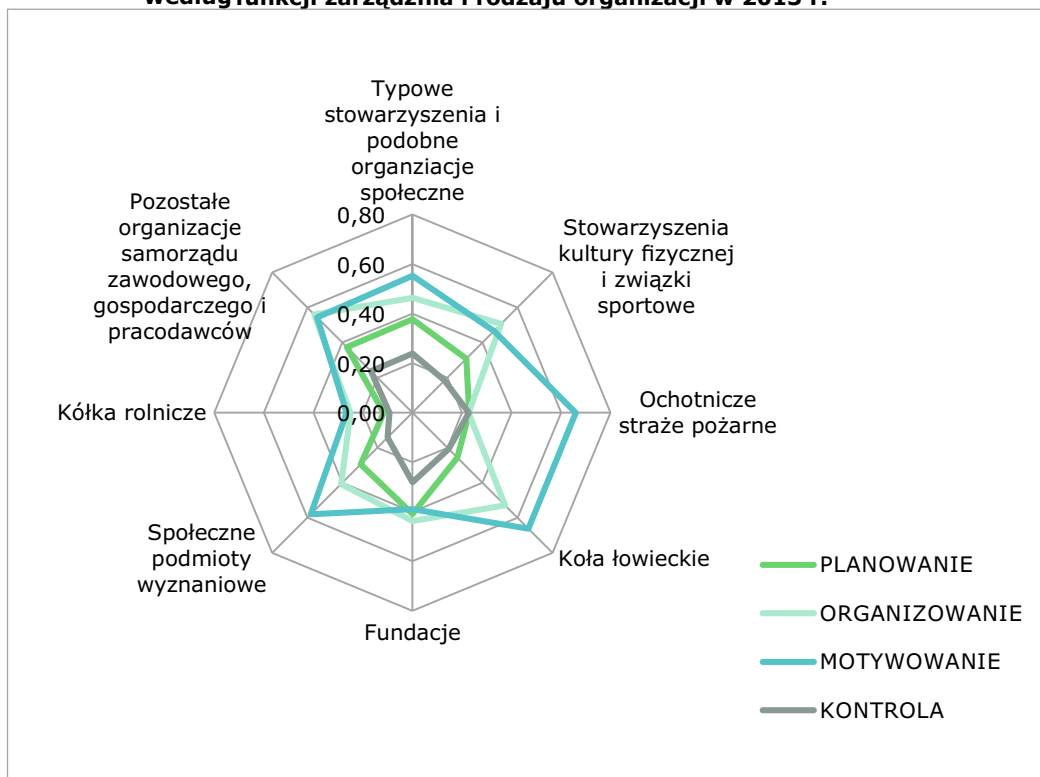
Organizacje pożytku publicznego charakteryzują się wyższymi wartościami wskaźników wszystkich czterech wymiarów profesjonalizacji, jednak choć kolejność wartości wskaźników poszczególnych funkcji była taka sama jak w zbiorowości ogółem, to pomiędzy poszczególnymi wymiarami występuje mniejsze zróżnicowanie – motywowanie (0,58), organizowanie (0,56), planowanie (0,46) i kontrola (0,45).

Wykres 1.43. Poziom wskaźników profesjonalizacji zarządzania organizacji non-profit według funkcji zarządzania i statusu OPP w 2013 r.

Wśród badanych rodzajów organizacji wyraźnie najniższym poziomem profesjonalizacji działalności charakteryzowały się kółka rolnicze. Osiągnęły one najniższe wartości wskaźników we wszystkich czterech wymiarach (od 0,09 do 0,27). W analizowanej zbiorowości nie ma natomiast rodzaju organizacji, który byłby liderem we wszystkich wymiarach. OSP i kółka łowieckie najbardziej profesjonalnie podchodziły do motywowania personelu (po 0,66), co wynika z powszechności specjalistycznych szkoleń w tych organizacjach, związanych z nałożonymi obowiązkami prawnymi. W wymiarze organizowania pozytywnie wyróżniały się organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców, bez kółek rolniczych, osiągając wartość wskaźnika na poziomie 0,56 wobec 0,43 dla organizacji ogółem. Z kolei fundacje w wyraźnie większej części niż pozostałe organizacje były profesjonalne w wymiarze planowania i kontroli – ich wskaźniki w tym zakresie osiągnęły odpowiednio 0,41 i 0,28 wobec 0,33 i 0,22 w zbiorowości ogółem.

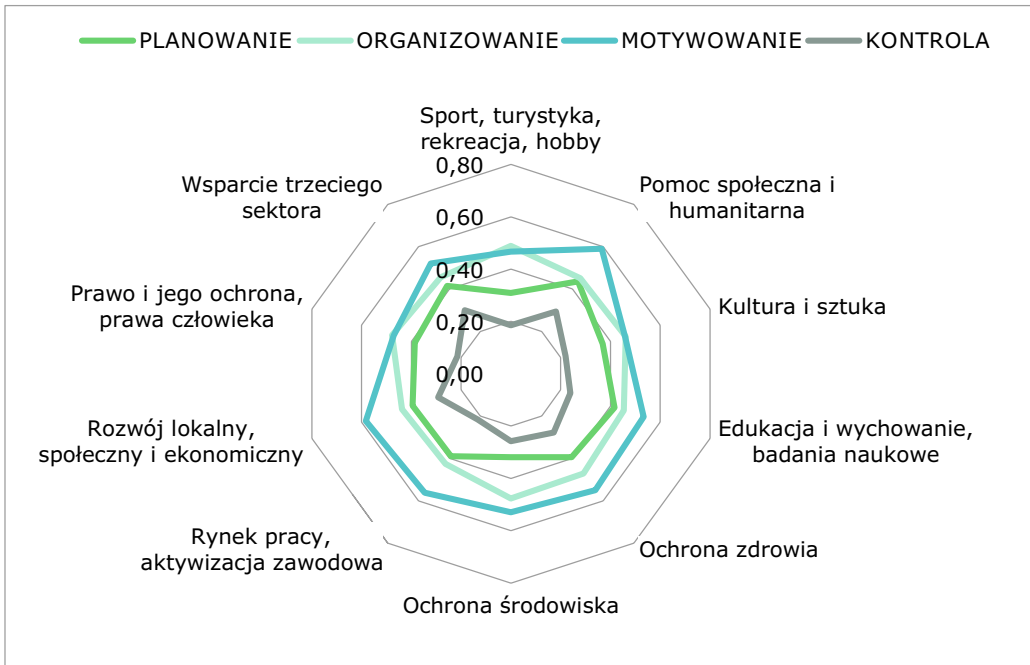
²¹ Wskaźniki poszczególnych wymiarów zarządzania obliczono za pomocą średnich artmetycznych ze zmiennych zero-jedynowych wymienionych w pkt. 1.7.1.

Wykres 1.44. Poziom wskaźników profesjonalizacji zarządzania organizacjami non-profit według funkcji zarządnia i rodzaju organizacji w 2013 r.

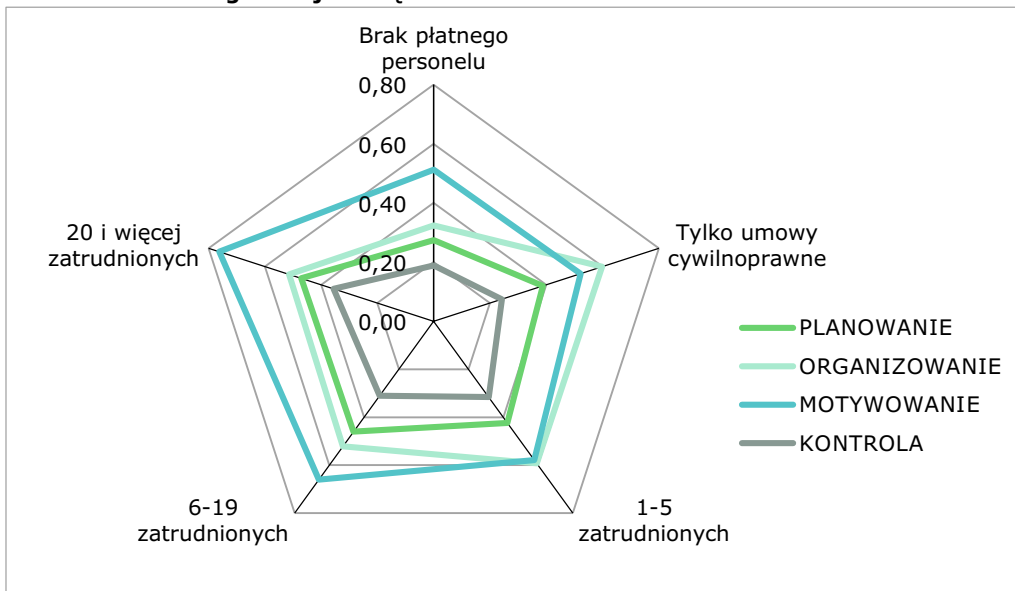
Dziedziny działalności, jeśli wykluczyć z nich te pokrywające się niemal w pełni z omówionymi powyżej rodzajami organizacji²², nie różnicowały silnie wskaźników poszczególnych wymiarów profesjonalizacji zarządzania. W zakresie planowania i motywowania najwyższą wartość wskaźników osiągnęły organizacje zajmujące się pomocą społeczną i humanitarną (odpowiednio 0,44 i 0,59). Stosowanie zasad związanych z kontrolowaniem najbardziej rozpowszechnione było wśród jednostek, które zajmowały się wspieraniem innych organizacji trzeciego sektora (0,30). Natomiast pod względem profesjonalizacji organizowania najwyższy wskaźnik osiągnęły podmioty działające w dziedzinie sportu, turystyki, rekreacji i hobby (0,46), był to jednak wymiar profesjonalizacji, w którym dziedziny najmniej różnicowały zbiorowość. Wśród jednostek zajmujących się rynkiem pracy i aktywizacją zawodową wskaźnik ten osiągnął najniższy poziom (0,43).

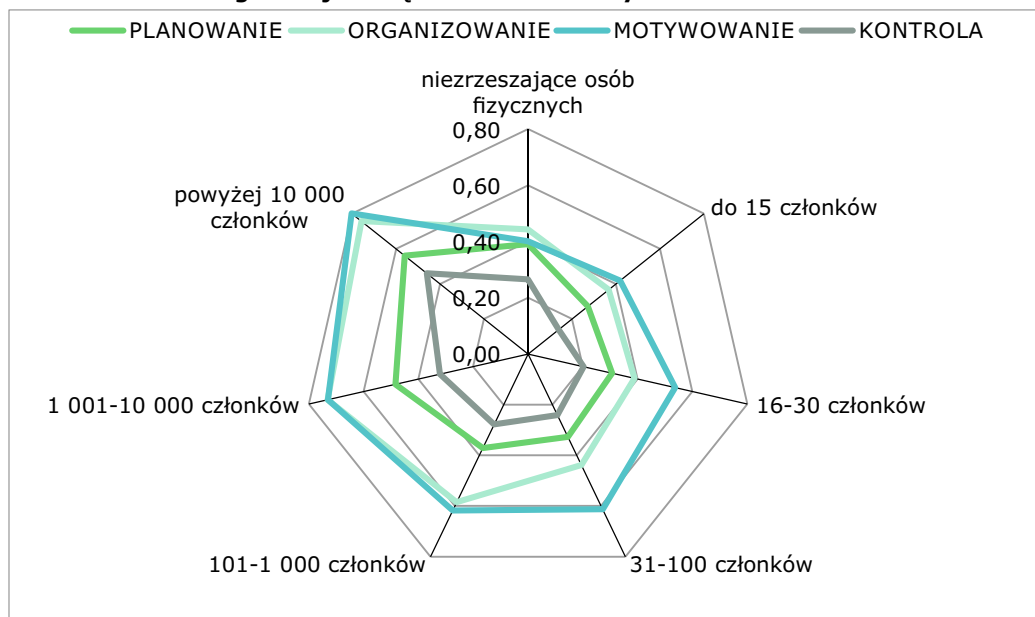
²² W tej analizie nie uwzględniono kół łowieckich, a także ratownictwa odpowiadającego OSP i spraw zawodowych, pracowniczych i branżowych, w ramach której klasyfikowane były wszystkie organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców.

Wykres 1.45. Poziom wskaźników profesjonalizacji zarządzania organizacji non-profit według funkcji zarządzania i wybranych dziedzin działalności w 2013 r.

Wykres 1.46. Poziom wskaźników profesjonalizacji zarządzania organizacji non-profit według funkcji zarządzania i klas zatrudnienia w 2013 r.

Wykres 1.47. Poziom wskaźników profesjonalizacji zarządzania organizacji non-profit według funkcji zarządzania i klas liczby członków w 2013 r.

Zarówno klasy zatrudnienia, jak i klasy liczby osób zrzeszonych w badanych organizacjach znacznie różnicują poszczególne wymiary profesjonalizacji zarządzania w sektorze non-profit.

Organizacje niekorzystające z pracy płatnej osiągały najniższe wartości wskaźników we wszystkich czterech wymiarach profesjonalizacji (planowanie - 0,28, organizowanie - 0,32, motywowanie - 0,51, kontrola - 0,19). Wskaźniki profesjonalizacji planowania, motywowania i kontroli były tylko nieco wyższe wśród podmiotów korzystających tylko z umów cywilnoprawnych (odpowiednio 0,39, 0,52, 0,24) i stopniowo wzrastały wraz z kolejnymi klasami liczby zatrudnionych pracowników etatowych. Maksymalne wartości tych trzech wskaźników osiągnęły podmioty zatrudniające 20 osób i więcej (odpowiednio 0,47, 0,76, 0,36). Ta prawidłowość nie odnosiła się do wymiaru organizowania, dla którego najwyższy wskaźnik osiągnęły jednostki korzystające wyłącznie z pracy na umowy cywilnoprawne (0,60), a następnie dysponujące nie więcej niż 5 pracownikami etatowymi (0,59).

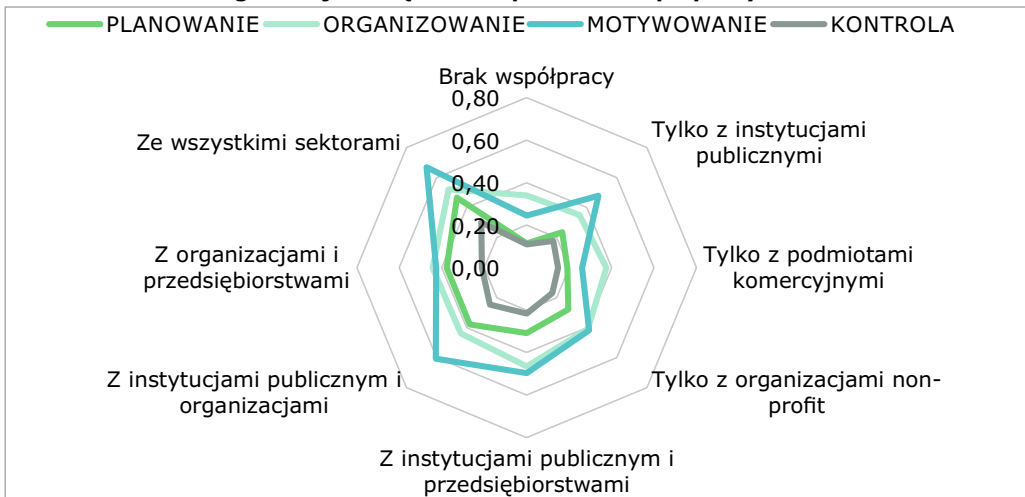
Z klasą liczby członków organizacji było podobnie – wraz ze wzrostem liczby członków rosła też profesjonalizacja zarządzania w poszczególnych wymiarach. We wszystkich czterech wymiarach najwyższe wartości wskaźników osiągnęły podmioty zrzeszające powyżej 10 tys. osób (planowanie - 0,56, organizowanie 0,76, motywowanie - 0,80, kontrola - 0,46). W zakresie planowania, organizowania i kontroli najniższym poziomem profesjonalizacji charakteryzowały się organizacje członkowskie, do których należało nie więcej niż 15 osób (odpowiednio - 0,27, 0,37, 0,14). Nieco inaczej było w wymiarze motywowania – w jego ramach najniższą wartość osiągnęły jednostki

niezrzeszające osób fizycznych (0,40), a podmioty, do których należało nie więcej niż 15 członków były drugie od końca (0,42).

Podobnie jak liczba pracowników i liczba zrzeszonych w organizacji członków, również otwartość na współpracę z innymi podmiotami silnie wiązała się z poziomem profesjonalizacji jednostek. Wyjątkowo niskie, i to we wszystkich czterech wymiarach wartości wskaźników profesjonalizacji zarządzania, osiągnęły organizacje non-profit, które w ogóle nie podejmowały współpracy z innymi podmiotami (planowanie – 0,11, organizowanie - 0,34, motywowanie - 0,24, kontrola – 0,11). Nieco wyższe wartości wskaźników osiągały podmioty, które współpracowały z partnerami z jednego sektora, następnie – z dwóch sektorów, a najwyższe – takie organizacje, które równocześnie prowadziły współpracę z administracją publiczną, podmiotami komercyjnymi i innymi organizacjami non-profit (planowanie – 0,47, organizowanie – 0,52, motywowanie – 0,67, kontrola – 0,30).

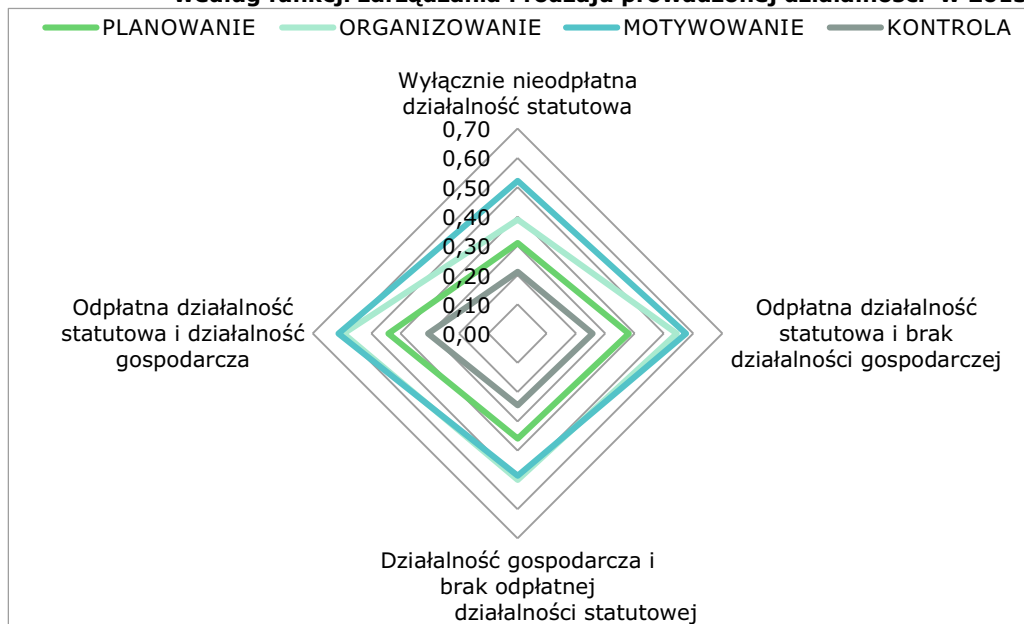
Wykres 1.48. Poziom wskaźników profesjonalizacji zarządzania organizacji non-profit według funkcji zarządzania i partnera współpracy w 2013 r.

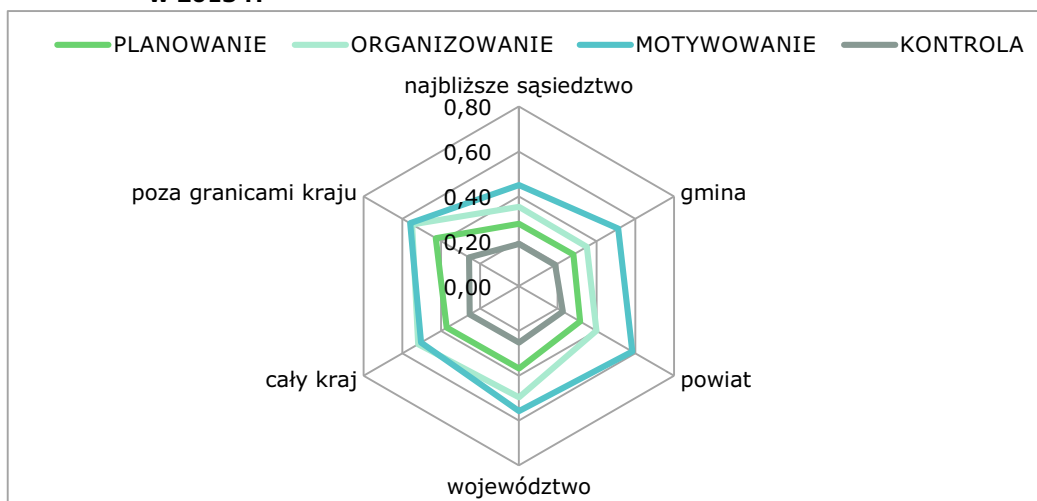
Mniejsze zróżnicowanie organizacji zaobserwowano w zakresie rodzaju prowadzonej działalności. Nie zaskakuje, że najbardziej profesjonalne we wszystkich wymiarach były organizacje prowadzące równocześnie wszystkie możliwe rodzaje działalności (planowanie - 0,44, organizowanie – 0,59, motywowanie – 0,61, kontrola - 0,31). Natomiast interesujące jest, że nieco wyższe wskaźniki profesjonalizacji w zakresie organizowania i motywowania wystąpiły wśród podmiotów, które prowadziły odpłatną działalność statutową, a nie prowadziły działalności gospodarczej, niż w takich, które prowadziły działalność gospodarczą, a nie prowadziły odpłatnej działalności statutowej (organizowanie - 0,54 wobec 0,50, motywowanie - 0,58 wobec 0,49). Organizacje prowadzące wyłącznie nieodpłatną działalność statutową działały najmniej profesjonalnie w wymiarze planowania, organizowania i kontroli (odpowiednio – 0,31, 0,39 i 0,21),

natomiast trochę częściej profesjonalizowały zarządzanie w wymiarze motywowania niż podmioty prowadzące działalność gospodarczą, a nie prowadzące odpłatnej działalności statutowej (0,52 wobec 0,49).

Wykres 1.49. Poziom wskaźników profesjonalizacji zarządzania organizacji non-profit według funkcji zarządzania i rodzaju prowadzonej działalności w 2013 r.

Wykres 1.50. Poziom wskaźników profesjonalizacji zarządzania organizacji non-profit według funkcji zarządzania i maksymalnego zasięgu prowadzonej działalności w 2013 r.

Maksymalny terytorialny zasięg działalności na podobnym poziomie różnicował wskaźniki profesjonalizacji zarządzania co rodzaj prowadzonej działalności. Mniejszym

zróżnicowaniem charakteryzowały się tylko omówione wcześniej dziedziny działalności oraz terytorialne ułożenie siedziby jednostki. W zakresie planowania, organizowania i kontroli im szerszy był terytorialny zakres działalności, tym wyższe były wskaźniki profesjonalizacji tych wymiarów zarządzania. Wśród podmiotów działających wyłącznie w najbliższym sąsiedztwie przyjęły one wartości – 0,28 (planowanie), 0,35 (organizowanie) i 0,19 (kontrola), zaś wśród organizacji wykraczających swoją działalnością poza terytorium Polski – 0,43 (planowanie), 0,55 (organizowanie) i 0,26 (kontrola). W wymiarze motywowania również najniższą wartość wskaźnika osiągnęły organizacje o najwęższym zasięgu działalności (0,45), jednak najwyższą – takie, dla których maksymalnym zasięgiem działania był obszar powiatu (0,58).

Województwo siedziby organizacji w niewielkim stopniu różnicowało poziom profesjonalizacji poszczególnych wymiarów zarządzania. Planowanie, organizowanie i kontrola osiągnęły najwyższą wartość dla organizacji warszawskich, gdy potraktowano je oddzielnie od innych z województwa mazowieckiego (odpowiednio 0,40, 0,53, 0,27). Najniższe wartości wskaźników w tych wymiarach osiągnęły natomiast: w planowaniu - województwo łódzkie (0,29), w organizowaniu – mazowieckie (bez Warszawy), podkarpackie i świętokrzyskie (po 0,36), w kontroli – podlaskie (0,18). Najwyższym poziomem profesjonalizacji motywowania charakteryzowały się organizacje zlokalizowane na terenie województwa warmińsko-mazurskiego (0,59), a najniższym – województwa podlaskiego (0,47).

Wykres 1.51. Poziom wskaźników profesjonalizacji zarządzania organizacji non-profit według funkcji zarządzania i województwa siedziby organizacji w 2013 r.

Uogólniając analizowane w tym podrozdziale wymiary profesjonalizacji zarządzania organizacjami non-profit, można zauważyć, że w 2013 r. najbardziej sprofesjonalizowanym zarządzaniem charakteryzują się organizacje: zrzeszające co najmniej 1 tys. członków, następnie – organizacje pożytku publicznego oraz zatrudniające co najmniej 20 pracowników etatowych. Z kolei szczególnie niskim poziomem profesjonalizacji zarządzania wyróżniały się kółka rolnicze, a następnie – jednostki, które nie prowadziły współpracy z innymi podmiotami.

CZEŚĆ II.
WSPÓŁPRACA

Rozdział 2.

Współpraca organizacji non-profit z administracją publiczną

2.1. Podstawy prawne współpracy podmiotów non-profit z administracją publiczną

W wymiarze instytucjonalnym administrację publiczną i podmioty sektora non-profit dzieli bardzo wiele – na przykład podstawy prawne ich tworzenia i funkcjonowania, źródła finansowania oraz reguły gospodarowania posiadanymi zasobami. Podmioty publiczne i non-profit łączy jednak bardzo istotna cecha – działalność zarówno jednych, jak i drugich, niejako z definicji powinna służyć zaspokojeniu potrzeb społecznych. Co prawda mogą one odmiennie definiować zarówno same potrzeby, jak też cele i sposoby działania służące ich zaspokojeniu, to jednak powyższa cecha otwiera przestrzeń dla potencjalnej współpracy podmiotów należących do obu sektorów.

Podmioty non-profit mogą prowadzić swoją działalność niezależnie od sektora publicznego lub mogą z nim współdziałać. Działania organizacji należących do trzeciego sektora zwykle mają charakter komplementarny wobec działań realizowanych przez administrację publiczną. Podmioty non-profit uczestniczą także w realizacji zadań publicznych lub współpracują z administracją szczebla rządowego i/lub samorządowego w innych, dopuszczonych prawem formach.

Współpraca podmiotów publicznych z organizacjami non-profit w Polsce ma swoje umocowanie ustrojowe. W Preambule Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej stwierdza się, że zawarte w niej prawa podstawowe opierają się na *poszanowaniu wolności i sprawiedliwości, współdziałaniu władz, dialogu społecznym oraz na zasadzie pomocniczości umacniającej uprawnienia obywateli i ich wspólnot*¹. Zgodnie z przytoczoną zasadą pomocniczości zadania społeczne powinny być realizowane na najniższym możliwym szczeblu – przez obywateli, tworzone przez nich wspólnoty i organizacje – a dopiero w następnej kolejności przez podmioty administracji samorządowej i rządowej.

Podstawowym aktem prawnym regulującym relacje między sektorem publicznym oraz podmiotami non-profit jest ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (DPPW) z dnia 24 kwietnia 2003 r.². Zgodnie z tą ustawą, organy administracji publicznej prowadzą działalność w sferze zadań publicznych we współpracy z organizacjami pozarządowymi (art. 5 ust. 1). Sfera zadań publicznych została zdefiniowana

---

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483)

² Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2014 r., poz. 118 z późn. zm.).

w art. 4 ust. 1 DPPW i obejmuje 33 obszary, w większości mieszczące się w zakresie przedmiotowym polityki społecznej (m.in. pomoc społeczna, integracja społeczna, ochrona zdrowia, promocja zatrudnienia). Współpraca może obecnie przybrać w szczególności następujące formy³:

- zlecenia organizacjom non-profit realizacji zadań publicznych;
- wzajemnego informowania się o planowanych kierunkach działalności;
- konsultowania z organizacjami non-profit projektów aktów normatywnych w dziedzinach dotyczących działalności statutowej tych organizacji;
- konsultowania projektów aktów normatywnych, dotyczących sfery zadań publicznych określonej w ustawie z radami działalności pożytku publicznego, w skład których wchodzi przedstawiciele organizacji pozarządowych, w przypadku ich utworzenia przez właściwe jednostki samorządu terytorialnego;
- tworzenia wspólnych zespołów o charakterze doradczym i inicjatywnym, złożonych m.in. z przedstawicieli organizacji non-profit oraz przedstawicieli właściwych organów administracji publicznej (przykładem tego rodzaju organu na szczeblu centralnym jest Rada Działalności Pożytku Publicznego);
- zawierania umów o wykonanie inicjatywy lokalnej;
- zawierania umów partnerskich określonych w art. 28a ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. 2014 poz. 1649) oraz porozumień albo umów o partnerstwie określonych w art. 33 ust. 1 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020 (Dz. U. 2014 poz. 1146).

Spośród wymienionych form współpracy szczególne znaczenie ma zlecenie realizacji zadań publicznych. Może ono przybrać dwie podstawowe formy: powierzania oraz wspierania realizacji zadań. W pierwszym przypadku strona publiczna zobowiązana jest przekazać całość środków niezbędnych do realizacji zadania, natomiast formuła wspierania zakłada udział organizacji non-profit w kosztach przedsięwzięcia.

W ustawie DPPW określono również zasady współpracy. Powinna się ona opierać na przywołanej w Konstytucji RP zasadzie pomocniczości, jak również na poszanowaniu suwerenności stron, partnerstwie, efektywności, uczciwej konkurencji i jawności. (art. 5 ust. 3).

Podmioty non-profit mogą również wykonywać zadania na takich samych zasadach jak inne podmioty gospodarki narodowej na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych oraz ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych. Podstawę współpracy w określonych obszarach aktywności społecznej i gospodarczej mogą stanowić również m.in.:

- ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. 2004 nr 64 poz.593);
- ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. 2004 nr 99 poz. 1001);
- ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. 1997 nr 123 poz.776);

---

³ Art. 5 ust. 2 DPPW

- ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. 1991 nr 95 poz. 245);
- ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. 1991 nr 114 poz. 493).

2.2. Podejmowanie współpracy z administracją publiczną

W 2013 r. administracja publiczna stanowiła sektor, z którym organizacje non-profit współpracowały najczęściej (84%). W jego ramach podejmowały współpracę głównie z jednostkami samorządu terytorialnego (72%) oraz z jednostkami podległymi administracji samorządowej (61%). Co piąta organizacja współdziałała z podmiotami administracji na szczeblu rządowym. Warto zauważyć, iż blisko co czwarta organizacja współpracowała wyłącznie z podmiotami administracji publicznej, a te które kooperowały wyłącznie z innymi organizacjami lub przedsiębiorstwami stanowiły niewielki odsetek (7%).

Wykres 2.1. Odsetek organizacji non-profit współpracujących z administracją publiczną według rodzaju organizacji w 2013 r.

Wśród podmiotów, które najczęściej podejmowały współpracę z organami administracji publicznej znalazły się ochotnicze straże pożarne (97%), koła łowieckie (90%) oraz stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (89%). Z sektorem publicznym współpracowało także 8 na 10 społecznych podmiotów wyznaniowych. Nieco niższe odsetki organizacji kooperujących z administracją odnotowano wśród fundacji (69%) oraz

organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracowników (61%), w tym kółek rolniczych (45%).

Wykres 2.2. Odsetek organizacji non-profit współpracujących z administracją publiczną w 2013 r. według najważniejszej dziedziny działalności statutowej organizacji^a

^a Dziedzinę działalności statutowej określono na podstawie pierwszego najważniejszego pola działalności statutowej wskazywanego przez organizację.

Współpraca z administracją publiczną najczęściej miała miejsce w takich obszarach jak ratownictwo (97%) i łowiectwo (90%), a także w dziedzinach związanych z aktywnością sportową i wypoczynkiem – sporcie, turystyce, rekreacji i hobby (86%). Odsetki powyżej 80% odnotowano również wśród organizacji zajmujących się pomocą społeczną i humanitarną; kulturą i sztuką; edukacją, wychowaniem i badaniami naukowymi. Najniższy odsetek organizacji współpracujących z administracją publiczną odnotowano wśród podmiotów aktywnych w działalności pozostałej, w tym międzynarodowej i religijnej

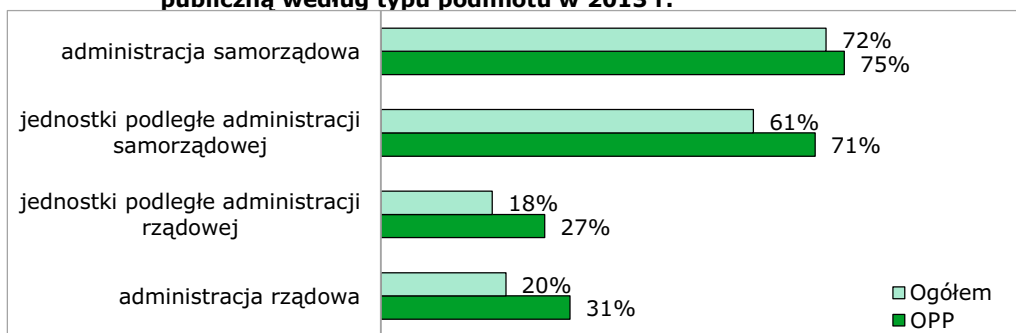
(60%). Jednocześnie była to też dziedzina najrzadziej wskazywana przez badane podmioty jako główna dziedzina działalności statutowej organizacji⁴.

Osobną zbiorowość tworzą natomiast jednostki koncentrujące swoją działalność wokół spraw zawodowych, pracowniczych i branżowych, stanowiące 6% organizacji objętych badaniami serii SOF w 2012 r.⁵ Mimo że udział podmiotów działających w tym obszarze jest znaczący, to jedynie 61% tych organizacji podejmowało współpracę z administracją publiczną. Wiąże się to z faktem, iż wśród podmiotów zajmujących się sprawami zawodowymi i pracowniczymi większość (76%) stanowią jednostki samorządu gospodarczego, zawodowego oraz organizacje pracodawców, które, jak pokazały wcześniejsze analizy, rzadziej niż inne podmioty sektora non-profit kooperowały z sektorem publicznym.

Wśród podmiotów, z którymi organizacje non-profit współpracowały najczęściej, na pierwszym miejscu wskazywano podmioty administracji samorządowej – urzędy marszałkowskie, starostwa powiatowe, urzędy gmin i miast (46%) oraz jednostki podległe administracji samorządowej, w tym szkoły publiczne, ośrodki kultury, ośrodki pomocy społecznej itp. (16%).

Zarówno współpraca z administracją publiczną, jak i przedsiębiorstwami, a także innymi podmiotami sektora non-profit podejmowana przez organizacje miała najczęściej charakter okazjonalny. Regularnością wyróżniały się jedynie kontakty z administracją publiczną na szczeblu samorządowym – 46% organizacji prowadziło z tymi podmiotami współpracę w sposób ciągły, przy czym dla blisko 1/3 organizacji współpracujących z administracją samorządową kontakty te opierały się na pisemnym porozumieniu lub umowie.

Wykres 2.3. Odsetek organizacji non-profit współpracujących z administracją publiczną według typu podmiotu w 2013 r.

Jedynie co piąta organizacja podejmowała współpracę z administracją rządową (20%) lub jednostkami jej podległymi (np. Lasy Państwowe, PFRON, ARiMR)(18%). W kontaktach z administracją publiczną większą aktywnością odznaczały się organizacje

⁴ Jaszczyk-El Guerouani, Wilk R., Goś-Wójcicka K., *Działalność badanych organizacji: rodzaje, dziedziny, formy, odbiorcy*, w: Goś-Wójcicka K., (red.) *Trzeci sektor w Polsce. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców w 2012 r.*, GUS, Warszawa 2014, s.68

⁵ Tamże.

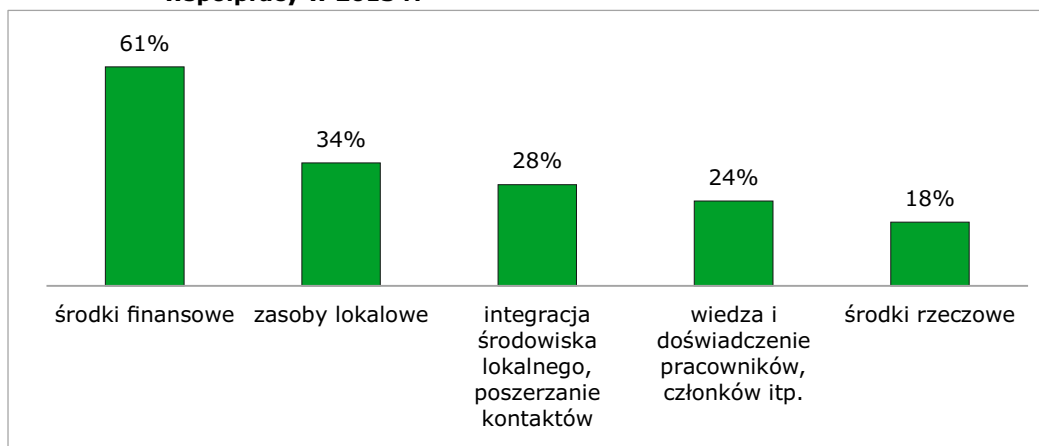
posiadające status OPP. Odsetki organizacji pożytku publicznego współpracujących z administracją publiczną były wyższe niż dla ogółu organizacji i wyniosły – dla administracji rządowej - 31% , dla administracji samorządowej - 75%, dla jednostek podległych administracji rządowej - 27% oraz dla jednostek podległych administracji samorządowej - 71%.

2.3. Cele współpracy

W ramach współpracy z innymi podmiotami organizacje przede wszystkim pozyskują różnego rodzaju zasoby – materialne oraz niematerialne. Od rodzaju jednostki i jej przynależności sektorowej zależy, jakiego typu zasoby ma ona do zaoferowania, stąd motywy organizacji wchodzących w relacje z innymi podmiotami różniły się w zależności od podmiotu, z którym podejmowały współpracę.

W przypadku administracji publicznej motywacje organizacji były zróżnicowane. Administracja, podobnie jak przedsiębiorstwa, stanowiła w dużej mierze źródło zasobów materialnych, szczególnie istotnych dla działalności organizacji. Ponad 6 na 10 jednostek z uczestniczącej w badaniu zbiorowości organizacji non-profit wskazało na środki finansowe pochodzące z dotacji, darowizn lub grantów jako istotny motyw podejmowania współpracy, zaś ponad 1/3 organizacji wśród celów kooperacji wymieniła możliwość dostępu do zasobów lokalowych nieodpłatnie lub na preferencyjnych warunkach. Niemniej jednak istotną rolę odgrywały również miękkie aspekty współpracy, takie jak integracja środowiska lokalnego (28%), czy możliwość korzystania z umiejętności i wiedzy podmiotu, z którym organizacja podejmuje współpracę (24%).

Wykres 2.4. Organizacje współpracujące z administracją publiczną według celu współpracy w 2013 r.

2.4. Współpraca finansowa i wsparcie materialne

Zgodnie z deklaracjami jednostek administracji publicznej w 2013 r. zdecydowana większość urzędów (90%) współpracowała finansowo z organizacjami pozarządowymi lub innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego.⁶ W przypadku administracji samorządowej odsetek ten był podobny, wyniósł nieznacznie ponad 90%. Statystyki te znajdują potwierdzenie w deklaracjach organizacji, gdzie blisko $\frac{3}{4}$ z nich (72%) wskazywała głównie materialne motywy współpracy z administracją, takie jak możliwość pozyskiwania dotacji, grantów, środków rzeczowych czy korzystania z lokalu na preferencyjnych warunkach. Otrzymywane wsparcie pozwala organizacjom na realizację ich zadań statutowych oraz bieżące działania.

Wykres 2.5. Odsetek podmiotów podejmujących współpracę wyłącznie finansową wśród podmiotów współpracujących z administracją publiczną według rodzaju organizacji w 2013 r.

⁶ Zgodnie z wynikami badania *Monitoring współpracy Urzędów i ich jednostek organizacyjnych podległych i nadzorowanych z sektorem pozarządowym za 2013 rok*. Szersze informacje metodologiczne o badaniu znajdują się w rozdziale 7.

Największy odsetek organizacji, które kooperowały z urzędami administracji publicznej wyłącznie w celach finansowych odnotowano wśród ochotniczych straży pożarnych (91%). Nieco niższy był wśród stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych (83%). Zdecydowanie bardziej zróżnicowane motywy podejmowania współpracy posiadały organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracowników, w tym kółka rolnicze – jedynie około 1/3 z nich wskazywała na wyłącznie finansowe cele podejmowania współpracy z administracją publiczną.

Wykres 2.6. Odsetek podmiotów podejmujących współpracę wyłącznie finansową wśród podmiotów współpracujących z administracją publiczną według dziedziny działalności organizacji w 2013 r.

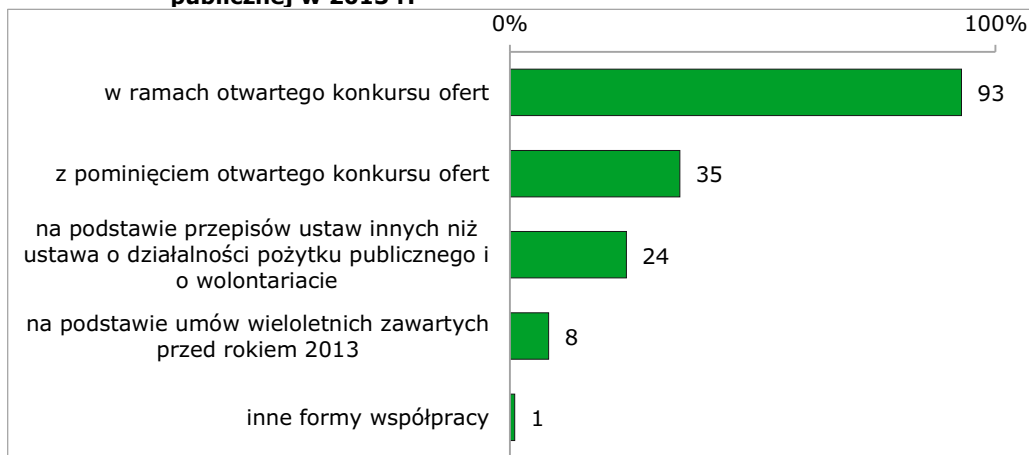
Analiza głównych dziedzin działalności organizacji, które podejmowały współpracę z administracją wyłącznie ze względu na możliwość uzyskania wsparcia finansowego i materialnego, potwierdza wcześniejsze wnioski, co do rodzaju organizacji

współpracujących z administracją głównie w ten sposób. Najwyższy odsetek organizacji, których współpraca z administracją miała wyłącznie finansowy charakter zaobserwowano wśród podmiotów działających w obszarze ratownictwa, stanowiącego główne pole działania ochotniczych straży pożarnych. Kolejną dziedziną, w której odsetek ten był wysoki jest sport, turystyka, rekreacja i hobby, czyli główne obszary działalności stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych. Ponad $\frac{3}{4}$ organizacji współpracujących z administracją wyłącznie finansowo realizowało zadania w sferze pomocy społecznej i humanitarnej. Podobne odsetki odnotowano wśród organizacji zajmujących się kulturą i sztuką (73%) oraz edukacją, wychowaniem i badaniami (72%). Bardziej zróżnicowany charakter miała współpraca administracji z organizacjami zaangażowanymi w sprawy zawodowe, pracownicze i branżowe, stanowiące główny obszar działalności organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracowników - jedynie $\frac{1}{3}$ podmiotów działających na tym polu deklarowała wyłącznie finansowe motywy współpracy z sektorem publicznym.

Najczęściej wykorzystywaną formą współpracy finansowej była procedura otwartych konkursów ofert. Stanowi ona, określoną ustawą o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, metodę zlecania zadań publicznych organizacjom społecznym w oparciu o ściśle określone procedury przekazywania zadań, ich realizacji oraz kontroli wykonania, na które to zadania władze publiczne przyznają dotację.⁷

Z tej formy kooperacji skorzystało ponad 90% urzędów współpracujących finansowo z organizacjami. Ponad $\frac{1}{3}$ jednostek przekazywała środki z pominięciem trybu otwartych konkursów ofert, zaś blisko $\frac{1}{4}$ wykorzystywała inne metody przekazywania środków publicznych niż te zaproponowane w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Wykres 2.7. Formy współpracy finansowej stosowane przez urzędy administracji publicznej w 2013 r.

⁷ Art. 13 Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2014 r., poz. 118 z późn. zm.)

Wykres 2.8. Realizowanie zadań publicznych przez podmioty non-profit według rodzaju podmiotu w 2013 r.

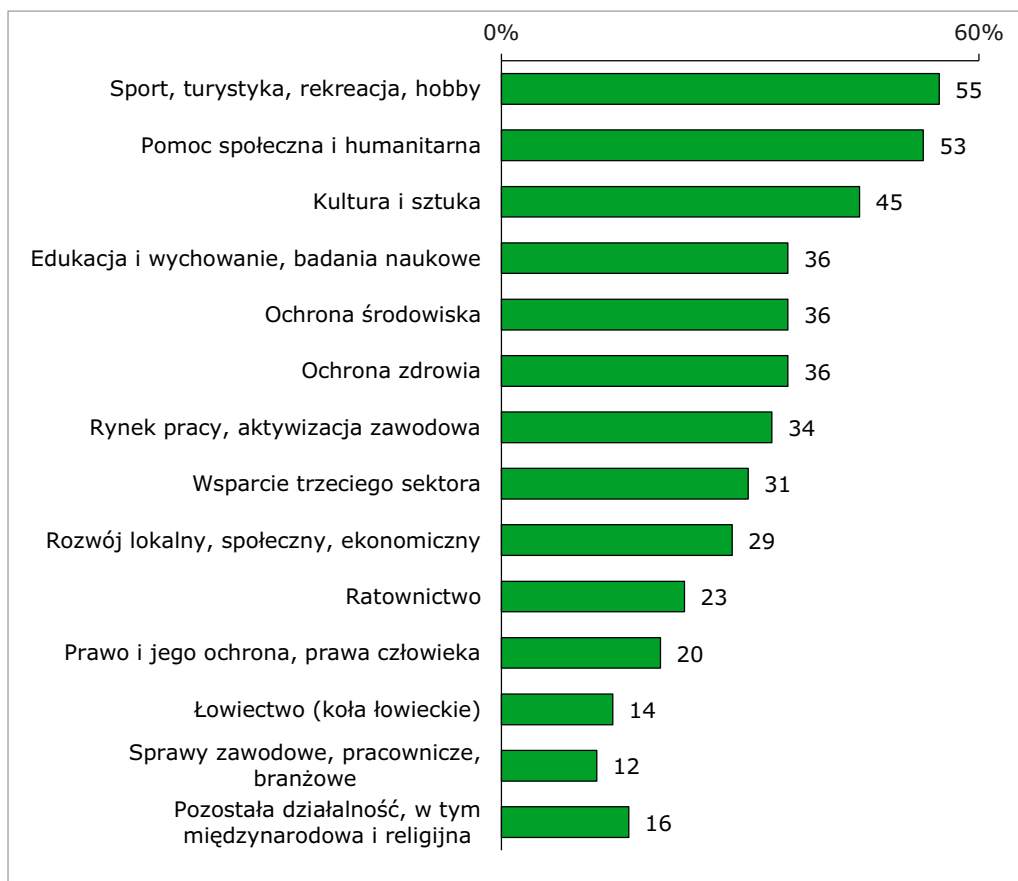
Choć 9 na 10 jednostek administracji publicznej przyznało, że zlecało zadania podmiotom non-profit, to jedynie 4 na 10 organizacji pozarządowych zadeklarowało zaangażowanie w realizację zadań publicznych - wspieranych lub powierzanych w trybie otwartych konkursów ofert bądź zleczanych na podstawie innych trybów. Aby ocenić wielkość zjawiska warto odnieść się również do danych gromadzonych w sprawozdaniach z wykonania planu wydatków budżetowych jednostek samorządu terytorialnego Rb-28S. Wśród JST wspierających finansowo organizacje pozarządowe przeciętny odsetek środków przekazanych organizacjom w zakresie i obszarach regulowanych ustawą z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w wydatkach z budżetu JST ogółem wyniósł w gminach i powiatach w 2014 r. odpowiednio 0,9% i 1,1% i utrzymał się na niemalże identycznym poziomie w stosunku do roku poprzedniego. Największą część swojego budżetu przekazywały organizacjom miasta na prawach powiatu (niezmiennie 1,2% w 2013 i 2014 r.). W stolicach województw odsetek ten był minimalnie wyższy (1,3%). Można zatem stwierdzić, iż pomimo częstych deklaracji urzędów o zlecaniu zadań publicznych organizacjom, środki faktycznie przekazywane tym podmiotom stanowią niewielkie odsetki w wydatkach budżetowych JST. Niemniej jednak, należy podkreślić rolę, jaką odgrywają środki pochodzące ze źródeł publicznych w całościowych przychodach organizacji non-profit. Dla blisko 1/3 podmiotów objętych badaniem SOF-1 za 2012 r.

środki te stanowiły ponad połowę pozyskiwanych środków finansowych, a dla 1/5 organizacji udział środków publicznych w całkowitych przychodach organizacji wyniósł co najmniej 75%.

Odsetek organizacji realizujących zadania publiczne różnił się w zależności od rodzaju podmiotu. Szczególnie wysoki był wśród stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych (60%) oraz typowych stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych (39%). Najniższy zaś wśród kół łowieckich, organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracowników oraz kółek rolniczych.

Wykres 2.9. Realizowanie zadań publicznych przez organizacje pozarządowe według dziedziny działalności organizacji w 2013 r.

Dziedziną, w obrębie której działało najwięcej organizacji realizujących zadania publiczne, był sport, turystyka, rekreacja i hobby (55%), co nie zaskakuje, gdyż najwięcej zadań realizowały stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe. Drugim, pod względem odsetka organizacji realizujących zadania publiczne, obszarem była pomoc społeczna i humanitarna (53%), a trzecim - kultura i sztuka (45%). Najmniej zadań zlecano podmiotom działającym w zakresie łowiectwa (14%) oraz w obrębie spraw zawodowych,

pracowniczych i branżowych (12%). Zaprezentowane dane potwierdza analiza sfer pożytku publicznego zdefiniowanych w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, w ramach których urzędy zlecały zadania w 2013 r. Najwięcej wskazań obejmowało sfery związane z działaniami z zakresu sportu, turystyki, rekreacji i hobby (32%) oraz pomocy społecznej i humanitarnej (28%). Stosunkowo często wskazywanymi przez urzędy dziedzinami były również kultura i sztuka oraz ochrona zdrowia – odpowiednio 14% i 7% wskazań. Można zatem powiedzieć, że profil działalności organizacji realizujących zadania publiczne odpowiadał dziedzinom w obrębie których zadania były zlecane.

Organizacje, którym organy administracji publicznej przekazywały zadania w formie powierzenia bądź wspierania realizowały przeciętnie 3 zadania w ciągu roku, przy czym połowa z tych jednostek podejmowała się nie więcej niż dwóch zadań.⁸ Z danych z *Monitoringu...* wynika natomiast, że urzędy administracji publicznej podpisały w 2013 r. średnio 28 umów z organizacjami na realizację zadań pożytku publicznego. Jednocześnie połowa jednostek zlecających zadania nie przekroczyła liczby 6 podpisanych umów.

2.5. Współpraca pozafinansowa

Zgodnie z danymi z *Monitoringu...* w 2013 r. $\frac{3}{4}$ jednostek administracji publicznej objętych badaniem podejmowało współpracę pozafinansową z organizacjami pozarządowymi lub innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego. Jednocześnie, jedynie dla 5% urzędów współpraca z podmiotami non-profit miała charakter wyłącznie pozafinansowy. Uzasadnieniem tak niskiego odsetka jest przeprowadzona analiza celów i motywacji organizacji podejmujących współpracę z urzędami – aż 6 na 10 podmiotów przyznało, że możliwość pozyskiwania środków finansowych pochodzących z dotacji, darowizn lub grantów była jednym z istotniejszych motywów kooperacji z administracją publiczną. Co więcej, jedynie 11% organizacji podejmowało współpracę, która miała charakter wyłącznie pozafinansowy, opierała się np. na korzystaniu z wiedzy i doświadczenia podmiotu, z którym jednostka współpracowała.

Najczęściej stosowane przez organy administracji publicznej formy współpracy pozafinansowej miały przede wszystkim charakter pomocowy. Wsparcie organizacyjne dla jednostek trzeciego sektora oferowało 77% urzędów, ponadto 70% deklorowało prowadzenie działań promocyjnych na rzecz organizacji, a także zapewniało im wsparcie merytoryczne w formie poradnictwa, szkoleń, pomocy w tworzeniu organizacji i nawiązywaniu kontaktów (67%). Blisko połowa urzędów podejmowała się organizacji wraz z jednostkami trzeciego sektora wspólnych projektów i przedsięwzięć. Bardziej zobowiązujące formy współpracy, takie jak np. zespoły o charakterze opiniodawczo-doradczym, powoływana przez odpowiednie organy Rada Działalności Pożytku

---

⁸ Dane za 2013 r. zgodne z wynikami badania *Monitoring współpracy urzędów z sektorem pozarządowym*.

Publicznego, czy praktyka podpisywania umów partnerskich pomiędzy urzędami i organizacjami, były znacznie rzadziej wykorzystywane (odpowiednio 16% i po 8%).

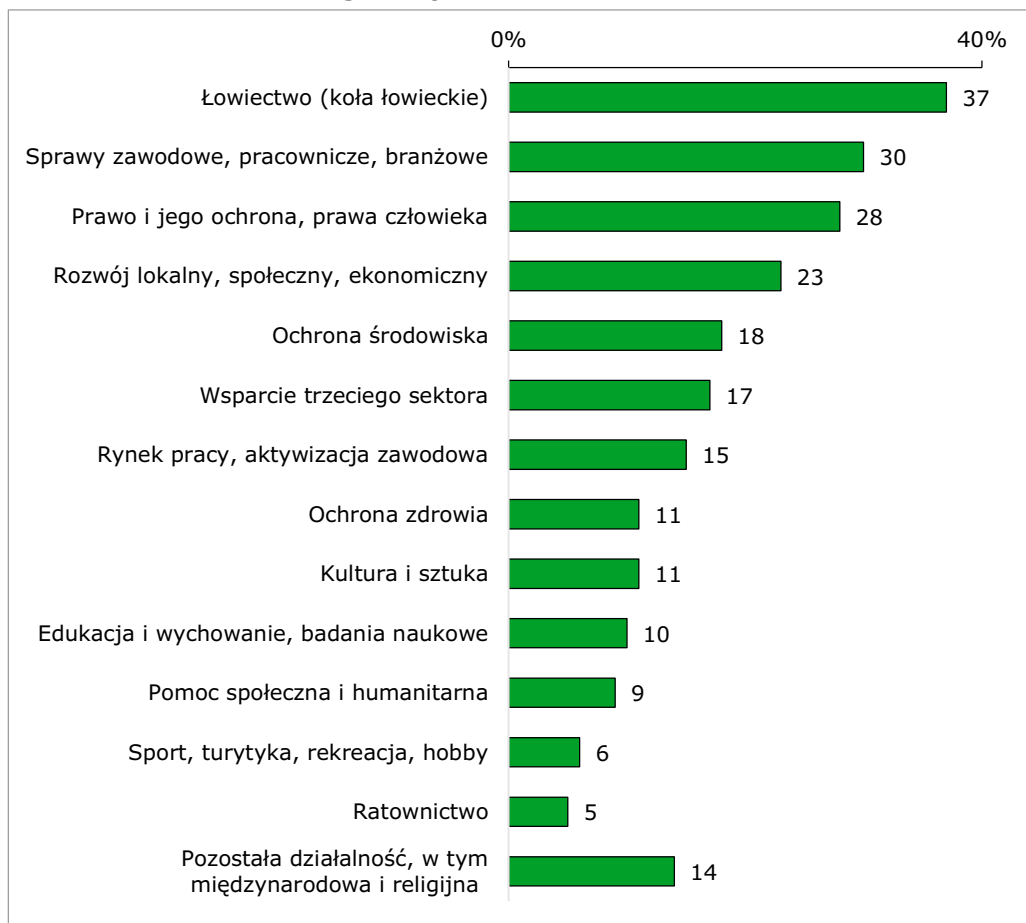
Najczęściej współpracę o wyłącznie pozafinansowym charakterze podejmowały koła łowieckie (37%) oraz organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracowników, co potwierdza analiza głównych obszarów działalności organizacji, które kooperowały w ten sposób. Warto przypomnieć, że jednocześnie stanowiły one tę grupę organizacji, które najrzadziej ograniczały się do wyłącznie finansowych form współdziałania. Odwrócone proporcje zaobserwujemy w przypadku ochotniczych straży pożarnych oraz stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych, których współpraca z administracją publiczną była motywowana przede wszystkim możliwością pozyskiwania zasobów finansowych i rzeczowych. Jednocześnie, organizacje te najrzadziej korzystały z pozafinansowych form współpracy – odpowiednio 5% i 6% tego rodzaju podmiotów podejmowało współpracę wyłącznie pozafinansową.

Wykres 2.10. Formy współpracy pozafinansowej stosowane przez urzędy administracji publicznej w 2013 r.

Wykres 2.11. Podejmowanie współpracy wyłącznie pozafinansowej według rodzaju organizacji w 2013 r.

Analiza obszarów, w których organizacje podejmujące wyłącznie pozafinansową współpracę prowadziły swoją działalność pozwala potwierdzić obserwowane wcześniej tendencje – najwyższy odsetek korzystających z wyłącznie pozafinansowych form współpracy odnotowano wśród organizacji zajmujących się łowiectwem (37%) oraz sprawami zawodowymi, pracowniczymi i branżowymi (30%). Jednocześnie, najniższy odsetek podmiotów stosujących wyłącznie pozafinansowe formy kooperacji zaobserwowano wśród organizacji działających w obszarze ratownictwa (5%), a także sportu, turystyki, rekreacji i hobby (6%). Jednocześnie podmioty te najczęściej deklarowały finansowe motywy współpracy z sektorem publicznym.

Wykres 2.12. Podejmowanie współpracy wyłącznie pozafinansowej według dziedziny działalności organizacji w 2013 r.

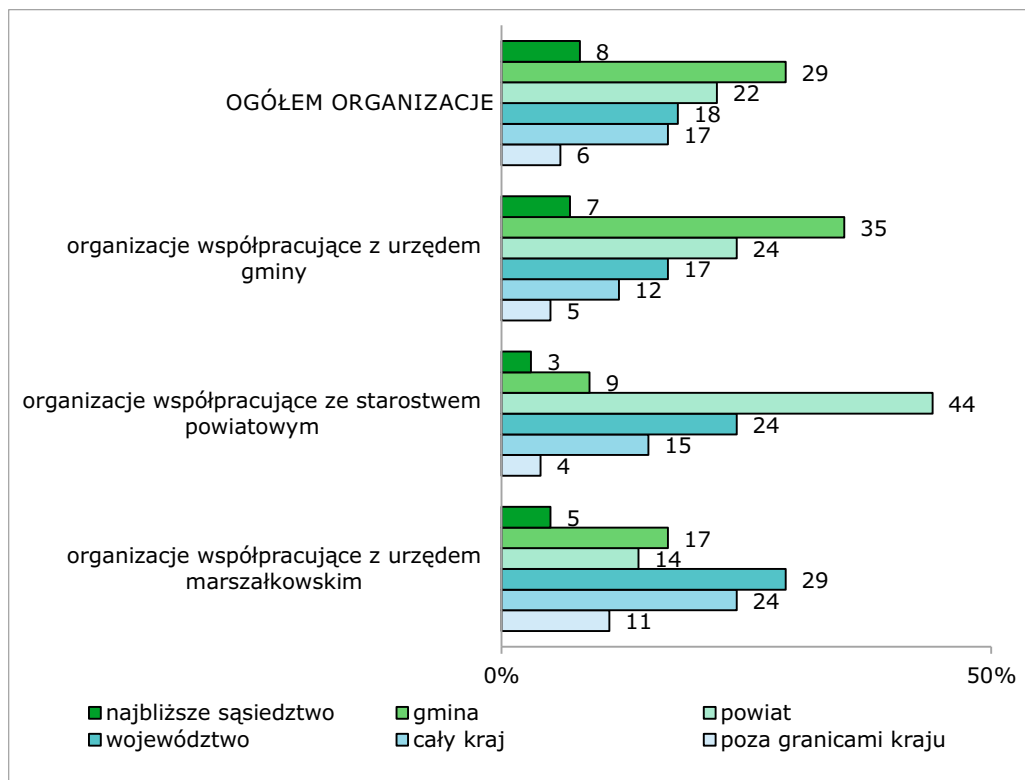
2.6. Współpraca z administracją samorządową

Blisko $\frac{3}{4}$ organizacji objętych badaniem zadeklarowało współpracę z jednostkami administracji na poziomie samorządu terytorialnego (72%), przy czym dla blisko połowy organizacji (46%) współpraca ta miała charakter regularny. W zdecydowanej większości opierała się ona na kontaktach z urzędami gmin i miast (93%), przy czym dla 84% organizacji kooperacja z tymi podmiotami była najważniejsza z punktu widzenia realizacji działalności statutowej. Na podstawie deklaracji organizacji non-profit można stwierdzić, że im wyższy poziom terytorialny jednostek samorządowych, tym niższy odsetek organizacji podejmujących współpracę z urzędami.

Wykres 2.13. Współpraca podmiotów non-profit z administracją samorządową według typu urzędu w 2013 r. (w %) ^a

^a Zgodnie z przyjętą metodologią miasta na prawach powiatów włączono zarówno do gmin, jak i powiatów.

Typ jednostek samorządu terytorialnego, z którymi organizacje najczęściej podejmowały współpracę można powiązać z ich maksymalnym zasięgiem prowadzenia działalności. Zgodnie z wynikami badania blisko 1/3 organizacji działała lokalnie, realizując swoje zadania maksymalnie w obrębie gminy. Podmioty te najczęściej podejmowały współpracę z urzędami gmin i miast (35%), najrzadziej zaś z organami administracji na szczeblu powiatu (9%). Z kolei wśród organizacji, których maksymalnym zasięgiem prowadzenia działalności był powiat, największy odsetek stanowiły podmioty współpracujące ze starostwami. Organizacje o najszerszym zasięgu działania, funkcjonujące na obszarze danego województwa bądź całego kraju, najczęściej jako partnera współpracy wybierały urzędy marszałkowskie (odpowiednio 29% i 24%). Pozwala to stwierdzić, że im szerszy zasięg prowadzenia działalności danej organizacji, tym chętniej otwiera się ona na współpracę z urzędami większych jednostek samorządu terytorialnego.

Wykres 2.14. Współpraca podmiotów non-profit z administracją samorządową według typu urzędu oraz maksymalnego zasięgu działania w 2013 r.

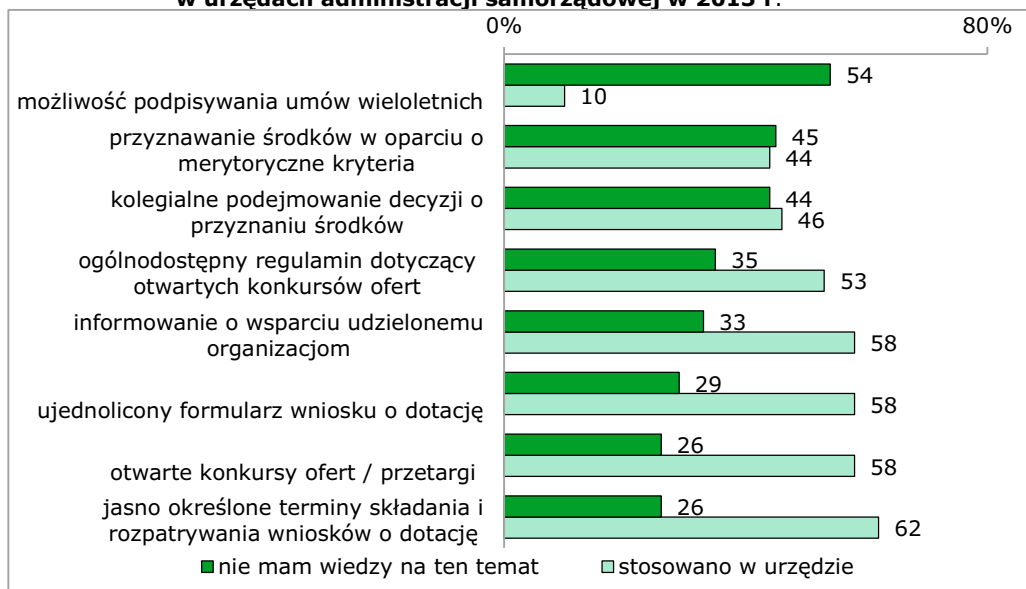
Współpraca urzędów administracji samorządowej z podmiotami sektora non-profit opiera się na szeregu form współpracy, które mogą być w mniejszym bądź większym stopniu wykorzystywane. Istotną rolę odgrywa tu wiedza podmiotów trzeciego sektora na temat zasad i rozwiązań, które mogą być wykorzystywane w danym urzędzie⁹. Spośród 14 zaprezentowanych organizacjom reguł i rozwiązań, z których mógł korzystać urząd, przeciętnie 8 z nich było im znanych.¹⁰ Średnia ta była minimalnie wyższa wśród organizacji współpracujących z urzędami marszałkowskimi i starostwami (8,5) i nieznacznie niższa dla podmiotów współdziałającym z gminami, z którymi, jak wskazały

⁹ Reguły i rozwiązania, które mogły wskazywać organizacje to: (1) funkcjonowanie Rocznej Programu Współpracy z organizacjami pozarządowymi, (2) inny dokument opisujący ogólne zasady współpracy z organizacjami pozarządowymi, (3) wykorzystanie procedury otwartych konkursów ofert / przetargu na realizację zadań publicznych, (4) ujednolicony formularz wniosku o dotację, (5) jasno określone terminy składania i rozpatrywania wniosków o dotację, (6) ogólnodostępny regulamin określający zasady przeprowadzania konkursów na zlecenie zadań publicznych organizacjom, (7) informowanie o wsparciu udzielonemu organizacjom, (8) możliwość podpisywania umów wieloletnich na realizację zadań publicznych, (9) kolegalne podejmowanie decyzji o przyznaniu środków, (10) przyznawanie środków w oparciu o merytoryczne kryteria, (11) urzędnik lub stały zespół odpowiedzialny za współpracę z organizacjami, (12) funkcjonowanie finansowanego przez urząd centrum lub komórki wspierającej organizację pozarządową, (13) funkcjonowanie lokalnej rada działalności pożytku publicznego, (14) możliwość podpisywania umów partnerskich z organizacjami.

¹⁰ Dane opierają się na deklaracjach organizacji i dotyczą podmiotów, które w 2013 r. podejmowały współpracę z jednostkami administracji samorządowej.

wcześniejsze analizy, organizacje współpracowały najczęściej (7,9). Nieco większą świadomością wykazały się organizacje posiadające status pożytku publicznego, znając przeciętnie 9 na 14 form działania bądź zasad, z którymi mogą się spotkać w urzędach. Blisko 13% jednostek nie posiadało wiedzy o żadnej z 14 zaprezentowanych form działania i metod współpracy z urzędem, który wskazało jako najważniejszy z punktu widzenia realizacji zadań statutowych jednostki. Jednocześnie jedynie 15% organizacji wykazało się wiedzą na temat stosowania wszystkich zaprezentowanych rozwiązań, które mogą być wykorzystywane w urzędach administracji samorządowej.

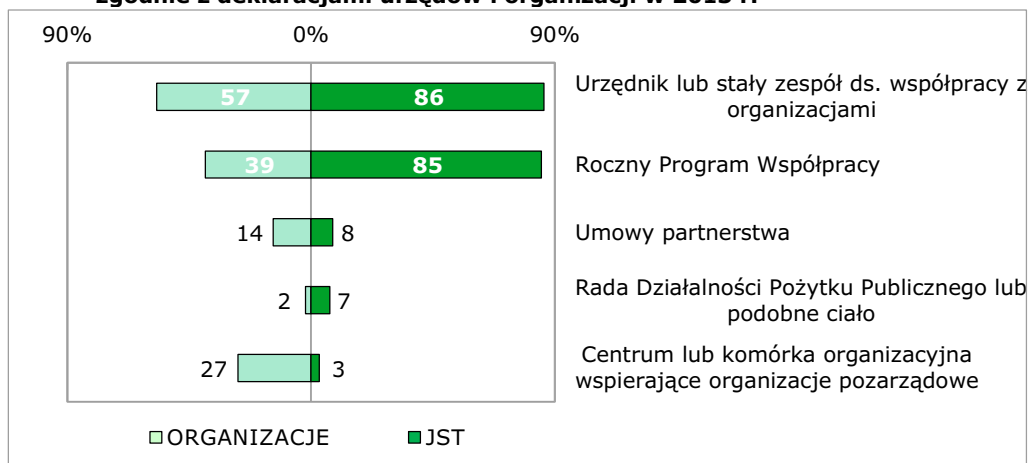
Wykres 2.15. Wiedza organizacji na temat wybranych rozwiązań stosowanych w urzędach administracji samorządowej w 2013 r.

Prawie 60% organizacji współpracujących z administracją samorządową przyznało, iż wedle ich wiedzy praktyką urzędu, z którym współpraca była dla nich najważniejsza, było przekazywanie organizacjom zadań publicznych w drodze otwartych konkursów ofert. Terminy składania i rozpatrywania wniosków były w opinii organizacji znane odpowiednio wcześniej - 62%, formularz wniosku o dotacje posiadał jednolitą strukturę - 58%, zaś informacje na temat organizacji, którym zlecono zadania oraz przekazanych kwot miały charakter publiczny - 58%. Jednocześnie ponad połowa jednostek nie wiedziała czy urząd, z którym współpracują, przekazywał zadania publiczne w oparciu o umowy wieloletnie.

2.16. Stosowanie wybranych rozwiązań w urzędach administracji samorządowej zgodnie z deklaracjami urzędów i organizacji w 2013 r.

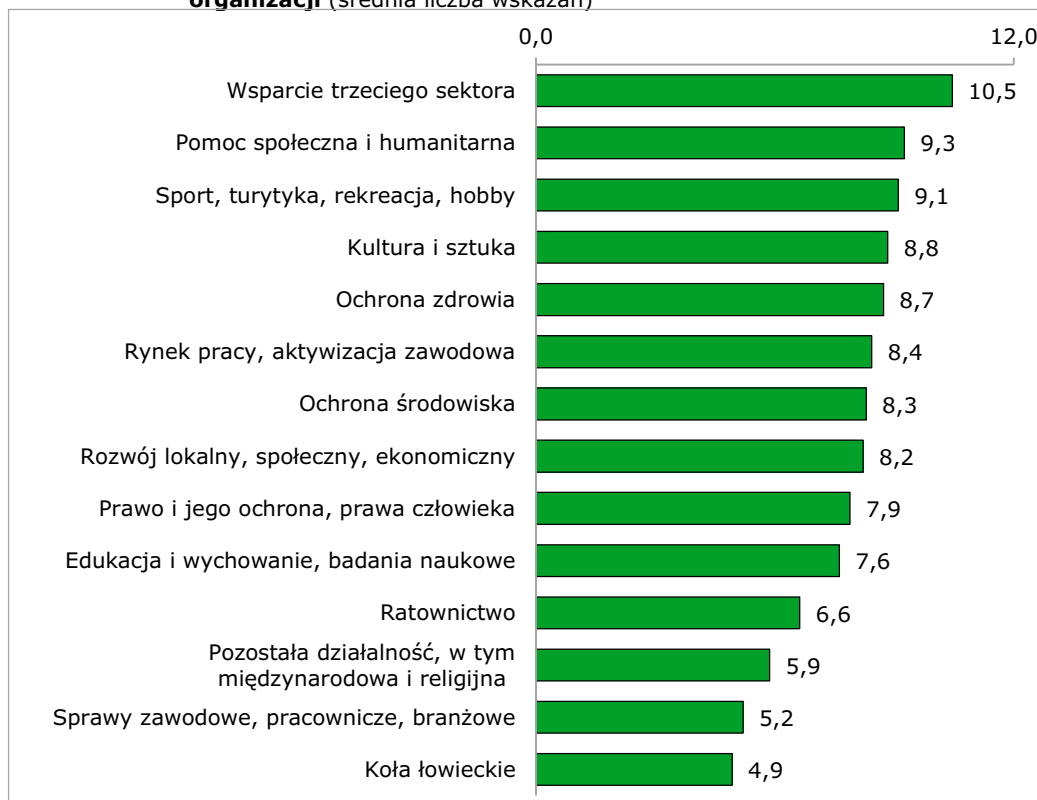
Wykres 2.17. Wiedza organizacji na temat rozwiązań stosowanych w urzędach administracji samorządowej według rodzaju organizacji w 2013 r. (średnia liczba wskazań)

Ponad 40% badanych podmiotów nie wiedziało czy w urzędzie funkcjonował regulujący zasady oraz cele współpracy organizacji i urzędu Roczny Program Współpracy, który powinien być dokumentem ogólnodostępnym. Jedynie 39% organizacji oraz 85% jednostek samorządu terytorialnego przyznało, że w urzędzie taki dokument obowiązywał. Blisko 1/3 organizacji przyznała, że nie wie czy w urzędzie, z którym współpracuje

wyznaczony jest konkretny pracownik bądź zespół odpowiedzialny za kontakty z organizacjami pozarządowymi. O stosowaniu tego typu rozwiązania przekonanych było 57% organizacji oraz 86% urzędów administracji samorządowej. Podsumowując, wiedza organizacji pozarządowych na temat wykorzystywanych w administracji form współpracy ma przede wszystkim charakter praktyczny i obejmuje te rozwiązania, które mają bezpośredni wpływ na funkcjonowanie jednostki np. związanych z pozyskiwaniem środków. W dużo mniejszym stopniu natomiast organizacje orientują się w kwestiach formalnych, dotyczących m.in. dokumentów regulujących warunki współpracy z urzędem.

Wykres 2.18. Wiedza organizacji na temat rozwiązań stosowanych w urzędach administracji samorządowej w 2013 r. według dziedziny działalności organizacji (średnia liczba wskazań)

Poziom wiedzy organizacji na temat rozwiązań wykorzystywanych w instytucjach administracji samorządowej różnił się w zależności od rodzaju organizacji. Wyższy od średniej dla ogółu organizacji odnotowano wśród typowych stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych (8,6) oraz fundacji (8,3), a najlepiej poinformowane okazały się stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe, które podobnie jak organizacje posiadające status pożytku publicznego, rozpoznały ponad 9 na 14 rozwiązań stosowanych w urzędach. Najmniej zorientowane w dostępnych formach współpracy z urzędem były natomiast kółka rolnicze (5,0) oraz koła łowieckie (4,9).

Wiedzę stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych na temat dostępnych form współpracy z administracją samorządową potwierdza analiza poprzez dziedziny działalności organizacji. Podmioty prowadzące swoje działania w ramach sportu, turystyki, rekreacji i hobby rozpoznawały przeciętnie 9 na 14 stosowanych w urzędach metod współpracy z organizacjami. Nieco wyższą średnią prezentowały jednostki zajmujące się pomocą społeczną i humanitarną (9,3). Nie dziwi natomiast, że największą wiedzę na temat form współdziałania i kontaktu z urzędami posiadały organizacje wspierające merytorycznie i organizacyjnie podmioty sektora non-profit, rozpoznając ponad 10 na 14 form współdziałania z urzędami.

2.7. Ocena współpracy z administracją samorządową

Badane podmioty trzeciego sektora poproszone zostały o ocenę swoich relacji z urzędem, który uznały za najważniejszy z punktu widzenia realizacji zadań statutowych jednostki. Do opracowania wyników badania wykorzystano 4 - stopniową skalę od 1-bardzo źle do 4-bardzo dobrze. Przeciętna ogólna ocena relacji z administracją samorządową była dość wysoka - stosunki te określano jako raczej dobre (3,1), przy czym nieco wyżej oceniono urzędy marszałkowskie oraz starostwa powiatowe (po 3,2).

Wykres 2.19. Przeciętna ocena współpracy z urzędem według wybranych wymiarów współpracy w 2013 r.

Każda organizacja współpracująca z urzędami administracji samorządowej oceniała ponadto różne obszary współpracy. Oceny te kształtowały się na podobnym poziomie – od 2,7 do 3,2. Najlepiej oceniono dostępność informacji na temat bieżących prac samorządu oraz kompetencje pracowników urzędów, którzy bezpośrednio kontaktowali się z organizacjami. Nieco gorzej wypowiediano się na temat otwartości urzędów na włączanie organizacji w procesy planowania i podejmowania decyzji, a także kwestie finansowe, takie jak dostępność środków przeznaczonych na wsparcie organizacji pozarządowych (2,7). Oba te wymiary współpracy wypadają najslabiej bez względu na dziedzinę działalności organizacji czy ich rozmieszczenie terytorialne.

Przeciętna ocena poszczególnych wymiarów współpracy była podobna dla każdego typu urzędu - urzędu marszałkowskiego, starostwa powiatowego oraz urzędu gminy/miasta. Rodzaj urzędu, z którym organizacje podejmowały współpracę nie był zatem istotnym czynnikiem wpływającym na ocenę współpracy z urzędem sformułowaną przez badane organizacje trzeciego sektora, podobnie jak dziedzina, w której była najbardziej aktywna dana organizacja czy jej maksymalny zasięg prowadzenia działalności.

Niewielki wpływ na ocenę relacji z urzędem miał rodzaj organizacji. Przeciętna ogólna ocena współpracy z administracją samorządową, zarówno dla stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, samorządu gospodarczego i zawodowego, a także organizacji pracodawców, była taka sama (3,1). Nieznacznie lepiej współpracę z urzędami oceniały społeczne podmioty wyznaniowe (3,2).

Niewielkie różnice w deklaracjach podmiotów non-profit co do oceny współpracy z urzędami administracji, dotyczyły również kwestii zaufania. Przeciętny poziom zaufania do organu administracji samorządowej, z którym współpraca była najważniejsza z punktu widzenia realizacji zadań statutowych danej jednostki, był podobny (od 3,1 do 3,3) bez względu na rodzaj urzędu, z którym organizacje współpracowały, rodzaj organizacji oraz rozmieszczenie terytorialne. Pozwala to twierdzić, że badane organizacje sektora non-profit raczej posiadają zaufanie do podmiotów, z którymi podejmują współpracę.

Warto porównać prezentowane dane z informacjami zgromadzonymi w ramach *Monitoringu...*, gdzie pytano m.in. o poziom satysfakcji jednostek samorządu terytorialnego ze współpracy z organizacjami pozarządowymi lub innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego. Na podstawie deklaracji urzędów biorących udział w badaniu można stwierdzić, że zdecydowana większość instytucji (97%) pozytywnie charakteryzuje współpracę z organizacjami pozarządowymi i darzy je zaufaniem. Co więcej, ponad 1/5 badanych jednostek ocenia współpracę bardzo dobrze, a blisko 16 % urzędów ma do organizacji non-profit, z którymi współpracuje, pełne zaufanie. Stosując tę samą skalę, którą organizacje wykorzystywały do oceny współpracy z administracją (od 1-bardzo źle do 4-bardzo dobrze) można określić, że przeciętna ogólna ocena relacji z organizacjami pozarządowymi, sformułowana przez jednostki samorządu terytorialnego, była wysoka (3,2) i zbliżona do tej, jaką zadeklarowały podmioty non-profit w stosunku do urzędów. Jak widać z zaprezentowanych danych, urzędy nieco lepiej oceniają relacje z sektorem non-profit, aniżeli same organizacje, których opinie są bardziej zróżnicowane. Może wiązać się to z podziałem ról w relacji urząd-podmiot non-profit – organizacje, które

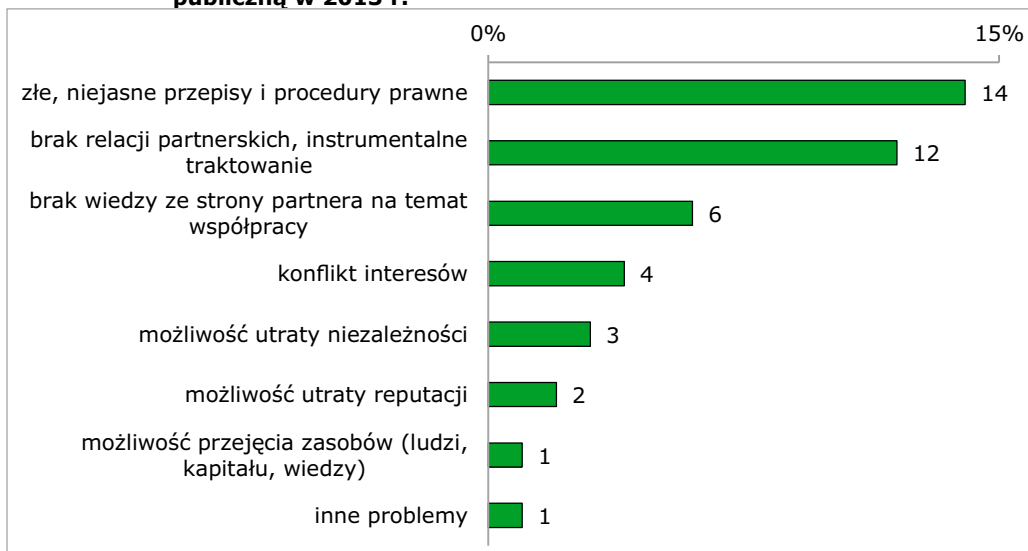
częściej wchodzi w rolę wykonawców zadań, nieco częściej dostrzegają problemy i bariery we wzajemnych kontaktach.

2.8. Bariery współpracy

Analiza współpracy podmiotów trzeciego sektora z administracją publiczną wskazuje, że stosunkowo rzadko organizacje deklarowały występowanie barier we wzajemnych kontaktach, zwłaszcza w porównaniu do relacji z podmiotami innych sektorów – 60% jednostek nie odnotowało istotnych przeszkód we współpracy.

Brak barier zadeklarowało blisko $\frac{3}{4}$ organizacji współpracujących z urzędami gmin. Nieco niższe odsetki odnotowano wśród jednostek kooperujących ze starostwami powiatowymi i urzędami marszałkowskimi (odpowiednio 66% i 62%). Można zatem stwierdzić, że im większa jednostka samorządu terytorialnego, tym częściej organizacje napotykały na trudności w ich relacjach z urzędami.

Wykres 2.20. Rodzaje barier we współpracy podmiotów non-profit z administracją publiczną w 2013 r.^a

^a dane odnoszą się do ogółu organizacji deklarujących prowadzenie współpracy; organizacje mogły wskazać więcej niż jedną barierę współpracy

Wśród zidentyfikowanych problemów w kontaktach znalazły się m.in. złe oraz niezrozumiałe procedury i przepisy prawne, na które wskazało 14% badanych podmiotów sektora non-profit. Okazały się być one najbardziej uciążliwe w stosunkach z jednostkami sektora publicznego, zwłaszcza dla organizacji współpracujących z urzędami marszałkowskimi (na problemy w tym obszarze skarżyła się ponad $\frac{1}{4}$ organizacji). Ponadto organizacje wskazywały na brak partnerstwa oraz instrumentalne traktowanie organizacji pozarządowych (12%). Co ciekawe, odsetek organizacji zgłaszających tego typu trudności wzrastał wraz z wielkością jednostki samorządu terytorialnego – najniższy był wśród

organizacji współpracujących z urzędami gmin i miast (13%), najwyższy zaś wśród podmiotów współdziałających z urzędami na poziomie województwa (20%). Podobną zależność można zaobserwować przy ocenie wiedzy partnera na temat współpracy – wśród organizacji współpracujących z urzędami marszałkowskimi odsetek podmiotów zwracających uwagę na niedobory w tym obszarze był najwyższy (11%), najniższy zaś wśród podmiotów kooperujących z urzędami na poziomie gminy (7%).

Najwyższy odsetek podmiotów podejmujących współpracę z administracją i deklarujących brak istotnych barier w kontaktach z jej jednostkami odnotowano wśród ochotniczych straży pożarnych (80%) oraz kół łowieckich (73%), najniższy zaś wśród fundacji (41%) i kółek rolniczych (33%), które, jak pokazały wcześniejsze analizy, okazały się najmniej zorientowane w działaniach urzędu oraz dostępnych formach współpracy. Jednocześnie ponad połowa organizacji posiadających status organizacji pożytku publicznego, mimo posiadanych przywilejów, nie zgłosiła żadnych problemów w relacji z sektorem publicznym. Odsetek był niższy niż dla ogółu organizacji objętych badaniem (54 % dla OPP i 60% dla ogółu).

2.9. Podsumowanie

Zarówno w 2013 r., jak i latach wcześniejszych administracja publiczna stanowiła sektor, z którym podmioty non-profit najczęściej podejmowały współpracę. Miała ona przede wszystkim charakter okazjonalny - regularnością odznaczały się jedynie kontakty z jednostkami administracji publicznej na poziomie samorządu, z którymi kooperowało blisko $\frac{3}{4}$ organizacji.

Podmiotami, które najchętniej podejmowały współpracę z organami administracji publicznej, były ochotnicze straże pożarne (97%), koła łowieckie (90%) oraz stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, w tym stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe (89%). Motywy organizacji wchodzących w relacje z administracją publiczną wiązały się w dużej mierze z możliwością pozyskiwania środków finansowych pochodzących z dotacji, darowizn i grantów, a także z dostępem do zasobów lokalowych, udostępnianych nieodpłatnie bądź na preferencyjnych warunkach. Zgodnie z deklaracjami jednostek administracji publicznej w 2013 r. dla zdecydowanej większości urzędów (90%) współpraca z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego miała przede wszystkim charakter finansowy. Należy jednak podkreślić, jak dużą rolę odgrywały środki pochodzące ze źródeł publicznych w przychodach organizacji – dla blisko $\frac{1}{3}$ podmiotów środki te stanowiły przynajmniej połowę budżetu.

Wśród jednostek prowadzących z administracją publiczną wyłącznie finansową współpracę największy odsetek stanowiły organizacje działające w obszarze ratownictwa, będącego głównym polem działania ochotniczych straży pożarnych oraz organizacje zajmujące się sportem, turystyką, rekreacją i hobby, zatem przede wszystkim stowarzyszenia kultury fizycznej i związki sportowe.

Najczęściej stosowaną formą współpracy finansowej było zlecenie realizacji zadań publicznych w oparciu o procedurę otwartych konkursów ofert - korzystało z niej ponad 90% urzędów współpracujących finansowo z organizacjami. Wykorzystywano także inne tryby zlecenia zadań oraz przekazywania środków publicznych. Odsetek organizacji

realizujących zadania publiczne różnił się w zależności od rodzaju podmiotu. Szczególnie wysoki był wśród stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych (60%) oraz typowych stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych (39%).

Oprócz współpracy finansowej stosowano szereg form współpracy o charakterze pozafinansowym. W 2013 r. blisko $\frac{3}{4}$ jednostek administracji publicznej podejmowało współpracę pozafinansową z organizacjami pozarządowymi lub innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego.

Najczęściej korzystano z form współpracy o charakterze pomocowym, przede wszystkim poprzez wsparcie organizacyjne (np. nieodpłatne udostępnianie lokali, materiałów i sprzętu) oraz działalność informacyjną realizowaną w formie poradnictwa i szkoleń. Ponadto urzędy angażowały się w promowanie działalności pożytku publicznego i podmiotów działających w tym obszarze.

Wiedza organizacji pozarządowych na temat zasad tworzących ramy ich współpracy z administracją publiczną oraz form kooperacji, które mogą być wykorzystywane w urzędach, miała przede wszystkim charakter praktyczny. Organizacje orientowały się przede wszystkim w tych kwestiach, które bezpośrednio wpływały na ich relacje z urzędem i bieżącą działalność np. związaną z dostępem do środków finansowych. Dużą mniejszą uwagę przywiązywały natomiast do kwestii formalnych, w tym dokumentów regulujących warunki współpracy.

Stosunkowo rzadko organizacje stwierdzały występowanie barier we wzajemnych relacjach z urzędem – 60% jednostek nie odnotowało znaczących przeszkód we współpracy. Zidentyfikowano jednak kilka istotnych barier utrudniających kontakty. Przede wszystkim wskazywano na złe oraz niezrozumiałe procedury i przepisy prawne, które okazały się być najbardziej uciążliwe w kontaktach z administracją publiczną. Ponadto skarżono się na brak partnerstwa oraz instrumentalne traktowanie organizacji pozarządowych. Mimo to przeciętna ogólna ocena relacji z administracją samorządową, z którą organizacje współpracowały najczęściej, była dość wysoka.

Rozdział 3.

Współpraca organizacji non-profit z przedsiębiorstwami

Dla organizacji non-profit współpraca z podmiotami działającymi w celu osiągnięcia zysków tj. spółdzielniami oraz innymi przedsiębiorstwami prywatnymi lub państwowymi (w dalszej części rozdziału zwanymi podmiotami komercyjnymi albo sektorem komercyjnym lub rynkowym) może przyczynić się do podniesienia jakości świadczonych usług, poszerzenia grona beneficjentów, a poprzez to także wpłynąć na infrastrukturalny oraz kadrowy rozwój organizacji. Dodatkowo, dla organizacji non-profit finansujących swoją działalność głównie w oparciu o środki pochodzące ze źródeł publicznych, nawiązanie współpracy z podmiotami komercyjnymi stwarza szansę – poprzez dywersyfikację źródeł przychodów – na zmniejszenie zależności od instytucji publicznych. Należy także zauważyć, że współpraca pomiędzy wspomnianymi grupami podmiotów nie dotyczy tylko i wyłącznie przekazywania środków finansowych oraz rzeczowych. Dzięki niej podmioty non-profit mogą również skorzystać ze wsparcia kadrowego (tj. korzystać z tzw. wolontariatu pracowniczego) oraz wsparcia merytorycznego (głównie w zakresie takich dziedzin jak zarządzanie organizacją, prowadzenia działalności PR-owej i marketingowej, a także księgowości), co może przyczynić się do zwiększenia efektywności funkcjonowania organizacji.

Celem niniejszego rozdziału jest przedstawienie wyników badania dotyczącego różnych aspektów współpracy organizacji non-profit z podmiotami z sektora komercyjnego, a w szczególności danych dotyczących jej rozpowszechnienia oraz dziedzin i form działalności, w których wspomniana współpraca była realizowana. Dodatkowo w dalszej części rozdziału zostanie przedstawiona charakterystyka organizacji podejmujących wspomnianą współpracę pod względem cech, które w istotny sposób różnicują badaną zbiorowość (m.in. rodzaj organizacji, wysokość uzyskiwanych przychodów, liczba zatrudnianych osób oraz rodzaj podmiotu założycielskiego danej jednostki). Współpraca z sektorem komercyjnym zostanie przedstawiona również w przekroju wojewódzkim.

3.1. Podejmowanie współpracy z przedsiębiorstwami

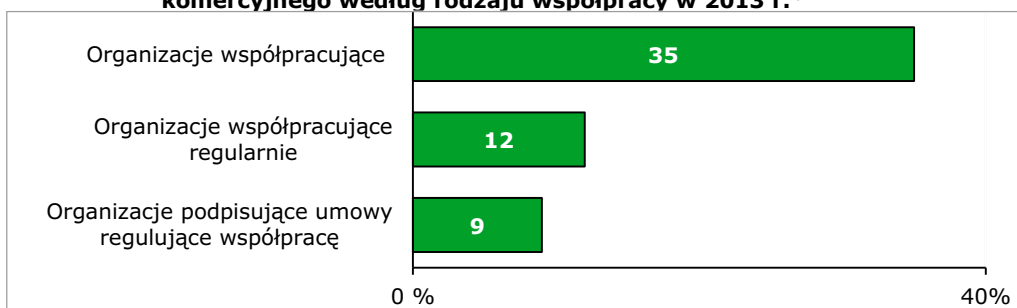
W 2013 r. zdecydowana większość badanych organizacji non-profit nie podejmowała współpracy z sektorem komercyjnym. Prowadziło ją – w sposób sporadyczny lub regularny – 35% badanych organizacji. Spośród tych podmiotów największa część

współpracowała z przedsiębiorstwami prywatnymi (87%), a następnie z przedsiębiorstwami państwowymi i samorządowymi (34%). W większości przypadków (86%) inicjatorami tej współpracy były organizacje non-profit.

Częstotliwość oraz intensywność prowadzenia współpracy międzysektorowej była bardzo zróżnicowana. Za sposób współpracy, który jest bardziej korzystny dla organizacji non-profit oraz jej beneficjentów uznawana jest współpraca prowadzona w sposób ciągły, ponieważ w największym stopniu stwarza szansę na pozyskanie stabilnego źródła finansowania działalności jednostki. Zebrane dane pokazały jednak, że tego typu współpracę udało się nawiązać zaledwie 12% spośród wszystkich badanych organizacji non-profit. Najczęściej była ona prowadzona z firmami prywatnymi, a następnie przedsiębiorstwami państwowymi – realizowało ją odpowiednio 74% oraz 26% jednostek spośród organizacji współpracujących regularnie z podmiotami komercyjnymi. Poza regularnością innym istotnym czynnikiem, który także zwiększa trwałość współpracy oraz jej przewidywalność jest występowanie pisemnej umowy regulującej zasady oraz warunki jej realizacji. Nie była to jednak często występująca forma regulacji współpracy, ponieważ zdecydowanie najczęściej stosowano porozumienia ustne. Formalny dokument ze swoimi partnerami podpisało 25% organizacji współpracujących z podmiotami sektora komercyjnego.

Wykres 3.1. Odsetek organizacji współpracujących z podmiotami sektora komercyjnego według rodzaju współpracy w 2013 r. ^a

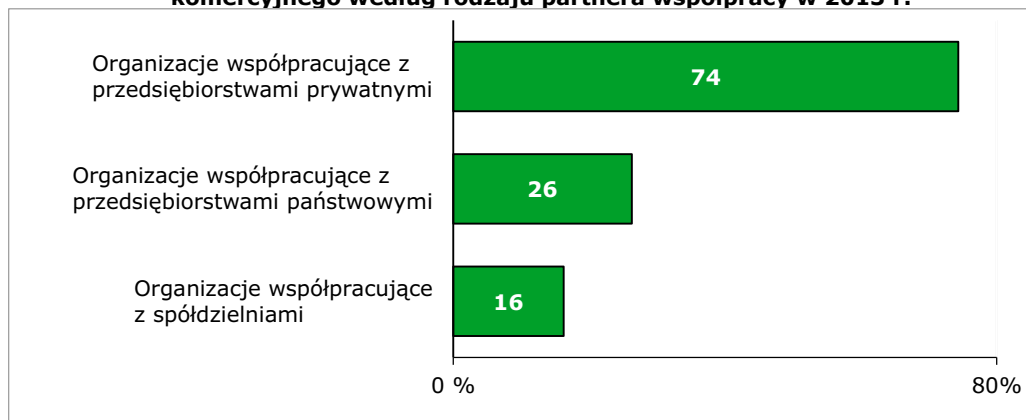
^a Odsetki obliczone w oparciu o sumę wszystkich badanych organizacji.

Kolejnym wskaźnikiem dotyczącym prowadzonej współpracy jest występowanie wspólnie realizowanych projektów, których celem jest osiągnięcie rezultatów istotnych dla obu partnerów. Ten rodzaj współpracy udało się nawiązać 35% organizacji współpracujących z sektorem komercyjnym. Natomiast przeciętna organizacja – angażująca się we wspomnianą współpracę – realizowała 3 wspólne projekty z podmiotami sektora komercyjnego (średnia), jednak dla połowy z nich ich liczba nie przekroczyła 2 projektów (mediana)¹¹. Z kolei dane dotyczące liczby przedsiębiorstw współpracujących z sektorem non-profit pokazują, że typowa organizacja nie współpracowała z szerszym kręgiem podmiotów komercyjnych. Pomimo tego, że przeciętnej organizacji non-profit udało się nawiązać współpracę aż z 9 podmiotami

¹¹ Wszystkie średnie oraz mediany zaprezentowane w niniejszym rozdziale zostały obliczone na podstawie jednostek charakteryzujących się występowaniem zjawiska opisywanego przez wymienione miary statystyczne.

komercyjnymi (średnia) to połowa z nich nie współpracowała z więcej niż 2 przedsiębiorstwami.

Wykres 3.2. Odsetek organizacji regularnie współpracujących z podmiotami sektora komercyjnego według rodzaju partnera współpracy w 2013 r.

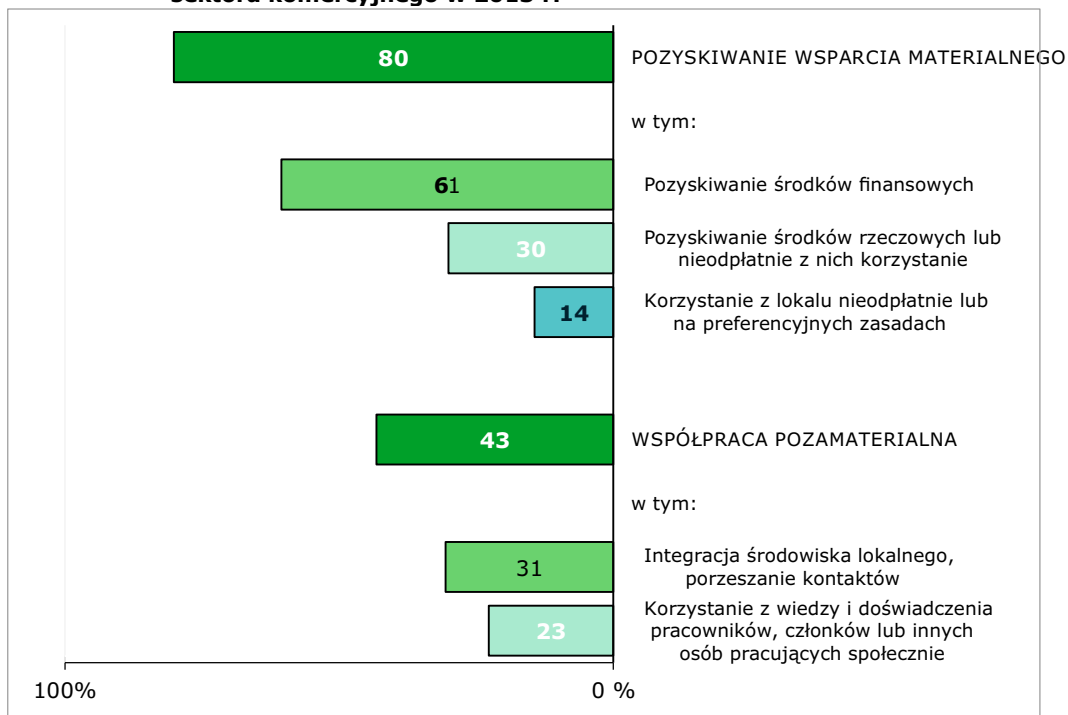
3.2. Cele i dziedziny współpracy oraz jej korzyści

Najczęstszym celem podejmowania współpracy organizacji pozarządowych z podmiotami należącymi do sektora komercyjnego była chęć pozyskania wsparcia materialnego (czyli środków finansowych, darów rzeczowych lub możliwość skorzystania z lokalu nieodpłatnie albo na preferencyjnych warunkach). Na wspomniany motyw wskazało aż 80% organizacji współpracujących z sektorem komercyjnym. Natomiast tylko 43% podmiotów współpracę prowadziło w celu (dodatkowo lub wyłącznie) pozyskania wsparcia pozamaterialnego, czyli skorzystania z wiedzy i doświadczenia pracowników przedsiębiorstwa będącego partnerem współpracy, integracji środowiska lokalnego, poszerzenia kontaktów itp. Spośród dziedzin współpracy pozamaterialnej najczęściej podejmowana była współpraca mająca na celu integrację środowiska lokalnego i poszerzenie kontaktów. Podejmowało ją (31%) organizacji współpracujących z sektorem komercyjnym.

Dla większości organizacji (58%) współpraca z sektorem komercyjnym polegała na otrzymywaniu wsparcia materialnego w formie darowizny. Z kolei korzyści materialne w formie zapłaty za świadczenie usług na rzecz przedsiębiorstwa lub jego promocje otrzymało 41% współpracujących organizacji. Natomiast do najrzadziej wykorzystywanych form współpracy należała wspólnie prowadzona działalność gospodarcza oraz wzajemna wymiana dóbr i usług na podstawie umowy barterowej¹². W wymienione formy współpracy angażowało się odpowiednio 7% oraz 6% organizacji non-profit, które współpracowały z podmiotami rynkowymi.

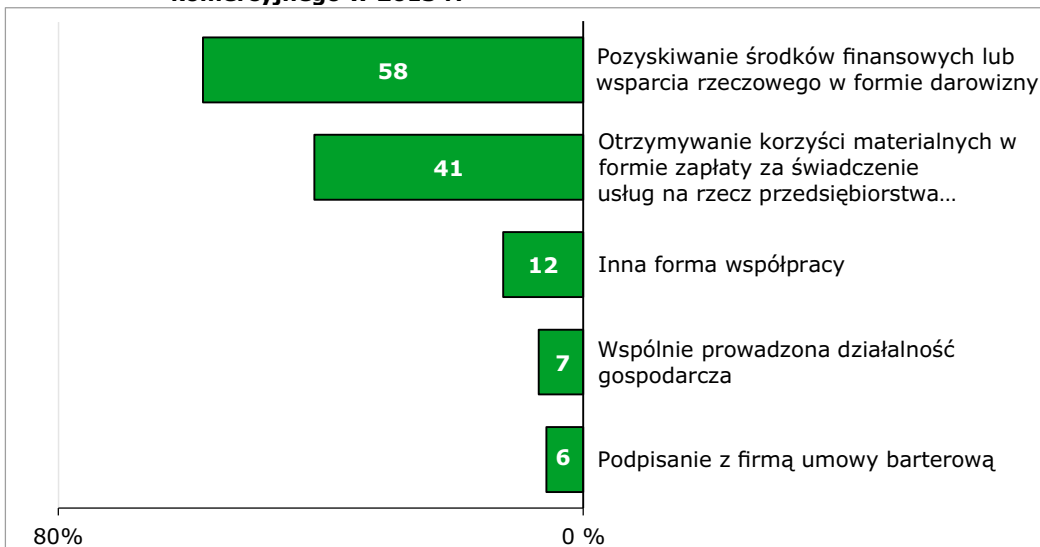
¹² Umowa barterowa to umowa określająca współpracę polegającą na prowadzeniu bezpośredniej wymiany towarów i usług. W transakcji barterowej każda strona umowy jest jednocześnie sprzedawcą i kupującym.

Wykres 3.3. Cele podejmowania współpracy organizacji non-profit z podmiotami sektora komercyjnego w 2013 r.^a

^a Odsetki obliczone w oparciu o sumę organizacji współpracujących z podmiotami sektora komercyjnego.

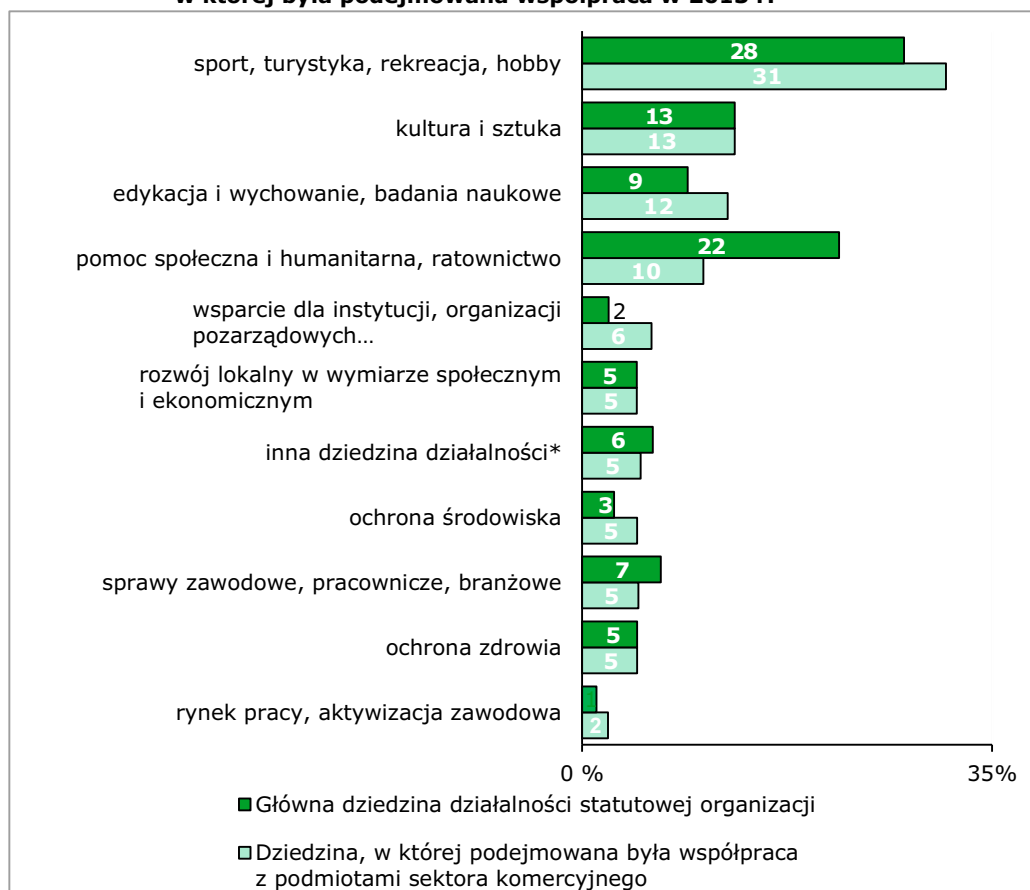
Wykres 3.4. Częstotliwość występowania poszczególnych form współpracy podejmowanej przez organizacje non-profit z podmiotami sektora komercyjnego w 2013 r.^a

^a Odsetki obliczone w oparciu o sumę organizacji współpracujących z podmiotami sektora komercyjnego.

Organizacje non-profit współpracę z podmiotami rynkowymi najczęściej podejmowały w obszarach, które były spójne z ich własnymi – głównymi – dziedzinami działalności statutowej. Natomiast współpraca wykraczająca poza ten zakres była realizowana przez 56% współpracujących organizacji. Podobnie jak to miało miejsce w przypadku rozkładu częstości występowania poszczególnych obszarów działalności statutowej charakteryzujących całą zbiorowość organizacji non-profit, również w przypadku opisywanej współpracy z podmiotami rynkowymi najczęstszymi dziedzinami, w których była ona podejmowana, okazały się być: sport, turystyka, rekreacja, hobby – w ramach, której współpracę prowadziło 31% badanych podmiotów.

Wykres 3.5. Regularność podejmowania współpracy organizacji non-profit z podmiotami sektora komercyjnego według głównej dziedziny, w której była podejmowana współpraca w 2013 r. ^a

^a W tym zakresie znalazły się takie dziedziny działalności jak: prawo i jego ochrona, prawa człowieka, działalność międzynarodowa, religia oraz pozostałe nie wymienione dziedziny działalności. Odsetki zostały obliczone w oparciu o sumę organizacji współpracujących z sektorem komercyjnym.

Na następnych pozycjach – pod względem częstości podejmowania – uplasowały się *kultura i sztuka* (13%) oraz *edukacja, wychowanie i badania naukowe* (12%). Natomiast tylko dla 10% podmiotów non-profit główną dziedziną współpracy okazały się być zadania

realizowane w zakresie pomocy społecznej, humanitarnej oraz ratownictwa podczas gdy wspomniana dziedzina była prowadzona jako główny obszar działalności statutowej aż przez 22% badanych organizacji. Z kolei w celu realizacji zadań z zakresu ochrony zdrowia współpracę z sektorem komercyjnym nawiązało jeszcze mniej opisywanych podmiotów (5%). Współpraca mieszcząca się w ramach pozostałych dziedzin również była rzadko podejmowana – realizowało ją nie więcej niż 6% podmiotów współpracujących z sektorem komercyjnym.

Kolejną istotną korzyścią, która może wynikać ze współpracy z podmiotami komercyjnymi jest możliwość zaangażowania części pracowników przedsiębiorstw rynkowych do świadczenia pracy na rzecz organizacji pozarządowych (w ramach tzw. wolontariatu pracowniczego)¹³. Skala podejmowania tego typu współpracy była jednak niewielka - dotyczyła 16% współpracujących organizacji. Natomiast 13% opisywanych jednostek korzystało z zaangażowania osób, które pracę świadczyły w swoim czasie wolnym.

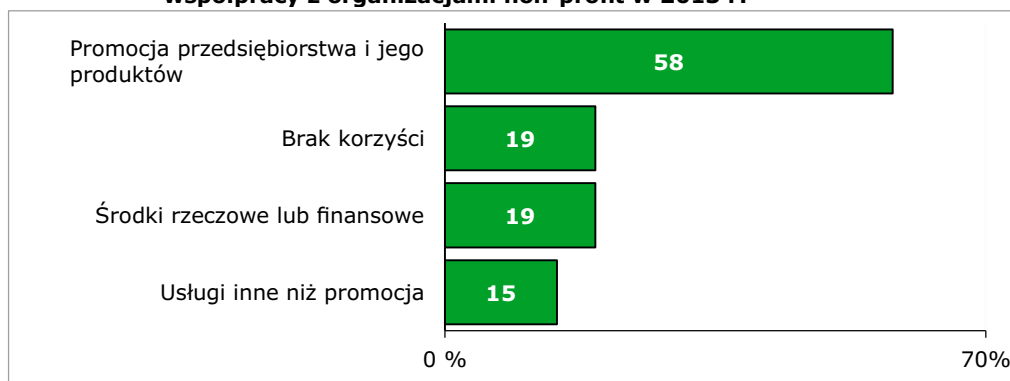
Łączna suma wszystkich pracowników przedsiębiorstw angażujących się w pomoc organizacjom wyniosła 63 tys. osób. Na rzecz pojedynczej organizacji pracowało przeciętnie 21 osób (średnia). Jednak dla połowy z opisywanych organizacji wspomniana liczba nie przekraczała 6 osób (mediana). Zdecydowana większość wymienionych osób (82%) świadczyła pracę poza godzinami służbowymi, co w dużym stopniu może wskazywać na ich dobrowolne zaangażowanie w pracę na rzecz sektora non-profit, nie wynikające wyłącznie z konieczności wykonania polecenia służbowego albo chęci chwilowego „oderwania się” od rutynowych obowiązków wykonywanych w zakładzie pracy. Średnia liczba tego typu osób wyniosła 13 osób, a mediana 4 osoby.

Główną, wśród wskazywanych przez badane organizacje korzyści, którą miały przedsiębiorstwa ze współpracy z sektorem non-profit była promocja przedsiębiorstwa lub jego produktów - wskazało ją 58% organizacji prowadzących opisywaną współpracę. W dużym stopniu wynikało to z popularności dziedzin, w których najczęściej podejmowana była współpraca. Największa część podmiotów prowadziła ją w obszarach kultury i sztuki (13%) oraz sportu, turystyki, rekreacji i hobby (31%), w ramach których stosunkowo łatwo jest znaleźć przedsiębiorstwa, które w zamian za promocję są gotowe na udzielenie wsparcia.

Blisko co piąta organizacja zadeklarowała, że przedsiębiorstwa działały altruistyczne, tzn. nie uzyskiwały jakichkolwiek korzyści ze współpracy. Na takim samym poziomie kształtował się udział organizacji, z którymi przedsiębiorstwa współpracowały ze względu na korzyści materialne (środki rzeczowe lub finansowe).

---

¹³ Pojęcie „wolontariat pracowniczy” jest mylące, ponieważ definicja wolontariatu zakłada, że za wolontariuszy uznaje się osoby, które dobrowolnie i bez wynagrodzenia angażują się w pracę na rzecz organizacji, instytucji bądź osób indywidualnych, która wykracza poza więzi rodzinne. Zgodnie z przytoczoną definicją osoby, które zostały oddelegowane do wykonywania wspomnianej pracy przez swój zakład pracy w czasie wykonywania obowiązków służbowych nie powinny być uznawane za „autentycznych” wolontariuszy. Przyjęto natomiast założenie, że do grona wolontariuszy zalicza się pracowników, którzy pracę na rzecz organizacji pozarządowych świadczyli w swoim czasie wolnym, czyli poza godzinami pracy zarobkowej.

Wykres 3.6. Korzyści dla podmiotów z sektora komercyjnego uzyskane w wyniku współpracy z organizacjami non-profit w 2013 r.^a

^a Odsetki obliczone w oparciu o sumę organizacji współpracujących z sektorem komercyjnym.

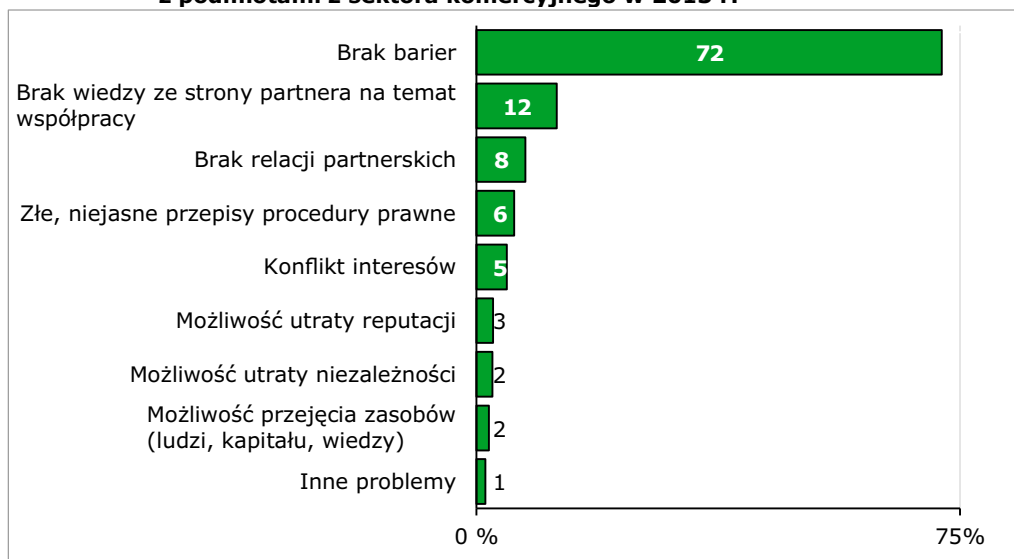
3.3. Bariery współpracy

Poza przedstawionymi korzyściami współpraca pomiędzy organizacjami non-profit oraz podmiotami komercyjnymi może także stwarzać bariery ograniczające swobodę działalności pierwszej z wymienionych grup jednostek. Do często wskazywanych w literaturze barier i zagrożeń mogących wyniknąć z opisywanej współpracy należy utrata wiarygodności i reputacji, wzrost biurokracji (w przypadku podpisania bardzo sformalizowanych umów dotyczących współpracy), a także – podobnie jak to ma miejsce w przypadku współpracy z instytucjami publicznymi – utrata niezależności w zamian za finansowanie działalności¹⁴.

Wyniki opisywanego badania pokazały, że zdecydowana większość organizacji non-profit nie odczuwała żadnych istotnych barier utrudniających współpracę międzysektorową z podmiotami komercyjnymi. Tylko 28% współpracujących jednostek wskazało na istnienie jakichkolwiek trudności.

Do najczęściej wymienianych utrudnień należał brak wiedzy ze strony podmiotów komercyjnych na temat współpracy (12%), a następnie brak relacji partnerskich i instrumentalne traktowanie z ich strony (8%). Kolejne pod względem częstotliwości wskazania dotyczyły występowania niejasnych lub złych przepisów prawnych regulujących współpracę (6%), a także występowanie konfliktu interesów pomiędzy opisywanymi podmiotami (5%). Natomiast na wspomnianą już możliwość utraty niezależności albo reputacji wskazało tylko odpowiednio 2% oraz 3% badanych organizacji pozarządowych, współpracujących z sektorem komercyjnym.

¹⁴ N. Ćwik, J. Januszewska, *Współpraca organizacji pozarządowych z biznesem. Poradnik efektywnej współpracy*, Forum Odpowiedzialnego Biznesu, str. 12. Publikacja internetowa – pobrano: 4 sierpnia 2015 z: <https://odpowiedzialnybiznes.pl/publikacje/wspolpraca-organizacji-pozarzadowych-z-biznesem-poradnik-efektywnej-wspolpracy/>

Wykres 3.7. Bariery występujące we współpracy organizacji non-profit z podmiotami z sektora komercyjnego w 2013 r.^a

^a Odsetki obliczone w oparciu o sumę organizacji współpracujących z sektorem komercyjnym.

3.4. Cechy różnicujące organizacje non-profit współpracujące z przedsiębiorstwami

Zbiorowość organizacji non-profit jest bardzo zróżnicowana pod względem wielu cech prawnych, organizacyjnych oraz ekonomicznych. Do czynników, które w dużym stopniu różnicują badaną zbiorowość należą: rodzaj organizacji, wysokość uzyskiwanych przychodów oraz liczba zatrudnianych pracowników, a także posiadanie statusu organizacji pożytku publicznego (OPP). W tej części rozdziału zostaną przedstawione wyniki analiz prezentujące w jaki sposób wspomniane zróżnicowanie wpłynęło na częstotliwość oraz intensywność podejmowania współpracy z sektorem komercyjnym. Dodatkowo badana zbiorowość zostanie opisana pod względem cech terytorialnych, które mogą mieć istotny wpływ na opisywaną współpracę tj.: województwo i typ gminy, w której znajdowała się siedziba danej organizacji, a także rodzaj założyciela.

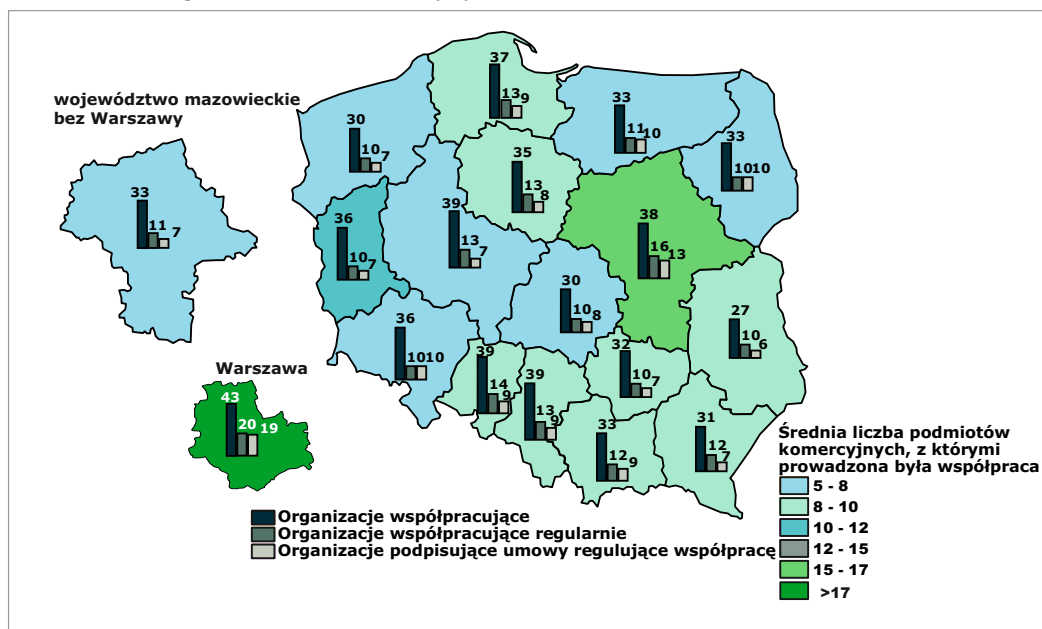
3.4.1. Zróżnicowanie terytorialne

Zebrane dane wykazały, że w poszczególnych województwach Polski częstotliwość podejmowania współpracy z sektorem komercyjnym oraz jej intensywność nieznacznie różniły się. Występowaniem najwyższego odsetka jednostek podejmujących współpracę z podmiotami komercyjnymi charakteryzowały się organizacje, których siedziby zlokalizowane były w województwie śląskim, wielkopolskim, opolskim (po 39%) oraz mazowieckim (38%). Natomiast najniższą częstotliwością oraz intensywnością podejmowania współpracy charakteryzowały się województwa: lubelskie (27%),

zachodniopomorskie (30%) oraz podkarpackie (31%). Różnice pomiędzy najwyższymi oraz najniższymi odsetkami organizacji współpracujących z sektorem komercyjnym między pozostałymi województwami nie przekraczały 6 pkt. proc. Podobna analiza przeprowadzona pod względem stopnia urbanizacji gminy, w której znajdowała się siedziba danej organizacji nie przyniosła zaskakujących wyników. Najczęściej współpracę z sektorem komercyjnym podejmowały organizacje zlokalizowane w gminach miejskich (40%), następnie – w miejsko-wiejskich (36%), zaś trochę rzadziej - w gminach wiejskich (28%).

Znacznie większe różnice pomiędzy analizowanymi obszarami wystąpiły natomiast pod względem średniej liczby przedsiębiorstw, z którymi prowadziła współpracę przeciętna organizacja non-profit. Najwyższą wartością wspomnianej średniej – dzięki Warszawie – charakteryzowały się organizacje zlokalizowane w województwie mazowieckim (17)¹⁵, a następnie lubuskim (11). Natomiast w pozostałych województwach wartości średniej wahały się od 5 do 9 podmiotów. Z najmniejszą średnią liczbą, która wyniosła 5 podmiotów komercyjnych współpracowały organizacje z województwa opolskiego.

Mapa 3.1. Częstotliwość podejmowania współpracy oraz średnia liczba podmiotów komercyjnych, z którymi podejmowana była współpraca w poszczególnych województwach Polski (%)

Odsetki obliczone w oparciu o sumę wszystkich badanych organizacji. Średnie obliczone na podstawie liczby organizacji prowadzących współpracę z podmiotami z sektora komercyjnego.

¹⁵ Województwo mazowieckie bez uwzględnienia organizacji zlokalizowanych w Warszawie charakteryzowało się znacznie niższą wartością opisywanej średniej – wyniosła ona 6 podmiotów komercyjnych.

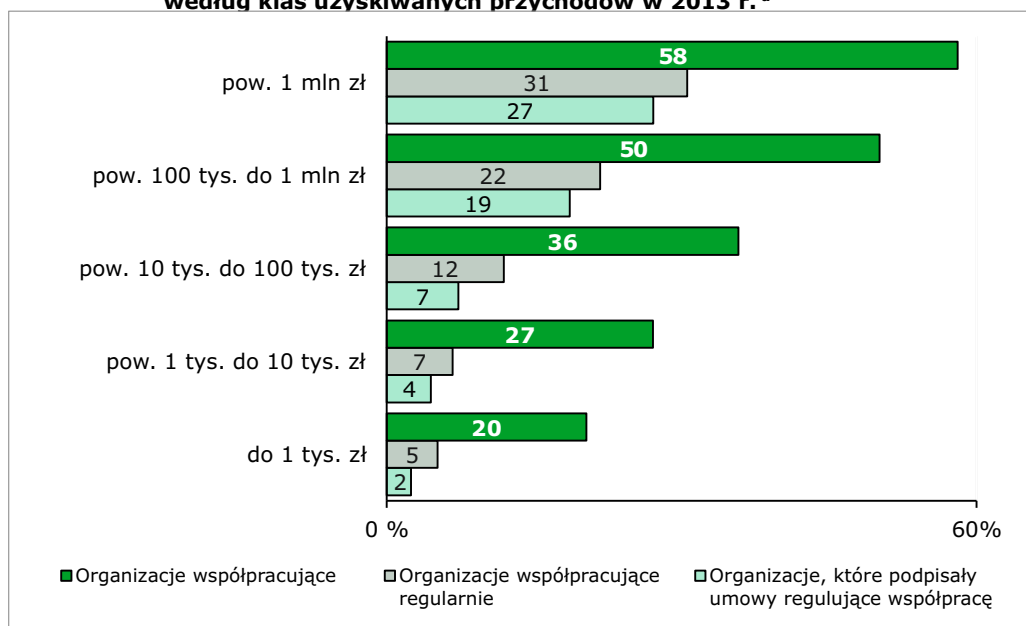

Duże zróżnicowanie pod względem przeciętnej liczby podmiotów partnerskich występowało także pomiędzy organizacjami mieszczącymi się w gminach miejskich i wiejskich - średnio współpracowały one odpowiednio z 13 oraz 4 podmiotami komercyjnymi.

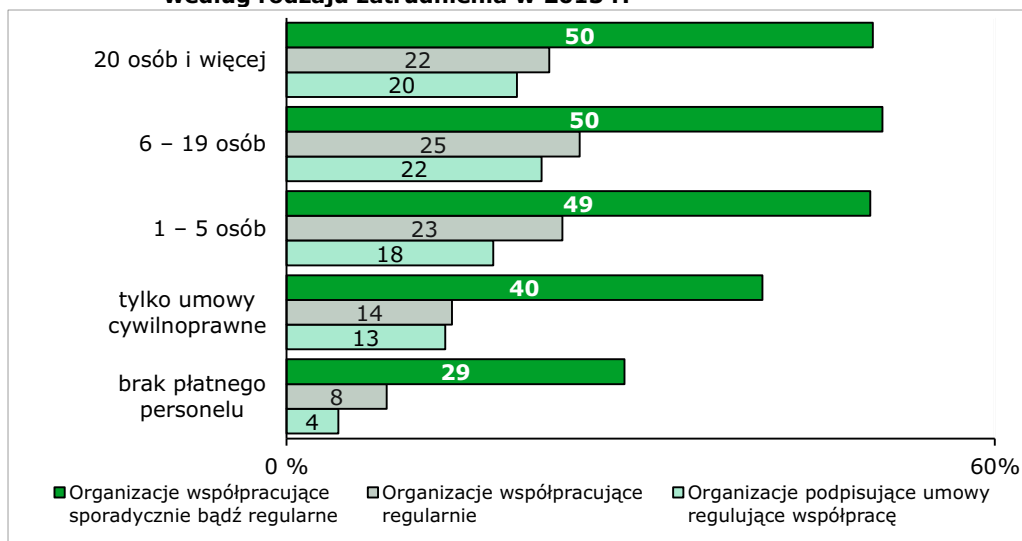
3.4.2. Potencjał ekonomiczny

Zebrane dane pokazały, że wraz ze wzrostem przychodów organizacji non-profit rosła zarówno intensywność, jak i częstotliwość podejmowania współpracy z podmiotami sektora komercyjnego, a więc organizacje, których przychody osiągnęły najwyższą z wyznaczonych klas przychodów (powyżej 1 mln zł) charakteryzowały się również występowaniem najwyższego odsetka jednostek, które podejmowały opisywaną współpracę (58%), a także jednostek, które podpisały umowy z podmiotami komercyjnymi regulujące współpracę (27%). Na dodatek wspomniane organizacje odznaczały się również najwyższą średnią liczbą podmiotów komercyjnych, z którymi prowadziły współpracę (37 podmiotów).

Wykres 3.8. Częstotliwość podejmowania współpracy z podmiotami komercyjnymi według klas uzyskiwanych przychodów w 2013 r. ^a

^a Odsetki obliczone w oparciu sumę wszystkich badanych organizacji należących do danej kategorii

Wykres 3.9. Częstotliwość podejmowania współpracy z podmiotami komercyjnymi według rodzaju zatrudnienia w 2013 r. ^a

^a Odsetki obliczone w oparciu sumę wszystkich badanych organizacji należących do danej kategorii.

Wspomniana tendencja nie została jednak zaobserwowana w przypadku podobnej analizy przeprowadzonej w oparciu o poziom zatrudnienia. Zgodnie z oczekiwaniami okazało się, że najniższą częstotliwością oraz intensywnością podejmowania współpracy cechowały się organizacje, które nie zatrudniały żadnych pracowników, a następnie organizacje zatrudniające pracowników tylko na podstawie umów cywilnoprawnych. Okazało się natomiast, że liczba pracowników zatrudnionych na podstawie umów o pracę nie różnicowała badanych organizacji pod względem częstotliwości oraz intensywności podejmowania opisywanej współpracy. We wszystkich trzech pozostałych klasach zatrudnienia wspomniane wskaźniki przyjmowały zbliżone wartości – współpracę w sposób sporadyczny lub regularny prowadziło około 50% opisywanych podmiotów.

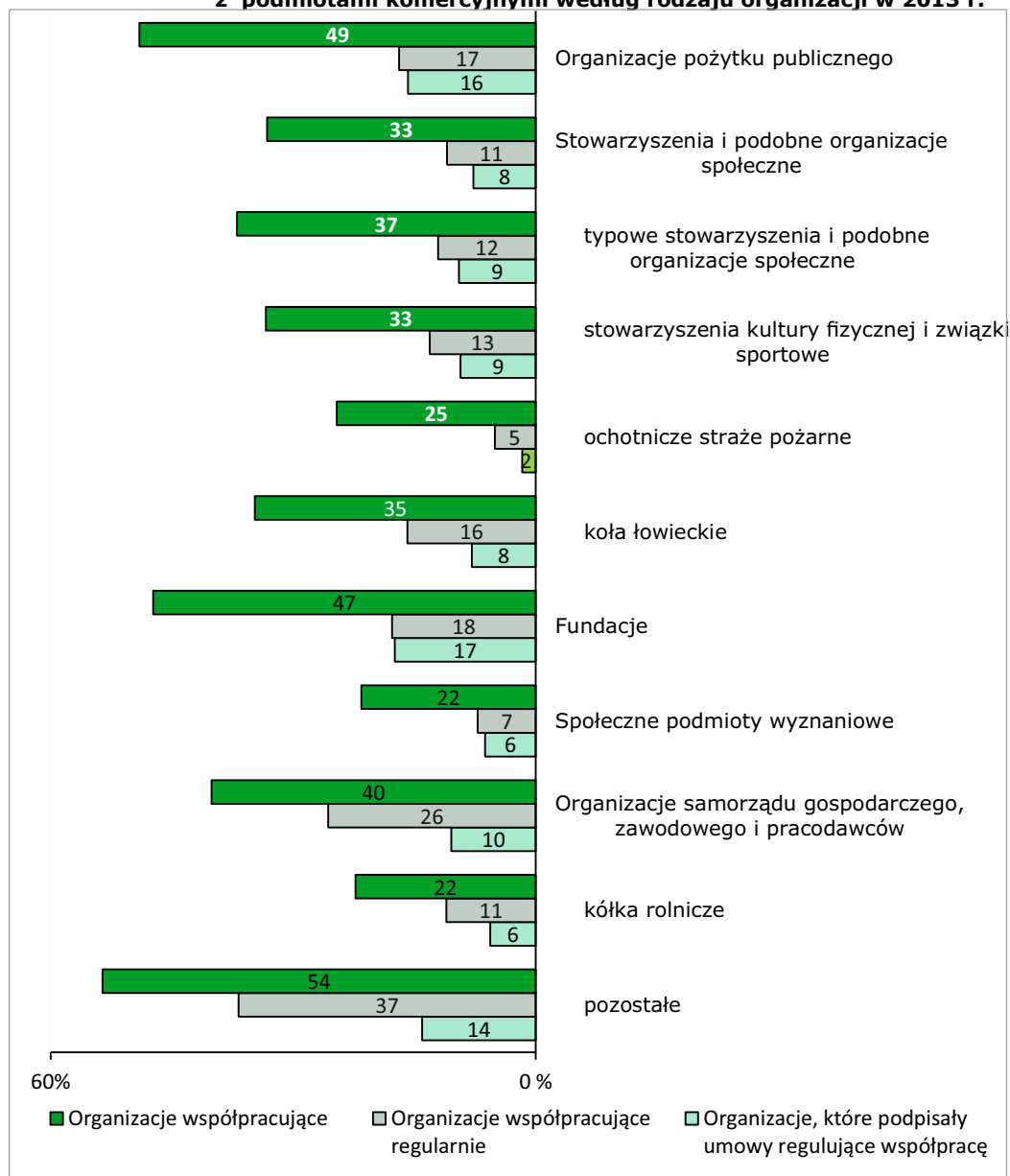
3.4.3. Rodzaj organizacji

Przyjęcie określonej formy prawnej w ramach, której będzie funkcjonowała nowo powstała organizacja pociąga za sobą również przyjęcie określonych przepisów prawnych, które ściśle regulują wiele różnych aspektów związanych z działalnością danego podmiotu, w tym: strukturę organizacyjną, przywileje podatkowe, obowiązki sprawozdawcze, możliwości pozyskiwania różnego rodzaju wsparcia od organów administracji państwowej oraz innych instytucji publicznych itp. Poza wspomnianymi regulacjami związanymi z wyborem formy prawnej dodatkowe przywileje oraz obowiązki prawne nakładane są na organizacje, którym został przyznany status pożytku publicznego. Wyniki omawianego badania pokazały, że rodzaj organizacji był zmienną, która również istotnie różnicowała badane organizacje pod względem częstotliwości oraz intensywności podejmowania współpracy z sektorem komercyjnym.

Najwyższy odsetek organizacji non-profit podejmujących współpracę z podmiotami komercyjnymi wystąpił w grupie organizacji pracodawców oraz samorządu gospodarczego i zawodowego, bez uwzględnienia kółek rolniczych (54%). W grupie tej odnotowano również najwyższy odsetek podmiotów, które współpracę z przedsiębiorcami prowadziły w sposób regularny (37%). Tak wysokie zaangażowanie wymienionych podmiotów we współpracę z podmiotami komercyjnymi wynika z celów działalności statutowej, które są przez te jednostki realizowane, gdyż większość z nich powstała i działa w celu reprezentowania interesów poszczególnych branż lub grup przedsiębiorstw prywatnych. Drugą w kolejności grupą organizacji pod względem częstotliwości podejmowania współpracy i jej regularności okazały się być fundacje – odpowiednio 47% i 18%. W tej grupie organizacji wystąpił ponadto najwyższy odsetek organizacji, które podpisały umowy pisemnie regulujące zasady współpracy (17%). Z kolei grupami organizacji najmniej skłonny do angażowania się we współpracę z podmiotami komercyjnymi były kółka rolnicze i społeczne podmioty wyznaniowe (po 22%), a następnie ochotnicze straże pożarne (25%). Spośród nich tylko odpowiednio 11%, 7% oraz 5% jednostek prowadziło opisywaną współpracę w sposób regularny.

Organizacje pracodawców oraz samorządu gospodarczego i zawodowego przewyższały pozostałe grupy organizacji non-profit także pod względem liczby podmiotów komercyjnych, z którymi była prowadzona współpraca. Typowa organizacja należąca do wspomnianej grupy jednostek współpracowała aż z 55 podmiotami komercyjnym (średnia). Natomiast połowie z nich udało się nawiązać współpracę z więcej niż 16 podmiotami (mediana). Następną w kolejności grupą podmiotów pod tym względem były fundacje, jednak wartości wymienionych statystyk w tej zbiorowości okazały się być znacznie niższe – średnia wyniosła 11, a mediana - 3 współpracujące podmioty.

Analiza badanych organizacji przeprowadzona ze względu na posiadanie statusu pożytku publicznego wykazała, że OPP w większym stopniu podejmowały współpracę z podmiotami komercyjnymi, co wiąże się z tym, że organizacje te dysponowały większym potencjałem ekonomicznym (wyższymi przychodami oraz większą liczbą pracowników) niż pozostałe podmioty. Prawie połowa OPP (49%) prowadziła omawianą współpracę międzysektorową, a 17% podmiotów współpracowało w sposób regularny. Analogiczne odsetki zaobserwowane w zbiorowości organizacji nieposiadających wspomnianego statusu były niższe – wyniosły odpowiednio 33% oraz 12%. Organizacje pożytku publicznego również znacznie częściej formalizowały opisywaną współpracę niż podmioty niemające takiego statusu (16% w stosunku do 8%). Natomiast porównywane grupy organizacji prawie nie różniły się od siebie pod względem liczby podmiotów komercyjnych, z którymi współpracowała pojedyncza organizacja non-profit. Przeciętna organizacja posiadająca status pożytku publicznego, jak i organizacja nie posiadająca wspomnianego statusu, współpracowała z 9 podmiotami komercyjnymi (średnia), z kolei połowa OPP nie współpracowała z więcej niż 3 podmiotami (mediana), a wśród pozostałych organizacji mediana wyniosła 2 podmioty.

Wykres 3.10. Częstotliwość podejmowania współpracy organizacji non-profit z podmiotami komercyjnymi według rodzaju organizacji w 2013 r.^a

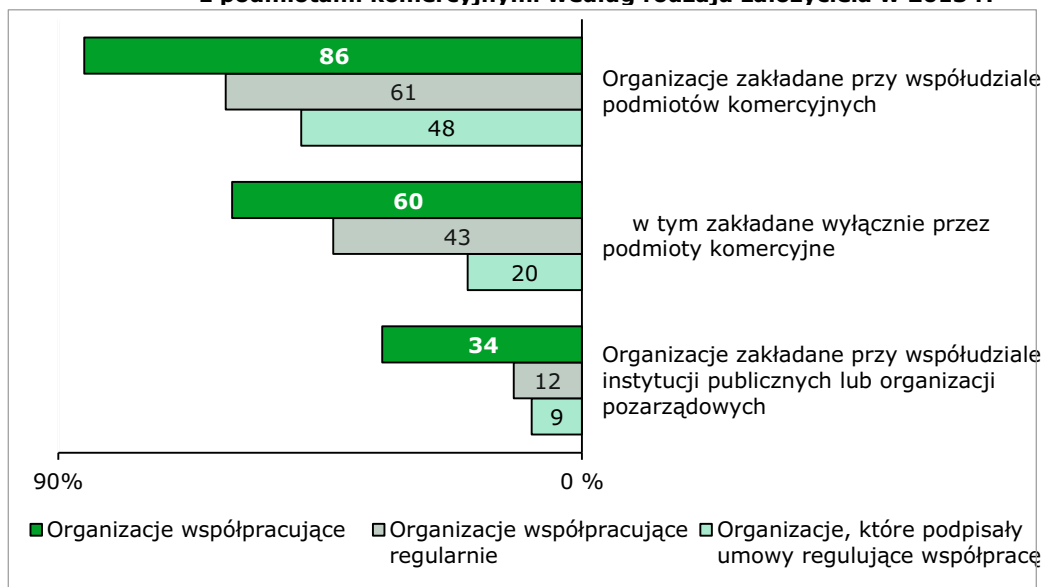
^a Odsetki obliczone w oparciu o sumę wszystkich badanych organizacji należących do poszczególnych kategorii podmiotów wyodrębnionych na podstawie rodzaju organizacji

3.4.4. Organizacje non-profit założone przez podmioty rynkowe

Organizacje non-profit mogą być tworzone przez osoby fizyczne, a także osoby prawne tj. instytucje publiczne, przedsiębiorstwa prywatne i państwowe inne organizacje

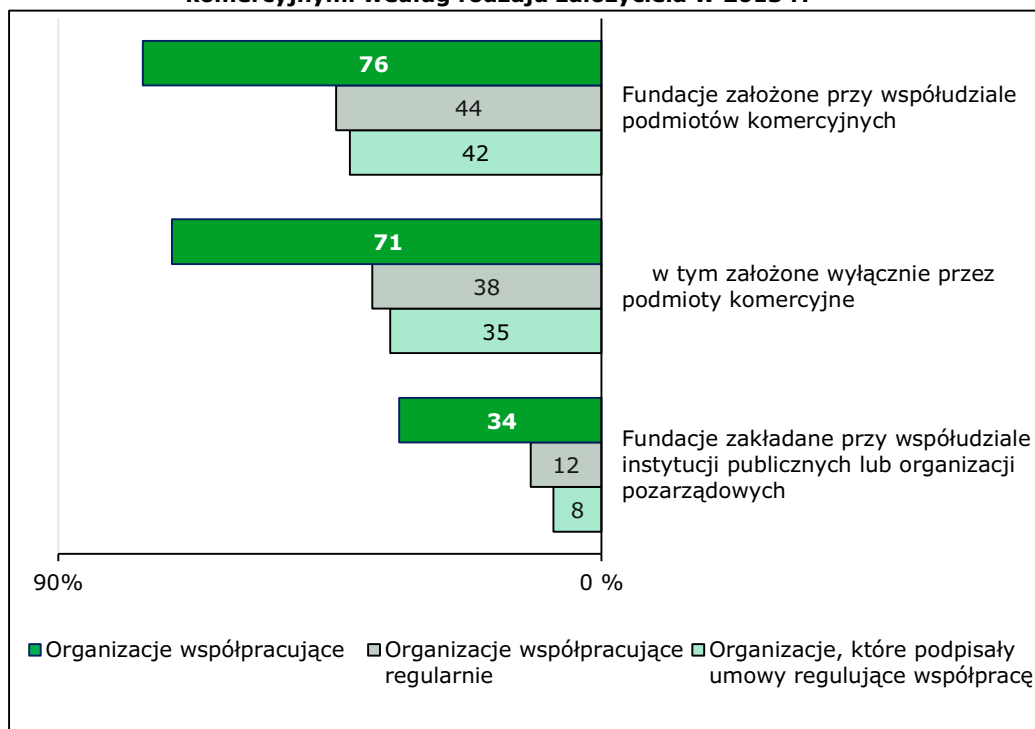
pozarządowe oraz wyznaniowe. Rodzaj założyciela jest również istotny z perspektywy potencjału kooperacyjnego badanych organizacji, co potwierdzają wyniki opisywanego badania. Przejawiało się to faktem, że organizacje, których założycielami były podmioty publiczne, komercyjne lub pozarządowe znacznie częściej współpracowały z podmiotami pochodzącymi z tego samego sektora co podmiot założycielski.

Wykres 3.11. Regularność podejmowania współpracy organizacji pozarządowych z podmiotami komercyjnymi według rodzaju założyciela w 2013 r.^a

^a Odsetki obliczone w oparciu sumę wszystkich badanych organizacji należących do poszczególnych kategorii podmiotów wyodrębnionych na podstawie rodzaju założyciela.

Spośród wszystkich przebadanych organizacji non-profit tylko niecałe 2% jednostek było założonych przez podmioty należące do sektora komercyjnego – wyłącznie bądź przy ich współdzieleniu. W przypadku tej grupy organizacji odsetek jednostek współpracujących z podmiotami pochodzącymi z sektora komercyjnego wyniósł 86%, a współpracujących w sposób regularny 61%. Poza tym 48% jednostek spośród tych organizacji formalizowało zasady prowadzonej współpracy poprzez zawieranie pisemnych umów ze swoimi partnerami. Niższą częstotliwością podejmowania opisywanej współpracy międzysektorowej odznaczały się organizacje, których założycielem bądź założycielami były wyłącznie podmioty komercyjne. W przypadku tej grupy organizacji 60% jednostek podejmowało współpracę z podmiotami komercyjnymi, 43% współpracowało regularnie, a 20% - na podstawie podpisanej umowy.

Wykres 3.12. Częstotliwość podejmowania współpracy fundacji z podmiotami komercyjnymi według rodzaju założyciela w 2013 r.^a

^a Odsetki obliczone w oparciu o sumę wszystkich badanych organizacji należących do poszczególnych kategorii podmiotów wyodrębnionych na podstawie rodzaju założyciela.

Największą grupę wśród podmiotów, których przynajmniej jeden założyciel pochodził z sektora komercyjnego stanowiły organizacje pracodawców, samorządu gospodarczego i zawodowego (63%), a więc organizacje, których najczęstszym zadaniem było zrzeszanie oraz reprezentowanie interesów podmiotów założycielskich. Realizacja wspomnianych zadań bardzo często wiązała się z koniecznością nawiązywania współpracy z wieloma różnymi podmiotami z sektora komercyjnego, o czym świadczą dane dotyczące średniej liczby oraz mediany podmiotów komercyjnych, z którymi była prowadzona współpraca. Zebrane dane pokazały, że typowa jednostka należąca do wspomnianej grupy organizacji współpracowała z 66 (średnia) podmiotami komercyjnymi. Natomiast ponad połowa z nich prowadziła współpracę z ponad 30 jednostkami komercyjnymi (mediana). Tak wysokie wartości wspomnianych statystyk pokazują, że wymienione organizacje non-profit współpracowały z szerszym kręgiem podmiotów komercyjnych niż tylko z przedsiębiorstwami, które mogły należeć do grupy podmiotów założycielskich.

Drugą pod względem liczebności grupą organizacji utworzonych przez podmioty komercyjne były fundacje¹⁶. W 2013 r. działało 0,3 tys. fundacji, których przynajmniej jeden z założycieli pochodził z sektora komercyjnego. Wśród nich większość jednostek stanowiły fundacje (74%), których jedynym założycielem (lub założycielami) były podmioty należące

¹⁶ Ze względu na rodzaj założyciela bywają one również nazywane fundacjami korporacyjnymi.

do wspomnianego sektora. Podobnie jak w przypadku organizacji opisanych w poprzedniej części niniejszego podrozdziału (organizacji pracodawców, samorządu gospodarczego i zawodowego), również w tym przypadku zdecydowana większość fundacji – założonych przez podmioty komercyjne – współpracowała z sektorem komercyjnym (76%). Jednak mniej niż połowa z nich współpracę prowadziła w sposób regularny (44%) oraz w oparciu o pisemną umowę lub porozumienie (42%).

Natomiast cechą, która wyraźnie odróżniała tę grupę podmiotów od omówionych poprzednio organizacji pracodawców oraz samorządu gospodarczego i zawodowego były dziedziny, w zakresie których była prowadzona współpraca z podmiotami komercyjnymi. Opisywana współpraca dotyczyła najczęściej realizacji celów społecznych, a nie branżowych lub zawodowych. Największa część opisywanych podmiotów współpracowała głównie w dziedzinie: edukacji i wychowania (16%), ochrony zdrowia (15%), rozwoju lokalnego w wymiarze społecznym i ekonomicznym (13%), a następnie ochrony środowiska (11%). Z kolei w obszarze spraw zawodowych, pracowniczych, branżowych współpracowało tylko 6% opisywanych fundacji.

Duża część fundacji korporacyjnych prowadziła działalność dzięki znacznemu wsparciu, które było udzielane przez podmioty z sektora komercyjnego. Świadczą o tym dane dotyczące struktury przychodów, które wykazały, że większość z opisywanych podmiotów (54%) otrzymywała środki finansowe pochodzące z sektora komercyjnego, a ich suma stanowiła prawie 30% wszystkich funduszy zgromadzonych w tej zbiorowości organizacji. Z kolei średnia wartość tego wsparcia wyniosła 75 tys. zł w przeliczeniu na organizację korzystającą z tego rodzaju wsparcia. Również znaczna część wspomnianych organizacji (51%) czerpała zyski z posiadania lokat bankowych oraz papierów wartościowych, jednak w tym przypadku ich suma stanowiła niespełna 2% wszystkich zgromadzonych funduszy. Należy przypuszczać, że znaczną większość podmiotów wspierających opisywane organizacje non-profit stanowiły przedsiębiorstwa będące założycielami danej fundacji oraz, że zdecydowana większość lokat bankowych i papierów wartościowych posiadanych przez opisywane organizacje non-profit została przekazana przez podmioty założycielskie.

3.5. Podsumowanie

Wyniki badania przedstawione w niniejszym rozdziale pokazują, że współpraca organizacji non-profit z podmiotami należącymi do sektora komercyjnego podejmowana była przez 35% badanych organizacji. Największy odsetek jednostek spośród tej grupy podmiotów współpracował z przedsiębiorstwami prywatnymi (87%), a następnie z przedsiębiorstwami państwowymi i samorządowymi (34%). Z kolei celem podejmowania współpracy z sektorem komercyjnym przede wszystkim była chęć zdobycia wsparcia materialnego. Na ten motyw wskazało aż 80% współpracujących z sektorem komercyjnym organizacji. Natomiast na chęć uzyskania wsparcia pozamaterialnego wskazało tylko 43% podmiotów. Opisywane organizacje rzadko korzystały z pracy pracowników podmiotów komercyjnych świadczonej w ramach tzw. programów wolontariatu pracowniczego. Z pracy

wspomnianych osób skorzystało zaledwie 16% współpracujących z sektorem komercyjnym organizacji, a łączna ich suma wyniosła 63 tys. osób, co stanowiło około 9% wszystkich osób (nie będących członkami, ani pracownikami opisywanych organizacji) pracujących społecznie na rzecz sektora non-profit. Zaskoczeniem nie okazały się wyniki pokazujące, że organizacje non-profit współpracę z podmiotami rynkowymi najczęściej podejmowały w obszarach, które były spójne z ich własnymi obszarami działalności statutowej. W związku z tym dominującymi dziedzinami współpracy okazały się być: sport, turystyka, rekreacja, hobby (31%), kultura i sztuka (13%), edukacja i wychowanie (11%) oraz pomoc społeczna, humanitarna i ratownictwo (10%).

Analiza danych ekonomicznych wykazała, że wraz ze wzrostem przychodów poszczególnych organizacji rosła również ich skłonność do podejmowania współpracy z sektorem komercyjnym (odsetek współpracujących podmiotów wyniósł od 20% wśród organizacji posiadających przychody nie przekraczające 1 tys. zł do 58% w grupie z rocznymi przychodami powyżej 1 mln zł), a także jej intensywność (regularną współpracę wskazało odpowiednio 5% i 31% jednostek). Innymi cechami, które istotnie różnicowały badane organizacje pod względem częstotliwości podejmowania współpracy międzysektorowej okazały się być rodzaj organizacji, a także rodzaj założyciela danej organizacji. Najwyższy odsetek organizacji non-profit podejmujących współpracę z podmiotami komercyjnymi wystąpił w grupie organizacji pracodawców oraz samorządu gospodarczego i zawodowego, bez uwzględnienia kółek rolniczych (54%), a następnie wśród fundacji (47%). Z kolei grupami organizacji najmniej skłonnymi do angażowania się we współpracę z podmiotami komercyjnymi okazały się być kółka rolnicze i społeczne podmioty wyznaniowe (po 22%) oraz ochotnicze straże pożarne (25%). Natomiast w grupach organizacji wyodrębnionych na podstawie rodzaju założyciela występowaniem najwyższego odsetka jednostek podejmujących opisywaną współpracę odznaczały się podmioty założone – wyłącznie lub przy współdziałaniu – przez podmioty pochodzące z sektora komercyjnego. Najniższą skłonnością do podejmowania opisywanej współpracy charakteryzowały się natomiast organizacje założone tylko i wyłącznie przez instytucje publiczne oraz organizacje trzeciego sektora.

Zróżnicowanie terytorialne nie wpływało na częstotliwości oraz intensywności współpracy z przedsiębiorstwami równie silnie jak wcześniej zaprezentowane zmienne. Najwyższy odsetek jednostek podejmujących współpracę z podmiotami rynkowymi wystąpił w województwie śląskim, wielkopolskim i opolskim (po 39%) oraz mazowieckim (38%). Najniższy natomiast w województwie lubelskim (27%), zachodniopomorskim (30%) oraz podkarpackim (31%).

Rozdział 4.

Wewnątrzsektorowa współpraca organizacji non-profit

W 2013 r. co druga badana organizacja deklarowała podejmowanie współpracy z inną organizacją pozarządową. Wysoki odsetek podmiotów biorących udział we współpracy wewnątrzsektorowej może świadczyć o korzyściach płynących z takiej współpracy, podobnie jak w przypadku prowadzenia współpracy zewnątrzsektorowej. Współpracy między organizacjami non-profit może sprzyjać nie tylko potrzeba pozyskania wsparcia innej organizacji, ale również osobiste kontakty pomiędzy członkami, czy jednoczesna przynależność członków do kilku podmiotów. Wśród czynników mających wpływ na nawiązywanie współpracy wewnątrzsektorowej można wyróżnić: profil organizacji, dziedzinę i zasięg działalności, lokalizację, posiadanie płatnego personelu oraz zasoby finansowe.

4.1. Podejmowanie współpracy wewnątrzsektorowej

4.1.1. Rodzaj organizacji

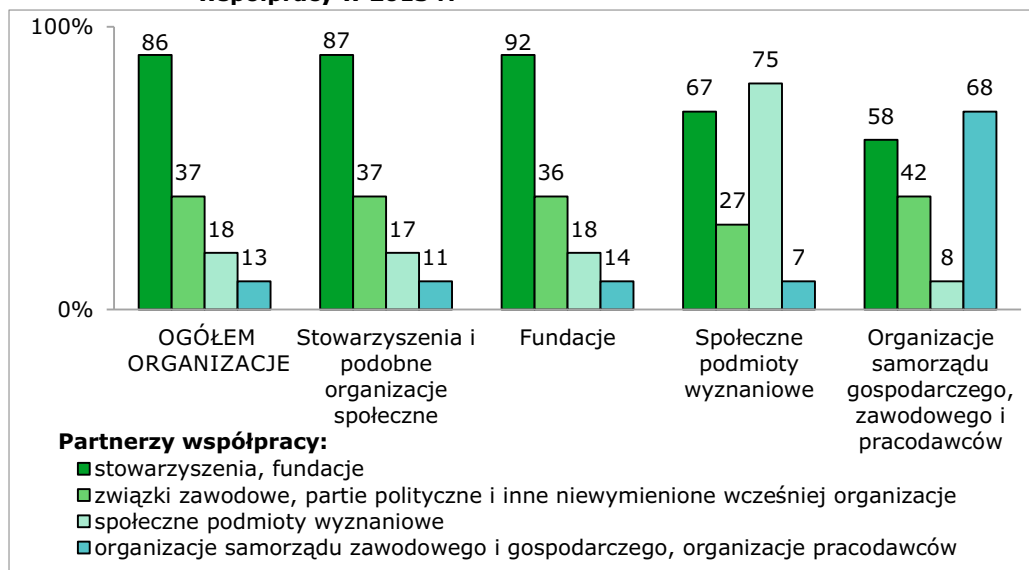
Najwyższym odsetkiem organizacji współpracujących z partnerami trzeciego sektora charakteryzowała się grupa podmiotów posiadających status OPP (7 na 10 organizacji). Dla większości rodzajów organizacji wskaźnik ten przekroczył 50%. Wyjątek stanowiły: koła łowieckie (jedynie 23% realizowało zadania we współpracy z innym partnerem z trzeciego sektora), kółka rolnicze (33%) i ochotnicze straże pożarne (47%). Współpraca wewnątrz sektora non-profit była najbardziej popularna wśród typowych stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, a także wśród organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców niebędącymi kółkami rolniczymi (po 66%). Podobnie wysoki odsetek organizacji współpracujących wewnątrzsektorowo charakteryzował fundacje (63%).

Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne oraz fundacje najczęściej znajdowały partnerów współpracy w grupie stowarzyszeń i fundacji (odpowiednio 87% i 92%), a społeczne podmioty wyznaniowe najczęściej współpracowały z innymi społecznymi podmiotami wyznaniowymi (75%). Analogiczna sytuacja była również wśród organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, które również najczęściej współpracowały z organizacjami tego samego rodzaju (68%).

Wykres 4.1. Odsetek badanych organizacji non-profit podejmujących współpracę wewnątrzsektorową według rodzaju organizacji w 2013 r.

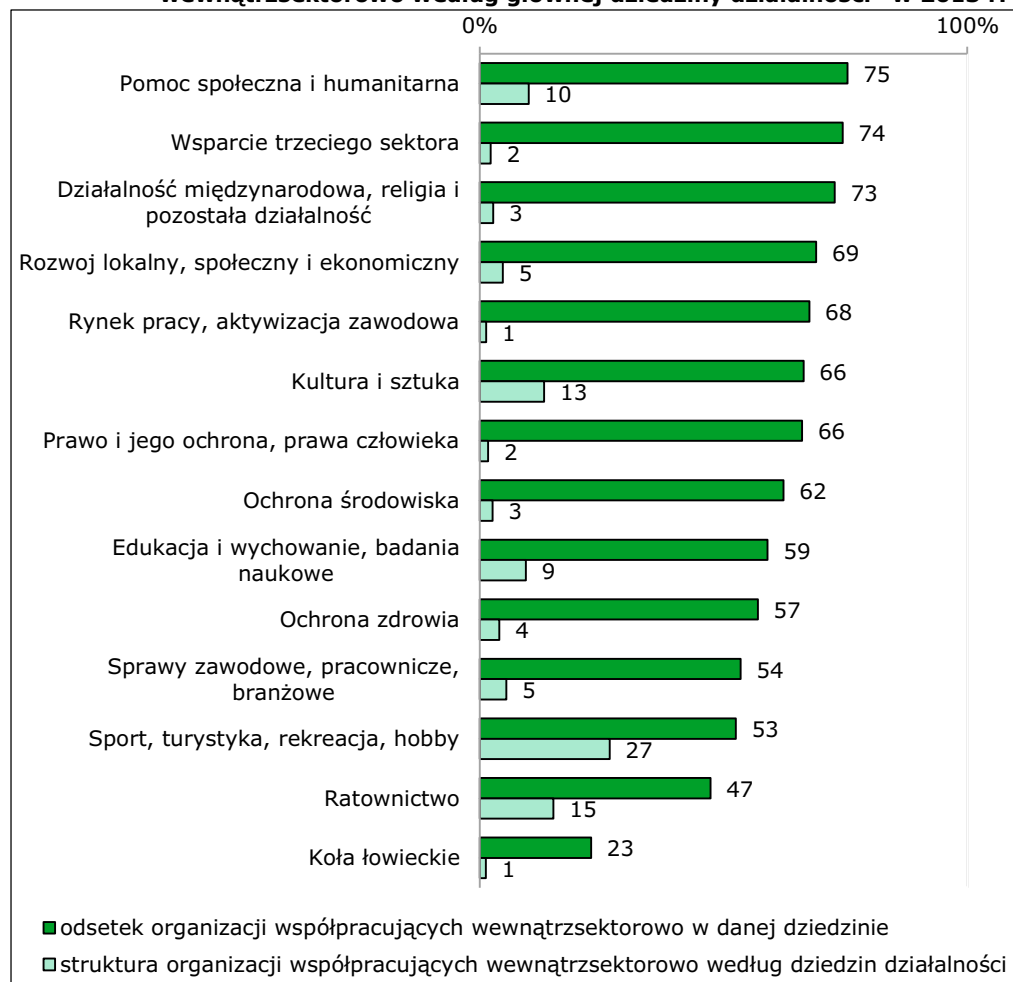
Wykres 4.2. Badane organizacje non-profit według trzeciosektorowego partnera współpracy w 2013 r.

4.1.2. Dziedziny współpracy

Najwyższy odsetek organizacji podejmujących współpracę z innymi podmiotami sektora non-profit odnotowano wśród organizacji działających w obszarze pomocy społecznej i humanitarnej (75%), wsparcia trzeciego sektora (74%) oraz działalności międzynarodowej, religijnej i pozostałej działalność (73%). Najrzadziej współpracę wewnątrzsektorową podejmowały natomiast koła łowieckie (23%), a także podmioty zajmujące się ratownictwem (47%) oraz sportem, turystyką, rekreacją i hobby (53%).

Wykres 4.3. Odsetek badanych organizacji non-profit współpracujących wewnątrzsektorowo według głównej dziedziny działalności^a w 2013 r.

^a Dziedzinę działalności statutowej określono na podstawie pierwszego najważniejszego pola działalności statutowej wskazywanego przez organizację

Warto zwrócić uwagę, że organizacje zajmujące się wsparciem trzeciego sektora oraz działalnością międzynarodową i religijną stanowiły niewielki odsetek wśród organizacji

podejmujących współpracę w ramach sektora non-profit (odpowiednio 2% i 3%), natomiast organizacje realizujące zadania w ramach pomocy społecznej i humanitarnej budowały 10% zbiorowości podmiotów współpracujących wewnątrzsektorowo.

Największy udział w zbiorowości organizacji współpracujących wewnątrz sektora non-profit posiadały organizacje zajmujące się sportem, turystyką, rekreacją i hobby (27%), a także podmioty, które jako główną dziedzinę swojej działalności wskazały ratownictwo (15%) oraz kulturę i sztukę (13%).

Tablica 4.1. Wybrane główne dziedziny działalności badanych organizacji współpracujących wewnątrzsektorowo oraz odpowiadające im najczęstsze dziedziny współpracy w 2013 r. (w %)

Dziedzina współpracy:	Główna dziedzina działalności organizacji współpracujących wewnątrzsektorowo				
	Sport, turystyka, rekreacja, hobby	Pomoc społeczna i humanitarna, ratownictwo	Kultura i sztuka	Edukacja i wychowanie, badania naukowe	Sprawy zawodowe, pracownicze, branżowe
	12,6	11,9	6,3	4,5	2,5
% w kolumnie					
Sport, turystyka, rekreacja, hobby	82,9	13,8	9,3	9,6	4,5
Pomoc społeczna i humanitarna, ratownictwo	0,8	36,1	1,8	2,9	2,0
Kultura i sztuka	3,4	8,6	58,0	9,0	6,5
Edukacja i wychowanie, badania naukowe	5,8	11,0	11,2	54,7	11,2
Sprawy zawodowe, pracownicze, branżowe	0,1	1,4	1,1	3,2	33,8

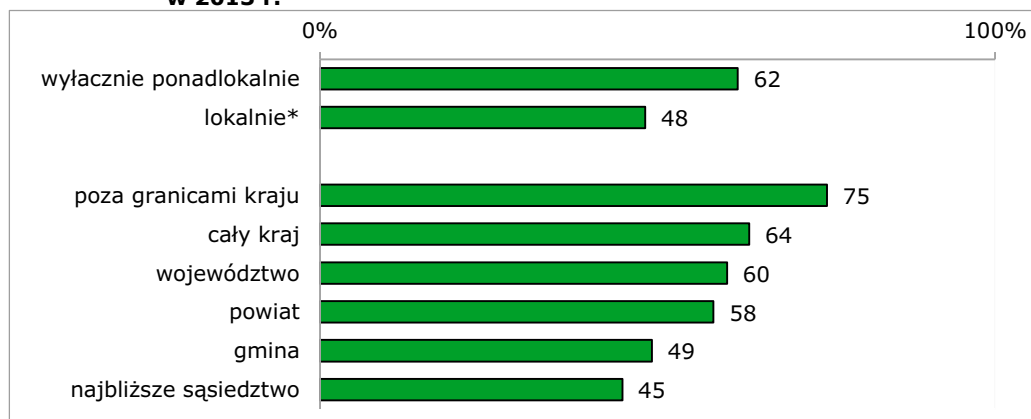
Główna dziedzina działalności badanych organizacji z reguły przekłada się na dziedzinę współpracy wewnątrzsektorowej, choć dla różnych organizacji zależność ta kształtuje się inaczej. Najsilniej występowała wśród organizacji, których główną dziedziną działalności był sport, turystyka, rekreacja, hobby; tę dziedzinę współpracy wskazało 83% współpracujących wewnątrzsektorowo organizacji sportowych. W przypadku organizacji, których główną dziedziną działalności była kultura i sztuka, nieco ponad połowa organizacji (58%) współpracowała w tym właśnie obszarze, a pozostałe podmioty wsparły swoimi działaniami m.in. edukację i wychowanie oraz sport, turystykę, rekreację, hobby (odpowiednio 11% i 9%). Podobną zależność obserwuje się w przypadku edukacji i wychowania, badań naukowych; 55% organizacji, które wskazały ją jako główną dziedzinę

działalności, podało ją też jako główną dziedzinę współpracy wewnątrzsektorowej, podczas gdy pozostałe wykazały jako dziedzinę współpracy m.in. sport, turystykę, rekreację, hobby oraz kulturę i sztukę (odpowiednio 10% i 9%). W przypadku organizacji, których główną dziedziną działalności była pomoc społeczna i humanitarna, ratownictwo, 36% podjęło w ramach tej dziedziny współpracę, zaś 14% kooperowało na obszarze sportu, turystyki, rekreacji, hobby, pozostałe współpracowały także w dziedzinach edukacja i wychowanie, badania naukowe oraz kultura i sztuka (odpowiednio 11% i 9%) i innych. W przypadku organizacji, których główną dziedziną działalności były sprawy zawodowe, pracownicze, branżowe, tę samą dziedzinę współpracy wewnątrzsektorowej wskazała co trzecia organizacja (34%), podczas gdy edukację i wychowanie, badania naukowe wskazało 11%, kulturę i sztukę 7%, sport, turystykę, rekreację hobby wymieniło jako dziedzinę współpracy 5%, a 2% wskazało na pomoc społeczna i humanitarna, ratownictwo.

4.1.3. Lokalność i ponadlokalność działania

Wśród badanych organizacji obserwowalna jest zależność, że im szerszy zasięg działania organizacji, tym większa skłonność z ich strony do podejmowania współpracy z innymi organizacjami. W grupie organizacji, które swoim zasięgiem działania wykraczały poza granice kraju, udział podmiotów współpracujących wewnątrzsektorowo wyniósł 75%, zaś wśród takich, które zogniskowane były wyłącznie na najbliższym sąsiedztwie analogiczny udział stanowił jedynie 45%.

Wykres 4.4. Odsetek badanych organizacji non-profit współpracujących wewnątrzsektorowo według maksymalnego zasięgu działalności w 2013 r.

^a Dotyczy również organizacji, które poza działaniami lokalnymi prowadziły także działania ponadlokalne.

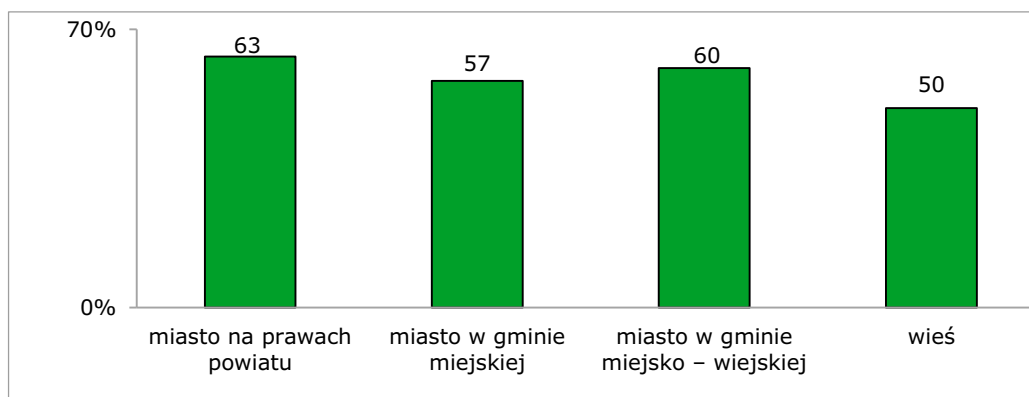
Szerszy zasięg działalności przekłada się także na większą liczbę trzeciosektorowych partnerów współpracy. Organizacje działające na obszarze gminy współpracowały średnio z dwiema innymi organizacjami non-profit, organizacje realizujące zadania na terenie powiatu współpracowały z trzema, na terenie województwa

– z siedmioma, w skali całego kraju – z sześcioma, a organizacje wykraczające w swej działalności poza granice kraju – z ośmioma podmiotami sektora non-profit.

Warto także nadmienić, że wśród organizacji podejmujących współpracę wewnątrzsektorową wyróżniały się fundacje, które relatywnie często współpracowały z innymi podmiotami sektora non-profit, a ponadto duża część z nich prowadziła działania na obszarze całego kraju (odpowiednio 21% i 23%).

4.1.4. Rodzaj miejscowości z siedzibą organizacji

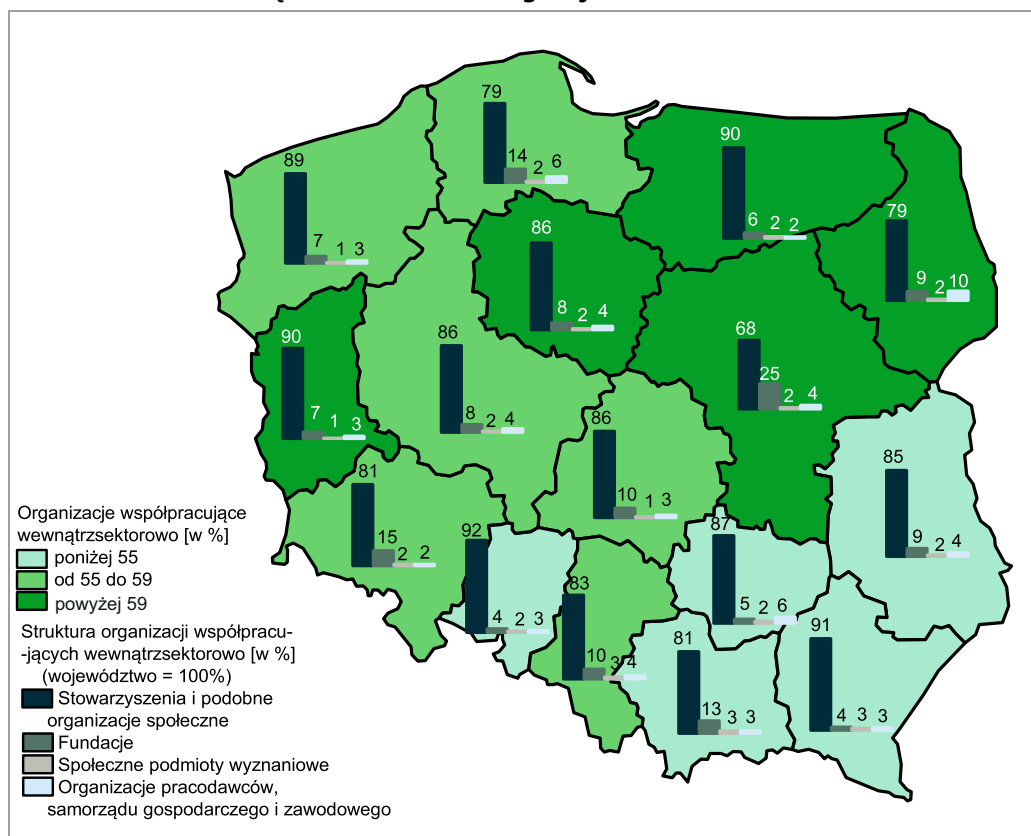
Wykres 4.5. Odsetek badanych organizacji non-profit współpracujących wewnątrzsektorowo według rodzaju miejscowości siedziby organizacji w 2013 r.

Wyniki omawianego badania nie wskazują zależności między wielkością miejscowości, w której zlokalizowane są organizacje, a ich skłonnością do współpracy z innymi organizacjami non-profit. Choć podmioty miejskie w większej części angażują się w kooperację z innymi organizacjami niż wiejskie, to już wielkość miasta nie odgrywa znaczącej roli.

4.1.5. Rozmieszczenie terytorialne organizacji współpracujących wewnątrzsektorowo

Rozmieszczenie wojewódzkie, podobnie jak rodzaj miejscowości, nie różnicowało silnie odsetka organizacji podejmujących współpracę z innymi podmiotami non-profit – różnica między skrajnymi województwami wyniosła 11 pkt. proc. Najwyższy odsetek badanych organizacji podejmujących współpracę wewnątrzsektorową wystąpił na terenie województw mazowieckiego oraz kujawsko-pomorskiego (po 61%). Podobnie wysoki wskaźnik współpracy wewnątrzsektorowej cechował województwa: lubuskie, podlaskie oraz warmińsko-mazurskie (po 60%). Najmniejszy odsetek organizacji współpracujących wewnątrzsektorowo wystąpił natomiast w południowo-wschodniej części kraju, w województwach lubelskim (50%) i świętokrzyskim (51%).

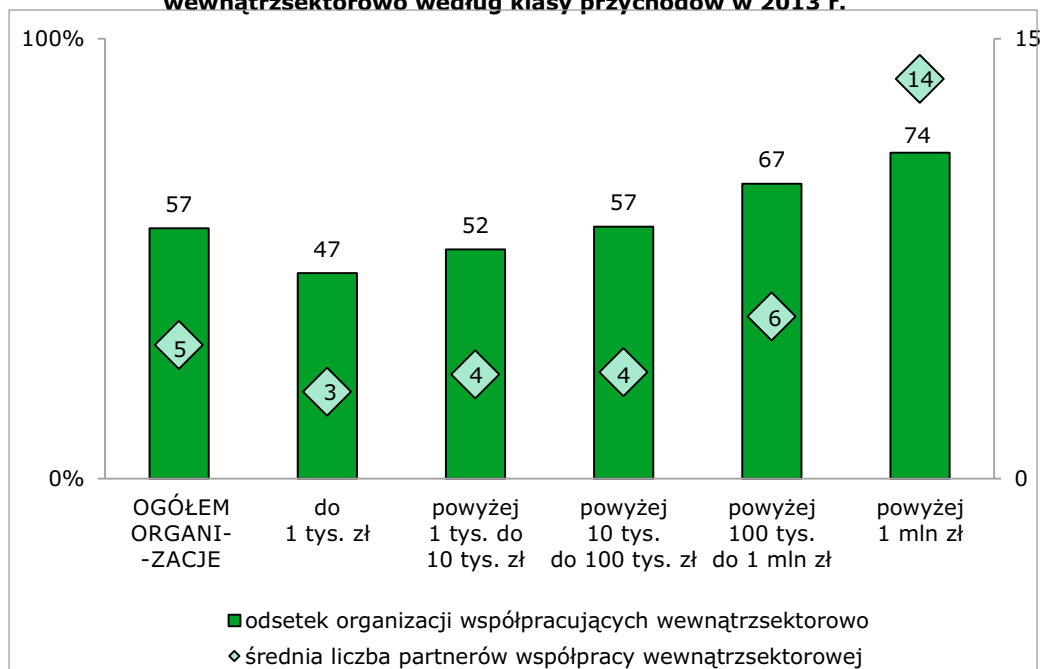
Mapa 4.1. Odsetek badanych organizacji non-profit współpracujących wewnątrzsektorowo według województw w 2013 r.

4.1.6. Wysokość przychodów a współpraca między organizacjami

Prawie co druga (47%) organizacja prowadząca działalność bezkosztowo, bądź dysponująca środkami nieprzekraczającymi 1 tys. zł rocznie, działała we współpracy z inną organizacją non-profit. Odsetek organizacji non-profit współpracujących wewnątrzsektorowo wzrastał wraz z wysokością kapitału finansowego, którym podmioty dysponowały. Wśród podmiotów, których roczne przychody przekraczały 1 mln zł blisko 3 na 4 organizacje podejmowały współpracę z inną organizacją pozarządową. Jest to ściśle związane z zasięgiem terytorialnym działalności prowadzonej przez te organizacje. Blisko połowa (48%) badanych organizacji współpracujących wewnątrzsektorowo i dysponujących przychodami przekraczającymi 1 mln zł działała na obszarze większym niż jedno województwo, podczas gdy tylko 3% najzasobniejszych organizacji ograniczało swe działania do najbliższego sąsiedztwa. Również organizacje, których przychody mieściły się

w przedziale od 100 tys. zł do 1 mln zł w znacznej części (40%) prowadziły działalność na obszarze całego kraju bądź poza jego granicami.

Wykres 4.6. Odsetek badanych organizacji non-profit współpracujących wewnątrzsektorowo według klasy przychodów w 2013 r.

Z wysokością przychodów badanych organizacji wiąże się ściśle liczba ich trzeciosektorowych partnerów współpracy – średnia liczba partnerów organizacji dysponujących budżetem powyżej 1 mln zł była trzykrotnie wyższa od średniej liczby partnerów dla ogółu organizacji współpracujących wewnątrzsektorowo (14 w stosunku do 5) i niemal pięciokrotnie wyższa od wartości tego samego wskaźnika obliczonego dla organizacji dysponujących budżetem nie przekraczającym 1 tys. zł (14 w stosunku do 3).

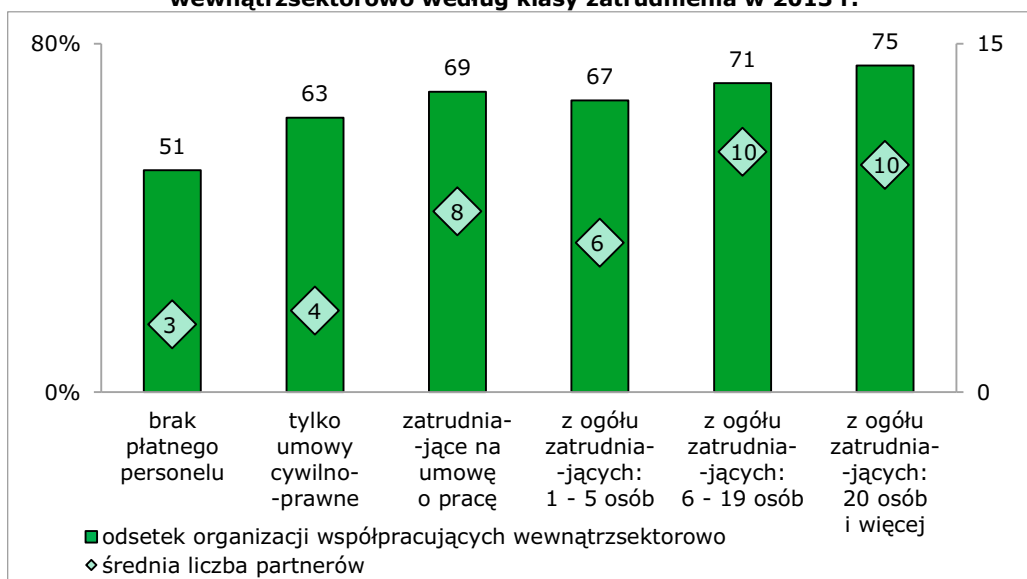
4.1.7. Poziom zatrudnienia a współpraca między organizacjami

Podmioty zatrudniające płatny personel (zwłaszcza w przypadku organizacji zatrudniających na umowę o pracę) częściej podejmowały współpracę z innymi organizacjami (69%) niż te bazujące wyłącznie na pracy społecznej (51%). Z zatrudnieniem płatnego personelu wiąże się także szerszy zasięg terytorialny działalności badanych organizacji, gdyż 59% takich podmiotów obejmowało swą działalnością obszar większy niż województwo (dotyczy to zwłaszcza podmiotów zatrudniających na umowy o pracę, dla których odsetek ten wynosi 65%). Zatrudnienie płatnego personelu ułatwia nawiązywanie i kontynuowanie stabilnej, długoterminowej współpracy między organizacjami z sektora non-profit, szczególnie przy realizacji dużych projektów

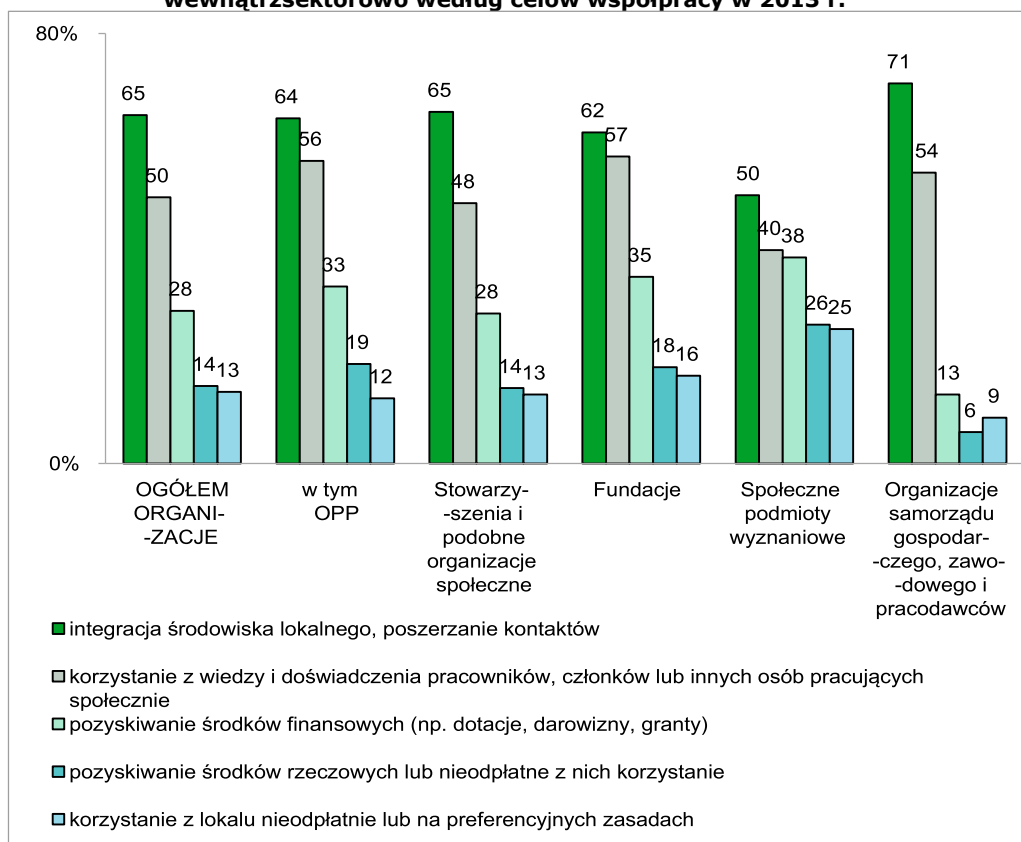
obejmujących swym zasięgiem terytorium całego kraju. Im większe zatrudnienie w organizacjach, tym szersze grono organizacji z nimi współpracujących. Największa przeciętna liczba partnerów trzeciosektorowych (10) współpracowała z organizacjami zatrudniającymi więcej niż 6 osób, podczas gdy z jednostkami niezatrudniającymi płatnego personelu współpracę podejmowały średnio trzy podmioty trzeciego sektora.

Wykres 4.7. Odsetek badanych organizacji non-profit współpracujących wewnątrzsektorowo według klasy zatrudnienia w 2013 r.

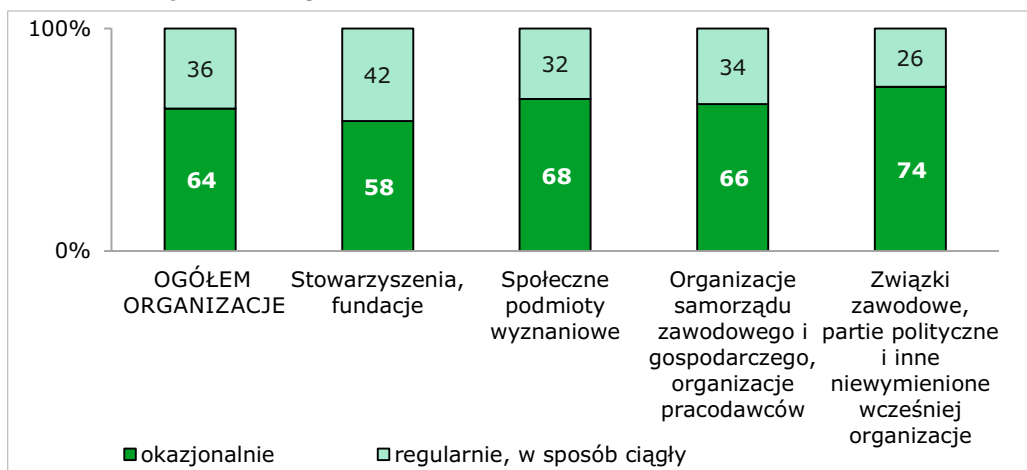
4.2. Cele współpracy i sposób jej prowadzenia

Głównym deklarowanym motywem podejmowania współpracy wewnątrzsektorowej przez badane organizacje była integracja środowiska lokalnego oraz poszerzanie kontaktów. Ten cel wskazały 2 na 3 organizacje. Szczególnie często integrację i kontakty wskazywały organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców (71%), a wśród nich - kółka rolnicze (78%), najrzadziej zaś - społeczne podmioty wyznaniowe (50%). Drugim najczęstszym motywem podejmowania współpracy z innymi organizacjami pozarządowymi było korzystanie z wiedzy i doświadczenia osób z nią związanych (50%). Znacznie mniej powszechne były motywy związane ze wsparciem materialnym – 28% organizacji wskazało pozyskiwanie środków finansowych, 14% - pozyskiwanie lub nieodpłatne korzystanie ze środków rzeczowych, a 13% - użyczenie lokalu lub wynajem nieruchomości na preferencyjnych warunkach.

Wykres 4.8. Odsetek badanych organizacji non-profit współpracujących wewnątrzsektorowo według celów współpracy w 2013 r.

Na tle zbiorowości ogółem wyróżniały się społeczne podmioty wyznaniowe, które znacznie częściej niż pozostałe organizacje wskazywały na materialne motywy współpracy, tj. wsparcie finansowe (38%), korzystanie z lokalu (26%) oraz wsparcie rzeczowe (25%). Drugą nietypową grupą były organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, które natomiast zdecydowanie rzadziej współpracowały z innymi organizacjami ze względu na wsparcie materialne, wśród nich natomiast najczęściej ze wszystkich analizowanych zbiorowości wskazywano na integrację środowiska lokalnego i poszerzanie kontaktów (71%).

Współpraca wewnątrzsektorowa prowadzona była najczęściej w sposób okazjonalny (64%) i prawidłowość ta dotyczyła kooperacji ze wszystkimi rodzajami organizacji non-profit. Największą regularnością charakteryzowała się współpraca ze stowarzyszeniami i fundacjami, choć jedynie 42% badanych organizacji zadeklarowało prowadzenie regularnej, ciągłej współpracy z tymi podmiotami. Okazjonalny charakter miała przede wszystkim współpraca ze związkami zawodowymi i partiami politycznymi – blisko $\frac{3}{4}$ organizacji podejmujących współpracę wewnątrzsektorową określiło swoje kontakty z tymi podmiotami jako sporadyczne.

Wykres 4.9. Regularność współpracy wewnątrzsektorowej według rodzaju organizacji partnerskiej w 2013 r.**Wykres 4.10. Odsetek badanych organizacji non-profit współpracujących wewnątrzsektorowo na podstawie pisemnych umów o współpracy w 2013 r.**

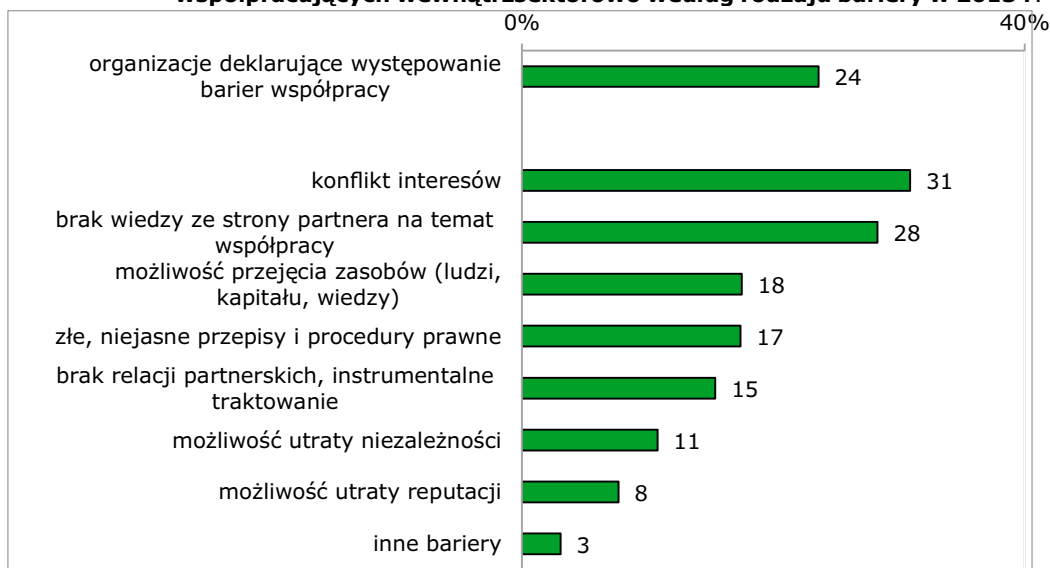
Współpraca wewnątrzsektorowa badanych organizacji miała przede wszystkim charakter nieformalny. Ponad $\frac{3}{4}$ badanych organizacji współpracowało z inną organizacją non-profit bez pisemnego porozumienia. Nieformalny charakter współpracy był bardziej

rozpowszechniony wewnątrz sektora niż w kontaktach z partnerami z sektora publicznego czy komercyjnego.

Wskaźnik formalnego charakteru współpracy w całej grupie badanych organizacji szczególnie zaniżają kółka rolnicze (jedynie 4% kółek współpracowało w oparciu o umowę), ochotnicze straże pożarne (7%) oraz koła łowieckie (8%). Natomiast najwyższym odsetkiem organizacji prowadzących współpracę w oparciu o formalne porozumienie z innymi podmiotami trzeciego sektora charakteryzowały się fundacje (36%) oraz społeczne podmioty wyznaniowe (29%).

4.3. Bariery we współpracy

Wykres 4.11. Odsetek barier współpracy wśród organizacji non-profit współpracujących wewnątrzsektorowo według rodzaju bariery w 2013 r.

Jedynie 24% organizacji współpracujących wskazywało na istnienie barier we współpracy z innymi organizacjami. Główną przeszkodą utrudniającą współpracę między badanymi organizacjami był konflikt interesów (31%). Problem ten był silnie zależny od rodzaju organizacji - najczęściej wskazywały go fundacje (39%), ale w ogóle nie występował w relacjach z innymi podmiotami kółek rolniczych. Drugim problemem o podobnej częstotliwości występowania (28%), który utrudniał współpracę wewnątrzsektorową był brak wiedzy ze strony partnera na temat współpracy. Tego typu barierę najczęściej wskazywały społeczne podmioty wyznaniowe (niemal połowa), ochotnicze straże pożarne oraz koła łowieckie i kółka rolnicze (1 na 3 organizacje). Kółka rolnicze zdecydowanie częściej niż pozostałe organizacje zgłaszały, że przeszkodą w wewnątrzsektorowych relacjach partnerskich są niejasne przepisy i procedury prawne (43%).

4.4. Podsumowanie

We współpracę wewnątrzsektorową angażowała się co druga badana organizacja. Mimo iż najczęstszym partnerem współpracy dla badanych organizacji były podmioty sektora publicznego (84%), to ponad połowa (57%) pozyskiwała partnera współpracy z trzeciego sektora. Najczęściej wskazywanymi korzyściami płynącymi ze współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi były: integracja środowiska lokalnego, poszerzanie kontaktów (65%) oraz korzystanie z wiedzy i doświadczenia pracowników, członków lub innych osób pracujących społecznie (50%). Cel finansowy wskazywany był jako trzeciorzędny – wskazywało go 28% badanych organizacji.

Najwyższy odsetek organizacji współpracujących z innymi podmiotami non-profit charakteryzował organizacje posiadające status OPP (77%), zaś ze względu na rodzaj organizacji były to: typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne oraz organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, z wyłączeniem kółek rolniczych (po 66%), a także fundacje (63%). Najrzadziej kooperację wewnątrzsektorową deklarowały koła łowieckie (23%) i kółka rolnicze (33%).

Wraz z rozszerzającym się zasięgiem prowadzonej działalności, zwiększała się częstotliwość podejmowania współpracy między organizacjami pozarządowymi. Podobny wzrost można zaobserwować w przypadku wysokości przychodów badanych organizacji i liczebności personelu płatnego.

Bariery współpracy wewnątrzsektorowej wskazywała co czwarta organizacja - najpoważniejszą był konflikt interesów (31%). Współpraca wewnątrz trzeciego sektora częściej miała charakter nieregularny, sporadyczny niż prowadzony w sposób ciągły, a dla co czwartej badanej organizacji współpraca miała charakter sformalizowany, oparty o stosowną umowę (24%).

Rozdział 5.

Potencjał kooperacyjny sektora non-profit.

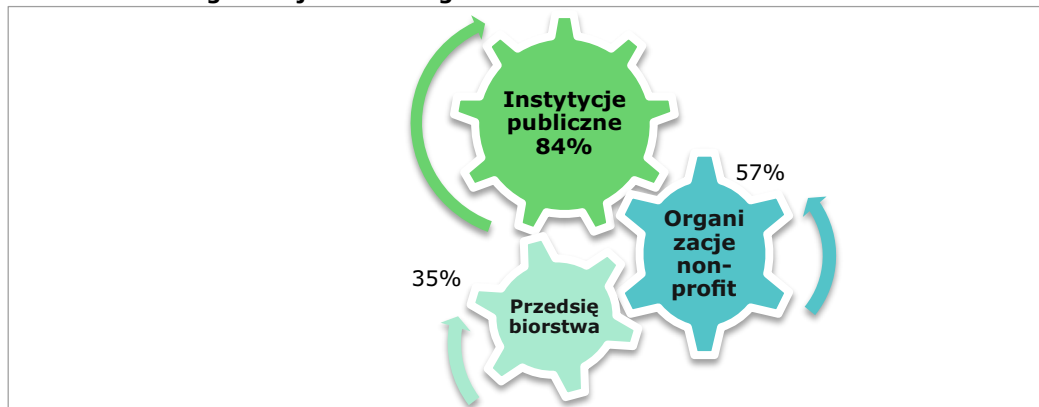
Kapitał społeczny na poziomie mezo

W poprzednich rozdziałach przedstawione zostały charakterystyki powiązań organizacji non-profit z instytucjami publicznymi (2), podmiotami komercyjnymi (3), a także między organizacjami non-profit (4). W niniejszym rozdziale przedstawiona została łącznie współpraca z wszystkimi trzema typami partnerów. Zaprezentowana została charakterystyka współpracujących organizacji non-profit, zróżnicowanie celów podejmowanej współpracy, a także barier w jej prowadzeniu. Dalsza część rozdziału poświęcona będzie prezentacji wskaźników kapitału społecznego na poziomie mezo, czyli dotyczących relacji między organizacjami, grupami, instytucjami opracowanych w oparciu o dane na temat współpracy.

5.1. Współpraca międzysektorowa i wewnątrzsektorowa organizacji non-profit

Zdecydowana większość organizacji sektora non-profit (9/10) angażowała się w 2013 r. we współpracę z innymi podmiotami (niezależnie od typu partnera). Współpraca polegająca na kooperacji z organizacjami non-profit, była mniej popularna niż współpraca tych organizacji z sektorem publicznym, lecz bardziej niż komercyjnym.

Rysunek 5.1. Współpraca z sektorem publicznym albo komercyjnym, albo innymi organizacjami trzeciego sektora w 2013 r.

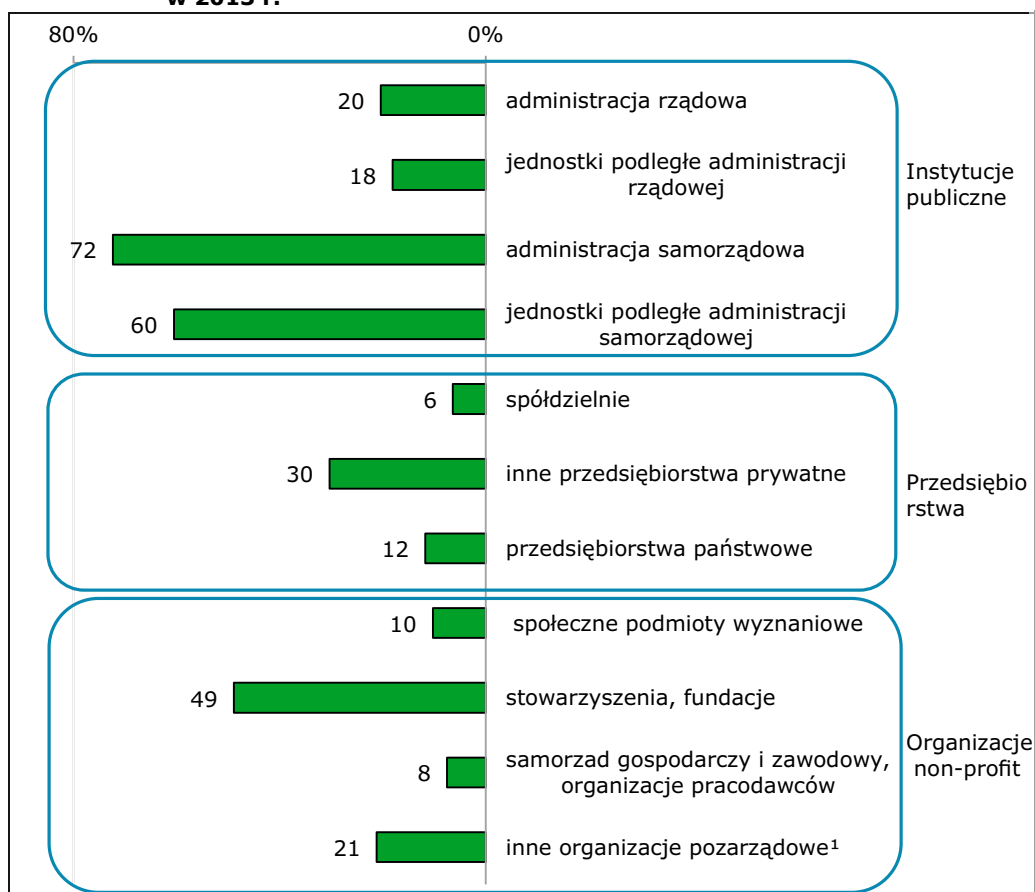
Badane organizacje najczęściej deklarowały, że współpracowały z sektorem publicznym (84%), a w jego ramach z jednostkami samorządu terytorialnego (72%),

następnie z jednostkami podległymi administracji samorządowej (60%), a najrzadziej z jednostkami podległymi administracji rządowej (18%).

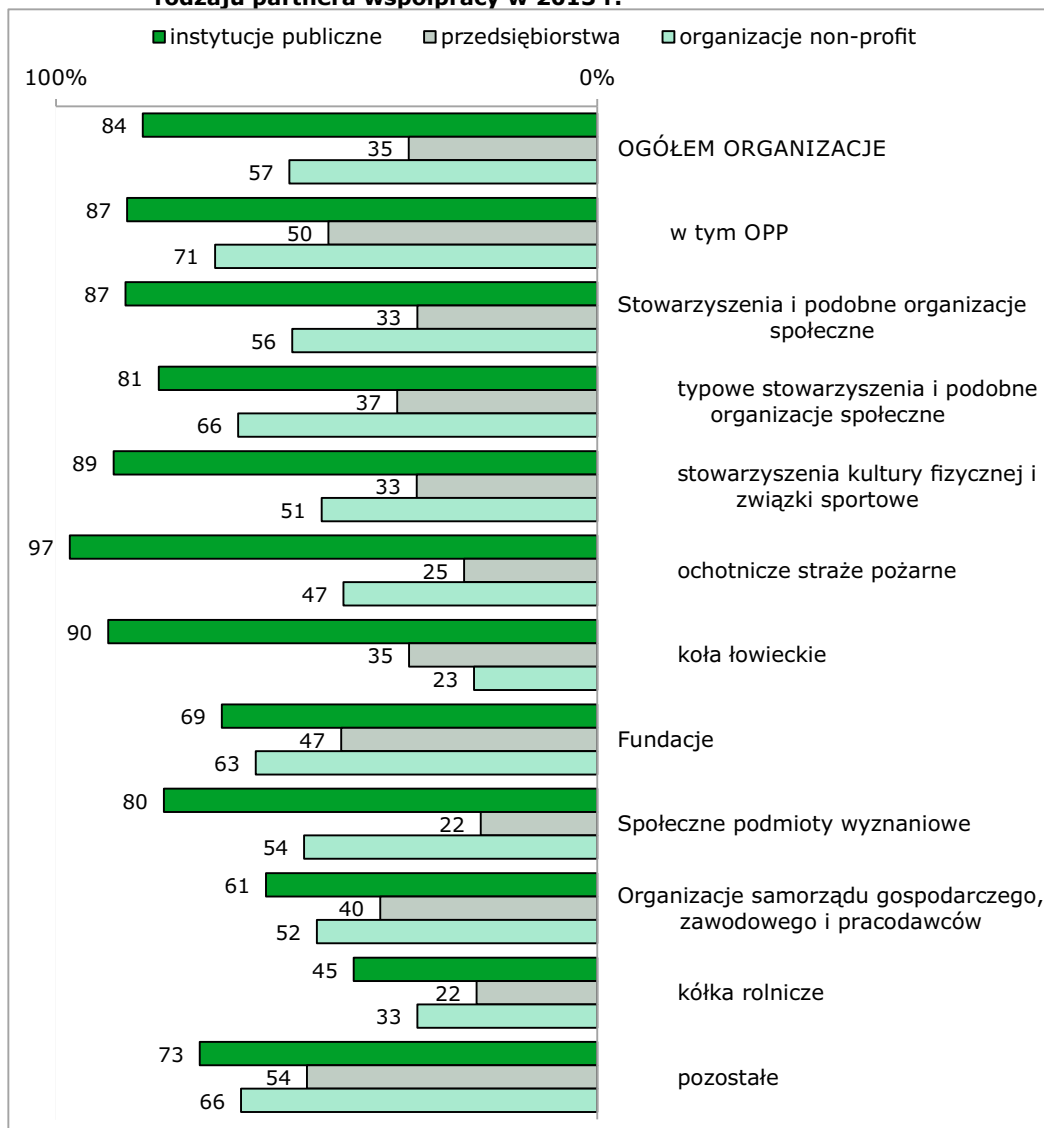
Drugim co do popularności typem partnera były inne podmioty sektora non-profit – ponad połowa (57%) deklarowała współpracę z inną organizacją. Najpopularniejsza była współpraca ze stowarzyszeniami i fundacjami (49%). Co 5 podmiot wskazywał na inną organizację non-profit¹⁷, a co 10 - na społeczne podmioty wyznaniowe.

Najrzadziej jako partnera wskazywano podmioty sektora komercyjnego. Współpracę z przedsiębiorstwami, w tym także ze spółdzielniami, zadeklarowało 35% organizacji, przy czym partnerami współpracy w przeważającej części były przedsiębiorstwa prywatne (30% wobec 12% w zakresie przedsiębiorstw państwowych i 6% spółdzielni).

Wykres 5.1. Współpracujące organizacje non-profit według typu partnera współpracy w 2013 r.

¹⁷ Do innych organizacji non-profit zaliczono partie polityczne i związki zawodowe.

Wykres 5.2 Współpracujące organizacje non-profit według rodzaju organizacji i rodzaju partnera współpracy w 2013 r.

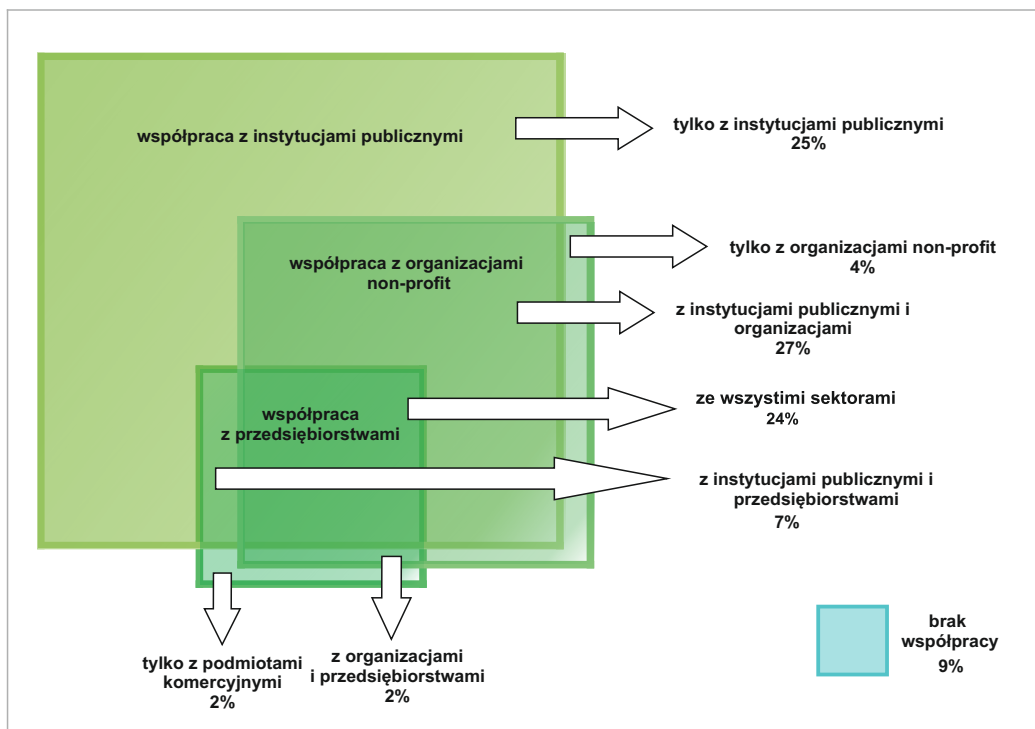
Wśród organizacji aktywnych w 2013 r. najwyższym zaangażowaniem we współpracę z administracją publiczną wyróżniały się ochotnicze straże pożarne oraz koła łowieckie (odpowiednio 97% i 90% wobec 84% dla ogółu organizacji). Ochotnicze straże pożarne rzadziej niż przeciętna organizacja kooperowały z sektorem komercyjnym (25% wobec 35%), natomiast koła łowieckie wykazywały niską aktywność we współpracy z innymi podmiotami sektora non-profit (23% wobec 57%). Zdecydowanie częściej niż przeciętnie we współpracę wewnątrzsektorową angażowały się organizacje posiadające status pożytku publicznego (OPP) – 71% oraz typowe stowarzyszenia i podobne

organizacje społeczne oraz organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców – po 66%.

Organizacje, które w 2013 r. podejmowały współpracę miały średnio 12 partnerów, ale w połowie organizacji liczba partnerów była 3-krotnie niższa. Mimo iż przedsiębiorstwa były najrzadziej partnerami organizacji, to przeciętnie 1 organizacja, która z nimi współpracowała miała 9 partnerów z sektora komercyjnego. Następnym pod względem liczby partnerów była administracja publiczna (6), ostatnim natomiast inne podmioty sektora non-profit (4). Biorąc pod uwagę organizacje współpracujące z co najmniej jednym sektorem, niezależnie od typu partnera połowa organizacji miała nie więcej niż 2 partnerów, a najczęściej - jednego. O ile udział organizacji (z wyłączeniem organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców), które współpracowały z poszczególnymi rodzajami podmiotów był podobny do udziału odnotowanego dla tej samej zbiorowości w 2011 r., to przeciętna liczba partnerów, z którymi jednostka współpracowała była ponad półtora razy większa (10 wobec 6).

Rysunek 5.2. Współpraca organizacji non-profit w 2013 r. – ujęcie łączne

Ponad połowa wszystkich organizacji podejmowała współpracę z podmiotami z więcej niż jednego sektora, w tym najczęściej kooperowano równocześnie z instytucjami publicznymi i innymi organizacjami sektora non-profit (27%). Niewiele rzadziej partnerami współpracy były dla badanych organizacji wyłącznie instytucje publiczne (25%), a następnie podmioty reprezentujące wszystkie trzy sektory (24%). Inne konfiguracje współpracy dotyczyły zdecydowanie mniejszych zbiorowości (od 2% do 7%).

Podejmowana przez organizacje współpraca częściej miała charakter nieregularny (sporadyczny) niż ciągły. Regularne kontakty dotyczyły najczęściej współpracy z instytucjami publicznymi, w tym szczególnie z administracją samorządową (64% organizacji współpracujących wskazało, że kooperacja ta miała charakter ciągły) oraz z jednostkami podległymi tej administracji (np. szkoły, ośrodki pomocy społecznej) – 48%. Biorąc pod uwagę współpracę wewnątrzsektorową, około 1/3 organizacji miała regularne kontakty; proporcja ta była wyższa tylko w przypadku współpracy ze stowarzyszeniami i fundacjami (41%). Najrzadziej systematyczna współpraca prowadzona była z przedsiębiorstwami – od 27% w zakresie organizacji współpracujących z przedsiębiorstwami państwowymi do 31% wśród kooperujących ze spółdzielniami.

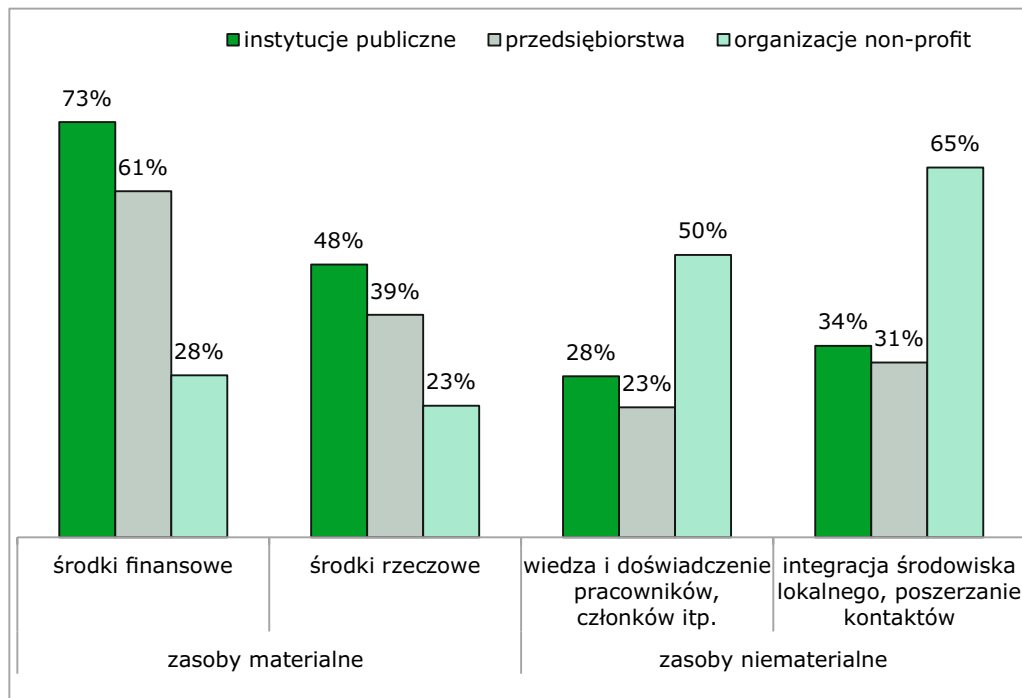
5.2. Cele współpracy międzysektorowej i wewnątrzsektorowej organizacji non-profit

Decyzje o podjęciu współpracy z innymi podmiotami mogą wynikać z różnych potrzeb organizacji. Zdecydowana większość organizacji (80%) podejmowała współpracę po to, aby zrealizować potrzeby materialne takie jak pozyskiwanie pieniędzy na działalność, korzystanie z lokali czy innych środków rzeczowych nieodpłatnie lub na preferencyjnych warunkach. Istotne dla organizacji non-profit było też korzystanie z zasobów niematerialnych partnerów (65%). Wśród nich wyróżnić można korzystanie z wiedzy i doświadczenia pracowników lub członków (50%), a także integrację środowiska lokalnego czy poszerzanie kontaktów (65%).

Na podstawie wyników badania można stwierdzić, że w zależności od tego jaki był cel podjęcia współpracy wybierano określony rodzaj partnera. Z celami tymi łączyły się różne rodzaje zasobów, które w rezultacie były pozyskiwane w ramach danej relacji.

W ramach współpracy międzysektorowej jednostki sektora non-profit pozyskiwały głównie zasoby materialne, zaś współpraca wewnątrz sektora była najczęściej źródłem zasobów niematerialnych. Środki finansowe pozyskiwano najczęściej od instytucji publicznych (73%), ale również dość często od podmiotów komercyjnych (61%). Podobnie było w przypadku środków rzeczowych (w tym lokali) - częściej pozyskiwane były one od administracji lub przedsiębiorstw niż w ramach współpracy wewnątrzsektorowej.

Z kolei kooperacja wewnątrz sektora non-profit zdecydowanie częściej obejmowała potrzeby niewiązane się z przekazywaniem zasobów materialnych: 65% organizacji współpracowało w celu integracji środowiska lokalnego, poszerzania kontaktów, a 50% - w celu korzystania z wiedzy i doświadczenia pracowników, członków lub wolontariuszy partnera.

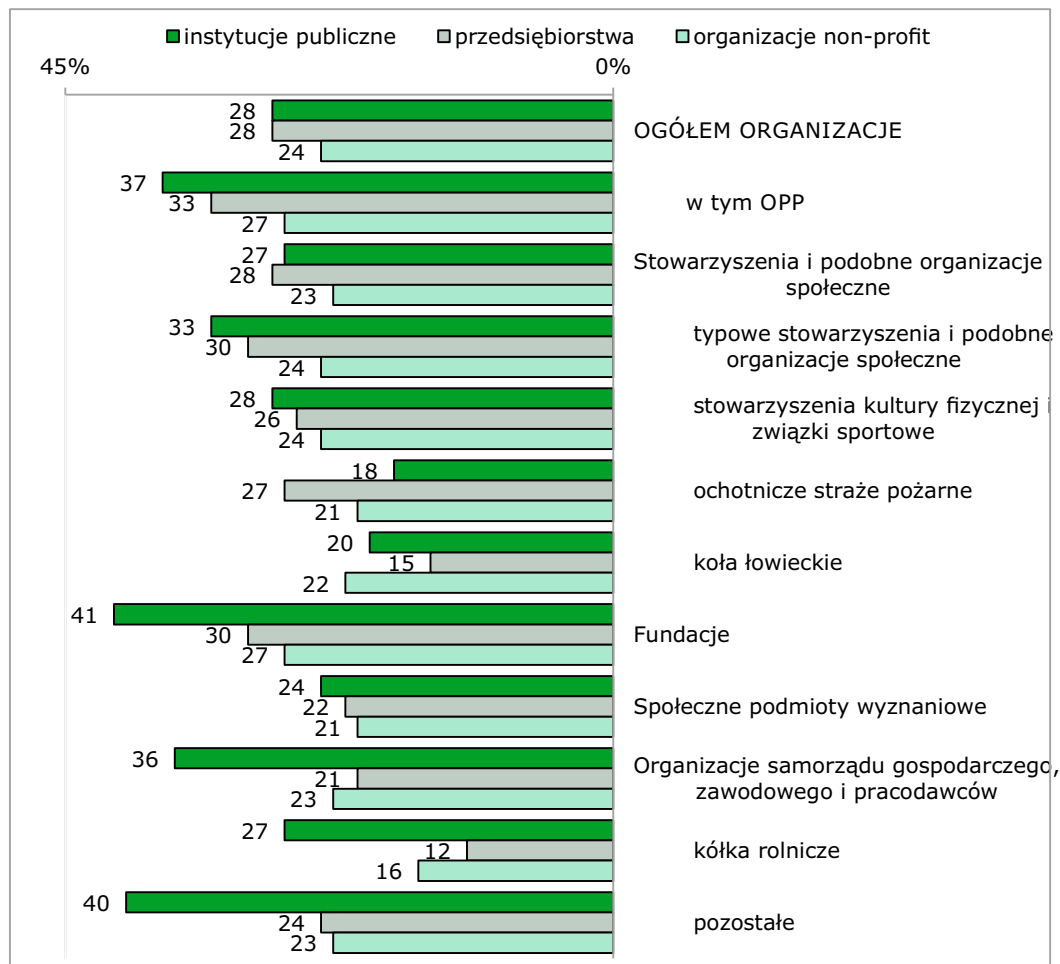
Wykres 5.3 Organizacje non-profit współpracujące w 2013 r. według celu współpracy i rodzaju partnera (w %)

5.3. Bariery współpracy międzysektorowej i wewnątrzsektorowej organizacji non-profit

W badanych relacjach współpracy organizacje non-profit stosunkowo rzadko deklarowały występowanie istotnych przeszkód. Odsetek organizacji zgłaszających problemy z partnerami pogrupowanymi według sektorów wynosił 24% - w przypadku współpracy z innymi organizacjami sektora non-profit i po 28% przy współpracy z przedsiębiorstwami i instytucjami publicznymi.

Organizacjami, które najczęściej wskazywały na występowanie problemów we współpracy z administracją publiczną były fundacje (41%), organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, bez kółek rolniczych (40%), a także podmioty posiadające status organizacji pożytku publicznego (37%). Organizacje pożytku publicznego najczęściej wskazywały też na problemy we współpracy z sektorem komercyjnym (33%). Ponadto częściej niż przeciętnie problemy z sektorem komercyjnym wskazywały typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne oraz fundacje (po 30%). Natomiast współpraca wewnątrzsektorowa była najbardziej problematyczna dla fundacji oraz organizacji pożytku publicznego (po 27%)

Wykres 5.4 Organizacje non-profit współpracujące w 2013 r. zgłaszające problemy we współpracy według rodzaju partnera współpracy i rodzaju organizacji (w%)

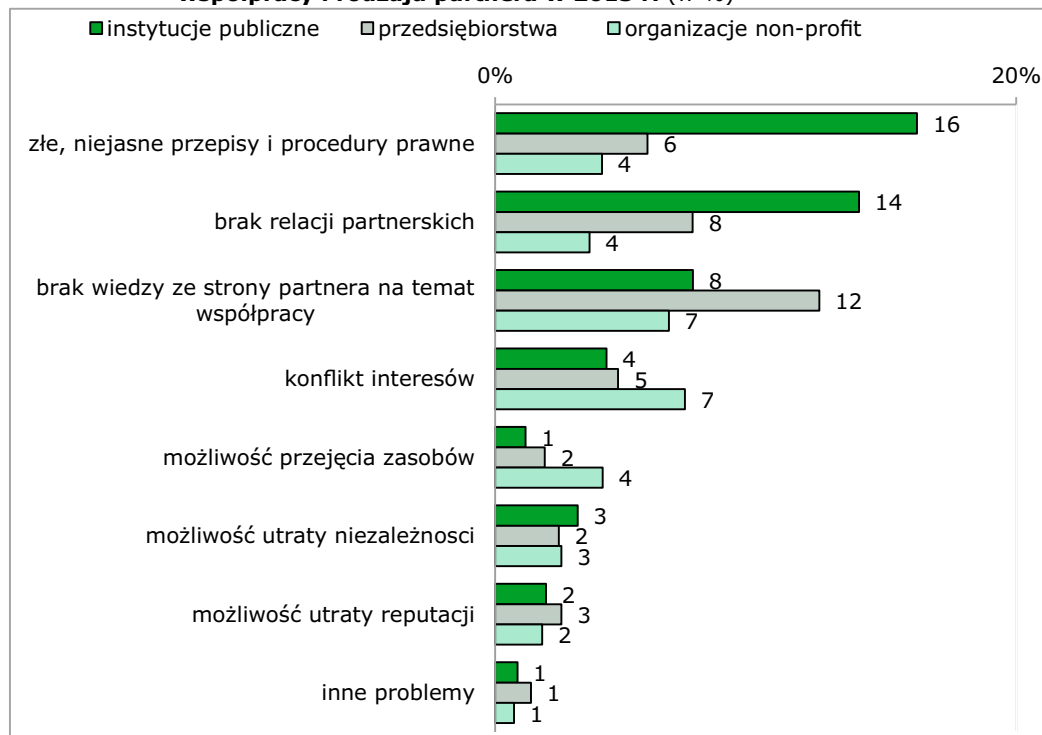

Biorąc pod uwagę rodzaje wskazywanych barier, najpoważniejszym problemem były te występujące w relacjach z jednostkami sektora publicznego. Były to: złe, niejasne przepisy, które utrudniały współpracę przede wszystkim z instytucjami publicznymi (16%), ale także z przedsiębiorstwami (6%) oraz brak relacji partnerskich, instrumentalne traktowanie – również zgłaszane w odniesieniu do współpracy z podmiotami publicznymi (14%) i komercyjnymi (8%).

Brak wiedzy ze strony partnera na temat współpracy był najczęściej wskazywaną barierą zarówno we współpracy z przedsiębiorstwami, jak i wewnątrz sektora (odpowiednio 12% i 7%). Również dość często problem ten wskazywano we współpracy z instytucjami publicznymi (8%). Drugą, równie często wymienianą barierą we współpracy wewnątrzsektorowej, były konflikty interesów (7%). O ile w przypadku współpracy z administracją publiczną organizacje rzadko obawiały się przejęcia ich zasobów przez

partnera - 1%, to już w przypadku współpracy wewnątrzsektorowej obawy takie miało 4% podmiotów.

Wykres 5.5. Organizacje non-profit według rodzajów barier w prowadzonej współpracy i rodzaju partnera w 2013 r. (w %)

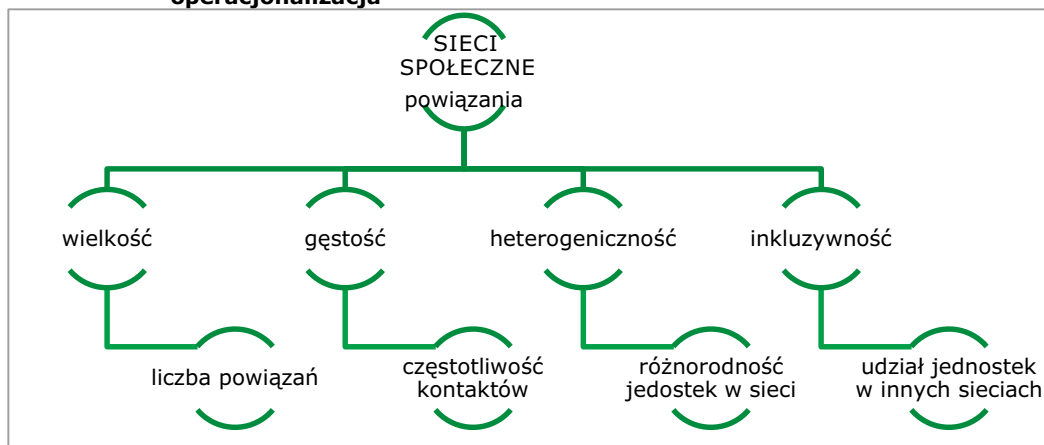

5.4. Konstrukcja wskaźników kapitału społecznego

W literaturze przedmiotu można znaleźć wiele definicji kapitału społecznego. Jedną z propozycji, stojącą w opozycji do najbardziej popularnej putmanowskiej koncepcji, a jednocześnie coraz częściej obecną w publicznym dyskursie, jest kapitał społeczny w perspektywie teorii sieciowej. Zgodnie z nią kapitał społeczny to zasoby umiejscowione w strukturze społecznej, do których jednostka ma dostęp dzięki posiadanej sieci kontaktów. Indywidualny potencjał kapitału społecznego zależy od właściwości sieci oraz od pozycji zajmowanej przez jednostkę. W związku z tym, przy pomiarze bierze się pod uwagę takie aspekty, jak powiązania między punktami w sieci, strukturę sieci oraz dostępne zasoby¹⁸.

W części tej przedstawiony zostaną syntetyczny wskaźnik kapitału społecznego w perspektywie koncepcji sieciowej na poziomie mezo. oraz wskaźniki cząstkowe jego 4 wymiarów: wielkości, gęstości, heterogeniczności oraz inkluzywności.

¹⁸ Bieńkuńska A., Goś-Wójcicka K., Nałęcz S., Piaskowski P., Żyra M., *Kapitał społeczny w badaniach statystyki publicznej. Notatka na posiedzenie Rady Statystyki w dniu 20.02.2012 r.*, Warszawa, GUS

Rysunek 5.3. Kapitał społeczny w ujęciu strukturalnym: wymiary i ich operacjonalizacja

Wskaźniki obrazują kapitał społeczny tworzony na poziomie mezo, a więc pomiędzy poszczególnymi podmiotami, czyli analizowanymi punktami w sieci. Badane są organizacje non-profit, a nie działające w ich ramach osoby. Na podstawie danych zebranych na formularzu SOF-5 za 2013 r. obejmujących swoim zakresem współpracę organizacji non-profit z innymi podmiotami, zostały skonstruowane wskaźniki poszczególnych wymiarów współpracy (powiązań)¹⁹. Następnie wskaźniki te zostały połączone w jeden syntetyczny wskaźnik kapitału społecznego.

Poszczególne wskaźniki zoperacjonalizowano w następujący sposób:

1. **WIELKOŚĆ** – liczba podmiotów, z którymi dane stowarzyszenie, podobna organizacja społeczna, fundacja lub społeczny podmiot wyznaniowy współpracował w 2013 r.
2. **GĘSTOŚĆ** – częstotliwość współpracy określona na podstawie tego, czy współpraca odbywała się regularnie, w sposób ciągły czy też nieregularnie, sporadycznie.
3. **HETEROGENICZNOŚĆ** – liczba rodzajów podmiotów, z którymi prowadzona była współpraca. Rodzajami tymi są: administracja rządowa, administracja samorządowa, jednostki podległe administracji samorządowej, społeczne podmioty wyznaniowe, stowarzyszenia, fundacje, inne organizacje pozarządowe, spółdzielnie, inne przedsiębiorstwa prywatne, przedsiębiorstwa państwowe/samorządowe.
4. **INKLUZYWNOŚĆ** – określono, czy współpraca danej organizacji wykraczała poza trzeci sektor, a więc miała charakter ponadsektorowy, tzn. czy organizacja współpracowała z podmiotami z sektora publicznego lub sektora komercyjnego.

¹⁹ Wskaźniki cząstkowe oraz wskaźnik syntetyczny skonstruowano przy wykorzystaniu udoskonalonej metody zastosowanej do konstrukcji analogicznych wskaźników zaprezentowanych w notatce informacyjnej GUS - K. Goś-Wójcicka, A.Knapp, D. Olszewska, S. Nałęcz, T. Sekuła, [Kapitał społeczny na poziomie mezo – współpraca organizacji trzeciego sektora](#), Warszawa 2013, która dotyczyła wyników badania za 2011 r.

Wszystkie 4 powyższe wskaźniki zostały w pierwszym kroku skonstruowane tak, że ich wartości minimalne wyniosły 0 a maksymalne 1. Ze względu na to, że wskaźniki nie były ze sobą porównywalne znormalizowano je tak, aby wartości średnie były równe 0 (standaryzacja klasyczna). Dzięki temu 0 oznacza przeciętny poziom wskaźnika danego wymiaru kapitału społecznego dla całej badanej zbiorowości, a wartości dodatnie lub ujemne wskaźnika oznaczają poziom - odpowiednio - powyżej lub poniżej średniej.

Następnie skonstruowano syntetyczny wskaźnik kapitału społecznego. W celu eliminacji przenoszenia do wskaźnika syntetycznego tych samych informacji przez różne wskaźniki cząstkowe zastosowano statystyczne kryteria konstruowania wag dla poszczególnych zmiennych metodą BVP²⁰. Wagi zostały skonstruowane w oparciu o miarę zdolności dyskryminacyjnej poszczególnych zmiennych (współczynnik zmienności dla każdego wymiaru podzielony przez sumę współczynników dla wszystkich 4 zmiennych) oraz miarę pojemności informacyjnej (podniesione do kwadratu i dodane do siebie współczynniki korelacji cząstkowej dla par zmiennych przy wyeliminowaniu wpływu pozostałych zmiennych).

Konstruowanie wag do wskaźników dokonano zgodnie z następującymi wzorami:

$$W_j = w_j^a \cdot w_j^b, j=1,2,3,4$$

w_j^a - miara zdolności dyskryminacyjnej j-tej zmiennej

w_j^b - miara pojemności informacyjnej j-tej zmiennej

$$w_j^a = \frac{V(x_j)}{\sum_{j=1}^m V(x_j)}$$

$$w_j^b = \frac{\sum_{j' \neq 1}^m r_{j,j'}^2}{\sum_{j=1}^m \sum_{\substack{j' \neq 1 \\ j' \neq j}}^m r_{j,j'}^2}$$

kwadrat współczynnika korelacji cząstkowej j-tej zmiennej z j'-tą zmienną

$$W_j = w_j^a \cdot w_j^b, j=1,2,3,4$$

w_j^a - miara zdolności dyskryminacyjnej j-tej zmiennej

$r_{j,j'}^2$ - kwadrat współczynnika korelacji cząstkowej j-tej zmiennej z j'-tą zmienną

Aby połączyć 4 wskaźniki cząstkowe w jeden wskaźnik kapitału społecznego dokonano normalizacji rangowej poszczególnych wskaźników cząstkowych, a następnie pomnożono je przez wagi. Zważone wskaźniki zostały poddane procedurze normalizacji

²⁰ Według Panek T., Zwierchowski J., *Statystyczne metody wielowymiarowej analizy porównawczej*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2013, s.30-31.

klasycznej, dzięki czemu średnia dla wszystkich organizacji przyjęła wartość 0. Grupy podmiotów dla których wskaźnik przyjmuje wartości ujemne mają niższy niż ogół organizacji kapitał społeczny, natomiast te, dla których przyjmuje on wartości dodatnie – wyższy.

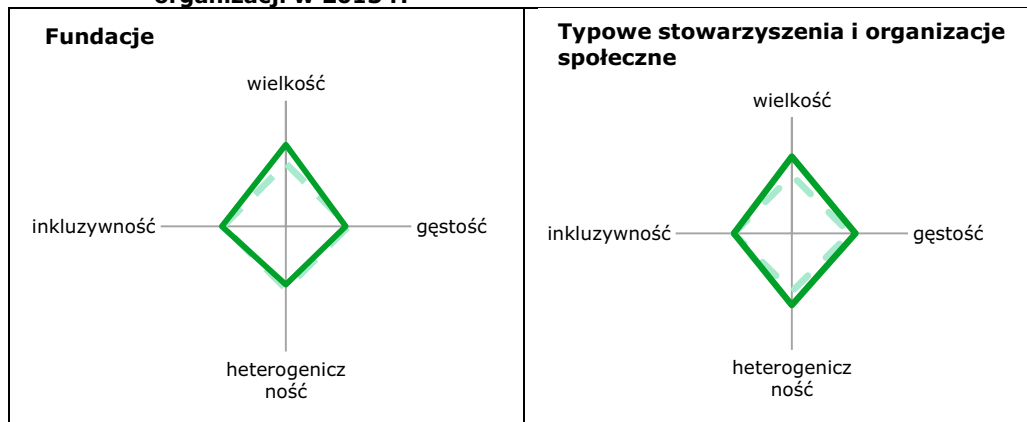
5.5. Poziom kapitału społecznego pomiędzy organizacjami non-profit

Przyjęte wskaźniki kapitału społecznego na poziomie mezo dotyczą wyłącznie relacji pomiędzy poszczególnymi organizacjami, a nie wewnątrz nich (nie uwzględniano relacji między członkami, wolontariuszami i pracownikami). Warto też zaznaczyć, że ze względu na brak analogicznych danych zarówno dla sektora publicznego, jak i komercyjnego, nie było możliwości sprawdzenia, czy organizacje non-profit generują więcej kapitału społecznego niż inne sektory. Można natomiast ocenić, które grupy organizacji sektora non-profit charakteryzują się wyższym, a które niższym niż przeciętny w całej badanej zbiorowości poziomem strukturalnego kapitału społecznego, w jego 4 wymiarach.

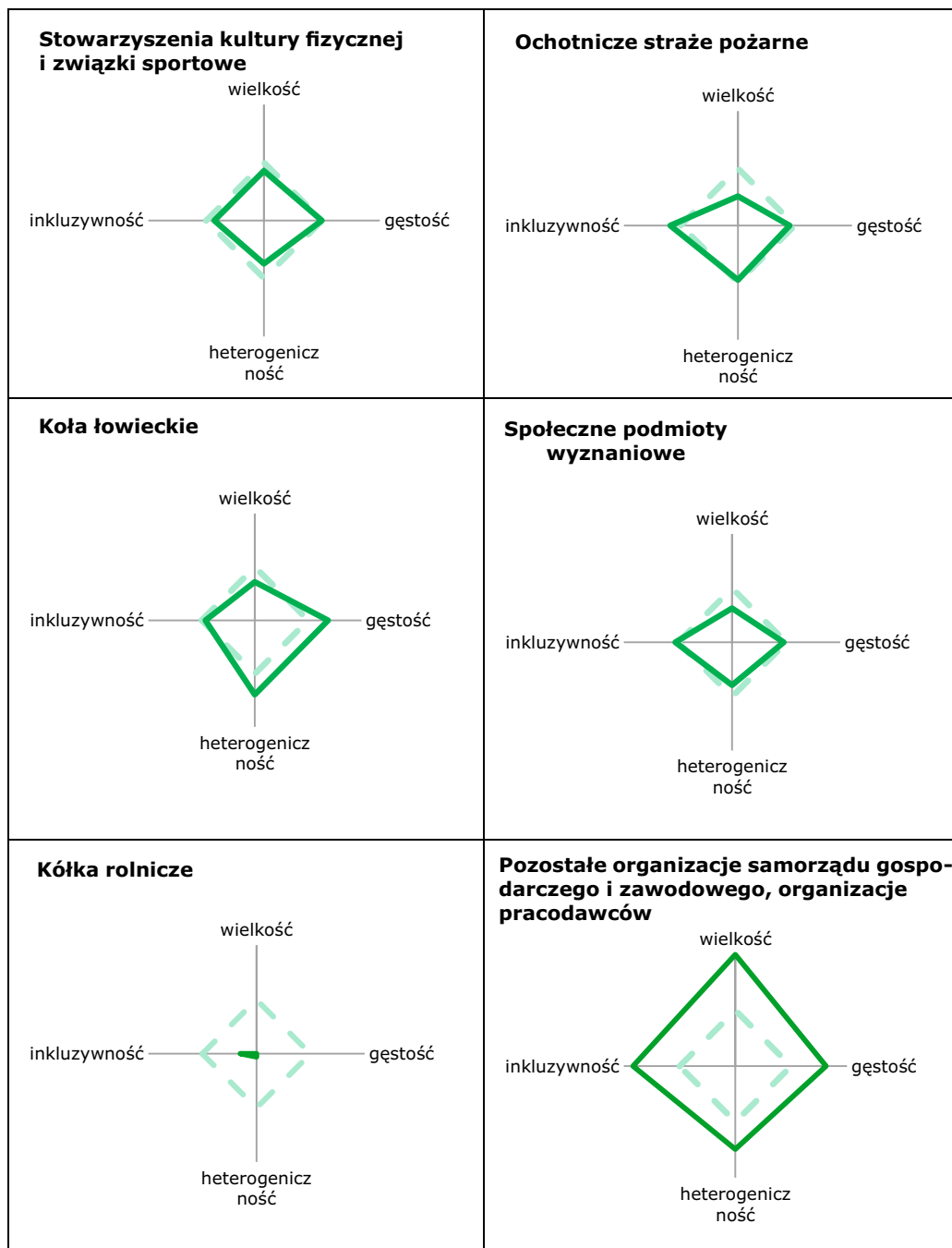
Na wykresie 5.6 przerywaną linią oznaczono przeciętny poziom poszczególnych wymiarów kapitału społecznego sektora non-profit, zaś linią ciągłą - ich poziom dla danego rodzaju organizacji.

Najbardziej zróżnicowanym wymiarem była wielkość sieci, a więc liczba podmiotów, z którymi współpracowały badane organizacje. Wskaźnik ten najwyższą wartość osiągnął dla organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego oraz organizacji pracodawców bez, kółek rolniczych, a także dla typowych stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych oraz fundacji, zaś zdecydowanie poniżej przeciętnej kształtował się dla kółek rolniczych, ochotniczych straży pożarnych, społecznych podmiotów wyznaniowych i kół łowieckich.

Wykres 5.6. Poziom czterech wymiarów kapitału społecznego według rodzaju organizacji w 2013 r.

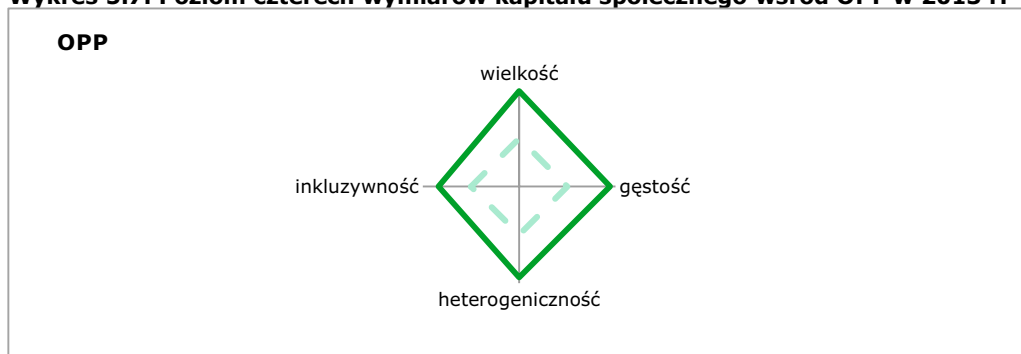

Kolejnymi analizowanymi wymiarami kapitału społecznego są gęstość, czyli częstotliwość kontaktów w sieci oraz heterogeniczność, która oznacza zróżnicowanie partnerów współpracy. Niskim poziomem gęstości charakteryzowały się kółka rolnicze,

natomiast wysokim - pozostałe organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego oraz pracodawców, a także koła łowieckie. Te dwie grupy charakteryzowała także najwyższa heterogeniczność połączeń.

Z kolei kapitał społeczny tworzony przez społeczne podmioty wyznaniowe charakteryzował się zdecydowanie najmniejszą inkluzywnością, czyli najmniejszą skłonnością do współpracy z podmiotami spoza sektora non-profit.

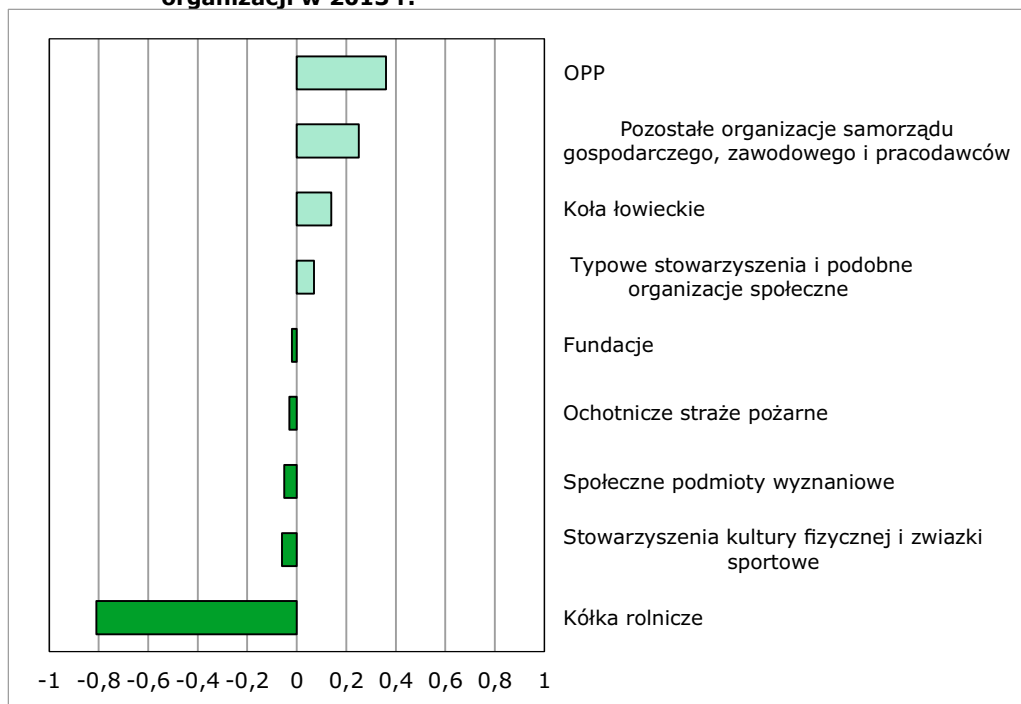
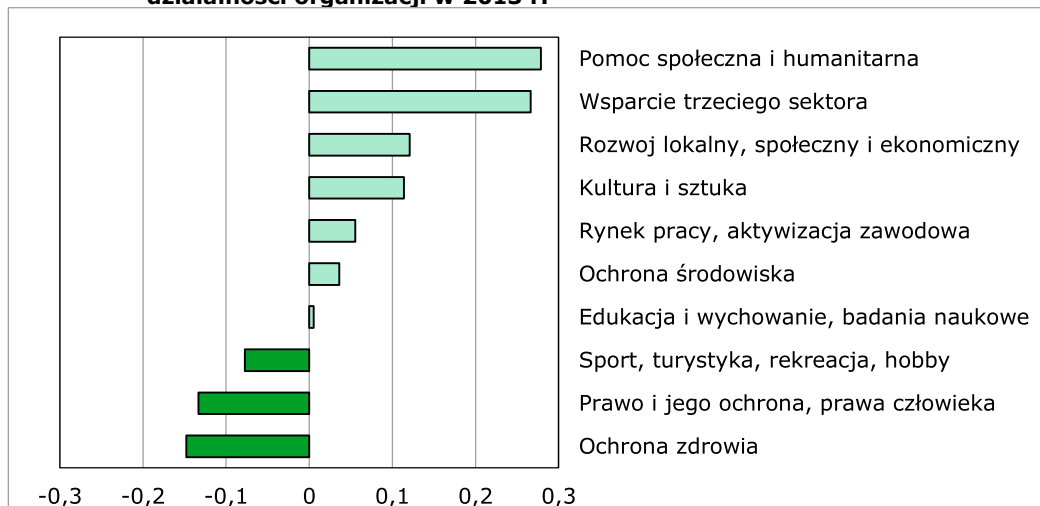
Wykres 5.7. Poziom czterech wymiarów kapitału społecznego wśród OPP w 2013 r.

Na szczególną uwagę zasługują podmioty posiadające status organizacji pożytku publicznego (OPP). W tej zbiorowości we wszystkich 4 wymiarach wskaźniki były wyraźnie wyższe nie tylko od średnich dla badanego sektora non-profit, ale również w przypadku każdego z analizowanych wcześniej rodzajów organizacji. OPP współpracowały z ponadprzeciętną liczbą partnerów, ich współpraca wyróżniała się wyższą gęstością, tj. częstością kontaktów, a jednocześnie dobór partnerów był najbardziej różnorodny. Gdy wszystkie 4 wymiary kapitału społecznego ujęte zostaną w jeden wskaźnik²¹, przewaga OPP nad innymi rodzajami organizacji staje się jeszcze bardziej widoczna.

Oprócz organizacji pożytku publicznego (0,37) ponadprzeciętne wartości syntetycznego wskaźnika kapitału społecznego osiągnęły jeszcze organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców z wyłączeniem kółek rolniczych (0,25), koła łowieckie (0,14) oraz typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, dla których wartość wskaźnika syntetycznego była ponad 5-krotnie niższa niż dla OPP. Najbliższą średniej dla wszystkich organizacji wartość wskaźnika osiągnęły fundacje (-0,02), nieco niższy poziom kapitału społecznego miały ochotnicze straże pożarne (-0,03). Zdecydowanie najniższym poziomem syntetycznego wskaźnika kapitału społecznego charakteryzowały się kółka rolnicze (-0,81).

²¹ Konstrukcję wskaźnika syntetycznego przedstawiono na stronie 118.

Wykres 5.8. Poziom syntetycznego wskaźnika kapitału społecznego według rodzaju organizacji w 2013 r.**Wykres 5.9 Poziom syntetycznego wskaźnika kapitału społecznego według dziedzin działalności organizacji w 2013 r.**

Zmienną zdecydowanie mniej różnicującą analizowaną zbiorowość pod względem kapitału społecznego jest wskazywana przez organizacje najważniejsza dziedzina działalności statutowej. Najwyższy poziom syntetycznego wskaźnika osiągnęły organizacje zajmujące się pomocą społeczną i humanitarną (0,28), a następnie wsparciem innych

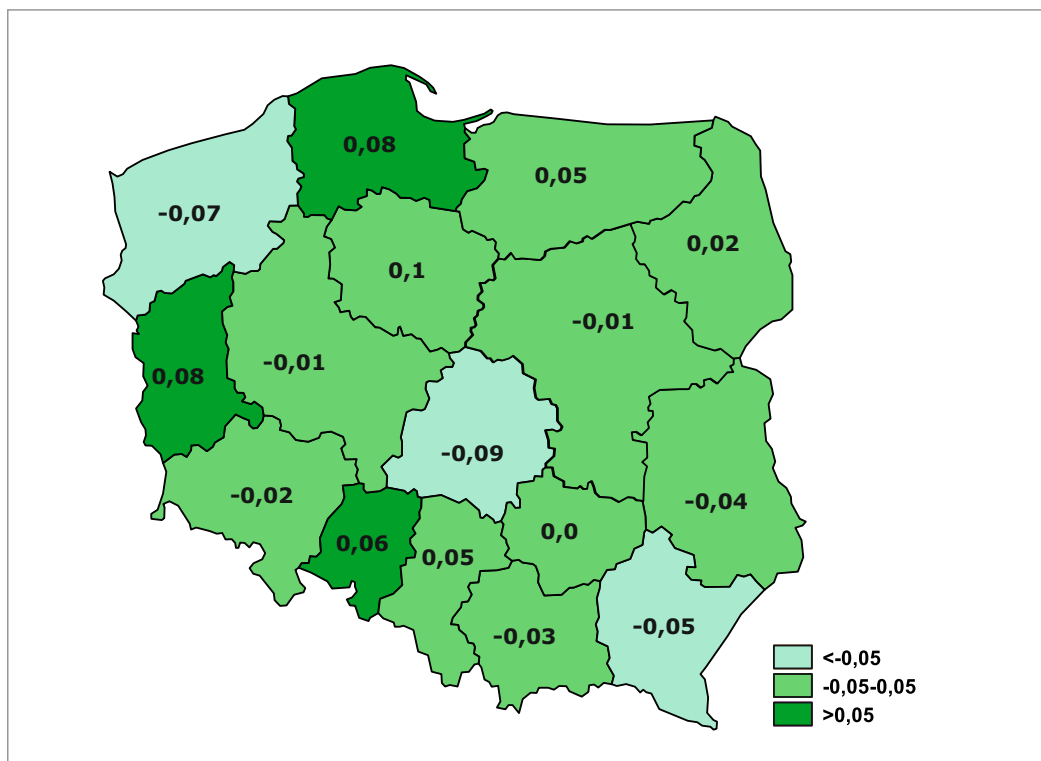
organizacji (0,27), natomiast najniższy - ochroną zdrowia (-0,15) oraz prawem i jego ochroną (-0,13).

Wpływ na kooperację badanych organizacji miał także rodzaj działalności prowadzonej przez organizacje. Wyższy niż średni poziom wskaźnika kapitału społecznego odnotowano dla organizacji, które równocześnie prowadziły odpłatną działalność statutową i działalność gospodarczą (0,52). Najniższą wartość wskaźnik przyjmował dla organizacji prowadzących wyłącznie nieodpłatną działalność statutową.

Umiejscowienie siedziby badanych organizacji nieznacznie wpływa na poziom ich kapitału społecznego. Spośród rodzajów miejscowości, w których organizacje są ulokowane najwyższą wartość syntetycznego wskaźnika kapitału społecznego odnotowano dla organizacji mieszczących się w miastach (0,11) z wyłączeniem miast na prawach powiatu.

Podobnie niewielki wpływ ma województwo, w którym organizacja ma siedzibę. Wskaźnik kapitału społecznego organizacji trzeciego sektora według województw maksymalną wartość osiągnął dla województwa kujawsko-pomorskiego (0,1), minimalną zaś dla województwa łódzkiego (-0,09). Zbliżonym do średniej wskaźnikiem kapitału społecznego charakteryzowały się województwa: mazowieckie, wielkopolskie (po -0,01) oraz podlaskie (0,02). Należy zauważyć, że organizacje mające swoje siedziby w Warszawie także charakteryzują się zbliżonym do średniej poziomem kapitału społecznego (-0,01).

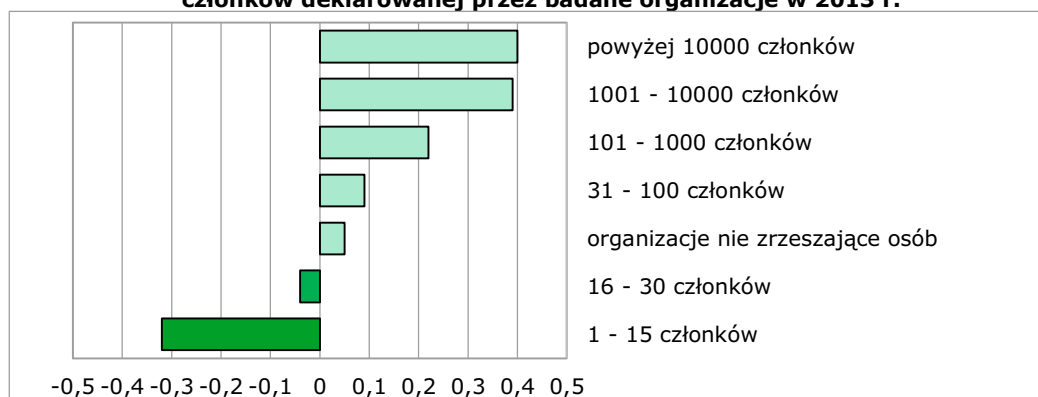
Mapa 5.1. Poziom syntetycznego wskaźnika kapitału społecznego według województwa, w którym organizacja miała siedzibę w 2013 r.

Istotnym z punktu widzenia poziomu kapitału społecznego jest zasięg działalności organizacji. Na podstawie oceny wartości wskaźnika można stwierdzić, że im szerszy zasięg terytorialny działalności organizacji, tym wyższy poziom kapitału społecznego. Największą wartość wskaźnik ten osiągał w organizacjach, których działalność wykraczała poza granice kraju (0,26). Natomiast organizacje, które działały w najbliższym sąsiedztwie oraz maksymalnie w obrębie gminy charakteryzowały się niskim poziomem kapitału społecznego (-0,44).

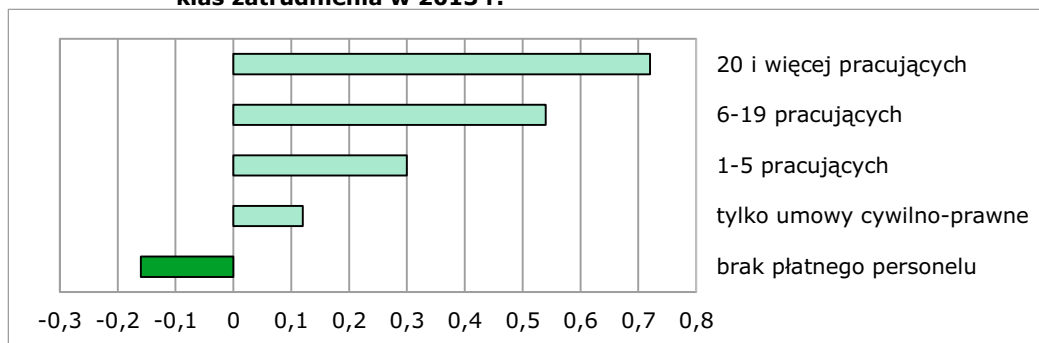
Wartość syntetycznego wskaźnika zdecydowanie najsilniej różnicuje zarówno dysponowanie, jak i poziom posiadanych zasobów ludzkich w badanych organizacjach i chodzi tu zarówno o bazę społeczną, jak i o płatnych pracowników.

Wykres 5.10. Poziom syntetycznego wskaźnika kapitału społecznego według liczby członków deklarowanej przez badane organizacje w 2013 r.

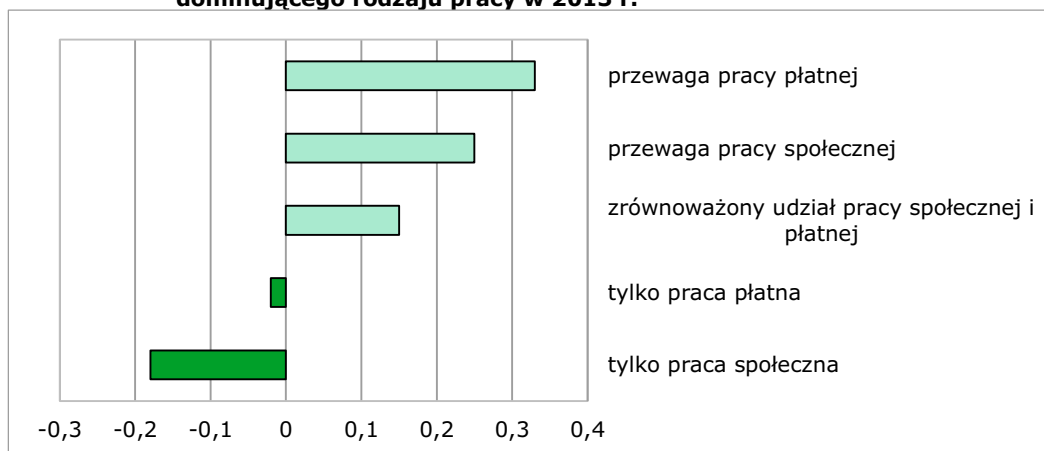

Duże znaczenie ma liczba członków, których zrzeszają poszczególne organizacje. Organizacje członkowskie, do których należy nie więcej niż 30 osób charakteryzowały się niższym niż przeciętny poziomem kapitału społecznego, zaś zrzeszające powyżej 30 osób - wyższym niż przeciętny. Generalnie, im wyższa liczba członków, tym wyższy był poziom kapitału społecznego.

Równie duże znaczenie dla poziomu kapitału społecznego ma wielkość zatrudnienia w organizacjach. Jedynie wśród jednostek niekorzystających z pracy płatnej syntetyczny wskaźnik kapitału społecznego przyjmuje wartość ujemną, natomiast wśród wszystkich organizacji korzystających z pracy płatnej przyjmował on wartości dodatnie i był zdecydowanie wyższy od przeciętnej dla całego sektora. Im wyższa była liczba pracujących osób w organizacjach, tym większy rozmiar i gęstość sieci, a także większa jej heterogeniczność oraz inkluzywność. Spośród analizowanych wymiarów współpracy najmocniej wraz z liczbą zatrudnionych wzrastał wskaźnik wielkości sieci, co świadczy o tym, że większa liczba pracowników pozwalała nawiązywać i utrzymywać relacje z większą liczbą partnerów.

Wykres 5.11. Poziom syntetyczny wskaźnik kapitału społecznego według klas zatrudnienia w 2013 r.

Gdy zestawia się ze sobą oba rodzaje pracy można zweryfikować, który ma większe znaczenie dla tworzenia kapitału społecznego. Ponadprzeciętne wyniki osiągnęły wszystkie grupy, które korzystały z obu rodzajów pracy równocześnie, zaś ujemne wartości takie, które angażowały wyłącznie personel płatny (-0,02) albo tylko wolontariuszy (-0,18).

Wykres 5.12. Poziom syntetyczny wskaźnik kapitału społecznego według dominującego rodzaju pracy w 2013 r.

5.6. Podsumowanie

Aż 90% omawianych organizacji sektora non-profit podejmowało w 2013 r. współpracę z innymi podmiotami, jednak najczęściej współpraca ta miała charakter nieregularny, a ponadto w połowie z nich prowadzona była z nie więcej niż 2 podmiotami, zaś najczęściej tylko z jednym podmiotem.

Zdecydowana większość organizacji współpracowała z sektorem publicznym, głównie z administracją samorządową lub jednostkami jej podległymi - najczęściej po to, żeby pozyskać środki finansowe na działalność. Ponad połowa podmiotów kooperowała

z innymi organizacjami non-profit, najczęściej w celu integracji środowiska lokalnego. Ponadto 1/4 spośród organizacji współpracujących napotykała trudności w tej współpracy.

W celu uchwycenia równocześnie kilku wymiarów kooperacji w sektorze non-profit skonstruowano syntetyczny wskaźnik kapitału społecznego, który uwzględnił liczbę partnerów, częstotliwość kontaktów, różnorodność typów partnerów oraz otwartość na współpracę ponadsektorową. Pozwala on ocenić, że najsilniej potencjał kooperacyjny różnicuje rodzaj organizacji, szczególnie wysoki poziom osiągając wśród organizacji samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców, a wyjątkowo niski wśród kółek rolniczych. Wyraźnie ponadprzeciętnym poziomem kapitału społecznego na poziomie mezo charakteryzowały się: (1) organizacje pożytku publicznego, (2) podmioty zrzeszające powyżej 1 tys. członków, (3) zatrudniające więcej niż 5 pracowników.

CZĘŚĆ III.
USŁUGI SPOŁECZNE

Rozdział 6.

Rola sektora non-profit w dostarczaniu usług społecznych

Niniejszy rozdział został poświęcony usługom społecznym dostarczanym przez wybrane podmioty sektora non-profit - *stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, organizacje samorządu gospodarczego i zawodowego, fundacje oraz społeczne podmioty wyznaniowe*. Dziedzinowy zakres usług będących przedmiotem analizy obejmuje: *edukację, pomoc społeczną¹, integrację społeczno-zawodową, ochronę zdrowia, kulturę oraz sport*. Wskazane dziedziny spełniają główne warunki definicji² usług społecznych opracowanej przez B. Szatur-Jaworską:

- 1) służą bezpośredniemu zaspokojeniu ludzkich potrzeb, a nie wytwarzaniu dóbr materialnych;
- 2) adresatem usług są jednostki i rodziny, choć jakość i dostępność tych usług wpływa także na funkcjonowanie szerszych zbiorowości i grup społecznych,
- 3) mogą być finansowane, organizowane i dostarczane zarówno przez instytucje publiczne, jak i niepubliczne,
- 4) odbiorcy usług otrzymują je bezpłatnie albo za całkowitą lub częściową odpłatnością.

Wybór analizowanych w niniejszym rozdziale dziedzin usług został dokonany w oparciu o rządowy dokument pn. *Strategia Rozwoju Kraju 2020*, w którym zostały one wskazane jako ważne obszary prowadzonej przez państwo polityki, zmierzającej do zabezpieczenia odpowiedniego poziomu spójności społecznej oraz terytorialnej, poprzez odpowiednie działania wspierające dostępność i regulujące standard świadczonych usług³.

W niniejszym opracowaniu tytułowe usługi społeczne przedstawione zostały w dwóch perspektywach, które zostaną opisane w dwu kolejnych podrozdziałach. Pierwsza z nich to perspektywa międzysektorowych porównań pokazujących udział i specyfikę sektora non-profit w zestawieniu z sektorem publicznym⁴ i komercyjnym⁵. Ten rodzaj analizy zmierza do określenia, jak wygląda wkład organizacji pozarządowych i podmiotów wyznaniowych w dostępność wybranych usług dla ludności oraz, na ile usługi jednostek z sektora non-profit odróżniają się od tego samego rodzaju usług dostarczanych przez podmioty z pozostałych dwóch sektorów. W tym obszarze postawiono wiele pytań

¹ Do pomocy społecznej zostały włączone usługi w zakresie wsparcia rodziny i prowadzenia żłobków.

² Opracowano na podstawie ekspertyzy Ryszarda Szarfenberga pt. *Standaryzacja usług społecznych opublikowanej na*

<http://www.wrzos.org.pl/projekt1.18/download/Ekspertyza%20Ryszard%20Szarfenberg.pdf>

³ Uchwała Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kraju 2020 (M.P. 2012 poz. 882), s. 115.

⁴ Definicja operacyjna podziału na sektory znajduje się w rozdziale 7. s. 190.

⁵ Tamże.

dotyczących polityki społecznej przedstawiając sektor non-profit jako odpowiedź na immanentne ograniczenia instytucji państwowych i podmiotów komercyjnych (teoria *state failure* i *market failure* B. Weisbrod-a oraz teoria *contract failure* rozwijana m.in. przez H. Hansmann-a i D. Young-a)⁶. W literaturze przedmiotu nie brakuje też hipotez wskazujących na ograniczenia i niedostatki usług świadczonych przez jednostki non-profit (tzw. *voluntary failure*) i wynikających stąd rekomendacji o potrzebie partnerskiej współpracy między sektorem non-profit a sektorem publicznym⁷. W polskich realiach większość z tych teorii i hipotez pozostaje do dziś niezwyfikowana – głównie ze względu na deficyt opracowań statystycznych poddających analizie usługi społeczne według przekrojów instytucjonalnych⁸.

Należy zaznaczyć, że ze względu na niepełną dostępność danych dla wszystkich trzech sektorów zakres usług społecznych analizowanych w tym podrozdziale został ograniczony do usług zinstytucjonalizowanych, przy czym jako usługi zinstytucjonalizowane przyjęto usługi regularnie świadczone w formach określonych w branżowych ustawach lub rozporządzeniach⁹. W szczególności usługi te świadczone są przez jednostki takie jak szkoły, przychodnie, domy pomocy społecznej, kluby sportowe czy galerie sztuki, które na mocy ustawy o statystyce publicznej lub przepisów branżowych zobowiązane są przekazywać dane o swojej działalności urzędom statystycznym lub innym organom państwa.

Drugą, z wykorzystywanych w tym rozdziale perspektyw, jest perspektywa wewnątrzsektorowa. Obejmuje ona wyłącznie sektor non-profit, ale za to obszar analizowanych usług jest tu znacznie szerszy. Obok podmiotów dostarczających usługi zinstytucjonalizowane, analizą objęto także jednostki świadczące usługi w mniej zinstytucjonalizowanych formach, jak też te, które świadczą swoje usługi nieregularnie czy też jedynie na małą skalę. Takie ujęcie pozwala ocenić nie tylko skalę i zasoby społeczno-ekonomiczne związane ze świadczeniem usług zinstytucjonalizowanych, ale także tych „miękkich” świadczonych w mniej uregulowanych przepisami formach. Chociaż świadczenie właśnie takich „miękkich” usług jest, jak się wydaje, jedną ze specyficznych cech sektora non-profit, to kwestia skali tego typu działalności do tej pory nie była przedmiotem szerszych badań¹⁰. Drugi podrozdział niniejszego tekstu stanowi próbę wypełnienia tej luki.

---

⁶ Zob. np. Salamon, L.M., Hems, L.C., Chinnock, K. *The Nonprofit Sector: For What and for Whom?*, Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, no. 37. Baltimore: The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies, 2000.

⁷ Zob. Salamon, L.M. *Voluntary Failure Theory Correctly Viewed*, in: Anheier, H., K., Ben-Ner, A. (eds.) *The Study of the Nonprofit Enterprise. Theories and Approaches*, Springer Science, Nowy Jork, 2003.

⁸Zob. w opartej na danych statystycznych analizie funkcji usługowej organizacji non-profit w pracy pt. *Społeczne znaczenie sektora non-profit w III RP* (S. Nałęcz, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa, 2003).

⁹ Przez przepisy branżowe należy rozumieć ustawy i rozporządzenia normujące funkcjonowanie podmiotów działających w dziedzinach opisywanych w tym rozdziale, tj. m.in. ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. 2015 r. poz. 163), ustawa z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz. U. 2014 r. poz. 715).

¹⁰ Wyjątkiem są tutaj przeprowadzone we współpracy z GUS badania Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego SAC dotyczące społecznego wymiaru działalności instytucji kościelnych, których wyniki opracował Sadłoń W. w publikacji *Społeczny potencjał parafii - Działalność przyparafialnych organizacji Kościoła katolickiego w Polsce w 2012 r.* <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka->

Niniejsze opracowanie jest pierwszą w polskiej statystyce publicznej próbą szerokiego przedstawienia usługowej funkcji sektora non-profit, chociaż należy zaznaczyć, że w pracach *stricte* naukowych była już podejmowana problematyka świadczenia usług społecznych przez organizacje pozarządowe¹¹, sektor non-profit¹² czy gospodarkę społeczną¹³. Niniejszy rozdział wpisuje się w realizację strategicznych planów rozwoju statystyki publicznej w zakresie analiz usług społecznych¹⁴ oraz sektora non-profit¹⁵. Wykorzystanie różnego rodzaju danych statystycznych zbieranych przez GUS, jak i danych zbieranych dla celów administracyjnych przez ministerstwa lub wojewodów umożliwiło szeroki zakres zawarty w rozdziale analiz. Dane na temat usług zinstytucjonalizowanych w podziale na 3 sektory pochodzą ze sprawozdań branżowych realizowanych przez GUS w zakresie sportu, kultury, szkolnictwa wyższego, pomocy społecznej, zaś w zakresie ochrony zdrowia – także przez Ministerstwo Zdrowia. Dodatkowo na potrzeby trójsektorowych analiz wykorzystano informacje z administracyjnych źródeł danych w dziedzinie edukacji oraz integracji społeczno-zawodowej¹⁶. W celu przeprowadzenia całościowej analizy sektora non-profit w zakresie powiązań zasobów ekonomicznych i społecznych ze świadczeniem zinstytucjonalizowanych i niezinstytucjonalizowanych usług społecznych, wykorzystano dane z realizowanego przez GUS badania na formularzu SOF-1 (sprawozdanie z działalności fundacji, stowarzyszeń i społecznych podmiotów wyznaniowych) dotyczące 2012 r.

6.1. Udział i specyfika sektora non-profit w świadczeniu zinstytucjonalizowanych usług społecznych

Rolę sektora non-profit w świadczeniu zinstytucjonalizowanych usług społecznych, a szczególnie jego znaczenie dla zapewnienia dostępności usług społecznych można syntetycznie przedstawić poprzez udział, jaki mają łącznie organizacje pozarządowe i podmioty wyznaniowe w ogólnej liczbie placówek usługowych określonego rodzaju. Analogicznie można wyliczyć udział sektora non-profit w liczbie osób korzystających z objętych analizą usług w każdej z analizowanych dziedzin. Zakres poddanych analizie zinstytucjonalizowanych usług społecznych przedstawiono w tab. 6.1.

spoleczna-wolontariat/gospodarka-spoeczna-trzeci-sektor/spoleczny-potencjal-parafii-dzialalnosc-przyparafialnych-organizacji-kosciola-katolickiego-w-polsce-w-2012-r-,8,1.html .

¹¹ Zob. np. Janoś-Kresło M. (red.), *Organizacje pozarządowe na rynku usług społecznych w Polsce*, Warszawa: Szkoła Główna Handlowa, 2013.

¹² Zob. np. Håkon Dalby Trættemberg, *Public, For-Profit, and Nonprofit Welfare Institutions in Norway: Distinctive Goals and Steering Mechanisms or Hybridity in a Dominant State*, *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 10/2015; 26(5).

¹³ Zob. np. Goś-Wójcicka K., Nałęcz S., *Działalność stowarzyszeń i fundacji w zakresie aktywizacji zawodowej oraz innych usług społecznych*, w: Grewiński M., Rymśa M. *Polityka aktywizacji w Polsce. Usługi reintegracji w sektorze gospodarki społecznej*, Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP, 2011.

¹⁴ *Kierunki rozwoju polskiej statystyki publicznej do 2017 roku*, Warszawa: GUS, 2012, s. 29.

¹⁵ *Strategia rozwoju badań statystyki publicznej w zakresie trzeciego sektora i kapitału społecznego* przyjęta przez Radę Statystyki 23.10.2009 r.

¹⁶ Dokładny opis źródeł znajduje się w rozdziale metodologicznym s. 189.

Tablica 6.1. Liczba placówek oraz odbiorcy usług według dziedzin usług społecznych w 2014 r.

Dziedzina usług społecznych	Placówki (w tys.)	Odbiorcy usług (w mln)
Sport (kluby sportowe)¹⁷	7,2	0,5
Integracja społeczna i zawodowa (centra integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej)	0,9	0,04
Pomoc społeczna (stacjonarna pomoc społeczna, placówki wsparcia dziennego, placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej, żłobki i kluby dziecięce)	7,8	0,3
Edukacja (przedszkola, szkoły, uczelnie wyższe)	54,1	6,3
Kultura (instytucje kultury: teatry, galerie, kina, muzea, ośrodki i domy kultury, kluby, świetlice)	6,0	141,7
Ochrona zdrowia (przychodnie, szpitale, hospicja i oddziały opieki paliatywnej, zakłady opiekuńczo-lecznicze, zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze, opieka psychiatryczna)	21,9	8,2 ^a

^a Podana liczba odbiorców nie zawiera porad udzielonych w ambulatoryjnej opiece zdrowotnej.

6.2.1. Zinstytucjonalizowane usługi społeczne w zakresie sportu

Dziedziną usług społecznych, w której obecność sektora non-profit ma charakter dominujący jest sport. Prawie 99% wszystkich podmiotów świadczących usługi społeczne w zakresie sportu należy do sektora non-profit. Tak duża reprezentacja tej grupy podmiotów była związana z tym, że działalność w zakresie sportu była prowadzona głównie przez kluby sportowe¹⁸, które najczęściej mają formę prawną stowarzyszeń. Mniej liczebnymi placówkami prowadzącymi działalność usługową w zakresie sportu są jednostki organizacyjne samorządu terytorialnego (sektor publiczny) oraz spółki prawa handlowego (sektor komercyjny). Choć należy przypuszczać, że w sektorze komercyjnym był większy odsetek klubów sportowych o najwyższym potencjale niż w sektorze non-profit.

Tablica 6.2. Struktura odbiorców oraz wybrane wskaźniki usług świadczonych przez kluby sportowe według sektorów

	Ogółem	Sektor publiczny	Sektor non-profit	Sektor komercyjny
struktura jednostek	100%	0%	99%	1%
struktura odbiorców usług¹⁹	100%	0,3%	96%	3%
liczba odbiorców usług na 1 placówkę	72	210	70	154
liczba personelu^a na 1 placówkę	5	13	5	16
liczba odbiorców usług na 1 pracownika	15	16	16	9

^a osoby wykazane przez kluby w sprawozdaniach KFT-1 niezależnie od tego czy pracowały odpłatnie czy społecznie i niezależnie od wymiaru czasu pracy

¹⁷ Zostały wybrane tylko kluby sportowe prowadzące działalność gospodarczą lub o zasięgu ogólnopolskim zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Na potrzeby tego opracowania przez odbiorców usług sportowych należy rozumieć ćwiczących w klubach i zawodników zarejestrowanych w polskim lub okręgowym związku sportowym. Do tej liczby nie włączono np. kibiców i widzów imprez sportowych.

Średnia liczba odbiorców zinstytucjonalizowanych usług społecznych w jednostkach non-profit była niższa niż w podmiotach z innych sektorów i wyniosła 70 osób. W placówkach komercyjnych osób korzystających z usług było średnio ponad 2-krotnie więcej, a w placówkach publicznych - 3-krotnie więcej. Liczebność personelu (w tym także osób pracujących społecznie) w jednostkach świadczących usługi w zakresie sportu, różniła się istotnie pomiędzy typami podmiotów. Podmioty sektora non-profit w stosunkowo niedużym stopniu korzystały z fachowej kadry szkoleniowej, medycznej czy administracyjnej i w ich przypadku średnia liczba personelu wynosiła 5 osób, podczas gdy w placówkach sektora publicznego i sektora komercyjnego była 3-krotnie wyższa. Średnia liczba ćwiczących przypadająca na 1 członka personelu w placówkach sektora non-profit była zbliżona do średniej w placówkach sektora publicznego (średnia liczba odbiorców usług na 1 członka personelu wyniosła po 16 w klubach sportowych non-profit i placówkach publicznych). Na tym tle zdecydowanie wyróżniały się kluby sportowe sektora komercyjnego, gdzie liczba ćwiczących przypadających na jednego pracownika była prawie dwukrotnie mniejsza (9 odbiorców usług).

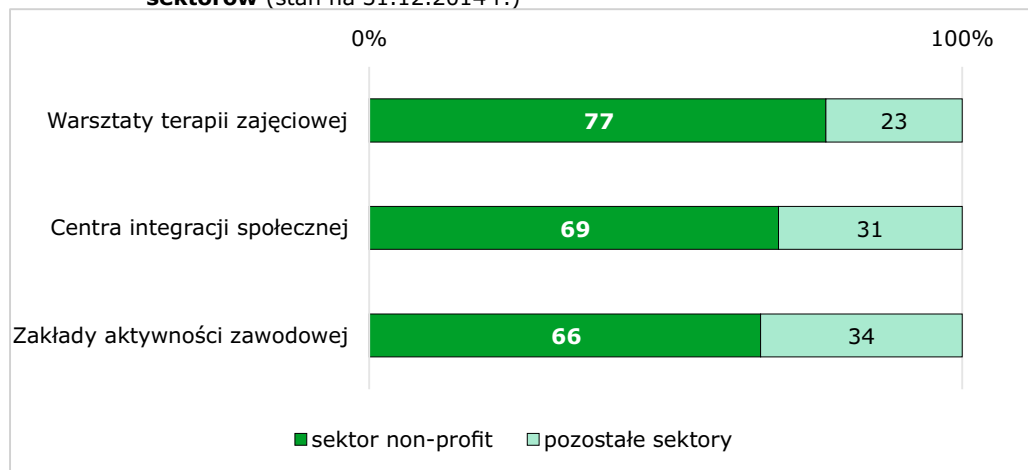
6.1.2. Zinstytucjonalizowane usługi społeczne w zakresie integracji społeczno-zawodowej²⁰

Drugą dziedziną, co do wielkości udziału placówek non-profit jest integracja społeczno-zawodowa, tj. 75% działających w tej dziedzinie placówek było prowadzonych przez podmioty non-profit. Następnie 21% jednostek należało do sektora publicznego, a tylko 4% do sektora komercyjnego. W 2014 r. aktywną działalność prowadziły 904 jednostki integracji społeczno-zawodowej ogółem. Najbardziej dostępną formą tych usług były warsztaty terapii zajęciowej, których na terenie całego kraju znajdowało się 691, stanowiąc zarazem 76% wszystkich podmiotów z omawianej grupy placówek integracji społecznej i zawodowej. Wśród nich, zdecydowana większość prowadzona była przez sektor non-profit (77% tj. 534 warsztaty). Kolejną pod względem liczebności grupę stanowiły centra integracji społecznej (125), które miały 14% udział wśród podmiotów prowadzących usługi integracji społeczno-zawodowej. Również w tej grupie dominującym organizatorem były podmioty non-profit (69%). Zakłady aktywności zawodowej były najmniej liczny typ placówek integracji społecznej i zawodowej (10% wszystkich jednostek działających w tej dziedzinie). W skali kraju działało tylko 88 takich placówek, z czego zakłady prowadzone przez podmioty non-profit stanowiły 66%.

---

²⁰ Ze względu na ograniczoną dostępność danych, w zakresie zmiennych odnoszących się do liczby odbiorców usług i pracowników opisywanych tutaj placówek świadczących usługi w zakresie integracji społeczno-zawodowej, nie było możliwe przeprowadzenie analizy wskaźników opartych na tych zmiennych w podziale na 3 sektory.

Wykres 6.1. Struktura sektorowa jednostek świadczących zinstytucjonalizowane usługi społeczne w zakresie integracji społecznej i zawodowej według sektorów (stan na 31.12.2014 r.)

6.1.3. Zinstytucjonalizowane usługi społeczne w zakresie pomocy społecznej²¹

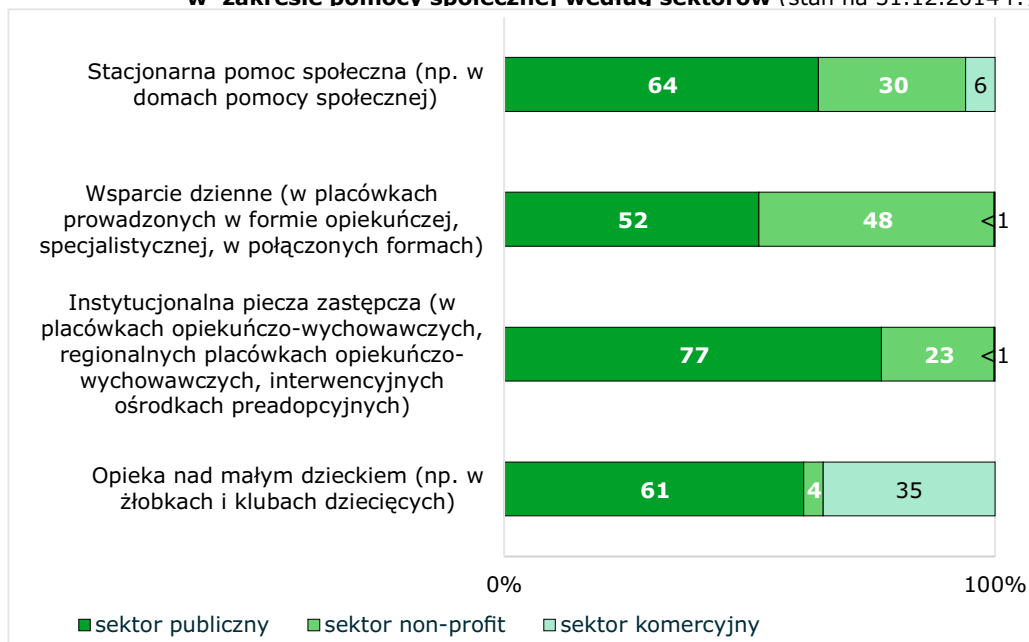
W dziedzinie pomocy społecznej udział sektora non-profit mierzony liczbą odbiorców usług był mniejszy od udziału, jaki miały jednostki sektora publicznego, ale jednocześnie był to odsetek większy niż w przypadku sektora komercyjnego (odpowiednio 28%, 61% i 11%). Analizując rzecz bardziej szczegółowo można stwierdzić, że największy odsetek jednostek non-profit występował wśród placówek wsparcia dziennego (48%), przy czym istotną rolę odgrywały tutaj podmioty wyznaniowe, na które przypadła co czwarta osoba obsługiwana przez placówki sektora non-profit (12%).

Mniejszy, ale również znaczący odsetek podmiotów sektora non-profit stwierdzono też w zakresie odbiorców usług zakładów stacjonarnej pomocy społecznej (30%) oraz instytucjonalnej pieczy zastępczej (23%). W tych dziedzinach znaczenie podmiotów wyznaniowych w ramach sektora non-profit było jeszcze większe, gdyż co druga osoba korzystająca z omawianych rodzajów usług sektora non-profit była obsługiwana przez społeczne podmioty wyznaniowe (odpowiednio 14% i 11%).

Najmniejszy udział sektor non-profit miał w zakresie usług świadczonych przez żłobki i kluby dziecięce – w tym przypadku tylko 4% ogółu wychowanków znajdowało się w placówkach sektora społecznego. Warto odnotować, że był to jedyny rodzaj zinstytucjonalizowanych usług pomocy społecznej, w którym sektor non-profit znalazł się na ostatnim miejscu, a co więcej jego udział był 9-krotnie mniejszy niż sektora komercyjnego.

²¹ Do pomocy społecznej zostały włączone usługi w zakresie wsparcia rodziny i prowadzenia żłobków.

Wykres 6.2. Struktura sektorowa zinstytucjonalizowanych usług społecznych w zakresie pomocy społecznej według sektorów (stan na 31.12.2014 r.)

Dostępne dane o liczbie odbiorców usług i liczbie miejsc w analizowanych placówkach pomocy społecznej pozwoliły na wyliczenie wskaźników obrazujących zróżnicowanie skali działania oraz poziomu wykorzystania miejsc w średniej placówce danego rodzaju w zależności od sektora (tab. 6.3). Na podstawie średniej liczby odbiorców usług przypadających na jedną instytucję można stwierdzić, że placówki niepubliczne są najczęściej mniejsze niż analogiczne instytucje sektora publicznego, przy czym placówki komercyjne są najczęściej nieco mniejsze niż placówki non-profit. Prawidłowość ta dotyczy zwłaszcza żłobków i klubów dziecięcych oraz domów pomocy społecznej, a w mniejszym stopniu – placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej. Także poziom wykorzystania miejsc oferowanych przez jednostki pomocy społecznej był największy wśród instytucji sektora publicznego (blisko 100%), z wyjątkiem placówek wsparcia dziennego. W jednostkach sektora non-profit i sektora komercyjnego osiągał na ogół nieco niższy poziom (ok. 90%), a jedynie w przypadku żłobków i klubów dziecięcych wskaźnik wykorzystania miejsc wyniósł dla obu tych sektorów odpowiednio 81% i 83%.

Tablica 6.3. Wybrane wskaźniki usług świadczonych w zakresie pomocy społecznej według sektorów (stan na 31.12.2014 r.)

	Ogółem	Sektor publiczny	Sektor non-profit			Sektor komercyjny
			Ogółem	stowarzyszenia, fundacje itp.	podmioty wyznaniowe	
stacjonarna pomoc społeczna (np. domy pomocy społecznej)						
liczba odbiorców usług na 1 placówkę	63	85	49	47	51	26
liczba odbiorców usług na 1 miejsce	0,95	0,97	0,91	0,89	0,93	0,87
placówki wsparcia dziennego						
liczba odbiorców usług na 1 placówkę	26	23	31	31	29	24
liczba odbiorców usług na 1 miejsce	0,87	0,82	0,93	0,93	0,92	0,81
Placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej						
liczba odbiorców usług na 1 placówkę	18	19	16	15	17	21
liczba odbiorców usług na 1 miejsce	0,99	1	0,94	0,94	0,95	0,95
żłobki i kluby dziecięce						
liczba odbiorców usług na 1 placówkę	32	67	19	18	28	17
liczba odbiorców usług na 1 miejsce	0,92	0,99	0,81	0,8	0,91	0,83

6.1.4. Zinstytucjonalizowane usługi społeczne w zakresie edukacji

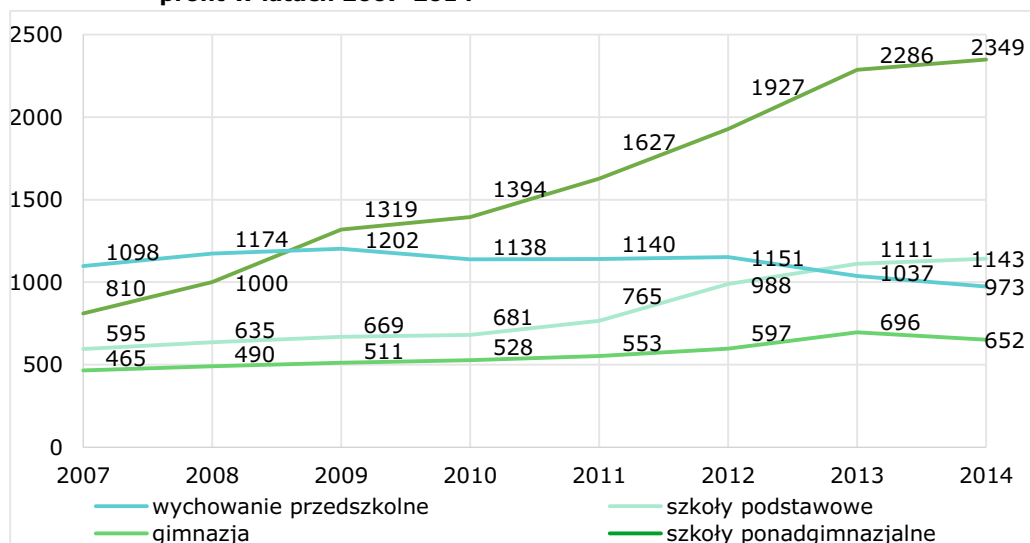
Udział sektora non-profit w łącznej liczbie wszystkich uczelni, szkół i przedszkoli był najniższy spośród analizowanych sektorów. W dziedzinie edukacji, organizacje pozarządowe i podmioty wyznaniowe prowadziły razem 10% wszystkich placówek oświatowych (odpowiednio 8% i 2%), zaś ich udział w liczbie odbiorców usług wyniósł tylko 4% (odpowiednio 3% oraz 1%). Na pierwszym miejscu znajdowały się instytucje publiczne (75% ogółu placówek i 85% odbiorców usług), z przewagą placówek prowadzonych przez samorząd terytorialny, a jednostki komercyjne zajmowały drugie miejsce (16% placówek i 12% odbiorców usług).

Dostępne dane o liczebności placówek edukacyjnych za lata 2007-2014 pozwalają zaobserwować powolne zwiększanie znaczenia podmiotów spoza sektora publicznego, w tym z sektora non-profit. Poniższy wykres prezentuje kształtowanie się liczby placówek oświatowych prowadzonych przez sektor społeczny w latach 2007-2014. Wyraźną tendencją był znaczny i systematyczny wzrost liczebności placówek zaliczanych do wychowania przedszkolnego, tj. potrojenie ich liczby w okresie 2007-2014 r. Podobną

tendencję można było wyróżnić w przypadku szkół podstawowych. W tej grupie na przestrzeni lat 2007-2014 liczba jednostek non-profit wzrosła ponad dwukrotnie, co wynika także z przejmowania małych, wiejskich szkół publicznych przez organizacje pozarządowe i podmioty wyznaniowe. Spadek liczby placówek prowadzonych przez podmioty non-profit możemy zaobserwować w przypadku szkół ponadgimnazjalnych, których to liczba zaczęła spadać w 2013 r. Sytuację tę można powiązać z ogólnym zmniejszeniem się liczby szkół ponadgimnazjalnych, w tym policealnych, w związku z niższym demograficznym. Tendencja zmiany liczebności szkół ponadgimnazjalnych, w tym policealnych, kształtowała się wśród szkół non-profit w sposób podobny do szkół prowadzonych przez administrację publiczną.

Wykres 6.3. Dynamika liczby placówek oświatowych prowadzonych przez sektor non-profit w latach 2007-2014^a

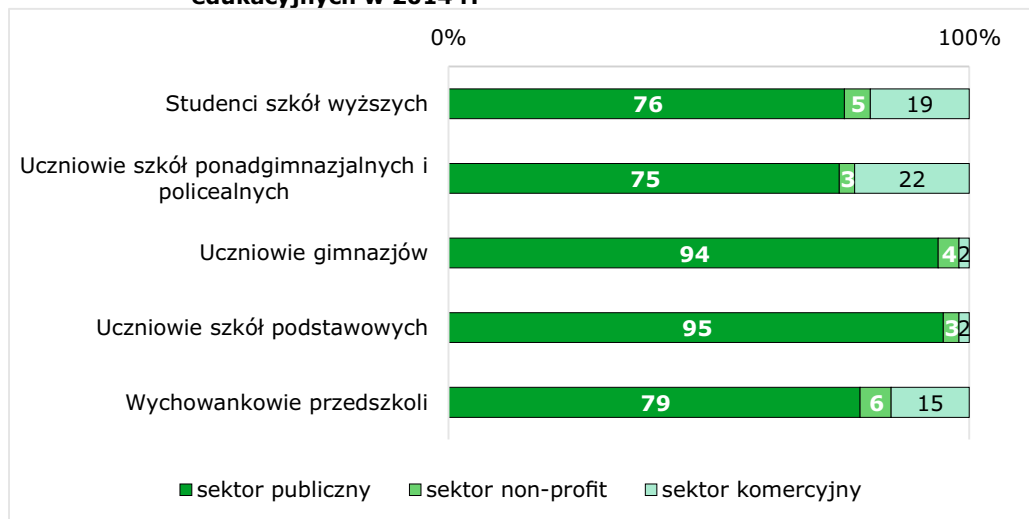
^a Brak przedstawienia dynamiki liczby szkół wyższych przez wzgląd na niedostępność danych.

Największy udział w świadczeniu usług edukacyjnych miały podmioty sektora publicznego. W zależności od typu placówek, odsetek liczby odbiorców usług z tego sektora był różny. Najbardziej zdominowanym przez sektor publiczny typem placówek były szkoły podstawowe i gimnazja, gdzie odpowiednio 95% i 94% wszystkich uczniów uczęszczało do placówek sektora publicznego.

Organizacje pozarządowe i podmioty wyznaniowe najwyższy udział miały wśród dostawców usług w zakresie wychowania przedszkolnego oraz szkolnictwa wyższego. W 2014 r. ponad 6% wychowanków przedszkoli korzystało z usług tej grupy podmiotów, zaś na poziomie szkolnictwa wyższego – było to ponad 5% studentów, podczas gdy w analogicznych placówkach prowadzonych przez podmioty publiczne udziały były znacznie wyższe (odpowiednio 79% i 76%). Z kolei udział podmiotów non-profit w innego rodzaju zinstytucjonalizowanych usługach edukacyjnych można już uznać za mało znaczący. Na poziomie szkolnictwa gimnazjalnego i podstawowego sektor non-profit miał wprawdzie nieco więcej uczących się (4% gimnazjalistów i 3% uczniów szkół podstawowych) niż sektor komercyjny (odpowiednio 2% i 2%). Zbliżony wskaźnik

charakteryzował uczniów szkół ponadgimnazjalnych oraz policealnych sektora non-profit (3%). Na tle placówek sektora komercyjnego oraz publicznego, wartość ta była niewielka (odpowiednio 22%, 75%).

Wykres 6.4. Struktura sektorowa odbiorców zinstytucjonalizowanych usług edukacyjnych w 2014 r.

Podobnie jak w wielu innych dziedzinach zinstytucjonalizowanych usług społecznych, najwięcej odbiorców na jedną placówkę edukacyjną miały instytucje publiczne. W edukacji dotyczyło to wszystkich rodzajów placówek począwszy od przedszkoli. Z kolei placówki prowadzone przez podmioty non-profit były na ogół znacznie mniejsze od placówek publicznych. W przypadku placówek przedszkolnych średnia liczba odbiorców usług była tu dwukrotnie mniejsza niż w placówkach publicznych, w przypadku szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, w tym policealnych – różnica międzysektorowa była trzykrotna, a na poziomie szkół wyższych – prawie ośmiokrotna. Skala działalności średniej jednostki sektora społecznego, bardziej niż do sektora publicznego była zbliżona do innych placówek niepublicznych prowadzonych przez spółki lub osoby fizyczne, aczkolwiek na ogół te ostatnie miały nieco więcej odbiorców usług, a w przypadku szkół ponadgimnazjalnych, w tym policealnych, było to nawet dwukrotnie więcej. Wyjątkiem były gimnazja, gdzie okazało się, że szkoły tego typu prowadzone przez podmioty non-profit mają średnią liczbę uczniów na wyższym poziomie niż jednostki komercyjne.

Tablica 6.4. Wybrane wskaźniki zinstytucjonalizowanych usług edukacyjnych według sektorów w 2014 r.

	Ogółem	Sektor publiczny	Sektor non-profit			Sektor komercyjny
			Ogółem	w tym		
				stowarzyszenia, fundacje itp.	podmioty wyznaniowe	
szkoły wyższe						
liczba odbiorców usług na 1 placówkę	3378	8411	1108	1000	1630	1209
liczba odbiorców usług na 1 nauczyciela akademickiego	15	13	20	29	11	30
szkoły ponadgimnazjalne i policealne						
liczba odbiorców usług na 1 placówkę	151	182	63	60	84	115
liczba odbiorców usług na 1 nauczyciela	14	12	13	13	9	36
gimnazja						
liczba odbiorców usług na 1 placówkę	143	158	74	57	133	50
liczba odbiorców usług na 1 nauczyciela	11	11	10	9	11	10
szkoły podstawowe						
liczba odbiorców usług na 1 placówkę	170	185	62	54	146	74
liczba odbiorców usług na 1 nauczyciela	13	13	8	8	11	10
wychowanie przedszkolne						
liczba odbiorców usług na 1 placówkę	57	64	32	25	61	44
liczba odbiorców usług na 1 nauczyciela	14	14	14	15	13	11

Kolejnym ważnym wskaźnikiem, pozwalającym opisać specyfikę działalności poszczególnych kategorii szkół, uczelni czy przedszkoli, jest liczba uczących się przypadająca na jednego zatrudnionego nauczyciela bądź, jak w przypadku szkół wyższych, pracownika naukowego. Można zakładać, że wskaźnik określa kosztochłonność i zarazem jakość świadczonej usługi – im mniejszej liczbie uczniów poświęca uwagę dany nauczyciel, tym większy średni koszt nauki, ale też nauczyciel więcej czasu będzie miał dla przeciętnego ucznia, co pozwala zwiększać edukacyjne i wychowawcze oddziaływanie szkoły. W przypadku placówek non-profit takie właśnie wyraźnie zwiększone oddziaływanie na

uczniów, a zarazem wysoką kosztochłonność wiążącą się z najniższą spośród innych sektorów liczbą uczniów przypadającą na jednego nauczyciela stwierdzono w przypadku szkół podstawowych, szczególnie tych prowadzonych przez stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (8 uczniów na nauczyciela, podczas gdy w szkołach publicznych było to 13 a w szkołach sektora komercyjnego - 10). W szkołach ponadgimnazjalnych, w tym policealnych, liczba uczniów przypadająca na jednego nauczyciela w placówkach non-profit (13) zbliżona była do sektora publicznego (12), podczas gdy dla sektora komercyjnego wynosiła aż 36. W przypadku gimnazjów praktycznie nie było różnic między sektorami (placówki niepubliczne miały tylko nieznacznie niższe wskaźniki niż placówki publiczne).

W zakresie wychowania przedszkolnego sektor non-profit miał identyczną wartość wskaźnika jak sektor publiczny, ale wyższą niż sektor komercyjny. Wskaźnik uzyskany przez placówki non-profit stanowił wypadkową z różnych form usług takich, przy których zatrudniano więcej nauczycieli wychowania przedszkolnego niż w sektorze publicznym (np. przedszkola prowadzone przez podmioty wyznaniowe), jak też z usług świadczonych w ramach alternatywnych form wychowania przedszkolnego, których specyfiką była dostępność dla ludności wiejskiej oraz mniejszy wymiar czasowy i znacznie mniejsze zatrudnienie²². Z kolei usługi wychowania przedszkolnego świadczone przez podmioty komercyjne częściej obejmowały szeroki zakres usług (dużo godzin, różnorodne zajęcia) i wymagały w związku z tym więcej wyspecjalizowanej kadry nauczycielskiej.

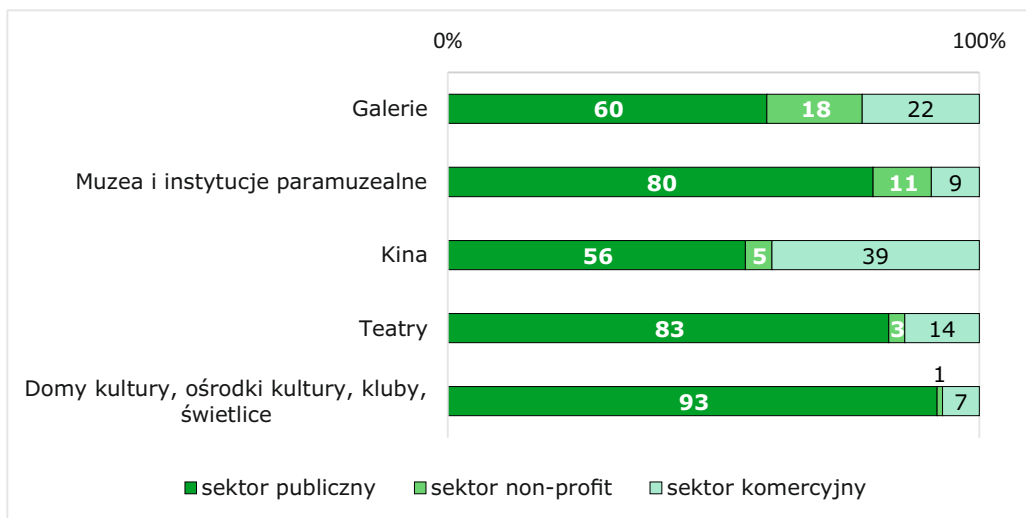
6.1.5. Zinstytucjonalizowane usługi społeczne w zakresie kultury

W zakresie zinstytucjonalizowanych usług kulturalnych największy udział zarówno w liczbie placówek je świadczących, jak i osób z nich korzystających miał sektor publiczny (odpowiednio 86% i 68%). Kolejnym, co do udziału, był sektor komercyjny (11% ogółu placówek i 29% ogółu odbiorców usług²³), zaś podmioty non-profit miały najmniejszy udział (3% placówek i 3% odbiorców usług). Znaczenie sektora społecznego, jako świadczeniodawcy usług kulturalnych, było jednak wyraźnie zróżnicowane w zależności od rodzaju świadczonych usług. Największy udział podmiotów non-profit występował w zakresie działalności wystawienniczej. Wśród galerii sztuki funkcjonowało 18% jednostek należących do sektora non-profit, a 10% spośród ogółu zwiedzających odwiedziło właśnie tego typu placówki non-profit.

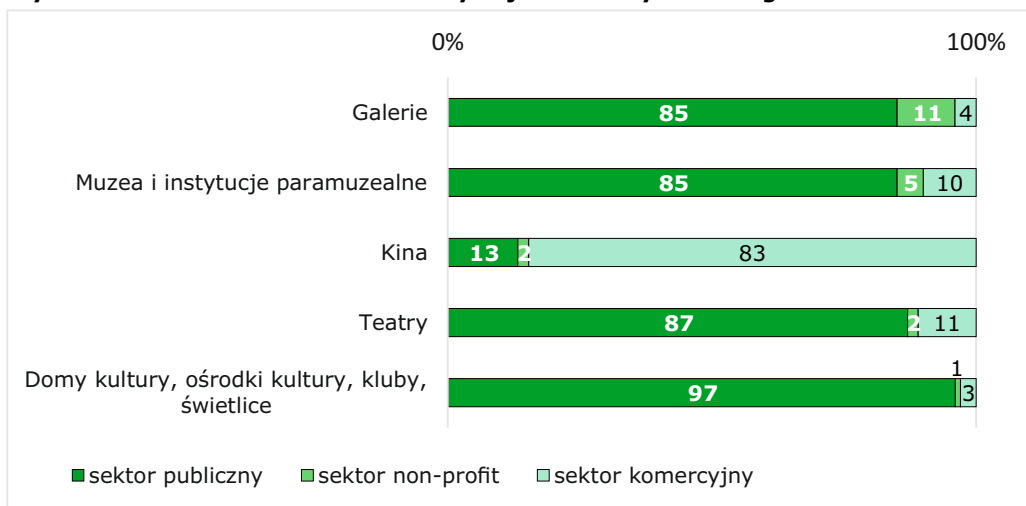
---

²² Na stosunkowo wysoką liczbę przedszkolaków przypadającą na jednego nauczyciela wychowania przedszkolnego w placówkach non-profit wpływa niewątpliwie fakt, że znaczna część usług przedszkolnych dostarczana jest przez organizacje pozarządowe w formie punktów lub zespołów przedszkolnych, które działają przez 2-3 krotnie mniejszą liczbę godzin w tygodniu niż typowe przedszkola i w prowadzeniu zajęć mogą korzystać z pomocy rodziców. Powoduje to możliwość pracy tego samego nauczyciela w więcej niż jednej placówce wychowania przedszkolnego a tym samym może zwiększać wskaźnik liczby przedszkolaków przypadających na jednego nauczyciela.

²³ Przez odbiorców usług kulturalnych na potrzeby niniejszej publikacji należy rozumieć widzów, zwiedzających i uczestników imprez kulturalnych.

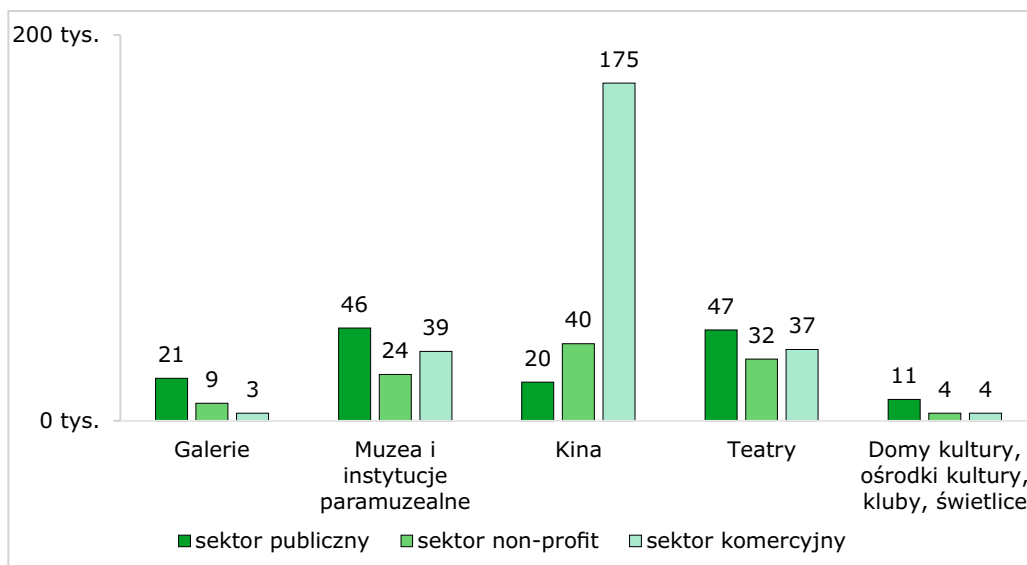
Wykres 6.5. Struktura instytucji kultury świadczących usługi kulturalne według sektorów w 2014 r.

Drugim, co do znaczenia sektora społecznego, rodzajem placówek były muzea i instytucje paramuzealne (11% ogółu placówek i 5% wszystkich zwiedzających). Zauważalna była także obecność podmiotów non-profit wśród kin (5%), ale już udział wśród widzów był znacznie skromniejszy (2%). Taki sam, marginalny udział w widowni (2%) miał sektor społeczny w zakresie działalności artystycznej i rozrywkowej prowadzonej w formie teatrów; notabene tylko 3% teatrów działało jako podmioty non-profit. Najmniejszy, zaledwie śladowy udział instytucji pozarządowych, stwierdzono w zakresie usług świadczonych przez domy kultury, ośrodki kultury, kluby i świetlice - było to zaledwie 0,4% placówek i 0,1% ogółu osób korzystających.

Wykres 6.6. Struktura odbiorców instytucji kulturalnych według sektorów w 2014 r.

Podobnie jak w przypadku innych dziedzin, uwidocznione na powyższych wykresach dane dla każdego z wyszczególnionych rodzajów usług kulturalnych pokazują, że udział sektora non-profit w liczbie odbiorców usług był zawsze mniejszy niż udział w liczbie placówek świadczących usługi. Oznacza to, że skala działalności podmiotów non-profit mierzona liczbą widzów czy zwiedzających przypadających na jedną placówkę była mniejsza wśród placówek sektora społecznego niż średnia dla zbiorowości, w skład której wchodzi wszystkie 3 sektory. Odwrotna sytuacja miała miejsce w sektorze publicznym – tam prawie zawsze udział w liczbie osób korzystających z usług był większy niż odsetek liczby placówek świadczących daną usługę. Jedynym wyjątkiem były kina. W tym rodzaju usług sektor publiczny miał najniższą średnią liczbę widzów ustępując nie tylko wielkim komercyjnym multipleksom, ale nawet placówkom prowadzonym przez podmioty non-profit.

Wykres 6.7. Średnia liczba odbiorców usług kulturalnych według rodzaju instytucji i sektorów w 2014 r.

6.1.6. Zinstytucjonalizowane usługi społeczne w zakresie ochrony zdrowia

Kolejną obok edukacji i kultury dziedziną zinstytucjonalizowanych usług społecznych, w której rolę podmiotów non-profit ogólnie można uznać za trzecioplanową jest ochrona zdrowia. Podobnie bowiem, jak i w dwu poprzednich dziedzinach, sektor non-profit zajmuje tu ostatnie z trzech miejsce pod względem udziału w liczbie placówek świadczących usługi, jak i udziału w liczbie osób korzystających z tych usług. Udziały

sektora publicznego²⁴, sektora komercyjnego²⁵ i sektora non-profit wynoszą w zakresie placówek ochrony zdrowia odpowiednio 18%, 79% i 3%, a w liczbie pacjentów – 30%, 69% i 1%. Mimo niskiego udziału sektora społecznego w zapewnieniu dostępności do ogółu zinstytucjonalizowanych usług w dziedzinie ochrony zdrowia, znaczenie jednostek non-profit, jako dostawcy niektórych rodzajów usług ochrony zdrowia, było istotne. Były to usługi, które w mniejszym stopniu posługują się kosztownymi technologiami medycznymi, a za to świadczone są bardziej długoterwale. Rola sektora non-profit jako znaczącego dostawcy była więc istotna w zakresie usług polegających na opiece długoterminowej, hospicyjno-paliatywnej, psychiatrycznej, leczeniu z uzależnień.

Wśród zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych i zakładów opiekuńczo-leczniczych, placówek stacjonarnej opieki psychiatrycznej, bądź hospicyjnej i paliatywnej odsetek jednostek sektora non-profit wynosił odpowiednio 12%, 19%, 28% i 37% wszystkich danego rodzaju placówek, zaś przypadające im udziały w liczbie pacjentów były niemal identyczne, z wyjątkiem opieki psychiatrycznej²⁶ (12%, 20%, 3%, 37%). Natomiast usługi, które charakteryzowały się krótkim okresem leczenia i dużą „medykacją”, w mniejszym stopniu były świadczone przez podmioty sektora społecznego. Udział tego sektora w ogólnej liczbie szpitali wynosił tylko 1%, a w zakresie liczby pacjentów szpitali - zaledwie 0,2%. W przypadku jednostek ambulatoryjnej opieki zdrowotnej było podobnie: udział podmiotów non-profit w ogólnej liczbie tych placówek stanowił 2% wszystkich podmiotów, a odsetek w całości usług ambulatoryjnych – zaledwie 1%.

Zestawiając udział liczby odbiorców z udziałem liczby placówek dla poszczególnych sektorów i dziedzin usług można stwierdzić, że także w dziedzinie ochrony zdrowia podmioty non-profit prowadziły w niektórych rodzajach usług placówki obsługujące mniejszą liczbę osób niż podmioty publiczne. Dotyczy to usług ambulatoryjnych, leczenia szpitalnego i stacjonarnej opieki psychiatrycznej. W tym ostatnim obszarze jest to szczególnie widoczne, ponieważ podmioty non-profit prowadziły 28% wszystkich zakładów stacjonarnej opieki psychiatrycznej, a ich udział w ogólnej liczbie pacjentów wyniósł tylko 3%. Było to spowodowane głównie tym, że szpitale oraz zakłady stacjonarnej opieki psychiatrycznej prowadzone przez podmioty publiczne miały kilkakrotnie większą liczbę miejsc niż placówki innych sektorów (średnia liczba łóżek w placówce publicznej wyniosła 208, w komercyjnej - 51, a w społecznej - 34). Ponadto placówki publiczne zapewniające stacjonarne leczenie psychiatryczne (często po prostu szpitale psychiatryczne) miały dwukrotnie wyższy współczynnik liczby pacjentów przypadających na jedno łóżko w roku niż placówki niepubliczne. W ciągu roku jedno łóżko w placówce publicznej zajmowało po kolei 10 pacjentów, co oznaczało o wiele krótszy cykl

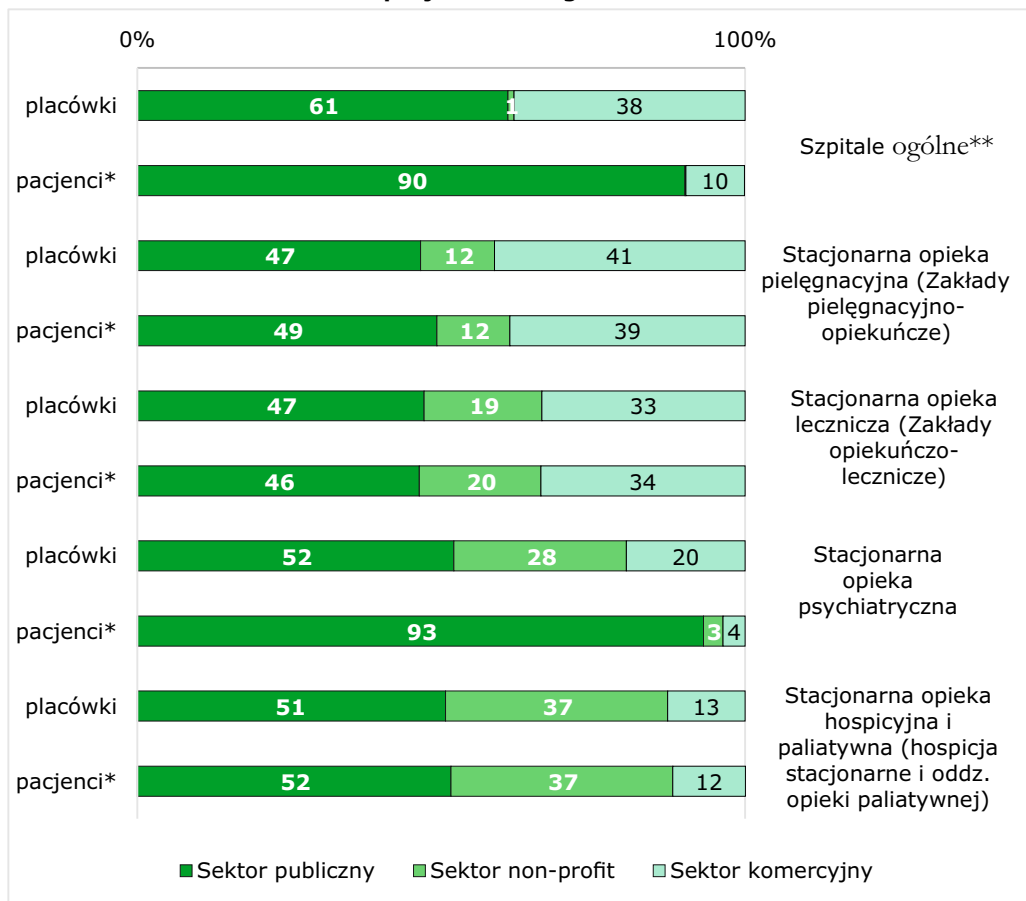
²⁴ W usługach ochrony zdrowia do sektora publicznego wliczono wszystkie spółki z udziałem skarbu państwa bez względu na % tego udziału (nawet 1%).

²⁵ W dziedzinie ochrony zdrowia znaczący udział jednostek komercyjnych jest spowodowany dużą liczbą podmiotów ambulatoryjnej opieki zdrowotnej. Usługi świadczone w podmiotach komercyjnych nie zakładają pełnej odpłatności. Duża część jest finansowana ze środków Narodowego Funduszu Zdrowia.

²⁶ O nieproporcjonalnie niskim udziale placówek non-profit w ogólnej liczbie pacjentów korzystających ze stacjonarnej opieki psychiatrycznej zdecydowała specyfika działalności placówek organizacji pozarządowych takich jak MONAR, które koncentrują się na leczeniu z uzależnień w ramach placówek, które są znacznie mniejsze niż tradycyjne zakłady opieki psychiatrycznej.

leczenia niż w placówkach non-profit i niepublicznych, gdzie w ciągu roku na łóżko przypadało tylko 4 pacjentów.

Wykres 6.8. Struktura placówek świadczących zinstytucjonalizowane usługi ochrony zdrowia oraz ich pacjenci według sektorów w 2014r.²⁷

^a Liczba pacjentów w ciągu roku; jeśli jakaś osoba korzystała z danej usługi więcej niż raz, to została ona policzona nie jako jedna osoba, lecz jako taka liczba osób, która była równa liczbie wizyt/przyjęć tej osoby w danej placówce w ciągu roku.

^b Dane nie zawierają szpitali, dla których organem tworzącym jest minister właściwy do spraw wewnętrznych (sprawozdawczość MSW).

Warto dodać, że działalność placówek stacjonarnego lecznictwa psychiatrycznego prowadzonych przez podmioty non-profit miała głównie charakter terapii odwykowych realizowanych w ośrodkach, gdzie liczba odbiorców z racji wspólnotowego charakteru świadczonych usług nie była duża a leczenie - relatywnie długie.

²⁷ Zakres danych dot. ambulatoryjnej opieki medycznej nie pozwala na wydzielenie liczby pacjentów, ponieważ dane dotyczą liczby porad. Dane nie zawierają szpitali, dla których organem tworzącym jest minister właściwy do spraw wewnętrznych (sprawozdawczość MSW).

W zakresie szpitali – wyłączając opisany już wyżej śladowy udział sektora non-profit w dostarczaniu usług – specyfika działania placówek non-profit była taka sama jak w przypadku stacjonarnego leczenia psychiatrycznego: szpitale non-profit miały o wiele mniej łóżek niż placówki publiczne (średnio 63 wobec 285 w instytucjach publicznych), a jednocześnie liczba pacjentów na łóżko była znacznie mniejsza niż w przypadku jednostek sektora publicznego (25 wobec 42).

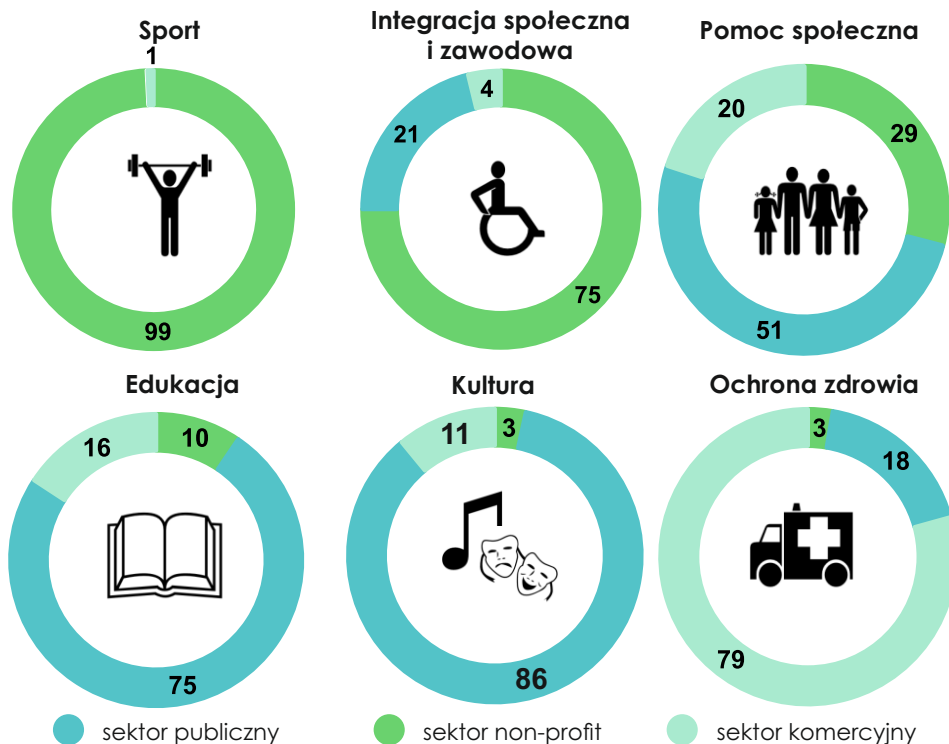
Pozostałe z analizowanych rodzajów placówek, tj. zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze, zakłady opiekuńczo-lecznicze, hospicja stacjonarne i oddziały opieki paliatywnej prowadzone przez podmioty non-profit oraz podmioty komercyjne nie różniły się w tak dużym stopniu od instytucji publicznych. W istocie średnia liczba łóżek dla poszczególnych rodzajów placówek w 3 analizowanych sektorach była mniej zróżnicowana, aczkolwiek jednostki non-profit charakteryzowały się najwyższą średnią liczbą łóżek spośród pozostałych podmiotów, wyższą niż w przypadku placówek komercyjnych i instytucji publicznych.

Tablica 6.5. Wybrane wskaźniki zinstytucjonalizowanych usług ochrony zdrowia według rodzajów usług i według sektorów w 2014 r.

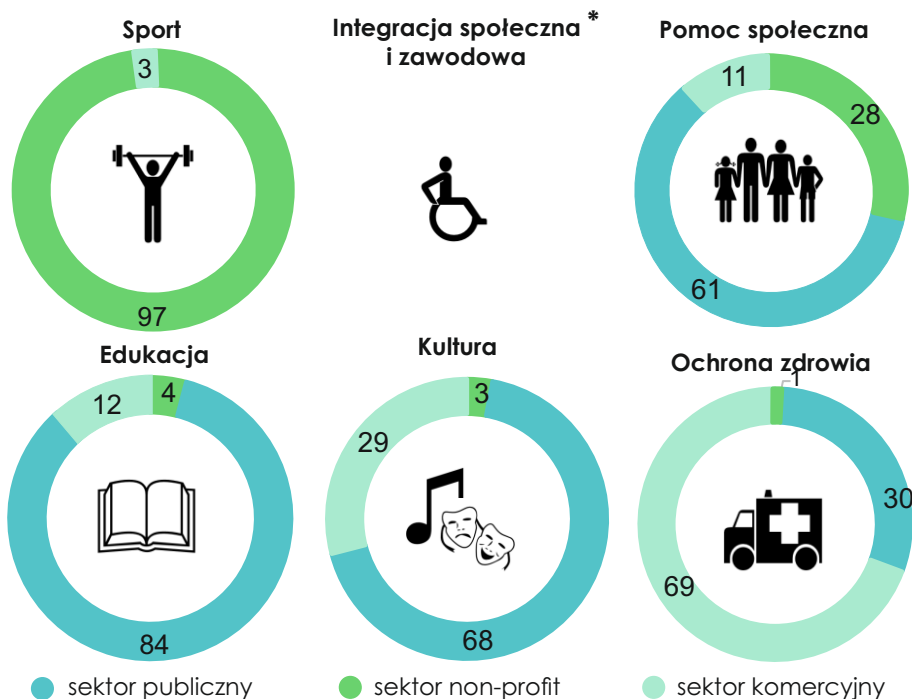
	Sektor publiczny	Sektor non-profit	Sektor komercyjny
szpitale			
Średnia liczba łóżek	285	63	50
Średnia liczba pacjentów ^a na 1 łóżko w ciągu roku	42	25	41
stacjonarna opieka pielęgnacyjna (Zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze)			
Średnia liczba łóżek	39	53	47
Średnia liczba pacjentów ^a na 1 łóżko w ciągu roku	3	2	2
stacjonarna opieka lecznicza (Zakłady opiekuńczo lecznicze)			
Średnia liczba łóżek	48	62	57
Średnia liczba pacjentów ^a na 1 łóżko w ciągu roku	2	2	2
stacjonarna opieka psychiatryczna			
Średnia liczba łóżek	208	34	51
Średnia liczba pacjentów ^a na 1 łóżko w ciągu roku	10	4	4
stacjonarna opieka hospicyjna i paliatywna (hospicja stacjonarne i oddz. opieki paliatywnej)			
Średnia liczba łóżek	16	20	18
Średnia liczba pacjentów ^a na 1 łóżko w ciągu roku	15	12	13

^a Liczba pacjentów w ciągu roku; jeśli jakaś osoba korzystała z danej usługi więcej niż raz, to została ona policzona nie jako jedna osoba, lecz jako taka liczba osób, która była równa liczbie wizyt/przyjęć tej osoby w danej placówce w ciągu roku.

6.1.7. Struktura placówek oraz odbiorców usług według sektorów

Rysunek 6.1. Struktura sektorowa placówek świadczących zinstytucjonalizowane usługi społeczne w wybranych dziedzinach usług w 2014 r. (w %)

Zbiornicze wyniki analiz usług społecznych świadczonych w wybranych dziedzinach pokazują, że podmioty non-profit były znaczącymi dostawcami usług w 3 z 6 analizowanych dziedzin. Dominującą pozycję sektora non-profit odnotowano w sporcie (99% placówek i 97% ćwiczących), znaczącą pozycję stwierdzono wśród placówek integracji społecznej i zawodowej (75% łącznie wśród grupy placówek obejmującej warsztaty terapii zajęciowej, zakłady aktywności zawodowej oraz centra integracji społecznej), a wśród usług placówek pomocy społecznej jednostki non-profit posiadały drugi, co do wielkości udział, znacznie większy niż sektor komercyjny (usługi podmiotów non-profit obejmowały 29% ogółu placówek i 28% odbiorców usług, podczas gdy w przypadku sektora komercyjnego było to odpowiednio 20% placówek i 11% odbiorców usług).

Rysunek 6.2. Struktura sektorowa odbiorców zinstytucjonalizowanych usług społecznych według dziedzin usług w 2014 r. (w %)

^a Dostępne dane nie pozwoliły na wyliczenie udziałów 3 analizowanych sektorów.

W zakresie pozostałych trzech dziedzin usług (ochrona zdrowia, kultura oraz edukacja) udział sektora non-profit był najmniejszy spośród trzech analizowanych sektorów i to zarówno pod względem odsetka placówek (od 3% do 10%), jak też odsetka odbiorców usług (od 1% do 4%).

W odniesieniu do usług świadczonych przez sektor non-profit ogólnie można powiedzieć, że średnia placówka usługowa prowadzona przez podmioty non-profit obsługiwała mniej odbiorców usług niż średnia placówka ogółem w danej dziedzinie. Świadczy o tym niższy udział sektora non-profit w liczbie odbiorców usług niż w liczbie placówek. Prawidłowość ta jest szczególnie widoczna w zakresie edukacji i ochrony zdrowia, gdzie udział sektora non-profit w liczbie odbiorców usług jest ponad dwukrotnie mniejszy niż w liczbie placówek. Dla porównania sektor publiczny charakteryzuje się większymi niż średnia trójsektorowa liczebnościami odbiorców usług przypadających na jedną placówkę, co widać po większych odsetkach odbiorców usług niż placówek w niemal wszystkich analizowanych dziedzinach usług. Z kolei sektor komercyjny ma znacząco mniejsze niż średnia trójsektorowa liczebności odbiorców usług na 1 placówkę w zakresie pomocy społecznej, ochrony zdrowia i edukacji. Odwrotnie natomiast jest w zakresie

kultury – tutaj placówki komercyjne mają dwukrotnie więcej osób korzystających niż wynosi średnia dla trzech sektorów.

6.2. Świadczenie usług społecznych w formie zinstytucjonalizowanej i niezinstytucjonalizowanej a potencjał ekonomiczny sektora non-profit

Celem niniejszego podrozdziału jest przedstawienie znaczenia jednostek non-profit świadczących usługi społeczne w formach zinstytucjonalizowanych oraz niezinstytucjonalizowanych w całej zbiorowości fundacji, stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych oraz społecznych podmiotów wyznaniowych, z uwzględnieniem sytuacji w dziedzinach, które odpowiadają analizowanym powyżej sześciu dziedzinom usług społecznych²⁸. Dla wymienionych tutaj kategorii analitycznych przedstawione zostały: struktura liczebności podmiotów oraz wybrane wskaźniki zasobów społecznych i ekonomicznych. Analiza ta jest dopełnieniem określenia roli podmiotów non-profit w świadczeniu zinstytucjonalizowanych usług społecznych zaprezentowanej w pierwszym podrozdziale, z tym że w bieżącym podrozdziale, ze względu na ograniczony zakres dostępnych danych, zamiast szeroko rozumianego sektora non-profit, analizowana będzie tylko zbiorowość fundacji, stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych oraz społecznych podmiotów wyznaniowych. Źródłem danych statystycznych statystyki publicznej, które pozwala na przedstawienie charakterystyki zarówno grupy podmiotów non-profit świadczących usługi społeczne w formie zinstytucjonalizowanej, jak i nieinstytucjonalnej jest całościowe badanie potencjału społeczno-ekonomicznego stowarzyszeń, podobnych organizacji społecznych i fundacji oraz społecznych podmiotów wyznaniowych realizowane na formularzach badań serii SOF²⁹.

---

²⁸ Dane z tego badania w zestawieniu z kartotekami badań branżowych dotyczących placówek świadczących usługi zinstytucjonalizowane pozwalają na wyodrębnienie i przedstawienie statystyk dotyczących organizacji prowadzących działalność w formie zinstytucjonalizowanej, jak i nie mającej charakteru instytucjonalnego. Taki sposób analizy zastosowano w dziedzinach pomocy społecznej, sportu, kultury oraz integracji społeczno-zawodowej. Natomiast w zakresie edukacji oraz ochrony zdrowia możliwe było dokonanie podziału na podmioty prowadzące usługi instytucjonalne i nieinstytucjonalne, analizę prowadzono wykorzystując wskazane przez organizacje odpowiedzi na pytanie dotyczące najważniejszych pól działalności statutowej z formularza SOF-1.

²⁹ Do analizy zostały wybrane podmioty, które prowadziły działalność w następujących formach: reprezentowanie oraz obrona praw członków jednostki lub jej podopiecznych, a także innych grup ludzi, społeczeństwa, środowiska naturalnego, organizacji, instytucji, firm; animowanie współpracy między organizacjami/instytucjami; mobilizowanie, edukowanie opinii publicznej; świadczenie innych bezpłatnych usług; świadczenie płatnych usług.

6.2.1. Liczba podmiotów świadczących zinstytucjonalizowane oraz niezinstytucjonalizowane usługi społeczne w stowarzyszeniach, fundacjach i społecznych podmiotach wyznaniowych

Ogólnie rzecz biorąc 48,1 tys. podmiotów, tj. 58% spośród wszystkich stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych oraz fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych prowadziło działalność w obszarze obejmującym sześć dziedzin³⁰ usług społecznych będących przedmiotem analizy w niniejszym rozdziale. Najbardziej liczebną dziedziną był *sport*³¹ (22,8 tys.). Znacznie słabiej reprezentowane, ale na zbliżonym do siebie nawzajem poziomie, były 3 kolejne dziedziny *kultura i sztuka* (8 tys.), *edukacja i wychowanie* (7 tys.) oraz *pomoc społeczna* (6 tys.). Jeszcze mniej podmiotów społecznych prowadziło działalność w zakresie *ochrony zdrowia* (2,8 tys.) oraz *rynku pracy i aktywizacji zawodowej* (1,5 tys.).

Wśród jednostek non-profit objętych badaniem na formularzu SOF-1, dla których głównym obszarem działania były wyżej wymienione dziedziny usług społecznych, większość świadczyła usługi w formach niezinstytucjonalizowanych (69%), ale udział jednostek świadczących usługi w formie regularnie funkcjonujących placówek, których forma działalności była określona w branżowych przepisach był także znaczny (31%). Największa część organizacji regularnie świadczących usługi społeczne w określonych przepisami branżowymi formach była w dziedzinach: sport, edukacja oraz integracja społeczno-zawodowa. W tych dziedzinach, co trzecia jednostka prowadziła działalność zinstytucjonalizowaną.

Wśród podmiotów non-profit objętych badaniem SOF-1, które zadeklarowały, że sport jest głównym obszarem ich działania, wyróżnikiem jednostek świadczących usługi o relatywnie wysokim poziomie instytucjonalizacji był fakt rejestracji w Krajowym Rejestrze Sądowym³². Takich jednostek było 31%, natomiast pozostałe 69% to zgłoszone jedynie do ewidencji w starostwach powiatowych uczniowskie kluby sportowe (UKS) i działające na mniejszą skalę stowarzyszenia sportowe³³.

W dziedzinie *edukacji i wychowania*, 36% wszystkich stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji oraz społecznych podmiotów wyznaniowych świadczyło zinstytucjonalizowane usługi edukacyjne w formie przedszkoli, gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych, w tym policealnych, lub uczelni wyższych. Reszta usług edukacyjnych świadczonych w mniej zinstytucjonalizowanych formach obejmowała m.in. edukację pozaszkolną i działania wychowawcze dla dzieci i młodzieży (np. harcerstwo), edukację uzupełniającą dla dorosłych, uniwersytety trzeciego wieku oraz pozostałą działalność,

³⁰ Nazwy dziedzin – zgodne z formularzem SOF-1, z tym że w przypadku sportu oraz pomocy społecznej dokonano zawężenia zakresu oryginalnych kategorii wyłączając elementy niespójne z zakresem analizowanych usług zinstytucjonalizowanych takie jak *ratownictwo* oraz *turystyka, rekreacja, hobby*.

³¹ Do analizy włączono podmioty, które oznaczyły prowadzenie zajęć w zakresie kultury fizycznej, organizowanie zawodów sportowych, prowadzenie obiektów sportowych.

³² Znalazły się tu podlegające większej liczbie przepisów niż kluby zarejestrowane wyłącznie w starostwach (np. uczniowskie kluby sportowe), podmioty takie jak: kluby sportowe prowadzące działalność gospodarczą, związki sportowe i polskie związki sportowe, a także pozostałe stowarzyszenia, fundacje oraz społeczne podmioty wyznaniowe prowadzące działalność sportową.

³³ Jednostki te oprócz braku numeru KRS, nie mają zwykle własnego numeru REGON.

w tym wspieranie placówek edukacyjnych. Tego typu „miękkie” usługi w zakresie edukacji i wychowania prowadziło 64% fundacji, stowarzyszeń i podmiotów wyznaniowych, dla których główną dziedziną działalności była *edukacja i wychowanie*.

Zinstytucjonalizowane usługi z zakresu *integracji społeczno-zawodowej* prowadzone są przez centra integracji społecznej, warsztaty terapii zajęciowej i zakłady aktywizacji zawodowej. W 2012 r.³⁴ świadczyło je 34% ogółu fundacji, stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych oraz społecznych podmiotów wyznaniowych działających w dziedzinie *rynek pracy, aktywizacja zawodowa*. Pozostałe 66% podmiotów z tej dziedziny prowadziło działalność głównie w zakresie doradztwa zawodowego, szkoleń i kursów zawodowych.

Tablica 6.6. Liczba stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych świadczących usługi społeczne w wybranych dziedzinach^a i ich struktura według poziomu zinstytucjonalizowania świadczonych usług, 2012 r.

Dziedziny usług społecznych ^a	Liczba podmiotów (w tys.)	Podmioty świadczące usługi społeczne (dane w %)	
		zinstytucjonalizowane	niezinstytucjonalizowane
Sport	22,8	31	69
Integracja społeczna i zawodowa	1,5	34	66
Pomoc społeczna	6,1	21	79
Edukacja i wychowanie	7	36	64
Kultura i sztuka	7,8	4	96
Ochrona zdrowia	2,8	27	73

^a Nazwy dziedzin – zgodne z formularzem SOF-1, z tym że w przypadku sportu oraz pomocy społecznej dokonano zawężenia zakresu oryginalnych kategorii wyłączając elementy niespójne z zakresem analizowanych usług zinstytucjonalizowanych takie jak *ratownictwo* oraz *turystyka, rekreacja, hobby*.

W dziedzinie *ochrony zdrowia* co czwarty z objętych badaniem SOF-1 podmiotów non-profit (27%) prowadził usługi w formach zinstytucjonalizowanych, takich jak m.in. szpitale, przychodnie, poradnie, gabinety, sanatoria. Natomiast 73% fundacji, stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych deklarujących ochronę zdrowia jako główny obszar swojej działalności prowadziło mniej zinstytucjonalizowaną działalność z zakresu ochrony zdrowia np. profilaktykę, promocję i edukację zdrowotną, krwiodawstwo, dystrybucję leków itp. Również w dziedzinie *pomocy społecznej* tylko mała część analizowanej zbiorowości non-profit prowadziła usługi o charakterze instytucjonalnym (21%), m.in. w formie domu pomocy społecznej, żłobka czy placówki wsparcia dziennego, zaś aż 79% - świadczyło inne, pozainstytucjonalne usługi z zakresu pomocy społecznej.

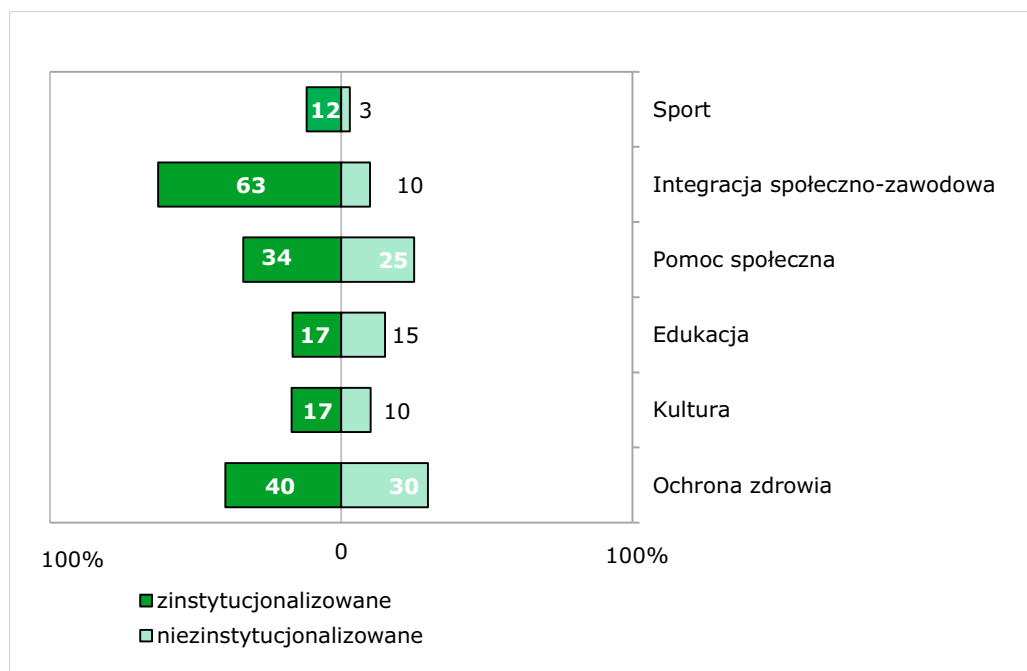
Dziedziną najmniej zasobną w podmioty non-profit świadczące usługi w sposób zinstytucjonalizowany była *kultura*. Tylko 4% fundacji, stowarzyszeń i podobnych podmiotów społecznych prowadziła działalność w formie teatrów, galerii, kin, muzeów czy

³⁴ Badanie SOF-1 jest realizowane w cyklu dwuletnim. Ostatnie dostępne dane SOF-1 dotyczą 2012 r.

ośrodków kultury. Natomiast 96% jednostek prowadziło działalność niezinstytucjonalizowaną polegającą np. na ochronie zabytków i miejsc pamięci, wspieraniu placówek kultury, nieregularnej, amatorskiej działalności scenicznej czy teatralnej.

W grupie organizacji świadczących usługi w opisywanych dziedzinach nie występowała nadreprezentacja organizacji posiadających status pożytku publicznego. Wśród badanych podmiotów non-profit świadczących usługi społeczne w 6 analizowanych dziedzinach 9% stanowiły jednostki OPP, co stanowi podobny odsetek jak w całej badanej zbiorowości. W zależności od dziedziny świadczonych usług występowało zróżnicowanie odsetka organizacji pożytku publicznego. Największy udział tych organizacji odnotowano w usługach z zakresu ochrony zdrowia (32%), integracji społecznej i zawodowej (28%), pomocy społecznej (27%). Najmniejszy udział występował w organizacjach świadczących usługi sportowe (7%).

Wykres 6.9. Udział jednostek posiadających status OPP wśród stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych świadczących usługi zinstytucjonalizowane i niezinstytucjonalizowane według dziedzin usług, 2012 r.

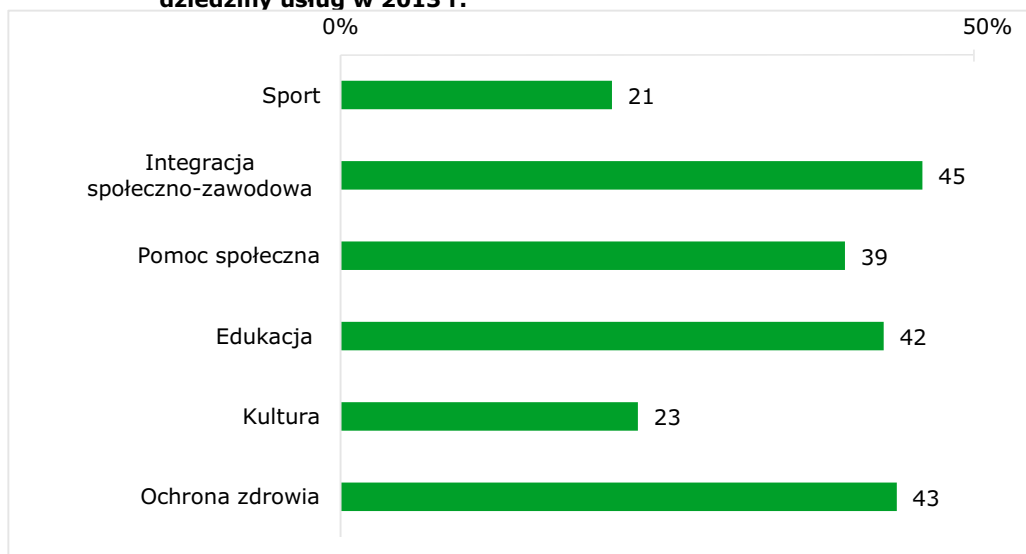

Posiadanie statusu organizacji pożytku publicznego występowało częściej w podmiotach świadczących usługi w formie zinstytucjonalizowanej. W każdej z analizowanych dziedzin był większy odsetek organizacji posiadających status OPP w grupie jednostek świadczących usługi zinstytucjonalizowane. Największe udziały OPP wśród świadczących usługi zinstytucjonalizowane występowały w dziedzinie integracji społecznej i zawodowej (63%), a najmniejsze – w sporcie (12%). Jednakże w dziedzinie edukacji odsetek organizacji posiadających status pożytku publicznego był praktycznie taki

sam w jednostkach świadczących usługi zinstytucjonalizowane, jak i niezinstytucjonalizowane.

Prowadzenie działalności usługowej powinno wiązać się z istnieniem i stosowaniem określonych standardów świadczonych usług. Celem takich standardów jest dążenie do zagwarantowania osobom korzystającym z usług pewnego akceptowalnego dla nich poziomu dostępności i jakości realizowanych usług. Z drugiej strony informacja o przestrzeganiu przez dany podmiot określonego standardu usług przyczynia się do większej jego popularności wśród odbiorców i sprzyja lepszemu dopasowaniu usług do oczekiwań osób korzystających. W świetle wyników badania SOF-5 za 2013 r. większość z przebadanych stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji oraz społecznych podmiotów wyznaniowych, które działały w 6 analizowanych dziedzinach usług społecznych nie stosowało uregulowanych standardów świadczonych usług. Rozpowszechnienie standardów było oczywiście zróżnicowane w zależności od dziedziny. Największa część organizacji świadczących wystandaryzowane usługi była w dziedzinie integracji społecznej i zawodowej, w ochronie zdrowia, edukacji i pomocy społecznej. Natomiast najmniej takich jednostek było w kulturze i sporcie.

Wykres 6.10. Odsetek stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych stosujące standardy w świadczonych przez siebie usługach według dziedziny usług w 2013 r.

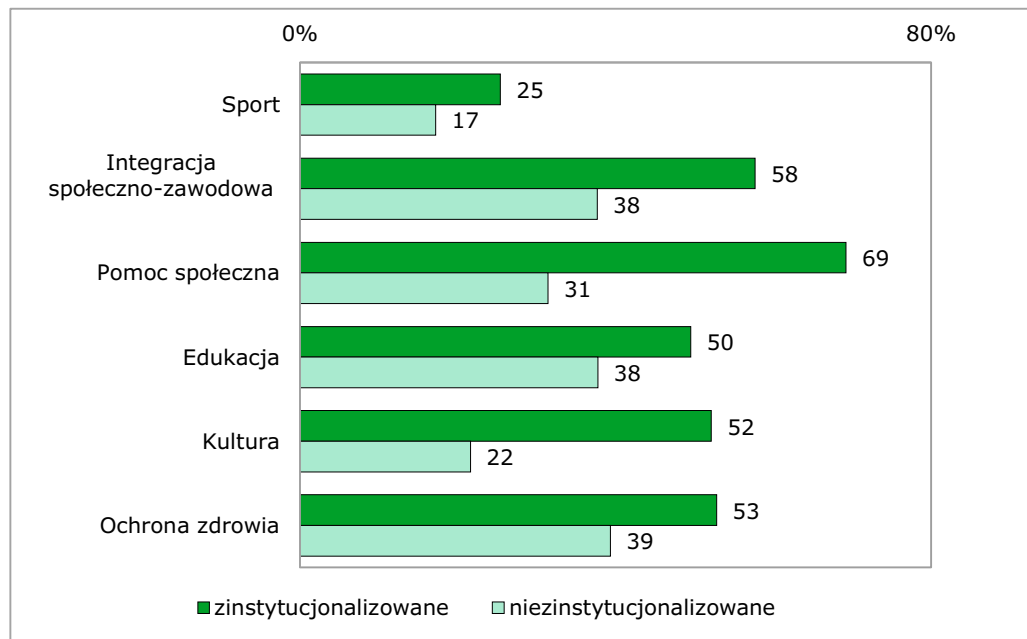

Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, fundacje oraz społeczne podmioty wyznaniowe świadczące usługi zinstytucjonalizowane charakteryzowały się większym udziałem jednostek, stosujących standardy świadczonych usług. Nie jest to zaskakujące zważywszy na to, że prowadzenie usług w formie placówek takich jak np. szkoły, szpitale czy domy pomocy społecznej wymaga od podmiotów je prowadzących podporządkowania się większemu zakresowi ogólnie obowiązujących przepisów, jak również opracowywania własnych procedur zabezpieczających ich realizację oraz

gwarantujących jakość świadczonych usług. Za wyjątkiem usług sportowych we wszystkich dziedzinach większość jednostek zinstytucjonalizowanych stosowało standardy świadczonych usług. W największym stopniu zestandaryzowane usługi były świadczone w dziedzinie pomocy społecznej oraz integracji społecznej i zawodowej. W zakresie usług sportowych i kulturalnych najrzadziej stosowana była standaryzacja usług.

Wykres 6.11. Odsetek stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych stosujących standardy w świadczonych przez siebie usługach według rodzaju dziedziny oraz poziomu zinstytucjonalizowania świadczonych usług, 2013 r.

6.2.2 Praca społeczna w stowarzyszeniach, fundacjach i społecznych podmiotach wyznaniowych świadczących zinstytucjonalizowane i niezinstytucjonalizowane usługi społeczne

Istotną cechą odróżniającą organizacje sektora non-profit od innych podmiotów świadczących usługi jest praca społeczna członków organizacji i zewnętrznych wolontariuszy. Udział liczby pracujących społecznie w organizacjach usługowych³⁵ w ogólnej liczbie osób pracujących społecznie w ramach organizacji non-profit wynosił 86%. Ten odsetek był niższy od udziału organizacji usługowych w ogólnej liczbie wszystkich organizacji trzeciego sektora o 1 pkt. proc.

³⁵ Są to wszystkie stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje samorządu gospodarczego i zawodowego oraz związki pracodawców świadczące usługi nie ograniczone do 6 opisywanych dziedzin.

Tablica 6.7. Korzystanie z pracy w wybranych dziedzinach działalności stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych według dominującego rodzaju pracy, 2012 r. (w %)

	Sport ^a	Integracja społeczna i zawodowa	Pomoc społeczna ^a	Edukacja i wychowanie	Kultura i sztuka	Ochrona zdrowia
usługi zinstytucjonalizowane						
Praca płatna ^a	36	91	81	91	61	57
Zrównoważony udział pracy płatnej i społecznej	16	4	11	3	6	11
Praca społeczna ^b	48	4	8	6	33	31
usługi niezinstytucjonalizowane						
Praca płatna ^a	25	61	29	40	27	34
Zrównoważony udział pracy płatnej i społecznej	16	10	10	17	15	13
Praca społeczna ^b	60	29	60	44	59	53

^a Zmienna zagregowana zawiera jednostki korzystające wyłącznie lub głównie z pracy płatnej.

^b Zmienna zagregowana zawiera jednostki korzystające wyłącznie lub głównie z pracy społecznej.

Wskaźniki mierzące świadczenie pracy społecznej w usługowych jednostkach non-profit można także przedstawić w podziale na zinstytucjonalizowane i niezinstytucjonalizowane formy usług. Na podstawie danych za 2012 r. można stwierdzić, że organizacje prowadzące działalność usługową w formie zinstytucjonalizowanej w większości dziedzin rzadziej korzystały z pracy społecznej. Można spodziewać się, że taka stała i sprofesjonalizowana działalność usługowa wymagała przede wszystkim zatrudnienia stałego i płatnego personelu, a rola pracy społecznej była wtedy uzupełniająca, podczas gdy w przypadku innych niezinstytucjonalizowanych usług świadczonych również przez podmioty non-profit rola pracy społecznej była pierwszoplanowa. We wszystkich dziedzinach oprócz integracji społeczno-zawodowej organizacje prowadzące usługi niezinstytucjonalizowane wyłącznie lub głównie korzystały z pracy społecznej. Najwięcej takich jednostek działało w dziedzinach pomoc społeczna oraz sport (po 60%). Wśród podmiotów non-profit prowadzących usługi w zakresie integracji społeczno-zawodowej przeważała praca płatna i to zarówno w jednostkach prowadzących duże placówki, jak centra integracji społecznej czy zakłady doskonalenia zawodowego, jak i jednostki prowadzące placówki niezinstytucjonalizowane. W grupie jednostek świadczących instytucjonalne lub niezinstytucjonalne usługi w zakresie sportu dominowała praca społeczna.

Tablica 6.8. Korzystanie z pracy społecznej w wybranych dziedzinach działalności stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych według poziomu zinstytucjonalizowania świadczonych usług, 2012 r. (w %)

	Sport ^a	Integracja społeczna i zawodowa	Pomoc społeczna ^a	Edukacja i wychowanie	Kultura i sztuka	Ochrona zdrowia
usługi zinstytucjonalizowane						
Organizacje korzystające z pracy społecznej:	92	88	73	60	78	81
członków jednostki	92	76	59	56	71	74
wolontariuszy nie będących członkami	35	61	53	30	42	42
osób, z którymi podpisano porozumienia wolontariackie	13	43	45	14	28	28
usługi niezinstytucjonalizowane						
Organizacje korzystające z pracy społecznej:	91	80	93	87	92	88
członków jednostki	90	77	90	84	91	86
wolontariuszy nie będących członkami	32	30	45	40	46	37
osób, z którymi podpisano porozumienia wolontariackie	12	17	23	17	14	18

Praca społeczna wykonywana w podmiotach dostarczających usług zinstytucjonalizowanych charakteryzowała się większym sformalizowaniem. Podmioty świadczące usługi zinstytucjonalizowane częściej zawierały umowy o wolontariacie z osobami świadczącymi pracę społeczną, największy odsetek takich jednostek był wśród organizacji świadczących zinstytucjonalizowane usługi w dziedzinie pomocy społecznej - 45%. Odwrotną zależność tj. większy udział zawartych porozumień wolontariackich w jednostkach nieinstytucjonalnych (17%) odnotowano jedynie w dziedzinie usług edukacyjnych ale różnica w stosunku do jednostek instytucjonalnych miała niedużą skalę (2,5 pkt. proc.).

6.2.3 Personel płatny stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych świadczących zinstytucjonalizowane i niezinstytucjonalizowane usługi społeczne

Wymiar ekonomiczny podmiotów świadczących usługi społeczne określają zarówno wskaźniki finansowe, jak i te związane z zatrudnieniem. Wskazują one na bardzo dużą rolę usług społecznych w potencjale ekonomicznym sektora non-profit. Zdecydowana większość zatrudnionych w stowarzyszeniach i podobnych organizacjach społecznych,

fundacjach oraz społecznych podmiotach wyznaniowych pracowała w organizacjach świadczących usługi. Udział liczby zatrudnionych w organizacjach usługowych³⁶ wynosił 85% całego płatnego personelu badanego sektora non-profit. Najwięcej zatrudnionych – prawie 58 tys. - pracowało w usługach z dziedziny edukacji, w tym 49 tys. w szkołach, przedszkolach i uczelniach wyższych. Następną pod względem wielkości liczba zatrudnionych odnosiła się do organizacji pozarządowych i podmiotów wyznaniowych świadczących usługi z zakresu pomocy społecznej – łącznie 44 tys., w tym 34 tys. w zakresie usług zinstytucjonalizowanych. Najmniejsze zatrudnienie było w jednostkach non-profit świadczących usługi z zakresu kultury - tylko 7 tys., z czego 3 tys. w usługach zinstytucjonalizowanych.

Tablica 6.9. Liczba zatrudnionych w wybranych dziedzinach działalności stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych oraz struktura zatrudnienia według poziomu zinstytucjonalizowania świadczonych usług, 2012 r.

Dziedziny usług społecznych ^a	Liczba zatrudnionych (w tys.)	Struktura zatrudnienia w podmiotach świadczących usługi	
		zinstytucjonalizowane	niezinstytucjonalizowane
Sport	11,6	83	17
Integracja społeczna i zawodowa	25,1	84	16
Pomoc społeczna	43,6	77	23
Edukacja i wychowanie	57,5	85	15
Kultura i sztuka	7,0	45	55
Ochrona zdrowia	14,1	72	28

^a Nazwy dziedzin – zgodne z formularzem SOF-1, z tym że w przypadku sportu oraz pomocy społecznej dokonano zawężenia zakresu oryginalnych kategorii wyłączając elementy niespójne z zakresem analizowanych usług zinstytucjonalizowanych takie jak *ratownictwo* oraz *turystyka, rekreacja, hobby*.

Mimo możliwości korzystania z pracy społecznej stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, fundacje oraz społeczne podmioty wyznaniowe do prowadzenia zinstytucjonalizowanych usług w większości potrzebowały zatrudniać płatny personel. Można wręcz stwierdzić, że prowadzenie instytucji usługowej o takim charakterze wymagało korzystania z płatnego personelu. W zależności od dziedziny usług odsetek podmiotów zatrudniających był różny. Największy udział jednostek zatrudniających stwierdzono w podmiotach prowadzących placówki integracji społeczno-zawodowej (100%), w edukacji oraz w pomocy społecznej (po 92% organizacji objętych badaniem SOF-1). Mniejszy udział jednostek zatrudniających był w dziedzinach ochrona zdrowia (70%) i kultura (69%). Podmioty świadczące zinstytucjonalizowane usługi społeczne w większości zatrudniały na podstawie umowy o pracę (od 50% w ochronie zdrowia i 51% - w kulturze do 94% w integracji społeczno-zawodowej). Mniejsza część tych placówek decydowała się na pracę świadczoną tylko na podstawie umowy cywilnoprawnej (od 2%

³⁶ Są to wszystkie organizacje świadczące usługi nie ograniczone do 6 opisywanych dziedzin.

w zinstytucjonalizowanych placówkach integracji społecznej i zawodowej do 32% w sporcie). Wyjątkiem były jednostki świadczące zinstytucjonalizowane usługi sportowe (zarejestrowane w KRS), w których, jak się okazało, prawie połowa podmiotów nie zatrudniała personelu płatnego (49%), a jeśli już to częściej w formie umów cywilnoprawnych niż umów o pracę.

Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, fundacje oraz społeczne podmioty wyznaniowe świadczące usługi niezinstytucjonalizowane – odwrotnie niż podmioty zajmujące się usługami zinstytucjonalizowanymi – na ogół częściej decydowały się na zatrudnienie tylko na podstawie umów cywilnoprawnych, rzadziej - na podstawie stosunku pracy. Wśród podmiotów świadczących usługi niezinstytucjonalizowane w zakresie edukacji, ochrony zdrowia, kultury i sportu jedna trzecia korzystała tylko z pracy pozaetatowej, a od 5 do 24 procent – miało pracowników etatowych. Inaczej było w organizacjach świadczących niezinstytucjonalizowane usługi w zakresie integracji społeczno-zawodowej oraz pomocy społecznej. W tym pierwszym przypadku jednostki świadczące usługi w zakresie integracji społecznej prowadziły działalność prozatrudnieniową. Ta działalność wpływała na częstsze zatrudnianie personelu na podstawie stosunku pracy 36% jednostek. W organizacjach świadczących usługi w dziedzinie pomocy społecznej równie popularne było zatrudnianie etatowe jak i wyłącznie na umowy cywilnoprawne.

Ponadto organizacje prowadzące usługi zinstytucjonalizowane charakteryzowały się nie tylko częstszym zatrudnianiem pracowników etatowych, ale także większą ich liczbą - średnia liczba zatrudnionych w zależności od dziedziny oscylowała od 4 do 45 osób. Natomiast organizacje świadczące usługi niezinstytucjonalizowane zatrudniały średnio od 2 do 11 osób. W dziedzinach edukacji, pomocy społecznej, integracji społeczno-zawodowej, ochronie zdrowia większość organizacji prowadzących placówki zinstytucjonalizowane zatrudniało na podstawie stosunku pracy więcej niż 5 osób. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że w dziedzinie integracji społeczno-zawodowej było aż 40% organizacji, które zatrudniały ponad 20 osób. Równie duży odsetek zatrudnionych powyżej 20 osób był w organizacjach świadczących usługi pomocy społecznej (32%).

Tablica 6.10. Zatrudnienie w wybranych dziedzinach działalności stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych, według poziomu zinstytucjonalizowania świadczonych usług, 2012 r. (w %)

	Sport ^a	Integracja społeczna i zawodowa	Pomoc społeczna ^a	Edukacja i wychowanie	Kultura i sztuka	Ochrona zdrowia
usługi zinstytucjonalizowane						
Tylko umowy cywilnoprawne	32	6	12	9	17	20
Zatrudniające na umowę o pracę:	19	94	80	83	51	50
1-5 osób	15	6	26	19	23	12
6-19 osób	4	46	21	37	17	18
20 osób i więcej	1	40	32	27	11	19
Średnia osób zatrudnionych w formie stosunku pracy	4	45	33	24	11	28
usługi niezinstytucjonalizowane						
Tylko umowy cywilnoprawne	31	25	20	33	31	33
Zatrudniające na umowę o pracę:	5	36	20	24	11	19
1-5 osób	5	25	11	18	9	13
6-19 osób	1	8	6	4	2	4
20 osób i więcej	#	3	3	2	0	2
Średnia osób zatrudnionych w formie stosunku pracy	2	11	10	8	5	10

^aNazwy dziedzin – zgodne z formularzem SOF-1, z tym że w przypadku sportu oraz pomocy społecznej dokonano zawężenia zakresu oryginalnych kategorii wyłączając elementy niespójne z zakresem analizowanych usług zinstytucjonalizowanych takie jak *ratownictwo* oraz *turystyka, rekreacja, hobby*.

6.2.4 Potencjał finansowy stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych świadczących zinstytucjonalizowane i niezinstytucjonalizowane usługi społeczne

Potencjał finansowy podmiotów świadczących usługi społeczne można określać przede wszystkim poprzez przychody, jakie te podmioty pozyskiwały na swoją działalność. Na podstawie wyników badania SOF-1 za 2012 r. można stwierdzić że 84% ogółu przychodów wszystkich objętych badaniem fundacji, stowarzyszeń, i społecznych podmiotów wyznaniowych pozyskały te jednostki, które prowadziły działalność usługową. Najwięcej przychodów pozyskały organizacje świadczące usługi z dziedziny edukacji (5,3

mld zł). Następnie dużą wartość przychodów miały organizacje świadczące usługi z zakresu sportu i pomocy społecznej (po 3,8 mld zł). W ramach 6 analizowanych dziedzin najmniejsze przychody miały jednostki zajmujące się *kulturą i sztuką* oraz *ochroną zdrowia* (odpowiednio 1,7 mld zł i 1,9 mld zł).

Niezależnie od tego, że jednostki świadczące usługi zinstytucjonalizowane stanowiły niewielką część z ogólnej liczby badanych podmiotów non-profit, to w większości dziedzin właśnie jednostki prowadzące usługi zinstytucjonalizowane pozyskały większość przychodów badanego sektora non-profit. Największy udział przychodów występował w instytucjonalnych organizacjach sportowych 77% przy 41% udziale tych podmiotów w ogólnej liczbie organizacji świadczących usługi sportowe. W zakresie integracji społeczno-zawodowej udział przychodów podmiotów świadczących usługi zinstytucjonalizowane wyniósł 71% (mimo, że ich udział w ogólnej liczbie badanych jednostek non-profit w tej sferze działalności wynosił 36%), w dziedzinie pomocy społecznej - 69% (udział w liczbie podmiotów - 21%), w edukacji - 66% (udział w liczbie podmiotów - 36%), a w ochronie zdrowia - 57% ogółu przychodów z danej dziedziny (udział w liczbie podmiotów - 27%). Wyjątek odnotowano tylko w dziedzinie kultury – w tym przypadku podmioty świadczące usługi instytucjonalne były bardzo nieliczne (4%) i dlatego nie pozyskały większości środków finansowych przypadających na całą dziedzinę *kultury i sztuki*, a jedynie 30%.

Tablica 6.11. Przychody stowarzyszeń, fundacji oraz społecznych podmiotów wyznaniowych w wybranych dziedzinach oraz struktura według poziomu zinstytucjonalizowania świadczonych usług, w 2012 r.

Dziedziny usług społecznych ^a	suma przychodów (w mld zł)	Struktura przychodów podmiotów świadczących usługi	
		zinstytucjonalizowane	niezinstytucjonalizowane
Sport^a	3,8	77	23
Integracja społeczna i zawodowa	2,3	71	29
Pomoc społeczna^a	3,8	69	31
Edukacja i wychowanie	5,3	66	34
Kultura i sztuka	1,7	30	70
Ochrona zdrowia	1,9	57	43

^a Nazwy dziedzin – zgodne z formularzem SOF-1, z tym że w przypadku sportu oraz pomocy społecznej dokonano zawężenia zakresu oryginalnych kategorii wyłączając elementy niespójne z zakresem analizowanych usług zinstytucjonalizowanych takie jak *ratownictwo* oraz *turystyka, rekreacja, hobby*.

Różnice w potencjale finansowym pomiędzy organizacjami świadczącymi zinstytucjonalizowane usługi społeczne, a tymi które powadziły je w formach niezinstytucjonalizowanych najlepiej obrazuje średnia wartości przychodów. Podmioty prowadzące usługi zinstytucjonalizowane miały średnią przychodów nawet 10-krotnie większą niż pozostałe jednostki. Największa różnica występowała w dziedzinie usług

kulturalnych (proporcja 10:1), a najmniejsza w usługach związanych z edukacją i wychowaniem (3:1).

Tablica 6.12. Średnie przychody stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych w wybranych dziedzinach, według poziomu zinstytucjonalizowania świadczonych usług, 2012 r.

Dziedziny usług społecznych ^a	Średnia wartość przychodów na jeden podmiot świadczący usługi ..... (w tys. zł)		Średnia wartość przychodów dla podmiotów zinstytucjonalizowanych do średniej dla podmiotów niezinstytucjonalizowanych
	zinstytucjonalizowane	niezinstytucjonalizowane	
Sport	326,4	78,1	4,1
Integracja społeczna i zawodowa	3129,1	743,8	4,2
Pomoc społeczna	2035,6	270,1	7,5
Edukacja i wychowanie	1405,1	433,2	3,2
Kultura i sztuka	1708,3	167,9	10,2
Ochrona zdrowia	1476,5	408,4	3,6

^a Nazwy dziedzin – zgodne z formularzem SOF-1, z tym że w przypadku sportu oraz pomocy społecznej dokonano zawężenia zakresu oryginalnych kategorii wyłączając elementy niespójne z zakresem analizowanych usług zinstytucjonalizowanych takie jak *ratownictwo* oraz *turystyka, rekreacja, hobby*.

Struktura finansowania badanych stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych świadczących zinstytucjonalizowane i niezinstytucjonalizowane usługi społeczne

Podmioty badanego sektora non-profit zajmujące się świadczeniem usług społecznych były finansowane z różnych źródeł. Największy udział miały środki publiczne (40%), ale dużą rolę odgrywały też przychody z odpłatnej działalności statutowej oraz gospodarczej, które stanowiły 19% oraz 18% ogółu przychodów. Wpływy z darowizn i zbiórek publicznych stanowiły łącznie 9% ogółu przychodów, natomiast ze składek członkowskich pochodziło ponad 7% przychodów badanych organizacji. Porównując przychody podmiotów usługowych do innych organizacji z badanego sektora non-profit można stwierdzić, że udział przychodów o charakterze rynkowym w organizacjach świadczących usługi społeczne był wyższy niż w innych organizacjach i wynosił 42% wszystkich przychodów. W podmiotach nie świadczących usług ten odsetek wynosił tylko 29%. Organizacje świadczące usługi miały natomiast mniejszy udział przychodów ze środków publicznych oraz środków pochodzących z darowizn i zbiórek publicznych niż pozostałe organizacje.

Odnotowano duże zróżnicowanie struktury finansowania analizowanych organizacji w zależności od dziedzin usług społecznych. Najbardziej urynkowionymi były podmioty świadczące usługi kulturalne i zdrowotne – w obu dziedzinach ponad połowę

przychodów wypracowywano za pomocą mechanizmów rynkowych³⁷. W zakresie kultury większy udział przychodów rynkowych występował w jednostkach świadczących usługi zinstytucjonalizowane (57%) niż niezinstytucjonalizowane (49%), przy czym w organizacjach kulturalnych głównymi składnikami były przychody z działalności gospodarczej i z odpłatnej statutowej. W zakresie ochrony zdrowia nieco bardziej urynkowane były usługi niezinstytucjonalizowane (56% wobec 49%). Dla podmiotów zajmujących się ochroną zdrowia, głównym przychodem rynkowym były przetargi na zamówienia publiczne lub uzyskiwane na podstawie kontraktów z NFZ. Inną specyficzną cechą finansowania podmiotów non-profit zajmujących się ochroną zdrowia był wysoki udział przychodów z 1% podatków od dochodów osobistych oraz nawiązek sądowych. Udział ten wynosił prawie 19% dla podmiotów świadczących usługi nieinstytucjonalne i 7% dla podmiotów świadczących usługi zinstytucjonalizowane, podczas gdy średni udział przychodów z tego źródła dla zbiorowości stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji oraz społecznych podmiotów wyznaniowych wynosił 2%. W pozostałych dziedzinach usług najwięcej przychodów pozyskiwanych było ze źródeł nierynkowych, w większości ze źródeł publicznych. Dziedziną, w której przychody ze źródeł nierynkowych stanowiły największą część, była niezinstytucjonalizowana działalność usługowa w zakresie pomocy społecznej (77% wszystkich przychodów) oraz integracja społeczno-zawodowa prowadzona w formie zinstytucjonalizowanej, jak i niezinstytucjonalizowanej (odpowiednio 73% oraz 67% przychodów ogółem).

Największy udział przychodów ze źródeł publicznych występował w organizacjach świadczących zinstytucjonalizowane usługi w zakresie edukacji (65%). Nie jest to zaskakujące, zważywszy, że podmioty takie jak placówki oświatowe z mocy prawa otrzymują dotacje na pokrycie bieżących kosztów w zależności od liczby uczniów³⁸. Równie wysoki wskaźnik przychodów ze źródeł publicznych występował w dziedzinie integracji społeczno-zawodowej (ponad 60% wszystkich środków). Także podmioty non-profit realizujące pomoc społeczną pozyskiwały większość swoich przychodów ze źródeł publicznych, przy czym środki te stanowiły nawet większy odsetek w małych budżetach jednostek realizujących usługi niezinstytucjonalizowane (60% przychodów) niż dla dużych podmiotów świadczących usługi zinstytucjonalizowane (48% przychodów).

Przychody ze składek członkowskich w budżetach podmiotów non-profit działających w sześciu analizowanych dziedzinach usług społecznych stanowiły na ogół mniejszą część wśród ogółu przychodów niż przeciętnie ma to miejsce w zbiorowości stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych. Wyjątkiem były tylko jednostki świadczące usługi zinstytucjonalizowane w dziedzinie kultury oraz sportu (składki stanowiły odpowiednio 11% i 8% przychodów).

³⁷ Zalicza się przychody: z odpłatnej działalności statutowej, z działalności gospodarczej, uzyskane na podstawie ustawy o zamówieniach publicznych z odsetek i dywidend.

³⁸ Reszta przychodów placówek edukacyjnych takich jak przedszkola, szkoły i uczelnie wyższe pochodzi z działalności odpłatnej statutowej – głównie są to różne opłaty wnoszone przez rodziców uczniów lub przez same osoby uczące się (21% ogółu przychodów).

Tablica 6.13. Struktura źródeł finansowania stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych w wybranych dziedzinach, według poziomu zinstytucjonalizowania świadczonych usług, 2012 r.

	Sport ^a	Integracja społeczna i zawodowa	Pomoc społeczna ^a	Edukacja i wychowanie	Kultura i sztuka	Ochrona zdrowia
usługi zinstytucjonalizowane						
Ogółem:	100	100	100	100	100	100
Przychody o charakterze rynkowym	43	26	40	31	57	49
działalność gospodarcza	22	5	8	6	30	7
działalność statutowa odpłatna	20	8	19	21	23	12
zamówienia publiczne lub kontrakt w tym z NFZ	1	13	12	3	2	28
Przychody o charakterze nierynkowym	47	73	59	69	31	50
w tym ze źródeł publicznych	37	62	48	65	22	36
w tym ze źródeł niepublicznych	10	11	12	4	9	14
Składki członkowskie	8	0	0	0	11	0
usługi niezinstytucjonalizowane						
Ogółem:	100	100	100	100	100	100
Przychody o charakterze rynkowym	33	31	19	46	49	56
działalność gospodarcza	12	20	6	16	27	20
działalność statutowa odpłatna	20	9	8,5	28	20	13
zamówienia publiczne lub kontrakt w tym z NFZ	1	1	3	1	1	20,5
Przychody o charakterze nierynkowym	57	67	77	49	46	41
w tym ze źródeł publicznych	44	63	60	38	33	23
w tym ze źródeł niepublicznych	13	4	17	11	13	18
Składki członkowskie	9	2	1	3	4	2

^a Nazwy dziedzin – zgodnie z formularzem SOF-1, z tym że w przypadku sportu oraz pomocy społecznej dokonano zawężenia zakresu oryginalnych kategorii wyłączając elementy niespójne z zakresem analizowanych usług zinstytucjonalizowanych takie jak *ratownictwo* oraz *turystyka, rekreacja, hobby*.

6.3. Podsumowanie

W rozdziale przedstawiono znaczenie i specyfikę sektora non-profit jako jednego z trzech obok sektora publicznego i komercyjnego, dostawcy usług w zakresie: edukacji, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, integracji społeczno-zawodowej, kultury i sportu.

Analiza dotyczy usług zinstytucjonalizowanych, tj. takich które były świadczone w formie określonej w branżowych ustawach lub rozporządzeniach przez regularnie działające placówki takie jak szkoły, przychodnie lekarskie, kluby sportowe, kina, domy pomocy społecznej czy warsztaty terapii zajęciowej. Oprócz skali i specyfiki działalności sektora non-profit w świadczeniu tych zinstytucjonalizowanych usług społecznych w rozdziale zaprezentowano także potencjał ekonomiczny stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych, które były dostawcami zinstytucjonalizowanych oraz niezinstytucjonalizowanych usług społecznych.

W zakresie zinstytucjonalizowanych usług społecznych podmioty non-profit były znaczącymi dostawcami usług w 3 z 6 analizowanych dziedzin. W zakresie *sportu* dostępne dane o klubach sportowych wskazywały na niemal monopolistyczną pozycję sektora non-profit (97% ćwiczących), zaś wśród placówek *integracji społeczno-zawodowej* pozycję sektora społecznego można określić jako dominującą (75% placówek), a w dziedzinie *pomocy społecznej* sektor ten był drugim, co do wielkości dostawcą usług (28% odbiorców), przy czym w zakresie placówek obsługiwał niemal połowę wszystkich tego rodzaju usług (47%).

W pozostałych trzech dziedzinach usług tj. *ochronie zdrowia, kulturze i edukacji*, udział sektora non-profit był najmniejszy spośród wszystkich trzech analizowanych sektorów i to zarówno pod względem odsetka placówek (od 3% do 10%) jak też odsetka odbiorców (od 1% do 4%).

Specyfikę usług świadczonych przez sektor non-profit ujawnia analiza dostępnych danych na poziomie dziedzin. Pokazuje ona, że placówki prowadzone przez podmioty non-profit były na ogół mniejsze niż średnia placówka ogółem w danej dziedzinie, podczas gdy placówki sektora publicznego były (z wyjątkiem kultury) większe niż ta średnia. Świadczą o tym niższe odsetki sektora non-profit w liczbie odbiorców usług niż odsetki w liczbie placówek. Prawidłowość ta była szczególnie widoczna w zakresie edukacji i ochrony zdrowia, gdzie udział sektora non-profit w liczbie odbiorców usług był ponad dwukrotnie mniejszy niż w liczbie placówek.

W ramach każdej z analizowanych dziedzin (z wyjątkiem sportu) wyróżniono typy placówek świadczących usługi zinstytucjonalizowane. Do porównania skali działalności placówek z poszczególnych sektorów, wykorzystana została średnia liczba osób korzystających z placówki³⁹, a w przypadku, gdy jakieś źródło danych nie zawierało zmiennej mówiącej o liczbie odbiorców usług, stosowano średnią liczbę miejsc w jednej placówce.

Przeprowadzone analizy potwierdziły, że również na poziomie rodzaju usług dla sektora non-profit charakterystyczne są małe placówki. Spośród 22 rodzajów placówek tylko w 4 rodzajach podmioty non-profit były większe niż w pozostałych dwóch sektorach, w 9 zajmowały drugą pozycję, w 8 były najmniejsze, a w jednej – wszystkie sektory były na tym samym poziomie. Relatywnie mała skala przeciętnej placówki non-profit widoczna jest także i w tym, że w rodzajach usług, w których placówki sektora pozarządowego zajmują drugie lub trzecie miejsce pod względem wielkości, różnica między ich średnią a średnią

---

³⁹ Dokładniej chodzi tu o liczbę osobo usług – np. jedna osoba przychodząca do kina kilka razy w roku była liczona jako kilku odbiorców usług.

sektora non-profit. Natomiast w rodzajach usług, w których placówki non-profit były największe, sytuacja była odmienna – różnice międzysektorowe były relatywnie małe. To ostatnie zjawisko dotyczyło zakładów opiekuńczo-leczniczych, zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych, stacjonarnej opieki hospicyjnej i paliatywnej oraz placówek wsparcia dziennego w zakresie pomocy społecznej. Pierwsze 3 z 4 wskazanych rodzajów placówek charakteryzowały się ponadto bardzo zbliżonymi współczynnikami liczby pacjentów przypadających na jedno łóżko w ciągu roku - niezależnie od sektora, co potwierdzało wysoką standaryzację usług. W kontekście bardzo zbliżonej jakości usług istotne znaczenie dla popularności poszczególnych usługodawców może wywierać cena (z tego względu nietrudno wytłumaczyć popularność placówek publicznych), jak też zaufanie do dostawcy. W tym ostatnim zakresie – ze względu na większe znaczenie misji społecznej niż zysku⁴⁰ - jednostki non-profit są obdarzane większym zaufaniem, zwłaszcza w usługach, gdzie osoba decydująca o wyborze placówki nie ma wystarczającej informacji, by ocenić jej jakość⁴¹.

Dla oceny jakości świadczonych usług wykorzystano informacje o liczbie osób korzystających z usługi (w ciągu roku) przypadającej na jednego pracownika albo o liczbie odbiorców usług na jedno miejsce dostępne w placówce (np. łóżko). Przyjmując, zgodnie z założeniami klasycznych analiz funkcji usługowej sektora non-profit, że większy wkład pracy personelu i dłuższy pobyt w placówce przekłada się na bardziej całościowe lub bardziej pogłębione podejście do potrzeb odbiorcy można stwierdzić, że wyższą jakość obsługi klienta należy wiązać z mniejszym obłożeniem, tj. mniejszą liczbą odbiorców usług przypadających na jednego pracownika lub na jedno miejsce w placówce danego typu. Przy takich założeniach otrzymane wyniki prowadzą do wniosku, że placówki non-profit częściej niż inne sektory oferowały osobom z nich korzystającym bardziej zindywidualizowaną, choć zapewne także najbardziej kosztochłonną obsługę. Spośród 15 rodzajów usług, dla których dostępne dane pozwalały na dokonanie porównań, w 11 przypadkach stwierdzono mniejsze obłożenie pracowników i miejsc w placówkach non-profit (stacjonarna pomoc społeczna, placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej, żłobki i kluby dziecięce, przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne, w tym policealne, szpitale ogólne, zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze, hospicja stacjonarne i oddziały opieki paliatywnej, zakłady opieki psychiatrycznej). W jednym przypadku wszystkie sektory oferowały zbliżone warunki (zakłady opiekuńczo-lecznicze), a tylko w 3 przypadkach – jednostki non-profit zajmowały drugą pozycję ustępując pola sektorowi publicznemu (placówki wsparcia dziennego, szkoły wyższe) lub sektorowi komercyjnemu (kluby sportowe).

Ogólnie rzecz biorąc aż 48 tys. podmiotów non-profit, tj. 58% spośród wszystkich stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych oraz fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych prowadziło działalność w obszarze obejmującym sześć dziedzin usług społecznych będących przedmiotem analizy w niniejszym rozdziale. Najwięcej jednostek

---

⁴⁰ H.B. Hansmann, *The Role of Nonprofit Enterprise*, The Yale Law Journal, 1980 (5): 835.

⁴¹ Dennis Young wyróżnia 3 rodzaje deficytu informacji po stronie konsumenta, który może skłaniać go do wybierania placówek non-profit ze względu na większe do nich zaufanie. 1) ocena jakości usługi jest zbyt trudna, by zwykły człowiek mógł ją sam ocenić, 2) osoba korzystająca z usługi nie jest w stanie sama ocenić jej jakości, z powodu wieku lub innych ograniczeń, 3) osoba wybierająca placówkę nie jest osobą, która będzie z niej korzystała. W przypadku wskazanych 3 subdziedzin zachodzą dwie ostatnie ze wskazanych przez Younga sytuacji. (D. Young, *Contract Failure Theory*, w: J.S. Ott, L.A. Dcike (red.), *The Nature of the Nonprofit Sector*. Philadelphia: West View, 2012. 154–157).

związanych z analizowanymi w rozdziale usługami funkcjonowało w *sporcie* (23 tys.), *kulturze i sztuce* (8 tys.), *edukacji i wychowaniu* (7 tys.) oraz *pomocy społecznej* (6 tys.). Znacznie mniej podmiotów społecznych prowadziło działalność w zakresie *ochrony zdrowia* (2,8 tys.) oraz *rynku pracy i aktywizacji zawodowej* (1,5 tys.).

Cechą odróżniającą jednostki sektora non-profit od innych podmiotów świadczących usługi jest praca społeczna wykonywana w organizacji przez jej członków oraz wolontariuszy zewnętrznych⁴². Można sądzić, że regularna, profesjonalizowana działalność usługowa wymagała przede wszystkim zatrudnienia personelu odpowiednio wykwalifikowanego i gotowego do stałej pracy, a więc najczęściej płatnego, podczas gdy rola pracy społecznej była tu uzupełniająca. Potwierdziły to wskaźniki mierzące świadczenie pracy społecznej w usługowych jednostkach non-profit w podziale na usługi zinstytucjonalizowane i niezinstytucjonalizowane. We wszystkich dziedzinach oprócz integracji społeczno-zawodowej stwierdzono, że jednostki prowadzące usługi zinstytucjonalizowane rzadziej korzystały z pracy społecznej niż pozostałe placówki usługowe non-profit.

Praca społeczna wykonywana w podmiotach non-profit dostarczających usług zinstytucjonalizowanych charakteryzowała się większym sformalizowaniem niż w pozostałych jednostkach usługowych. Największy odsetek organizacji, w których były zawierane porozumienia o wolontariacie odnotowano, w organizacjach świadczących zinstytucjonalizowane usługi w dziedzinie integracji społeczno-zawodowej (43%).

Mimo możliwości korzystania z pracy społecznej stowarzyszenia, fundacje oraz społeczne podmioty wyznaniowe do prowadzenia zinstytucjonalizowanych usług w większości potrzebowały płatnego personelu. W zależności od dziedziny usług, odsetek podmiotów zatrudniających był różny. Organizacje świadczące usługi niezinstytucjonalizowane, odwrotnie niż podmioty zajmujące się usługami zinstytucjonalizowanymi, na ogół częściej decydowały się na zatrudnienie tylko na podstawie umów cywilnoprawnych, rzadziej - na podstawie stosunku pracy.

Dużą ekonomiczną wagę podmiotów non-profit świadczących usługi społeczne, a w szczególności usługi zinstytucjonalizowane potwierdziły analizy zatrudnienia, jak i zasobów finansowych. Zdecydowana większość zasobów pracy płatnej sektora stowarzyszeń, fundacji i społecznych podmiotów wyznaniowych skumulowana była w podmiotach świadczących usługi – było to 85% całego płatnego personelu badanego sektora pozarządowego. Organizacje prowadzące usługi zinstytucjonalizowane charakteryzowały się nie tylko częstszym zatrudnianiem pracowników etatowych, ale także większą ich liczbą - średnia liczba zatrudnionych w zależności od dziedziny wynosiła od 4 do 45 osób. Natomiast pozostałe organizacje świadczące usługi zatrudniały średnio od 2 do 11 osób.

Wskaźnikiem zasobów finansowych była wartość rocznego budżetu organizacji. Podmioty, które prowadziły działalność usługową pozyskały, 84% ogółu przychodów wszystkich objętych badaniem fundacji, stowarzyszeń i społecznych podmiotów wyznaniowych.

⁴² Praca społeczna może być świadczona w jednostkach sektora publicznego i komercyjnego, ale jest tam świadczona rzadziej niż w organizacjach non-profit.

Porównując przychody podmiotów usługowych do innych organizacji z badanego sektora non-profit można stwierdzić, że udział przychodów o charakterze rynkowym w organizacjach usługowych był wyższy niż w pozostałych podmiotach non-profit (42% wobec 29%). Organizacje świadczące usługi miały mniejszy udział przychodów ze środków publicznych i środków pochodzących z darowizn i zbiórek publicznych niż pozostałe organizacje.

Struktura finansowania analizowanych podmiotów non-profit różniła się znacznie w zależności od zakresu, w jakim prowadziły one swoją główną działalność. Dziedzinami, w których zdecydowanie ponad połowa przychodów pochodziła ze źródeł nierynkowych, były: *integracja społeczno-zawodowa, pomoc społeczna oraz edukacja i wychowanie*. W zakresie *integracji społeczno-zawodowej* duży udział środków nierynkowych wynikał z wysokiego odsetka środków publicznych zarówno w usługach zinstytucjonalizowanych, jak i niezinstytucjonalizowanych (odpowiednio 62% i 63% ogółu przychodów). W *edukacji i wychowaniu* - środki publiczne stanowiły znacznie większą część budżetu szkół i przedszkoli niż jednostek świadczących usługi niezinstytucjonalizowane (odpowiednio 65% i 38%), zaś w *pomocy społecznej* środki publiczne miały mniejszy udział w finansowaniu usług zinstytucjonalizowanych niż niezinstytucjonalizowanych (odpowiednio 48% i 60%).

Rozdział 7.

Aneks metodologiczny

7.1 Kartoteka badania SOF-5

Badanie na formularzu *Sprawozdanie o współpracy, zarządzaniu i działalności informacyjnej wybranych organizacji non-profit za 2013 r.* (SOF-5) zostało zrealizowane jako uzupełnienie przedmiotowe badania na formularzach: *Sprawozdanie z działalności fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych za 2012 r.* (SOF-1) oraz *Sprawozdanie z działalności samorządu gospodarczego i zawodowego oraz organizacji pracodawców za 2012 r.* (SOF-4), a więc zakres podmiotowy był tożsamy i obejmował posiadające osobowość prawną następujące typy organizacji non-profit: stowarzyszenia, organizacje społeczne podobne do stowarzyszeń, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje pracodawców, organizacje samorządu gospodarczego, organizacje samorządu zawodowego¹.

Badanie na formularzu SOF-5 miało charakter badania panelowego, a w jego kartotece znalazły się jednostki z kartoteki SOF-1 i SOF-4, które za 2012 r. złożyły sprawozdania i były to:

- 1) jednostki, które miały zarejestrowaną działalność gospodarczą,
- 2) jednostki posiadające status organizacji pożytku publicznego (OPP),
- 3) projektodawcy Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS),
- 4) jednostki zatrudniające powyżej 5 osób,
- 5) jednostki wodnego ochotniczego pogotowia ratunkowego, górskiego ochotniczego pogotowia ratunkowego i Tatrzańskie Ochootniczego Pogotowia Ratunkowego,
- 6) jednostki prowadzące placówki oświatowe według bazy Systemu Informacji Oświatowej,
- 7) organizacje pracodawców, samorząd gospodarczy i zawodowy,
- 8) podmioty wybrane na podstawie próby losowanej² w badaniu SOF-1.

¹ Szczegółowa charakterystyka populacji badania przedstawiona jest w: Nałęcz S., Sekuła T., Borysiak K., Wilk R., *Metodologia badań SOF-1 i SOF-4 za 2012 r.*, w: *Trzeci Sektor w Polsce. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców*, red. Goś-Wójcicka K. GUS, Warszawa 2014, s. 15-24.

² Opis przygotowanej próby jest przedstawiony w: Tamże, s. 26.

Tablica 7.1. Liczba jednostek w kartotece badania SOF-5 według rodzaju organizacji za 2013 r.

Wyszczególnienie		Liczba organizacji w operacie badań SOF-1 i SOF-4 za 2012 r. i SOF-5 za 2013 r. (w tys.)	Liczba organizacji w kartotece badań SOF-1 i SOF-4 za 2012 r.(w tys.)	Liczba organizacji w kartotece badania SOF-5 za 2013 r. (w tys.)
OGÓLEM		102,5	36,2	24,4
Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	Razem	84,4	20,6	15,3
	typowe stowarzyszenia i organizacje społeczne	40,6	12,7	9,6
	stowarzyszenia kultury fizycznej, związki sportowe	25,8	4,7	3,1
	ochotnicze straże pożarne	15,5	2,1	1,7
	koła łowieckie	2,5	1,0	0,9
Fundacje		11,3	8,8	5,2
Społeczne podmioty wyznaniowe		2,3	2,3	1,6
Organizacje pracodawców oraz samorządu gospodarczego i zawodowego	razem	4,4	4,4	2,3
	kółka rolnicze	2,3	2,8	0,5
	pozostałe	2,1	1,6	1,0

*Ze względu na zaokrąglenia poszczególne wartości w kolumnie nie sumują się dokładnie do liczby ogółem.

7.2 Aktualizacja operatu i kartoteki SOF-5

Ze względu na to, że kartoteka do badania SOF-5 za 2013 r. była stworzona na podstawie kartoteki SOF-1 i SOF-4 za 2012 r., konieczne było uwzględnienie zmian w operacie, które nastąpiły pomiędzy edycjami badań. Zostały wybrane jednostki z Bazy Jednostek Statystycznych według stanu na 31 grudnia 2013 r. w celu porównania go z analogicznie wybranymi podmiotami według stanu na 31 grudnia 2012 r.

Ponadto do aktualizacji operatu i kartoteki posłużono się administracyjnymi źródłami danych. Wykorzystano następujące zbiory:

- *Rejestr stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej* Ministerstwa Sprawiedliwości;
- *System Informacji Podatkowej* Ministerstwa Finansów;
- *Centralny Rejestr Płatników Składek* oraz *Centralny Rejestr Ubezpieczonych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych*;
- *Ewidencję stowarzyszeń* aktualizowaną przez starostwa powiatowe i miasta na prawach powiatu.

Dodatkowo przy jednostkowej weryfikacji korzystano z informacji zawartych na stronach internetowych poszczególnych organizacji.

Na podstawie przeprowadzonej aktualizacji zidentyfikowano podmioty zlikwidowane i nowopowstałe pomiędzy rokiem 2012 i 2013. Zaobserwowane zmiany w operacje posłużyły do konstruowania wag analitycznych (opis został przedstawiony w podrozdziale 7.5).

Dodatkowo na podstawie zbiorów z administracyjnych źródeł aktualizowano dane kontaktowe takie jak: telefony oraz adresy, w tym adresy e-mail. Zapisy w *Rejestrze stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej* były również podstawą do aktualizacji stanu aktywności prawno-ekonomicznej (w oparciu o informacje o wykreśleniu oraz o stanie likwidacji).

7.3 Formularz SOF-5

Formularz SOF-5 za 2013 r.³ składał się z ośmiu działów:

- **dział I – Stan aktywności jednostki w [rok badania]** - zawiera pytania filtrujące dotyczące podstawowych informacji o aktywności jednostki w 2013 roku,
- **dział II – Ogólne dane o współpracy jednostki z innymi podmiotami** - służy zebraniu informacji, z jakimi podmiotami i w jakim celu współpracowały badane jednostki,
- **dział III – Współpraca z administracją publiczną** - służy zebraniu szczegółowych danych dotyczących tej współpracy,
- **dział IV – Współpraca z przedsiębiorstwami** - służy zebraniu szczegółowych danych dotyczących tej współpracy,
- **dział V – Współpraca z organizacjami pozarządowymi** - służy zebraniu szczegółowych danych dotyczących tej współpracy,
- **dział VI – Zarządzanie jednostką** - dotyczy zarządzania organizacją w trzech zakresach zarządzania: zasobami ludzkimi, działalnością i majątkiem,
- **dział VII – Działalność informacyjna jednostki** - ma na celu pozyskanie danych dotyczących komunikacji organizacji ze środowiskiem zewnętrznym organizacji oraz transparentności podejmowanych działań,
- **dział VIII – Organizacje pożytku publicznego (OPP)** - zawiera pytania kierowane do organizacji posiadających status organizacji pożytku publicznego, dotyczące korzystania z mechanizmu 1% podatku dochodowego,
- **dane ewidencyjne** - metryczka - zawiera podstawowe dane teleadresowe organizacji oraz identyfikatory NIP i KRS.

Formularze SOF-5, SOF-1 i SOF-4 zawierały kilka takich samych pytań, które umożliwiły porównywanie danych między latami. Pytania te dotyczyły:

- zatrudniania pracowników na podstawie stosunku pracy,
- zrzeszania osób fizycznych oraz liczby członkostw,
- świadczenia pracy społecznej.

³ Wzór formularza dostępny jest na stronie internetowej GUS pod adresem: <http://form.stat.gov.pl/formularze/2014/passive/SOF-5.pdf>

7.4 Sposób realizacji badania SOF-5 i jego kompletność

Podstawową formą przekazania danych przez organizacje objęte badaniem SOF-5 było wypełnienie formularza elektronicznego na Portalu Sprawozdawczym GUS (PS). Wśród 24,4 tys. organizacji zobligowanych do złożenia sprawozdania SOF-5 za 2013 r., aktywne konto na PS przed rozpoczęciem badania posiadało 63% jednostek. Takie organizacje otrzymały drogą elektroniczną powiadomienie o obowiązku sprawozdawczym.

Tablica 7.2. Realizacja badania SOF-5 za 2013 r.^a

Wyszczególnienie:		Liczebność jednostek w kartotece	Sprawozdania pozatywne ^b	Pozostały rozpoznany stan aktywności ^c		Brak kontaktu
				nieaktywne	Aktywne, które odmówiły udziału	
		w tys.	w % w wierszu			
OGÓŁEM		24,4	92,1	3,4	3,5	1,0
Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	razem	15,3	93,3	2,6	3,3	0,9
	typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne	9,6	93,6	2,7	2,9	0,8
	stowarzyszenia kultury fizycznej, związki sportowe	3,1	91,2	3,7	4,3	0,8
	ochotnicze straże pożarne	1,7	94,3	0,9	3,4	1,4
	koła łowieckie	0,9	95,6	0,5	3,5	0,5
Fundacje		5,2	87,9	5,2	5,0	1,8
Społeczne podmioty wyznaniowe		1,6	96,0	2,3	1,6	0,1
Organizacje samorządu gospodarczego, zawodowego i pracodawców	razem	2,3	91,0	5,6	2,8	0,5
	samorządy zawodowe rolników	1,0	85,0	10,2	3,9	0,9
	pozostałe organizacje samorządu zawodowego	0,3	96,5	1,5	2,0	0,0
	samorządy gospodarcze	0,7	96,2	1,6	1,8	0,4
	organizacje pracodawców	0,3	93,3	4,3	2,4	0,0

^a Ze względu na zaokrąglenia procent w wierszu nie zawsze sumuje się dokładnie do 100%.

^b Jednostki, które wypełniły sprawozdanie, z wyłączeniem tych, które zaznaczyły wyłącznie informację o braku aktywności.

^c Jednostki, z którymi nawiązano kontakt w trakcie realizacji badania, ale które nie złożyły sprawozdania lub zaznaczyły na nim informację o braku aktywności. Jako odmowy potraktowano również jednostki, które nie złożyły sprawozdania, a w oparciu o źródła administracyjne ustalono, że prowadziły działalność.

Organizacje, nieposiadające konta na Portalu Sprawozdawczym przed rozpoczęciem badań, otrzymały tradycyjną pocztą list informujący o realizowanym badaniu,

formularz SOF-5 oraz dane uwierzytelniające, za pomocą których mogli przystąpić do sprawozdawczości elektronicznej na PS.

Do organizacji, które nie złożyły sprawozdań w terminie, kierowane były przypomnienia o obowiązku sprawozdawczym w formie e-maili (automatycznie generowane z Portalu Sprawozdawczego do osób zarządzających sprawozdawczością elektroniczną organizacji bądź wśród organizacji, które nie posiadały konta na PS, wysyłane na adresy e-mail organizacji mieszczące się w kartotece) oraz w ramach kontaktu telefonicznego.

Wypełnione sprawozdanie SOF-5 przesłało łącznie 22,5 tys. objętych badaniem organizacji (92%), a 0,8 tys. jednostek zadeklarowało brak aktywności w 2013 r. (3%). Udziału w badaniu odmówiło 4% organizacji, a z 1% jednostek nie udało się nawiązać kontaktu.

7.5 Metoda opracowania danych wynikowych SOF-5

Weryfikacja danych była prowadzona na dwóch etapach. W pierwszej kolejności kompletność i jakość danych była kontrolowana automatycznie na Portalu Sprawozdawczym podczas wypełniania sprawozdań elektronicznych przez sprawozdawców. Formularz elektroniczny komunikował dwa rodzaje błędów – tzw. „twarde” i „miękkie”. Błędy „twarde” dotyczyły braków danych i odpowiedzi, które były nieprawidłowe i konieczne było ich poprawienie. Błędy „miękkie” miały na celu zwrócenie uwagi sprawozdawcy na wpisane dane i komunikowane były, gdy odpowiedzi były nietypowe, a więc istniało duże prawdopodobieństwo błędu. System umożliwiał jednak pozostawienie tych odpowiedzi.

Drugi etap kontroli polegał na sprawdzaniu sprawozdań przez statystyków w systemie informatycznym badania. W tym systemie kontrola polegała na sprawdzeniu błędów logicznych i rachunkowych. Do kontroli danych o organizacjach posiadających status OPP posłużył zbiór z Ministerstwa Finansów zawierający w szczególności wykaz organizacji pożytku publicznego, które otrzymały w 2013 r. 1% należnego podatku za 2012 r. Prowadzono także kontrole danych pytań odnoszących się do zatrudnienia w jednostkach. Dane o zatrudnieniu były kontrolowane z informacjami pozyskanymi z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Do zbioru wynikowego zostały skonstruowane wagi, które umożliwiły uogólnienie pozyskanych danych na całą populację aktywnych jednostek. Wagi dla zbiorowości objętej badaniem pełnym i reprezentacyjnym tworzone były oddzielnie. Dla wszystkich jednostek dobranych celowo do badania wstępna waga wyniosła 1. Jednostki objęte badaniem reprezentacyjnym otrzymały pierwotną wagę, która była liczebnością populacji danej warstwy podzieloną przez liczebność próby wylosowanej w tej warstwie. Populacja jednostek została zmodyfikowana pod kątem zmian zachodzących w operacie pomiędzy rokiem 2012 a 2013. Zostały dodane lub odjęte liczebności organizacji w danych warstwach na podstawie aktualizacji. Następnie wydzielono następujące warstwy: województwa,

z wyodrębnieniem Warszawy (17), rodzaje organizacji (6), zatrudnianie pracowników etatowych (2), status organizacji pożytku publicznego (2).

Każdej jednostce biorącej udział w badaniu nadano symbol oznaczający czy uczestniczyła w badaniu oraz jaki był jej stan aktywności.

Stworzono cztery kategorie (ra):

- ra₁ gdy jednostka była aktywna i złożyła sprawozdanie,
- ra₂ gdy jednostka była aktywna, ale nie odpowiedziała na sprawozdanie,
- ra₃ gdy jednostka była nieaktywna,
- ra₄ gdy nie udało się z jednostką nawiązać kontaktu.

Następnie przystąpiono w oparciu o wyniki badania oraz zaktualizowany operat do korekty wag. W zakresie jednostek, z którymi nie nawiązano kontaktu (ra₄), przyjęto szacunek zakładający, że stosunek liczby aktywnych podmiotów do nieaktywnych odzwierciedla proporcję ustaloną w części jednostek rozpoznanych.

Pierwsza korekta wag została przeprowadzona w każdej warstwie przyjmując następujący wzór:

$$w' = waga \times f_A$$

gdzie:

f_A – współczynnik korekty aktywności;

$waga$ – pierwotna waga warstwy x wynikająca, z doboru jednostek do badania (opis powyżej).

Współczynnik korekty aktywności został obliczony dla każdej warstwy w oparciu o wzór:

$$f_A = \frac{1}{n} \{ (ra_1 + ra_2) \times \left(1 + \frac{ra_4}{n - ra_4} \right) \}$$

gdzie:

n – liczba jednostek danej warstwy

Druga korekta była dokonana ze względu na braki odpowiedzi w poszczególnych warstwach. Do korekty wag zastosowano następujący wzór:

$$w'' = w' \times \frac{\sum w'}{\sum_{ra=1} w'}$$

w' = waga warstwy x po pierwszej korekcie,

$\sum w'$ = suma wag warstwy x po pierwszej korekcie,

$\sum_{ra=1} w'$ = suma wag warstwy x dla jednostek, którym został przypisany kod ra₁.

Wagi były korygowane tylko dla tych jednostek, którym przypisano ra₁, czyli dla jednostek aktywnych, które złożyły sprawozdanie. Łącznie utworzono 256 warstw, za

pomocą których uogólniono wyniki zrealizowanego badania. Opisana metoda konstruowania i korygowania wag jest stosowana także w innych badaniach GUS.

7.6 Dodatkowe źródła danych prezentowane w publikacji

W niniejszej publikacji obok prezentacji danych pochodzących ze zbiorów wynikowych SOF-5 za 2013 r. oraz SOF-1 i SOF-4 za 2012 r., wykorzystano także dane z następujących źródeł administracyjnych:

- 1) *Monitoring współpracy urzędów i ich jednostek organizacyjnych podległych i nadzorowanych z sektorem pozarządowym*,
- 2) Krajowy System Monitoringu Pomocy Społecznej - informacje ze sprawozdań centrów integracji społecznej,
- 3) zbiorcza informacja półroczna dotycząca wydanych decyzji oraz stanu zatrudnienia w zakładach aktywności zawodowej PFRON,
- 4) System Przetwarzania Danych z Samorządów Powiatowych - informacje przekazywane przez powiaty w ramach sprawozdań rzeczowo-finansowych z realizacji zadań z zakresu rehabilitacji i zatrudnienia osób niepełnosprawnych finansowanych ze środków PFRON,
- 5) System Informacji Oświatowej (SIO),
- 6) system informacji Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego POL-on,
- 7) system statystyki resortowej Ministerstwa Zdrowia.

Ponadto opracowano dane w dotychczas nieprezentowanych przekrojach z następujących sprawozdań GUS:

- 8) KFT-1 – *Sprawozdanie z działalności klubu sportowego*,
- 9) seria PS (PS-01, PS-03) dotyczące pomocy społecznej,
- 10) OD-1 – *Żłobki i kluby dziecięce*,
- 11) seria K (K-01, K-02, K-05, K-07, K-08) dotyczące kultury,
- 12) seria S (S-10, S-12) dotyczące uczelni wyższych,
- 13) ZD-3 – *Sprawozdanie z ambulatoryjnej opieki zdrowotnej*.

7.6.1. Źródła administracyjne

Ad 1) *Monitoring współpracy urzędów i ich jednostek organizacyjnych podległych i nadzorowanych z sektorem pozarządowym*, jest badaniem o charakterze sprawozdawczym realizowanym przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Kwestionariusz sprawozdania *Monitoring...*, kierowany jest do blisko 3000 urzędów administracji publicznej z całej Polski. Baza danych z *Monitoringu ...* została udostępniona na pisemną prośbę Departamentu Badań Społecznych i Warunków Życia GUS. Na potrzeby prowadzonych w publikacji analiz zbiorów danych został ograniczony do jednostek samorządu terytorialnego. Przed opracowaniem wyników zweryfikowano dane pod względem ich spójności, a zidentyfikowane w ramach kontroli logiczno-rachunkowej błędy zostały wyjaśnione.

Prowadzone badanie miało charakter dobrowolny. Wypełnione formularze pozyskano od 2374 jednostek samorządu terytorialnego, co stanowiło 82% kartoteki, w tym dla urzędów gmin uzyskano zwrot na poziomie 81%, a dla starostw powiatowych - 87%.

Monitoring współpracy administracji publicznej z sektorem pozarządowym pozwolił opracować dane na temat współpracy finansowej urzędów z organizacjami, a także stosowanych w jednostkach administracji samorządowej pozafinansowych form współpracy. W analizie zaprezentowanej w publikacji wykorzystano również pytania określające poziom zadowolenia jednostek samorządu terytorialnego ze współpracy z organizacjami pozarządowymi⁴.

Pozostałe dane ze źródeł administracyjnych, jak również ze sprawozdań branżowych GUS, zostały wykorzystane w Rozdziale 6. *Udział sektora non-profit w świadczeniu usług społecznych*. Wszystkie dane zostały zaprezentowane według typu organizatora (podział na sektory: **non-profit**⁵, **publiczny**⁶, **komercyjny**⁷) oraz typu placówki.

Ad 2-4) Dane z Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (w zakresie centrów integracji społecznej - CIS), dane Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (w zakresie warsztatów terapii zajęciowej – WTZ oraz zakładów aktywności zawodowej - ZAZ) były pozyskiwane w ramach badania GUS *Podmioty nowej gospodarki społecznej: centra integracji społecznej, warsztaty terapii zajęciowej, zakłady aktywności zawodowej*. Zbiory te dotyczą organizatorów CIS-ów, WTZ-ów, ZAZ-ów.

W przypadku centrów integracji społecznej dane otrzymane z Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej nie były ostateczne i zostały zweryfikowane przez GUS we współpracy z urzędami wojewódzkimi. Dane dotyczą stanu na dzień 31.12.2014 r. Informacje dotyczące powyższych podmiotów w szerszym zakresie zostały zaprezentowane w ramach notatki informacyjnej GUS pt. *Centra integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2014 r.*⁸

Dane z ww. źródeł pozwoliły na przedstawienie udziału organizacji non-profit w świadczeniu usług społecznych w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej.

---

⁴ Dane prezentowane są w Rozdziale 2. *Współpraca podmiotów non-profit z administracją*, s. 77-93.

⁵ Do **sektora non-profit** zalicza się podmioty, które są sformalizowane lub przynajmniej ich cele, sposób działania i struktura mają charakter trwały, są instytucjonalnie odrębne od administracji publicznej, mają charakter niezarobkowy, są samorządne, charakteryzują się dobrowolnością uczestnictwa w działalności organizacji m.in. fundacje, stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje pracodawców, samorząd gospodarczy i zawodowy, związki zawodowe.

⁶ Przez **sektor publiczny** należy rozumieć ogół podmiotów gospodarki narodowej zaliczanych do sektora finansów publicznych w myśl ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych Dz.U. 2013 poz. 885 m.in. organy władzy, administracji rządowej, organy kontroli państwowej i ochrony prawa, wspólnoty samorządowe, państwowe jednostki organizacyjne, samorządowe jednostki organizacyjne, instytucje gospodarki budżetowej, samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej, uczelnie publiczne.

⁷ Przez **sektor komercyjny** należy rozumieć ogół podmiotów gospodarki narodowej nie zaliczanych do sektora publicznego i sektora non-profit m.in. spółki, osoby fizyczne prowadzące samodzielną działalność gospodarczą, spółdzielnie, uczelnie nieposiadające statusu uczelni publicznej.

⁸ Dep. Badań Społecznych i Warunków Życia GUS, Urząd Statystyczny w Krakowie, *Centra integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej w 2014 r.*, Warszawa 2015.

Ad 5) System Informacji Oświatowej jest centralnym zbiorem danych, prowadzonym przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, w skład którego wchodzi zbiory danych o: szkołach i placówkach oświatowych oraz ich zespołach, innych jednostkach wykonujących zadania z zakresu oświaty, uczniach i nauczycielach oraz dane dotyczące lokalizacji przestrzennej szkół i placówek oświatowych, prezentowane według stanu na dzień 30 września. Ministerstwo Edukacji Narodowej nakłada ustawowy obowiązek przekazywania danych przez szkoły i placówki oświatowe, jak również na inne jednostki wykonujące zadania z zakresu oświaty, zapisany w Ustawie z dnia 15 kwietnia 2011 r. o Systemie Informacji Oświatowej⁹ oraz w ramach Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2012 r.¹⁰ W ramach powyższych baz danych pozyskano dane dotyczące placówek wychowania przedszkolnego, szkół podstawowych, gimnazjów oraz szkół ponadgimnazjalnych i policealnych.

Dane przekazało do GUS Ministerstwo Edukacji Narodowej w ramach badań *Szkoły podstawowe, gimnazja i szkoły ponadgimnazjalne* oraz *Opieka nad dziećmi i młodzieżą*. Dane dotyczyły stanu na dzień 30 września 2014 r. W oparciu o dane z SIO opracowano wskaźniki jednostek dostarczających usługi społeczne w zakresie edukacji.

Ad 6) Dane z systemu informacji Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego POL-on obejmowały listę szkół wyższych w podziale na rodzaj założyciela. Zostały one również wykorzystane do opracowania wskaźników związanych z usługami edukacyjnymi.

Ad 7) Dane ze sprawozdań resortowych Ministerstwa Zdrowia obejmują podmioty ochrony zdrowia¹¹ takie jak: szpitale zakłady opiekuńczo-lecznicze, zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze, hospicja stacjonarne i oddziały opieki paliatywnej, zakłady stacjonarnej opieki psychiatrycznej. Dane zostały przygotowane na zamówienie Urzędu Statystycznego w Krakowie według form prawnych podmiotów przez Centrum Systemów Informatycznych Ochrony Zdrowia (CSIOZ). W oparciu o dane z CSIOZ przedstawiono wskaźniki związane z udziałem organizacji non-profit w placówkach ochrony zdrowia. Źródłem pozyskania danych były sprawozdania: MZ-29, MZ-29A, MZ-88, MZ-89 za 2014 r. Dane z tych sprawozdań bez wyodrębnienia sektorów udostępniane są przez GUS w formie tablic na portalu BDL w kategorii *Ochrona zdrowia i opieka społeczna*.¹²

7.6.2. Sprawozdawczość GUS

W celu wzbogacenia analiz dotyczących zaangażowania sektora non-profit w świadczenie usług społecznych wykorzystano także dane źródłowe ze sprawozdań branżowych GUS. Na potrzeby niniejszej publikacji opracowano specjalny zestaw tablic

⁹ Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o Systemie Informacji Oświatowej (Dz. U. z 2015 r. poz. 45)

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2012 r. w sprawie szczegółowego zakresu danych gromadzonych w bazach danych oświatowych, (Dz. U. z 2012 r. poz. 957 z późn. zm.)

¹¹ Z wyłączeniem podmiotów podległych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

¹² <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/temat>

wynikowych dzielących badane podmioty ze względu na sektor (non-profit, publiczny, komercyjny).

Prezentowane poniżej sprawozdania GUS dotyczą badań rocznych, realizowanych co roku (w przypadku KFT-1 co dwa lata). Dominującą formą przekazywania danych są sprawozdania w formie elektronicznej na Portalu Sprawozdawczym GUS. Dla podmiotów o liczbie pracujących nie większej niż 5 osób dopuszczalne jest przekazywanie danych w formie papierowej. Badania mają charakter pełny, a jednostki w nich uczestniczące objęte są obowiązkiem sprawozdawczym.

Ad 8) KFT-1 - *Sprawozdanie z działalności klubu sportowego.* Badanie z wykorzystaniem sprawozdania KFT-1 jest realizowane w cyklu 2-letnim. Podmioty przekazywały sprawozdania do 25 stycznia 2015 r. z danymi za rok 2014. Na tej podstawie opracowywane są statystyczne informacje wynikowe o: klubach sportowych, sekcjach, członkach klubów, ćwiczących z wyodrębnieniem kobiet i młodzieży do lat 18; zawodnikach zarejestrowanych, kadrze szkoleniowej; ćwiczących i kadrze szkoleniowej w sekcjach sportowych według poszczególnych sportów; liczbie i standardzie obiektów sportowych według rodzajów obiektów; zawodnikach według rodzajów sportów i płci; sędziach, trenerach i instruktorach; sekcjach sportowych według rodzajów sportów.

Dane udostępniane są w formie tablic wynikowych na portalu BDL, w kategorii *Kultura fizyczna, sport i rekreacja* (tablice te nie wyróżniają sektora, w ramach którego działa klub tj. sektor publiczny, sektor pozarządowy, sektor komercyjny).¹³ Ponadto dane zostały opublikowane w formie publikacji „*Kultura fizyczna w Polsce w latach 2013-2014*”, w której także znajduje się opis metodologiczny badania,¹⁴ jak również w formie tablic wynikowych dostępnych on-line.¹⁵

W oparciu o sprawozdanie KFT-1 na potrzeby niniejszej publikacji opracowano dane przedstawiające udział organizacji non-profit wśród klubów sportowych.

Ad 9) Sprawozdania z serii PS:

- **PS-01 - *Sprawozdanie instytucjonalnej pieczy zastępczej oraz placówek wsparcia dziennego*** obejmuje placówki wsparcia dziennego, placówki opiekuńczo wychowawcze, regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne oraz interwencyjne ośrodki preadopcyjne. Podmioty przekazywały sprawozdania do 4 lutego 2015 r. z danymi za rok 2014. Badanie dostarcza danych o publicznych i niepublicznych placówkach, według rodzaju, liczby miejsc, liczby i wybranych cech społeczno-demograficznych przebywających wychowanków.
- **PS-03 - *Sprawozdanie zakładu stacjonarnej pomocy społecznej*** - zakres podmiotowy badania obejmuje domy pomocy społecznej, rodzinne domy pomocy, placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w ramach działalności gospodarczej lub statutowej, wybrane środowiskowe domy samopomocy, domy dla matek i kobiet w ciąży, noclegownie, domy lub schroniska dla bezdomnych. Podmioty przekazywały sprawozdania do 28 stycznia 2015 r. z danymi za rok 2014.

---

¹³ <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/temat>

¹⁴ Dep. Badań Społecznych i Warunków Życia GUS, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, *Kultura fizyczna w Polsce w latach 2013-2014*, Warszawa-Rzeszów 2015 r., s. 11.

¹⁵ <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/sport/kultura-fizyczna-w-polsce-w-latach-2011-2012,1,2.html>

Badanie dostarcza dane o publicznych i niepublicznych zakładach stacjonarnych pomocy społecznej.

Ad 10) Sprawozdanie OD-1 - Żłobki i kluby dziecięce - badanie obejmuje żłobki, oddziały żłobkowe, kluby dziecięce oraz inne podmioty prowadzące działalność gospodarczą, polegającą na sprawowaniu opieki nad dziećmi do lat 3 i nie wpisane do rejestru żłobków i klubów dziecięcych. Podmioty przekazywały informacje do 30 stycznia 2015 r. z danymi za rok 2014.

Badanie dostarcza informacje statystyczne dotyczące żłobków, oddziałów żłobkowych, klubów dziecięcych, innych podmiotów uwzględniające liczbę placówek według organu założycielskiego, czas pracy placówek, dzieci przebywające w placówkach, udogodnienia dla potrzeb osób niepełnosprawnych.

Wyniki badań PS-01, PS-03 oraz OD-1 prezentowane są ponadto w ramach publikacji *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2014r.*, w której również znajduje się opis metodologiczny powyżej wymienionych badań.¹⁶

Dane udostępniane są na portalu BDL w kategorii *Ochrona zdrowia i opieka społeczna*.¹⁷

W oparciu o dane z ww. sprawozdań opracowano wskaźniki związane z udziałem sektora non-profit w zinstytucjonalizowanych usługach pomocy społecznej.

Ad 11) Sprawozdania z serii K:

- **K-01 - Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej** - Podmiotami przekazującymi dane statystyczne są jednostki organizujące działalność artystyczną i rozrywkową tj. profesjonalne teatry dramatyczne i muzyczne, filharmonie, orkiestry, chóry, zespoły pieśni i tańca, przedsiębiorstwa i agencje rozrywkowe,
- **K-02 - Sprawozdanie z działalności muzeum i instytucji paramuzealnej,**
- **K-05 - Sprawozdanie z działalności wystawienniczej** - badaniem objęte są podmioty prowadzące galerie,
- **K-07 - Sprawozdanie z działalności domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy,**
- **K-08 - Sprawozdanie kina** - zakres podmiotowy badania obejmuje podmioty zajmujące się publiczną projekcją filmów. Badanie dostarcza informacji dotyczących działalności kin, według rodzajów, okresu działalności i aparatury projekcyjnej, miejsc na widowni, seansów, widzów.

Jednostki przekazywały dane na początku 2015 r. z danymi za rok 2014.

Badania dostarczają informacji dotyczących rodzajów, struktury i działalności instytucji kultury, dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych, oferty i zasobów instytucji kultury, liczby uczestników, informatyzacji instytucji kultury, wielkości zasobów cyfrowych, zbiorów przeznaczone dla osób niewidzących i słabowidzących, zatrudnienia i źródeł finansowania. Informacje objęte zakresem przedmiotowym badania są opracowywane według regionów, województw, podregionów i powiatów, w podziale na miasto – wieś, według rodzajów działalności i instytucji; organu założycielskiego. Wyniki badania prezentowane są w ramach publikacji GUS *Kultura w 2014 r.*, w której znajduje się

¹⁶ Dep. Badań Społecznych i Warunków Życia GUS, *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2014 roku*, Warszawa 2015, s. 19.

¹⁷ <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/temat>

również opis metodologiczny badania¹⁸, jak również w formie elektronicznych tablic wyników¹⁹ oraz tablic udostępnianych na portalu BDL w kategorii *Kultura i sztuka*.²⁰

W oparciu o sprawozdania serii K przedstawiono udział organizacji non-profit w usługach z zakresu kultury.

Ad 12) Sprawozdania z serii S:

- **S-10 - *Sprawozdanie o studiach wyższych*,**
- **S-12 - *Sprawozdanie o stypendiach naukowych, studiach podyplomowych i doktoranckich oraz zatrudnieniu w szkołach wyższych, instytucjach naukowych i badawczych.***

Badania za pomocą tych formularzy są przeprowadzane corocznie. W przypadku S-10 jednostki przekazują dane do 18 grudnia 2014 r. według stanu na dzień 30 listopada 2014 r., zaś S-12 do 16 stycznia 2015 r. według stanu w dniu 31 grudnia 2014 r. Badania dostarczają informacji dotyczących: szkół wyższych według typów szkół; studentów i absolwentów według szkół, płci, roku urodzenia oraz form studiów, poziomu studiów, kierunków studiów; nauki języków obcych; formy kształcenia z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość; cudzoziemców według kierunków studiów i kraju pochodzenia; zatrudnienia w szkołach wyższych; studentów i absolwentów według grup kierunków studiów.²¹ Dane prezentowane są w ramach publikacji *Szkoły wyższe i ich finanse w 2014 r.*, w której znajduje się też opis metodologiczny badań²² oraz w formie tablic wyników.²³ Dane udostępniane są w formie tablic wyników na portalu BDL.²⁴

Dane ze sprawozdań S-10 i S-12 wykorzystano do opracowania wskaźników związanych z udziałem sektora non-profit w usługach edukacyjnych.²⁵

Ad 13) ZD-3 - *Sprawozdanie z ambulatoryjnej opieki zdrowotnej* – dane przekazują podmioty wykonujące działalność leczniczą w zakresie ambulatoryjnej opieki zdrowotnej i świadczące usługi zdrowotne, zarejestrowane w rejestrze podmiotów wykonujących działalność leczniczą. Podmioty przekazywały sprawozdania do 28 stycznia 2015 r. z danymi za rok 2014. Badanie dostarcza informacji wyników dotyczących liczby przychodni i praktyk lekarskich oraz o poradach udzielonych przez lekarzy i lekarzy dentyków w przychodniach, a także w ramach praktyk lekarskich. Sprawozdawczością obejmuje się podstawową i specjalistyczną ambulatoryjną opiekę zdrowotną, zarówno w miastach, jak i na wsi. Dane na temat liczby porad gromadzone są z uwzględnieniem płci i wieku pacjentów.

---

¹⁸ Dep. Badań Społecznych i Warunków Życia GUS, Urząd Statystyczny w Krakowie, *Kultura w 2014 r.*, Warszawa 2015, s. 18.

¹⁹http://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5493/2/12/1/kultura_w_2_014.zip

²⁰ <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/temat>

²¹ Główny Urząd Statystyczny, *Program badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2014*, Warszawa 2014, s.185.

²² Dep. Badań Społecznych i Warunków Życia GUS, *Szkoły wyższe i ich finanse w 2014 r.*, Warszawa 2015, s. 9.

²³http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoły-wyższe-i-ich-finanse-w-2014-r-2_11.html

²⁴ <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/temat>

²⁵ Dane dotyczące założyciela uczelni wyższej pozyskane zostały z *Systemu informacji o szkolnictwie wyższym POL-on*.

Dane udostępniane są w formie tablic na portalu BDL²⁶ i w publikacji *Zdrowie i ochrona zdrowia w 2014 r.*, w której znajduje się opis metodologiczny badania.²⁷

Dane ze sprawozdania ZD-3 wykorzystane zostały do tworzenia wskaźników związanych z udziałem sektora non-profit w świadczeniu usługi zdrowotnych.

---

²⁶ <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/temat>

²⁷ Dep. Badań Społecznych i Warunków Życia GUS, *Zdrowie i ochrona zdrowia w 2014 r.*, Warszawa 2014, s. 21.